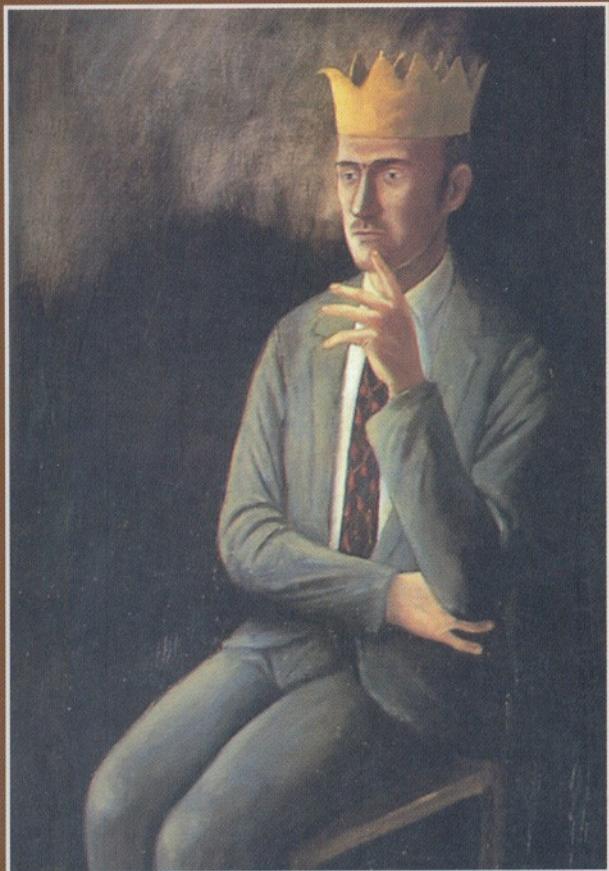

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

Ρόναλντ Λαίνγκ

‘Ο διχασμένος
έαυτὸς

ψ YXIA TPIKH

ΡΟΝΑΛΝΤ ΛΑΙΝΓΚ
O διχασμένος ἔαυτὸς

ΣΕΙΡΑ: ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

ΝΤΕΪΒΙΝΤ ΚΟΥΠΕΡ

‘Ο θάνατος τῆς οἰκογένειας

‘Η γραμματικὴ τῆς οἰκογένειας

ΡΟΝΑΛΝΤ ΛΑΙΝΓΚ

‘Ο διχασμένος ἐαυτὸς

‘Η πολιτικὴ τῆς οἰκογένειας

‘Ο Ἐαυτὸς καὶ οἱ ἄλλοι

Α. Ρ. ΛΟΥΡΙΑ

‘Ο ἄνθρωπος μὲ τὸ θρυμματισμένο κόσμο
(‘Η ίστορία ἐνὸς ἐγκεφαλικοῦ τραύματος)

ΜΙΧΑΛΗΣ Γ. ΜΑΔΙΑΝΟΣ

Κλινικὴ Ψυχιατρικὴ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΙΑΝΤΗΣ (‘Ἐπιμέλεια)

ΕΦΗΒΕΙΑ – “Ἐνα μεταβατικὸ στάδιο σ’ ἔνα μεταβαλλόμενο κόσμο

ΒΑΣΙΚΗ ΠΑΙΔΟΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

1. Ἐρευνητικὰ καὶ κλινικὰ κείμενα

2. Ἐφηβεία (τ.χ. Α'-Β')

Γ. ΤΣΙΑΝΤΗΣ – Σ. ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ (‘Ἐπιμέλεια)

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΙΔΟΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ

1. Ἀνάπτυξη (τόμ. Α1)

2. Προσεγγίσεις στὴν ταξινόμηση καὶ διάγνωση (τόμ. Α2)

3. Ψυχοκονιωτικὰ θέματα (τόμ. Α3)

4. Ψυχοπαθολογία (τόμ. Β1)

5. Ψυχοπαθολογία (τόμ. Β2)

6. Θεραπευτικὲς προσεγγίσεις (τόμ. Γ)

ΡΟΝΑΛΤ ΛΑΙΝΓΚ

Ο ΔΙΧΑΣΜΕΝΟΣ ΕΑΥΤΟΣ

Ύπαρξιακή μελέτη τῆς ψυχοδιανοητικῆς ὑγείας
καὶ ἀρρώστιας

— · · · · · —
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΡΑΔΕΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: R. D. Laing, *The Divided Self*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ	13
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ PELICAN	15
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
1. 'Υπαρξιακή - φαινομενολογική θεμελίωση γιά μιά έπιστημη τῶν προσώπων	21
2. 'Υπαρξιακή - φαινομενολογική θεμελίωση γιά μιά κατανόηση τῆς φύχωσης	33
3. 'Οντολογική ἀνασφάλεια	48
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	
4. 'Ο ἐνσώματος καὶ ἀσώματος ἔαυτὸς	77
5. 'Ο ἑσωτερικὸς ἔαυτὸς στὴ σχιζοειδὴ κατάσταση	93
6. Τὸ σύστημα ψευδὸ - ἔαυτοῦ	113
7. Αὐτοσυνελήση	127
8. 'Η περίπτωση τοῦ Πῆτερ	145
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ	
9. Ψυχωτικὲς ἔξελιξεις	165
10. 'Ο ἔαυτὸς καὶ ὁ ψευδὸ - ἔαυτὸς στὸ σχιζοφρενικὸ ἀτομο	193
11. Τὸ φάντασμα τοῦ χορταριασμένου κήπου : μελέτη μιᾶς χρόνιας σχιζοφρένιας	216
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	251

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

‘Ο Λαινγκ σὰν κλασικὸς ψυχίατρος ἀποτελεῖ γέννημα καὶ θρέμμα μιᾶς ἀξιοθαύμαστης ψυχιατρικῆς παράδοσης. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δικράζει ἐνδοιασμὸς δοῦ ἀφορᾶ τὶς δυνατότητες κάποιου νὰ ξέρει μὲ σιγουρίᾳ καὶ νὰ ταξινομεῖ μὲ εύκολλα τὶς ψυχωτικὲς διαταραχές. ‘Η περιγραφικὴ ψυχιατρικὴ διακρίνει τέσσερις κατηγορίες σχιζοφρένιας: τὴν ἀπλή, τὴν ἡβηφρεγυική, τὴν κατατονικὴ καὶ τὴν παρανοϊκή. ‘Ο Λαινγκ δὲ χρησιμοποιεῖ ποτὲ οἰα βιβλία του καμιὰ ἀπ’ τὶς διαγνώσεις αὐτές. Πιστεύει διι τὴ ψυχωτικὴ κατάσταση διφείλεται βασικὰ στὴν ἀποτυχία ἐπικοινωνίας. Δὲν καταλαβαίνουμε βέβαια τὰ ἀπόκρυφα σχόλια καὶ τὸν τεολογισμὸς ἐνδὲ ψυχωτικὸν ἀτόμον καὶ δὲν ξέρουμε ποτὲ ἀρχίζουν οἱ διαδικασίες τοῦ ψυχικοῦ παραληρήματος, τῆς ἀλλοίωσης τῆς προσωπικότητας καὶ τῆς συναισθηματικῆς ἀπόσυρσης. Συνήθως ἐκτιμοῦμε τὰ ἀτομα μὲ βάση τὰ συμπτώματα ποὺ ἔμεις παρατηροῦμε χωρὶς νὰ προσπαθοῦμε νὰ μάθουμε μὲ ποιό τρόπο τὸ ψυχωτικὸ ἀτομο βλέπει καὶ αἰσθάνεται τὸν ἁντί του καὶ τὸν κόσμο.

‘Ο Λαινγκ δημιούργησε ἔνα νέο ἐπαγαστατικὸ τρόπο προσέγγισης, δὲ δποῖος ἔχει ἔνα κοινωνικὸ καὶ πολιτικὸ νόημα καὶ διαφέρει ἀπ’ τὸ συμβατικὸ τρόπο. ‘Ο ἴδιος ἐμπινέεται ἀπὸ τὴ σκέψη τῶν κλασικῶν ὑπαρξιακῶν ψυχοπαθολόγων τῆς Εὐρώπης καὶ βασίζει τὴν ἐργασία του στὴν προσωπική του ἐμπειρία σὰν ψυχίατρος καὶ ψυχαναλυτής. ‘Ιδρυσε τὸ Κίνγκολεϋ Χώλ, μιὰ θεραπευτικὴ κοινότητα στὸ Λονδίνο δπού οἱ γιατροί, τὸ προσωπικὸ καὶ οἱ ἀσθενεῖς ζοῦν καὶ δουλεύουν μαζί. Τὰ βιβλία του είναι γραμμένα μὲ ὑφος ἀπλὸ καὶ καθρεφτίζουν τὸ ἄμεσο ἐνδιαφέρον

της καθημερινῆς του πρακτικῆς ἀλλὰ χωρὶς νὰ διάξει ποτὲ μιὰ κλινικὴ περίπτωση στὰ θεωρητικά του πρόγραμμα. Καὶ τὰ δυὸ του βιβλία, τὸ Divided Self καὶ τὸ Self and Others, εἶναι γεμάτα μὲ ἀποκαλυπτικὲς κλινικὲς περιγραφὲς καὶ ἀπευθύνονται καὶ τὰ δυὸ σ' ἔνα κοινὸ μὴ εἰδικευμένο. "Οπως λέει κι ο Ἰδιος: «Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐπιχειρεῖ μιὰ ὑπαρξιακή - φαινομενολογική θεώρηση δρισμένων σχιζοειδῶν καὶ σχιζοφρενικῶν προσώπων... Ἡ ὑπαρξιακή φαινομενολογία ἐπιχειρεῖ νὰ προσδιορίσει τὴ φύση τῆς ἐμπειρίας ποὺ ἔχει ἔνα πρόσωπο σχετικὰ μὲ τὸν κόσμο του καὶ τὸν ξανιτὸ του». (The Divided Self).

Εἶναι εὔκολο νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς πῶς ὁ συγγραφέας εἶναι ἔνας πρωτότυπος παρατηρητής μὲ ἵδιόρρυθμους συλλογισμοὺς ποὺ συχνὰ ἀπαγγιστρώνονται ἀπὸ τὸ συνηθισμένο, καὶ ποὺ μᾶς ὑποχρεώνουν νὰ ἀναθεωρήσουμε μερικὰ πράγματα καὶ ἀξίες ποὺ φαίνονται σὰν ἀδιαχώριστα ἀπ' τὸν τρόπο ποὺ συνηθίσαμε νὰ ζοῦμε.

Δίχως νὰ λύνει τελικὰ τὸ πρόβλημα τῶν ψυχωτικῶν ἡ συμβολὴ τοῦ Λαϊνγκ εἶναι διὰ προσθέτει ἔναν οὖσιώδη παράγοντα στὴν κατανόηση τοῦ προβλήματος. "Ας ἐλπίσουμε διὰ ἡ μέθοδός του ὅταν μπορέσει νὰ ἐπηρεάσει σὲ μεγαλύτερη πλήμακα τὴν προσπάθεια, οὕτως ὅστε οἱ ἀπελπισμένοι σχιζοφρενεῖς νὰ μὴν περνοῦν πιὰ μιὰ χαμένη ζωὴ στὰ ἄδυτα τῶν φρενοκομείων.

Δρ. Ἀνδρέας Γιαννακούλας

Στὴ μητέρα μου καὶ τὸν πατέρα μου

Τὸ βιβλίο αὐτὸν εἶναι ἡ πρώτη ἀπὸ μιὰ σειρὰ μελετῶν πάνω στὴν ὑπαρξιακὴν ψυχολογία καὶ ψυχιατρική, στὰ πλαίσια τῆς δόποιας δριτομένοι συγγραφεῖς καλοῦνται νὰ παρουσιάσουν τὴν πρωτότυπη συμβολή τους στὸν τομέα αὐτό.

Τὸ βιβλίο αὐτὸν ἀποτελεῖ μιὰ μελέτη γιὰ τὰ σχιζοειδῆ καὶ σχιζοφρενικὰ πρόσωπα· βασικὸς στόχος του εἶναι νὰ κάνει κατανοητὴ τὴν «ιρέλων» καὶ τὴ διαδικασία ποὺ δόηγει σ' αὐτήν. Οἱ ἀναγνῶστες θὰ κρίνουν τὴν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία αὐτοῦ τοῦ στόχου. Θὰ ζητοῦσα, δμως, τὸ βιβλίο νὰ μὴν κριθεῖ μὲ γνώμονα τὸ τί δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ κάνει. Συγκεκριμένα, δὲ γίνεται καμιὰ ἀπόπειρα νὰ παρουσιάσω μιὰ δλοκληρωμένη θεωρία τῆς σχιζοφρένιας. Δὲ γίνεται καμιὰ ἀπόπειρα νὰ διερευνηθοῦν οἱ ίδιοσυντατικὲς κι δργανικὲς πλευρές. Δὲ γίνεται καμιὰ προσπάθεια νὰ περιγραφοῦν οἱ προσωπικές μου σχέσεις μὲ τοὺς ἀρρώστους ἢ ἡ προσωπική μου θεραπευτικὴ μέθοδος.

Ἐνας πρόσθετος στόχος μου εἶναι νὰ ἐκθέσω σὲ ἄπλη γλώσσα καὶ μὲ ὁ παρεξιακὸν στὸν δροῦν μερικὲς μορφὲς ψυχοδιανοητικῆς ἀρρώστιας. Νομίζω πῶς αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐκθεση στὸ εἶδος τῆς. Οἱ περισσότεροι ἀναγνῶστες θὰ δροῦν στὰ πρῶτα κεφάλαια μερικοὺς δροῦς ποὺ χρησιμοποιοῦνται κάπως ίδιοτυπα. Ἔχω, ωστόσο, σκεφτεῖ προσεκτικὰ κάθε παρόμοια χρήση καὶ δὲ μεταχειρίσιηκα τοὺς δροῦς παρὰ μόνο διαν τὸ θεώρησα ἀπόλυτα ἀναγκαῖο.

Ἐδῶ πάλι, μιὰ δήλωση γιὰ τὸ τί δὲν ἐπιχείρησα νὰ κάνω θὰ ἀπότιρεπε, ἵσως, τὶς παρεξηγήσεις. Ὁ μυημένος στὴν ὑπαρξιακὴ καὶ φαινομενολογικὴ φιλολογία ἀναγνώστης θὰ ἐπισημάνει ἀμέσως διι τὴ μελέτη αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ ἄμεση ἐφαρμογὴ καμιᾶς καθιερωμένης ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας. Ὑπάρχουν, λ.χ., σημαντικὰ σημεῖα ἀπόκλισης ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν Kierkegaard, Jaspers, Heidegger, Binswanger καὶ Tillich.

Μιὰ λεπτομερειακὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὰ σημεῖα σύγκλισης κι

ἀπόκλισης θὰ μὲ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν ἄμεσο στόχο μου. Μιὰ τέτοια συζήτηση ἀνήκει ἀλλοῦ. Πάντως δφείλω νὰ ἀναγνωρίσω τὴν πνευματική μου ἐξάρτηση ἀπέναντι στὴν ὑπαρξιακή παράδοση.

Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνη μου πρὸς τὸν ἀρρώστους καὶ τὸν γονεῖς τους, γιὰ τὸν δποίους γράφω στὶς ἐπόμενες σελίδες. "Ολοι δοοι ἀναφέρονται ἔδωσαν τὴ συγκατάθεσή τους στὴ μελέτη αὐτῆς. Τὰ δνόματα, οἱ χῶροι κι δλες οἱ ἀναγνωρίσιμες λεπτομέρειες ἔχονται ἀλλάξει, ἀλλὰ δ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος δι τὸ δὲ διαβάζει ἕνα μυθιστόρημα.

Θὰ ἥθελα νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου στὸ Δρα Angus MacNiven καὶ τὸν καθηγητὴν T. Ferguson Rodger γιὰ τὶς εὐκολίες ποὺ μοῦ παρεῖχαν γιὰ τὴν κλινικὴ βάση τῆς μελέτης καὶ γιὰ τὶς ἐνθαρρύνσεις τους.

Ἡ κλινικὴ ἐργασία πάνω στὴν δποία στηρίζεται αὐτῇ ἡ μελέτη, συμπληρώθηκε πρὸ τὸ 1956, δηλ. προτοῦ γίνων δοηθὸς στὴν κλινικὴ Tavistock, διαν δ Δρ J. D. Sutherland ἔθεσε στὴ διάθεσή μου τὰ μέσα γιὰ τὴν προετοιμασία τοῦ τελικοῦ χειρογράφου. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ συμπληρώθηκε τὸ κείμενο, τὸ 1957, διαβάστηκε ἀπὸ πολλοὺς καὶ δέχτηκε πολλὲς ἐνθαρρύνσεις κι ἐποικοδομητικὲς κρίσεις ἀπὸ περισσότερα ἄτομα ἀπ'. δοο εἶναι δυνατὸ νὰ παραθέσω ἐδῶ. Θὰ ἥθελα νὰ εὐχαριστήσω ἰδιαίτερα τὸ Δρα Karl Abenheimer, τὴν κυρία Marion Milner, τὸ Δρα Charles Rycroft, τὸ Δρα J. Schorstein, τὸ Δρα J. D. Sutherland καὶ τὸ Δρα D. W. Winnicott γιὰ τὶς ἐποικοδομητικές τους «ἀντιιδράσεις» στὸ χειρόγραφο.

R. D. LAING

Δὲν εἶναι δυνατὸν τὰ πεῖ κανεὶς τὰ πάντα μονομιᾶς. Ἔγραφα τὸ βιβλίο αὐτὸν σὲ ἡλικία εἰκοσιοκτώ χρόνων. Ἡθέλα, πάνω ἀπ' ὅλα, τὰ δείξω πώς εἶναι δυνατὸν — πολὺ περισσότερο ἀπ' δυον τομίζουμε συνήθως — τὰ κατανοήσουμε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἡ διάγνωση ὄνομάζει ψυχωτικούς. Μολονότι αὐτὸν συνεπάγεται τὰ κατανοηθεῖ τὸ κοινωνικὸν πλαίσιο, ἰδιαίτερα ἡ δυναμικὴ κατάσταση μέσα στὴν οἰκογένεια, τομίζω διι στὴν προσπάθειά μου τὰ συγκεντρωθῶ καὶ τὰ περιγράψω μιὰ μορφὴ οχιζοειδοῦς ὑπαρξῆς, ἐπεσα ὁ ἴδιος, μέχρι ἔνα σημεῖο, στὴν παγίδα ποὺ προσπαθοῦσα τὰ ἀποφύγω. Στὸ βιβλίο αὐτὸν γράφω ἀκόμη πάρα πολλὰ γιὰ Ἐκείνους καὶ πολὺ λίγο γιὰ Ἐμᾶς.

Ο Φρόντινη ἐπέμενε διι ὁ πολιτισμὸς εἶναι καταπιεστικός. Υπάρχει σύγκρουση ἀνάμεσα στὶς ἀπαιτήσεις γιὰ συμμόρφωση καὶ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐνστιτυκῆς, καθαρὰ σεξουαλικῆς, ἐνέργειάς μας. Ο Φρόντινη δὲν ἔβλεπε εὔκολη λύση αὐτῆς τῆς διαμάχης καὶ ἔφτιασε σιδ συμπέρασμα διι στὴν ἐποχή μας ἡ δυνατιότητα γιὰ ἀπλή, φυσικὴ ἀγάπη ἀνάμεσα στὸν ἀνθρώπους ἔχει ἥδη ἔξαλειφθεῖ.

Ο πολιτισμός μας καταπιέζει ὅχι μόνο «τὰ ἐνστιτυτα» καὶ τὴ σεξουαλικότητα, ἀλλὰ ὅποιαδήποτε μορφὴ ὑπερβατικότητας. Δὲν εἶναι καθόλου παράξενο διι μέσα σ' ἔνα κόσμο μονοδιάστατων ἀνθρώπων*, τὸ ἄπομο ποὺ ἔχει μιὰ ἐξημένη ἐμπειρία κι ἄλλων διαστάσεων — τὶς ὅποιες δὲν μπορεῖ οὕτε τὰ ἀρνηθεῖ, οὕτε τὰ λησμονήσει — κινδυνεύει εἴτε τὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, εἴτε τὰ προδώσει τὰ δσα γνωρίζει.

Στὰ πλαίσια τῆς σημερινῆς μας διεισδυτικῆς τρέλας ποὺ ὄνομάζουμε φυσιολογικότητα, διανοητικὴ ύγεια, ἐλευθερία, δλα τὰ πλαίσια ἀναφορᾶς μας εἶναι ἀκαθόριστα καὶ διφορούμενα.

Ἐνας ἀνθρώπος ποὺ προτιμᾶ τὰ εἶναι νεκρὸς παρὰ «Κόκκινος» εἶναι φυσιολογικός. Ἐνας ἀνθρώπος ποὺ λέει πώς ἔχασε τὴν ψυχή του εἶναι τρελός. Ἐνας ἀνθρώπος ποὺ λοχυρίζεται διι οἱ ἄν-

* Βλ. Χ. Μαρκούζε, «Μονοδιάστατος Ἀνθρωπος» (1964).

θρωποι είναι μηχανές, μπορεῖ νὰ είναι μεγάλος ἐπιστήμονας. "Ενας ἄνθρωπος ποὺ ἰσχυρίζεται διὰ ὁ ἴδιος εἰναι μηχανὴ είναι, στὴν ψυχιατρικὴ φρασεολογία, «ἀπορροσωποποιημένος». "Ενας ἄνθρωπος ποὺ ἰσχυρίζεται διὰ οἱ Νέγροι είναι κατώτεροι, μπορεῖ νὰ είναι ἀξιοσέβαστος. "Ενας ἄνθρωπος ποὺ ἰσχυρίζεται διὰ ἡ λευκότητα του είναι μορφὴ καρκίνου, είναι βεβαιωμένα τρελός.

"Ενα νεαρὸ κορίτσι δεκαεφτὰ χρόνων μοῦ εἶπε κάποιε σ' ἔνα ψυχιατρεῖο διὰ είναι τρομοκρατημένη γιατὶ ἡ ἀτομικὴ βόμβα βρίσκεται μέσα της. Αὐτὸ είναι παραλήρημα. Οἱ κυβερνῆτες τοῦ κόσμου ποὺ ἐπαίρονται κι ἀπειλοῦν διὰ κρατοῦν τὰ δύλα τῆς Ἀποκάλυψης, είναι πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνοι καὶ πολὺ πιὸ ἀλλοιωμένοι ἀπὸ τὴν «πραγματικότητα», ἀπὸ πολλοὺς ποὺ φέρουν τὴν ἐπικέτα τοῦ «ψυχωτικοῦ».

"Η ψυχιατρικὴ μποροῦσε νὰ είναι — καὶ μερικοὶ ψυχίατροι είναι — στὸ πλευρὸ τῆς ὑπερβατικότητας, τῆς γνήσιας ἐλευθερίας καὶ τῆς πραγματικῆς ἀνθρώπινης ἀνάπτυξης. Ἀλλὰ ἡ ψυχιατρικὴ μπορεῖ εὔκολα νὰ γίνει τεχνικὴ πλύσης ἐγκεφάλου, τεχνικὴ πραγωγῆς μᾶς συμπεριφορᾶς ποὺ προσαρμόζεται μὲ μὴ ἐπίπονα (καὶ προτίμηση) βασανιστήρια. Ἐκεῖ δπον οἱ ζουρλομανδύες ἔχουν καταργηθεῖ, οἱ πόρτες μένουν ἀκλείδωτες καὶ οἱ λευκοτομίες θεωροῦνται ξεπερασμένες, εἰσάγονται περισσότερο ἐκλεπτυσμένες λοβοτομίες καὶ ἡρεμιστικά, ποὺ τοποθετοῦν τὰ κάγκελα τοῦ Bedlam καὶ τὶς ἀμπαρωμένες πόρτες μὲ σ' α σιδὸν ἄρρωστο. Θὰ ἥθελα λοιπὸν νὰ τονίσω διὰ ἡ «φυσιολογικὴ» καὶ «προσαρμοσμένη» κατάστασή μας σημαίνει συχνὰ παραίτηση ἀπὸ τὴν ἔκσταση καὶ προδοσία τῶν πραγματικῶν δυνατοτήτων μας· διὰ πολλοὶ ἀπὸ ἐμᾶς πεινυχαίνονν ἀπλῶς νὰ ἀποκτήσουν ἔνα ψεύτικο ἔαυτὸ γιὰ νὰ προσαρμοστοῦν σὲ μιὰ ψεύτικη πραγματικότητα.

"Αλλὰ ἀς είναι. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἥταν ἔργο ἐνδὲ ἡλικιωμένου νέου. "Αν τώρα είμαι πιὸ ἡλικιωμένος είμαι καὶ νεότερος.

«Ἐδῶ παρουσιάζω ἔνα ἔργο ὑποκειμενικό,
ἔνα ἔργο ποὺ ὠσιόσσο τείνει μὲ δλες του
τὶς δυνάμεις πρὸς τὴν ἀντικειμενικότητα»

E. MINKOWSKI

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

•Υπαρξιακή - φαινομενολογική θεμελίωση γιὰ μιὰ ἐπιστήμη τῶν προσώπων

‘Ο δρος «σχιζοειδής» ἀναφέρεται σ’ ἔνα ἀτομικό του δποίου ή ἐνότητα (δλότητα) τῆς ἐμπειρίας του ἔχει ἀποσχιστεῖ κατά δύο θασικούς τρόπους: ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρά, οἱ σχέσεις του μὲ τὸν κόσμον ἔχουν ἀποκοπεῖ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ σχέσεις του μὲ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸν ἔχουν διαρραγεῖ. ‘Ἐνα τέτοιο πρόσωπο εἶναι ἀγίκαγο γὰ γιώσει τὸν ἑαυτό του «μαζὶ μὲ» τοὺς ἄλλους, η «ἄγετα μέσα» στὸν κόσμο: ἀντίθετα γιώθει τὸν ἑαυτό του σὲ ἀπελπιστική μοναξιά κι ἀπομόνωση. ’Ακόμη, δὲ θιώνει τὸν ἑαυτό του σὰν δλοκληρωμένο πρόσωπο, ἄλλα μᾶλλον «ἀποσχισμένο» μὲ διάφορους τρόπους, σὰ νοῦς συνδειμένος, λίγο πολὺ χαλαρά, μὲ ἔνα σῶμα, η σὰ δύο η περισσότερους ἑαυτούς κ.ο.κ.

Τὸ βιβλίο αὐτὸν ἐπιχειρεῖ μιὰ ὑπαρξιακή - φαινομενολογική θεώρηση δρισμένων σχιζοειδῶν καὶ σχιζοφρενικῶν προσώπων. Προτού δημιουργίας ἀρχίσουμε τὴν θεώρηση, θὰ ηταν σκόπιμο γὰ συγκρίνουμε τὴν προσέγγισή μας μὲ ἐκείνη τῆς ἐπισημητικῆς χλινικῆς ψυχιατρικῆς καὶ ψυχοπαθολογίας.

Η ὑπαρξιακή φαινομενολογία ἐπιχειρεῖ γὰ προσδιορίσει τὴν φύση τῆς ἐμπειρίας ποὺ ἔχει ἔνα πρόσωπο σχετικὸ μὲ τὸν κόσμο του καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Στόχος τῆς προσπάθειας δὲν εἶναι τόσο γὰ περιγράψουμε δρισμένα ἀντικείμενα τῆς ἐμπειρίας του, δσο γὰ ἐντάξουμε δλεις τὶς ἰδιαιτερες ἐμπειρίεις του στὸ πλαίσιο του «εἶναι - στὸν - κόσμο του». Τὰ τρελὰ πράγματα ποὺ λέει καὶ κάνει δ σχιζοφρενικὸς παραμένουν στὴν ούσια ἀγεξήγητα, δην δὲν καταγογθοῦν τὰ ὑπαρξιακὰ τους πλαίσια. Περιγράφοντας ἔναν ἀπὸ τοὺς τρόπους ποὺ πορεύεται τὸ ἀτομικό στὴν τρέλα, θὰ προσπαθήσω γὰ δείξω πώς ὑπάρχει μιὰ καταληπτὴ μετάβαση ἀπὸ τὸν ὑγιὴ σχιζοειδὴ τρόπο του «εἶναι - στὸν - κόσμο» σ’ ἔναν ψυχωτικὸ τρόπο «εἶναι - στὸν - κόσμο». Μολο-

γέτι διατηρῶ τοὺς δρους σχιζοειδῆς καὶ σχιζοφρενίας γιὰ τὶς ψυχωτικὲς καταστάσεις ἀντίστοιχα, δὲν τοὺς χρησιμοποιῶ μὲ τὴν συγηθισμένη τους κλινικὴ ψυχιατρικὴ ἀπόχρωση, ἀλλὰ φαινομενολογικὰ καὶ ὑπαρξιακά.

Ἡ κλινικὴ ἔγγονα στεγεύει ἐδῶ καὶ καλύπτει μερικές μόνο ἀπὸ τὶς μορφές τῆς σχιζοειδοῦς κατάστασης ἢ τῆς πορείας ποὺ δδηγεῖ ἀπὸ αὐτὴ στὴ σχιζοφρένια. Ὁστόσο, ἡ θεώρηση τῶν καταστάσεων ποὺ διώγουν τὰ ἀτομα ποὺ ἔχεταζονται στὶς ἐπόμενες σελίδες, σκοπεύει γὰρ δεῖξει ὅτι οἱ μέθοδοι τῆς κλινικῆς ψυχιατρικῆς καὶ ψυχοπαθολογίας, δπως ἔχουν σήμερα, εἶναι ἀγίκανας γὰρ συλλάβουν τὶς καταστάσεις αὐτὲς κι ὅτι, ἀντίθετα, ἀπαιτεῖται ἡ ὑπαρξιακὴ - φαινομενολογικὴ μέθοδος, ὥστε γὰρ φανερωθεῖ ἡ πραγματικὴ ἀνθρώπινη σημασία καὶ σπουδαιότητά τους.

Στὸ διεθνὲ αὐτὸ ἀνατρέχω, δσο τὸ δυνατὸ πιὸ ἀμεσα, στοὺς ἰδιοὺς τοὺς ἀρρώστους καὶ περιορίζω στὸ ἐλάχιστο κάθε συζήτηση σχετικὰ μὲ τὰ ἴστορικά, θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦνται σὲ σχέση μὲ τὴν ψυχιατρικὴ καὶ τὴν ψυχανάλυση. Ἡ ἴδιαίτερη μορφὴ ἀνθρώπινης τραγωδίας ποὺ πραγματεύμαστε ἐδῶ, δὲν παρουσιάστηκε ποτὲ μὲ ἀρκετὴ σαφήγεια κι εύκρινεια. Σκέφτηκα, λοιπόν, πῶς ἡ ἀπλὴ περιγραφὴ θὰ ἔπρεπε γὰρ προηγηθεῖ ἀπὸ κάθε ἄλλη θεώρηση. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ σκοπεύει γὰρ δώσει μιὰ σύντομη ἀνασκόπηση τοῦ βασικοῦ προσαγαπολισμοῦ τοῦ διεθνοῦ, ὥστε γὰρ ἀποφευχθοῦν οἱ πλέον σοβαρὲς παρεξηγήσεις. Ἀποδέπει σὲ δύο κατευθύνσεις: ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ ἀπευθύνεται στοὺς ψυχίατρους, ποὺ εἶναι οἰκεῖοι μὲ τὴν «περίπτωση», ἀλλὰ δὲ συγηθίζουν γὰρ διέπουν τὴν «περίπτωση» σὰν πρόσωπο, δπως περιγράφεται ἐδῶ· ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἀπευθύνεται σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι οἰκεῖοι ἢ αἰσθάνονται συμπάθεια πρὸς αὐτὰ τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ δὲν τὰ ἔχουν ἀγτιμετωπίσει σὰν «κλινικὸ ὄλικό». Εἶναι διμως ἀναπόφευκτο γὰρ μείονυ γαὶ οἱ δύο κάπως ἀνικανοποίητοι.

Σὰν ψυχίατρος ἀντιμετωπίζω ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας μιὰ τεράστια δύσκολία: πῶς μπορῶ γὰρ πάω κατευθείαν στοὺς ἀρρώστους, δταν οἱ ψυχιατρικοὶ δροὶ στὴ διάθεσή μου ἀπομικρύγουν τὸν ἀρρώστο ἀπὸ κοντά μου; Πῶς μπορεῖ κανεὶς γὰρ δεῖξει τὸ ἀνθρώπινο γόημα καὶ τὴ σημασία τῆς κατάστασης τοῦ ἀρρώστου, δταν οἱ λέξεις

ποὺ πρέπει κανεὶς νὰ χρησιμοποιήσει, εἶγαι εἰδικὰ κατασκευασμένες γιὰ ν' ἀπομονώνουν καὶ νὰ περικλείουν τὸ νόημα τῆς ζωῆς τοῦ ἀρρώστου μέσα σὲ μιὰ εἰδικὴ κλινικὴ διάτητα; Ἡ δυσαρέσκεια γιὰ τοὺς ψυχιατρικοὺς καὶ ψυχαγαλυτικοὺς δρους εἶγαι διαδομένη πλατιά, ἀκόμη ἀνάμεσα καὶ σ' δσους τοὺς χρησιμοποιούν. Τὸ γενικὸ αἴσθημα εἶγαι ὅτι οἱ λέξεις τῆς ψυχιατρικῆς καὶ τῆς ψυχανάλυσης ἀποτυχαίνουν νὰ ἐκφράσουν ἔκεινο, ποὺ «πραγματικὰ ἔννοεῖ» κανεὶς. Ἐλλὰ τὸ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ καθένας ἄλλα λέει κι ἄλλα ἔννοεῖ, εἶναι αὐταπάτη.

Θὰ εἶγαι λοιπὸν σκόπιμο νὰ ἀρχίσουμε ἔξετάζοντας μερικοὺς ἀπὸ τοὺς δρους. "Οπως ἔθεσε τὸ πρόβλημα καὶ ὁ Wittgenstein, ἡ σκέψη εἰναι· ἡ γλώσσα. "Ἐνα τεχνικὸ λεξιλόγιο εἶγαι ἀπλῶς μιὰ γλώσσα μέσα σὲ μιὰ γλώσσα. Ἡ θεώρηση αὐτοῦ τοῦ τεχνικοῦ λεξιλόγιου ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ μιὰ προσπάθεια ἀγανάλυψης τῆς πραγματικότητας ποὺ περικλείουν ἡ κρύσουν οἱ λέξεις.

Ἡ πιὸ σοδαρὴ ἀγτίρρηση στὸ τεχνικὸ λεξιλόγιο ποὺ χρησιμοποιεῖται σήμερα γιὰ τὴν περιγραφὴ τῶν ψυχιατρικῶν ἀρρώστων, εἶγαι ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ λέξεις ποὺ καταχερματίζουν (ἀποσχίζουν) τὸν ἀγθρωπὸ λεκτικά, μὲ τρόπο ἀγάλογο μὲ τὴν ὑπαρξιακὴ ἀπόσχιση ποὺ θὰ περιγράφουμε παρακάτω. Ἐλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ δώσουμε μιὰ ἐπαρκὴ θεώρηση τῶν ὑπαρξιακῶν ἀποσχίσεων, ἀν δὲν ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν ἔννοια ἐνδέσης ἐνοποιημένου δλου, μιὰ ἔννοια πού, οὕτε ὑπάρχει, οὕτε μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ μὲ τὸ γλωσσικὸ δργαγο τῆς ψυχιατρικῆς καὶ τῆς ψυχανάλυσης.

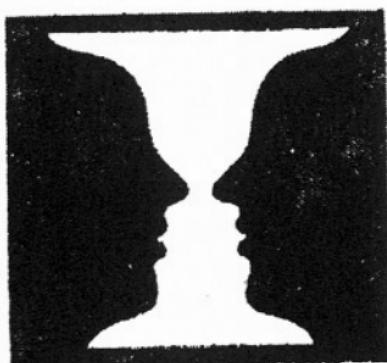
Οἱ λέξεις τοῦ σημερινοῦ τεχνικοῦ λεξιλόγιου, ἡ ἀναφέρονται σ' ἔναν ἀγθρωπὸ ἀπομονωμένο ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν κόσμο, δηλαδὴ σὲ μιὰ δυτότητα ποὺ ο ὑ σ· α σ· κ· δὲ «σχετίζεται» μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν κόσμο, ἡ ἀναφέρεται σὲ λαθεμένα ὑποστασιοποιημένες πλευρές αὐτῆς τῆς ἀπομονωμένης δυτότητας. Τέτοιες λέξεις εἶναι: νοῦς καὶ σῶμα, ψυχὴ καὶ σῶμα, ψυχολογικὸ καὶ φυσιολογικό, προσωπικότητα, ἔσωτός, δργανισμός... Ὁλοι αὐτοὶ οἱ δροὶ εἶναι ἀφαιρέσεις. Ἀυτὶ γιὰ τὸν πρωταρχικὸ δεσμὸ τοῦ Ἐγώ καὶ Ἐσύ, ἔχουμε ἔναν ἀγθρωπὸ ἀπομονωμένο, ποὺ οἱ διάφορες πλευρές του συλλαμβάνονται σὰν «ἔγώ», «ὑπερεγώ», «προεγώ». Ὁ ἄλλος γίνεται ἔνα ἔσωτερικὸ ἡ ἔξωτερικὸ ἀντικείμενο, ἡ μιὰ συγχώγευση καὶ τῶν δύο. Πῶς μποροῦμε νὰ μιλήσουμε ἀποτελεσματικὰ γιὰ τὴ

σχέση μεταξύ «έμεγα κι έσένα» χρησιμοποιώντας δρους πού ἀναφέρονται στήν ἀλληλεπίδραση ἑνὸς ψυχοδιαγοητικοῦ 瘴γάνου πρὸς ἕνα ἄλλο; Πῶς μπορεῖ, πάλι, γὰ πεῖ κανείς, τί σημαίνει γὰ κρύθεις κάτι ἀπὸ τὸν ἔαυτό σου ἢ γὰ ἔξαπατᾶς τὸν ἔαυτό σου, χρησιμοποιώντας δρους πού ἀναφέρονται σὲ τεχνητοὺς φραγμοὺς ἀνάμεσα σ' ἕνα τμῆμα τῆς ψυχοδιαγοητικῆς μας κατασκευῆς καὶ σ' ἕνα ἄλλο; Τὴ δυσκολία αὐτὴ ἀντιμετωπίζει ὅχι μόνο ἡ φρούδικὴ μεταψυχολογία, ἀλλὰ κάθε θεωρία πού ξεχινᾶ ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση τοῦ ἀνθρώπου (ἢ ἑνὸς τμήματος τοῦ ἀνθρώπου) ἀπὸ τὴ σχέση του μὲ τὸν «ἄλλο» μέσα στὸν κόσμο του. "Ολοι γγωρίζουμε ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία δτι μποροῦμε γὰ εἴμαστε οἱ ἔαυτοί μας, μόνο καὶ διαμέσου τοῦ κόσμου καὶ ὑπάρχει γενικὰ ἡ αἰσθηση δτι ὁ κόσμος «μας» θὰ χαθεῖ μαζί μας, ἐνδ «ό» κόσμος θὰ συγεχίσει χωρὶς ἐμᾶς. Μόνο ἡ ὑπαρξιακὴ σκέψη ἐπιχείρησε γὰ συνδέσει τὴν πρωταρχικὴ ἐμπειρία τοῦ ἔαυτοῦ μας σὲ σχέση μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν κόσμο μας, σ' ἕνα καὶ μόνο δρό πού ἀγταγακλᾶ ἵκανοποιητικὰ αὐτὴ τὴν δλότητα. "Ετοι, ὑπαρξιακά, τὸ συγκεκριμένο (concretum) συλλαμβάνεται σὰν ὅ - πι αρξη ἑνὸς ἀνθρώπου, σὰν τὸ «εἰναὶ - στὸν - κόσμο μο τού». "Αγ δὲν ξεχινήσουμε μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου σὲ σχέση μὲ τοὺς ἄλλους κι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ «μέσα» σ' ἕνα κόσμο κι ἀν δὲν ἀγτιληφθοῦμε δτι ὁ ἀνθρωπος δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὸν κόσμο «του», οὔτε ὁ κόσμος του ὑπάρχει χωρὶς αὐτόν, θὰ εἴμαστε καταδικασμένοι γὰ μελετοῦμε τοὺς σχιζοειδεῖς καὶ τοὺς σχιζοφρενικοὺς μὲ ἀφετηρία ἕνα λεκτικὸ καὶ ἔννοιολογικὸ κατακερματισμό, ποὺ ἀγτιστοιχεῖ στὸν κατακερματισμὸ τῆς δλότητας (ἐνότητας) τοῦ «είγαι - στὸν - κόσμο» ἑνὸς σχιζοειδοῦς. Ἐπιπλέον, ἡ δευτερεύουσα προσπάθειά μας, στὸ λεκτικὸ καὶ ἔννοιολογικὸ ἐπίπεδο, γὰ ἀγασυγθέσουμε τὰ διάφορα τμήματα τοῦ μωσαϊκοῦ, θὰ ἀγτιστοιχεῖ στὶς ἀπελπισμένες προσπάθειες τοῦ σχιζοφρενικοῦ γὰ ἀποκαταστήσει τὸν ἀποδιοργανομένο του ἔαυτὸ καὶ τὸν κόσμο του. Μὲ λίγα λόγια, ἔχουμε ἥδη ἕνα διαμελισμένο δμοίωμα ποὺ δὲν μποροῦμε γὰ συναρμολογήσουμε, οὔτε μὲ παρατακτικές, οὔτε μὲ σύγθετες λέξεις: ψυχο - φυσικός, ψυχο - σωματικός, ψυχο - βιολογικός, ψυχο - παθολογικός, ψυχο - κοινωνικός κ.ο.κ.

"Αγ ισχύει αὐτό, τότε μιὰ ματιὰ στὴν προέλευση αὐτῆς τῆς σχιζοειδοῦς θεωρίας πιθαγὸ γὰ μᾶς διοηθήσει γὰ καταγοήσουμε τὴ φύση

αὐτῆς τῆς σχιζοειδοῦς ἐμπειρίας. Στὸ ὑπόλοιπο μέρος θὰ προσπάθησα νὰ ἀπαντήσω στὸ ἔρώτημα αὐτό, χρησιμοποιώντας τὴ φαινομενολογικὴ μέθοδο.

Τὸ εἰ γαὶ τοῦ ἀνθρώπου (στὸ ἔξης μὲ τὸν δρό «εἶγαι» θὰ ἔγγον ἀπλῶς ὅ λα δ σα εἰ γαὶ δ ἀνθρωπικὸς) μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ διάφορες σκοπιές καὶ ἡ μιὰ ἡ ἡ ἄλλη του πλευρᾶς γίνεται ἐπίκεντρο διαφορετικῆς μελέτης. Συγκεκριμένα, δ ἀνθρωπος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὰν πρόσωπο ἢ πράγμα. Τώρα, ἔνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα θεωρημένο ἀπὸ διαφορετικές σκοπιές, δίνει δύο ἐντελῶς διαφορετικές περιγραφές καὶ οἱ περιγραφές δίγουν δύο ἐντελῶς διαφορετικές θεωρίες καὶ οἱ θεωρίες καταλήγουν σὲ δύο ἐντελῶς διαφορετικὰ συστήματα δράσης. Ὁ ἀρχικὸς τρόπος θεώρησης ἔνδει πράγματος καθορίζει δλες τὶς ἐπόμενες δοσοληψίες μαζί του. "Ας ἔξετάσουμε ἔνα διφορούμενο ἢ ἀκαθόριστο σχῆμα:

Στὸ σχῆμα αὐτὸ ὑπάρχει ἔνα πράγμα στὸ χαρτί, ποὺ μποροῦμε νὰ δοῦμε εἴτε σὰν ἀγγεῖο εἴτε σὰ δύο ἀντιμέτωπα πρόσωπα. Δὲν ὑπάρχουν δύο πράγματα στὸ χαρτί: ὑπάρχει ἔνα μόνο, ἀνάλογα δμως μὲ τὸ πῶς μᾶς φαίνεται, βλέπουμε δύο διαφορετικὰ ἀντικείμενα. Ἡ σχέση τῶν μερῶν πρὸς τὸ δλον στὸ ἔνα ἀντικείμενο εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ σχέση τῶν μερῶν πρὸς τὸ δλον στὸ ἄλλο ἀντικείμενο. "Αγ ἀναφερθοῦμε σ' ἔνα ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ βλέπουμε, θὰ περιγράψουμε, ἀπὸ τὴν κορυφὴ πρὸς τὴ έδαση, ἔνα μέτωπο, μιὰ μύτη, ἔνα ἄνω χεῖλος, ἔνα στόμα, ἔνα πηγούνι

κι ἔνα λαιμό. "Αγ καὶ περιγράψαμε τὴν ἕδια γραμμή — ποὺ ἀν τὴ δοῦμε διαφορετικὰ μπορεῖ νὰ είναι η μιὰ πλευρὰ τοῦ ἀγγείου — δὲν περιγράψαμε τὸ ἀγγεῖο, ἀλλὰ τὸ περίγραμμα ἐνὸς προσώπου.

Τώρα, ἀν κάθεστε ἀπέναντί μου, μπορῶ νὰ σᾶς δῶ σάνη ἔνα ἄλλο πρόσωπο σάνη ἐμένα· χωρὶς γ' ἀλλάξετε η̄ νὰ κάνετε τίποτα διαφορετικό, μπορῶ νὰ σᾶς δῶ καὶ σάνη ἔνα πολύπλοκο φυσικο-χημικό σύστημα, μὲ τὴ δική του ἵσως ἕδιοσυγκρασία, πάντως ἔνα χημικό σύστημα. 'Απ' αὐτὴ τὴ σκοπιὰ δὲν είστε πλέον πρόσωπο, ἀλλὰ δργανισμός. Στὴ γλώσσα τῆς ὑπαρξιακῆς φαινομενολογίας, δὲν ἄλλος θεωρημένος σάνη πρόσωπο η̄ σάνη δργανισμὸς είναι ἀντικείμενο διαφορετικῶν «ἀγαφορικῶν» πράξεων. Δὲν ὑπάρχει δυσμὸς μὲ τὴν ἔννοια δτι συγνπάρχουν δύο διαφορετικὲς οὐσίες η̄ ὑποστάσεις στὸ ἀντικείμενο: ψυχὴ καὶ σῶμα· ὑπάρχουν δύο ἐμπειρικὲς Gestalts (Μορφές): πρόσωπο καὶ δργανισμός.

Ἡ σχέση του μὲ ἔνα δργανισμὸ διαφέρει ἀπὸ τὴ σχέση του μὲ ἔνα πρόσωπο. Ἡ περιγραφὴ τοῦ ἄλλου σάνη δργανισμὸς διαφέρει ἀπὸ τὴν περιγραφὴ του σάνη πρόσωπο, δσο καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀγγείου ἀπὸ τὸ περίγραμμα τοῦ προσώπου. Μὲ τὸν ἕδιο τρόπο, η̄ θεωρία ποὺ βλέπει τὸν ἄλλο σάνη δργανισμό, ἀπέχει ἀπὸ τὴ θεωρία ποὺ τὸν βλέπει σάνη πρόσωπο. Ἡ δράση ἔνδει ἀτόμου πρὸς ἔνα δργανισμὸ διαφέρει ἀπὸ τὴ δράση του πρὸς ἔνα πρόσωπο. Ἡ ἐπιστήμη τῶν προσώπων μελετᾶ τὰ ἀνθρώπινα δγτα ἔχοντας γιὰ ἀφετηρία τὴ σχέση μὲ τὸν ἄλλο σάνη πρόσωπο καὶ προχωρεῖ σὲ μιὰ θεώρηση τοῦ ἄλλου πάλι σάνη πρόσωπο.

Γιὰ παράδειγμα, ἀν κάποιος ἀκούει ἔνα ἄλλο πρόσωπο νὰ μιλᾶ, τότε η̄ (α) μελετάει τὴ φωνητική του συμπεριφορὰ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῶν γενικῶν διεργασιῶν καὶ τῆς ὅλης διαδικασίας παραγγῆς τῆς δμιλίας η̄ (β) προσπαθεῖ νὰ καταλάβει τὶ λέει. Στὴν τελευταία περίπτωση, η̄ ἔριμηγεία τῆς φωνητικῆς του συμπεριφορᾶς ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν γενικῶν δργανικῶν ἀλλοιώσεων, ποὺ διπωσδήποτε συμβαίνουν σάνη προϋπόθεση τῆς δμιλίας του, δὲ συμβάλλει στὴν κατανόηση τοῦ τὶ λέει αὐτὸ τὸ ἄτομο. Ἡ αὐτίστροφα, η̄ κατανόηση τοῦ τὶ λέει, δὲ συμβάλλει στὴ γνώση τοῦ πᾶς γίνεται δ μεταβολισμὸς τοῦ δξυγόνου ἀπὸ τὰ ἔγκεφαλικά του κύτταρα. Δη-

λαδή, ή κατανόηση του τί λέει, δὲν μπορεῖ νὰ ὑποκαταστήσει τὴν ἔξηγηση τῶν δργανισμικῶν διεργασιῶν κι ἀντίστροφα. Ἐδῶ πάλι, δπως παντοῦ, δὲν τίθεται θέμα δυϊσμοῦ πγεύματος - σώματος. Οἱ δύο θεωρήσεις — στὴν περίπτωσή μας, ή προσωπική καὶ ή δργανισμική — σχετικὰ μὲ τὴν δημιλία ἢ δποιαδήποτε ἀνθρώπινη δραστηριότητα, εἶναι ή καθεμιὰ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχικῆς «ἀναφορικῆς» πράξης· κάθε «ἀναφορική» πράξη ἔχει τὴ δική της κατεύθυνση καὶ καταλήγει στὰ δικά της συμπεράσματα. Ὁ καθένας ἐπιλέγει τὴ σκοπιὰ ἢ ἀναφορική πράξη ἀνάλογα μὲ τὸ τί «ἀναζητᾶ» στὸν «ἄλλο». Ὁ ἀνθρωπὸς σὰν δργανισμὸς ἢ δ ἀνθρωπὸς σὰν πρόσωπο, φανερώνουν στὸν ἐρευνητὴ διαφορετικές πλευρές τῆς ἀνθρώπινης πραγματικότητας. Μεθοδολογικά, ισχύουν καὶ οἱ δύο σκοπιές, θὰ πρέπει δημως νὰ προσέχει κανεὶς τὶς ἐνδεχόμενες συγχίσεις.

Τὸν ἄλλο σὰν πρόσωπο, τὸν βλέπω σὰν ὑπεύθυνο, ἵκανδ γιὰ ἐπιλογή, μὲ δυὸ λόγια, σὰν αὐτενεργὸ παράγοντα. Ἀγ τὸν βλέπω σὰν δργανισμό, τότε δ, τι συμβαίνει μέσα του μπορῶ νὰ τὸ συλλάβω σ' ἔνα δποιοδήποτε ἐπίπεδο πολυπλοκότητας — ἀτομικό, μοριακό, κυτταρικό, συστημικό ἢ δργανισμικό. Ἐνθ ἡ συμπεριφορὰ ἀπὸ πλευρᾶς προσώπου θεωρεῖται ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἐμπειρίας αὐτοῦ τοῦ προσώπου καὶ τῶν προθέσεών του, ἡ συμπεριφορὰ ἀπὸ πλευρᾶς δργανισμοῦ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ μόνο σὰ συστολὴ ἢ χαλάρωση δρισμένων μυώνων κλπ. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἀντὶ γιὰ τὴν ἐμπειρία τῆς διαδοχῆς ἀσχολούμαστε μὲ τὴ διαδοχὴ τῶν διεργασιῶν. Ὁταν θεωροῦμε τὸν ἀνθρωπὸ σὰν δργανισμό, δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ τὶς ἐπιθυμίες, τοὺς φόδους, τὶς ἐλπίδες ἢ τὶς ἀπογοητεύσεις του σὰν τέτοιες. Οἱ ἔξηγησεις μας δὲν καταλήγουν στὶς προθέσεις τοῦ ἀτόμου ἀπέγαγτι στὸν κόσμο του, ἀλλὰ σὲ ποσότητες (κεράντα) ἐνέργειας, σ' ἔνα ἐνεργειακὸ σύστημα.

Ἡ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου σὰν δργανισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἔνα σύμπλεγμα πραγμάτων καὶ οἱ διεργασίες ποὺ τελικὰ περιλαμβάνει ἔνας δργανισμὸς εἶναι π ρ ἀγ μ α τ α - δ i e r γ α σ i e s. Ἐπικρατεῖ μία κοινὴ πλάνη δι, κατὰ κάποιο τρόπο, κατανοεῖ κανεὶς πληρέστερα ἔνα ἀτομικὸ δταν «μεταφράσει» τὴν «προσωπική» κατανόησή του σὲ ἀπρόσωπους δρους μιᾶς διαδοχῆς ἢ ἔνδεις συστήματος πραγμάτων - διεργασιῶν.

"Αγ καὶ ἀπουσιάζει κάθε θεωρητική δικαίωση, ἢ τάση νὰ μεταφράζουμε τὴν «προσωπική» ἐμπειρία ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸν ἄλλο σὲ μιὰ ἀπόπροσωποιημένη θεώρηση, παραμένει. Αὐτὸ συμβαίνει, μέχρις ἔνα σημεῖο, κι ὅταν χρησιμοποιοῦμε στὴν «ἔξηγησή» μας μηχανικὲς ἢ βιολογικὲς ἀναλογίες. Θὰ πρέπει νὰ διευκρινήσω δτι δὲν ἀντιτίθεμαι στὴ χρήση τῶν μηχανικῶν καὶ βιολογικῶν ἀναλογιῶν, οὕτε στὴν «ἀγαφορική» πράξη τοῦ γὰ θεωροῦμε τὸν ἀνθρωπο σὰ μιὰ πολύπλοκη μηχανὴ ἢ σὰ ζῶο. Ή θέση μου ἀπλῶς ὑποστηρίζει δτι ἡ θεωρία ποὺ βλέπει τὸν ἀνθρωπο σὰν πρόσωπο ξεφεύγει ἀπὸ τὸ δρόμο της, ἀν ἔπεσει σὲ μιὰ θεώρηση ποὺ βλέπει τὸν ἀνθρωπο σὰ μηχανὴ ἢ σὰν δργανισμικὸ σύστημα πραγμάτων - διεργασιῶν. Ισχύει ἀκόμα καὶ τὸ ἀντίστροφο (βλ. Brierley, 1951).

Εἶναι πραγματικὰ ἐκπληκτικὰ δτι, ἐνῷ οἱ φυσικὲς καὶ βιολογικὲς ἐπιστῆμες τῶν πραγμάτων - διεργασιῶν ἔχουν παραμερίσει κάθε τάση νὰ προσωποποιεῖται δὲ κόσμος τῶν πραγμάτων ἢ γὰ ἀποδίνονται ἀνθρώπινες προθέσεις στὸ ζωικὸ κόσμο, μιὰ αὐθεντικὴ ἐπιστήμη τῶν προσώπων ἔχει, μόλις καὶ μὲ δυσκολία, ἀρχίσει γὰ συγκροτεῖται ἡ αἰτία δρίσκεται ἀκριβῶς στὴ βαθιὰ ριζωμένη τάση νὰ ἀποπροσωποποιοῦμε καὶ νὰ μεταβάλλουμε σὲ «πράγματα», τὰ πρόσωπα.

Στὶς ἐπόμενες σελίδες θὰ ἀσχοληθοῦμε, εἰδικά, μὲ ἀνθρώπους ποὺ διώγουν τὸν ἔαυτό τους σὰν αὐτόματα, ρομπότ, τμήματα μηχανῆς ἢ ἀκόμα σὰ ζῶα. Τέτοια πρόσωπα δίκαια θεωροῦνται ἀγιστόρροπα. Γιατὶ διμաς δὲ θεωροῦμε ἔξισου ἀγιστόρροπη μιὰ θεωρία ποὺ προσπαθεῖ νὰ μεταλλάξει τὰ πρόσωπα σὲ αὐτόματα ἢ ζῶα; Η δίωση τοῦ ἔαυτοῦ μας καὶ τῶν ἄλλων σὰν πρόσωπα, εἶναι πρωταρχικὴ κι αὐταπόδεικτη. Υπάρχει πρὶν ἀπὸ κάθε ἐπιστημονικὸ καὶ φιλοσοφικὸ πρόβλημα γιὰ τὸ πᾶς εἶναι δυνατὴ ἡ δίωση ἢ γιὰ τὸ πῶς πρέπει γὰ ἔξηγηθεῖ.

Πραγματικά, εἶναι δύσκολο νὰ ἔξηγήσουμε τὴν ἔμμονή μὲ τὴν δποία ὑπάρχουν στὴ σκέψη μας τὰ στοιχεῖα ἔκεινα, ποὺ δ Mac-Murphy διγόμασε «βιολογικὴ ἀναλογία»: «Παράλληλα μὲ τὴν ἀνοδο τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας», γράφει δ MacMurphy (1957), «θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένει κανεὶς μιὰ μετάβαση ἀπὸ τὴν δργανισμικὴ στὴν προσωπικὴ... ἀντίληψη τῆς ἔνστητας» (σελ. 37), θὰ

ζπρεπει νὰ μπορούσαμε νὰ σκέψημε καὶ γὰ διώγουμε τὸ ἄτομο, δχι σὰν πράγμα η σὰν δργαγισμό, ἀλλὰ σὰν πρόσωπο καὶ τέλος νὰ ἔχουμε ἕναν τρόπο ἔκφρασης αὐτῆς τῆς ἑνότητας, ποὺ εἶναι ἰδιαίτερα «προσωπική». Κατὰ συγέπεια, στόχος μας στὶς ἐπόμενες σελίδες θὰ εἶναι, νὰ ἔκθεσουμε μιὰ ἐντελῶς ἰδιαίτερη προσωπικὴ μορφὴ ἀποπροσωποποίησης κι ἀποσύγχεσης κι αὐτὸς σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ η ἀγακάλυψη τῆς «λογικῆς μορφῆς μὲ τὴν δποία θὰ μπορούσαμε νὰ συλλάβουμε τὴν ἑνότητα τοῦ προσώπου» (Mac-Murray) ἀποτελεῖ ἀκόμη μελλοντικὸ στόχο.

Στὴν ψυχοπαθολογία, φυσικά, ὑπάρχουν πολλὲς περιγραφὲς τῆς ἀποπροσωποποίησης κι ἀπόσχισης τοῦ προσώπου. Παρόλα αὐτά, καμιὰ ψυχοπαθολογικὴ θεωρία δὲν εἶναι σὲ θέση γ' ἀποφύγει ἐντελῶς τὴ διαστρέβλωση τοῦ προσώπου, διαστρέβλωση ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ἀρχικὲς προτάσεις τῆς θεωρίας, ἔστω κι ἀν προσπαθεῖ γὰ τὶς ἀποφύγει. Μιὰ ψυχοπαθολογία, ἀξια γὰ φέργει τὸ δνομά της, πρέπει νὰ προϋποθέτει μιὰ «ψυχὴ» (ψυχοδιαγονητικὴ κατασκευὴ η ἐνδοψυχικὴ δομή). Πρέπει νὰ προϋποθέτει πῶς η ἀντικειμενικοποίηση — μὲ η χωρίς, τὴ μετατροπὴ σὲ φανταστικὸ «πράγμα» η σύστημα, ποὺ ἐπιβάλλει η σκέψη — ἀποτελεῖ ἐπαρκὲς ἔννοιολογικὸ πόρισμα τῆς θεώρησης τοῦ ἀλλου σὰν πρόσωπο σὲ ἀλληλεπίδραση μὲ τοὺς ἀλλους. Ἀκόμα, πρέπει νὰ προϋποθέτει δτι τὸ γονητικὸ μοντέλο της ἔχει ἔνα τρόπο λειτουργίας ἀνάλογο μὲ ἔκεινο ἔνδες ὑγιῆ δργαγισμοῦ, ἀλλὰ κι ἀνάλογο μὲ ἔκεινο ἔνδες ἀρρωστου δργαγισμοῦ. «Οσες ἐπιμέρους ἀναλογίες κι ἀν ἐμπειρίχουν αὐτὲς οἱ συγκρίσεις, η ψυχοπαθολογία, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς προσέγγισής της, ἀποκλείει κάθε δυνατότητα νὰ κατανοήσουμε τὴν ἀποδιοργάνωση τοῦ ἀρρώστου σὰν ἀποτυχία του γὰ πετύχει μιὰ ἰδιαίτερα «προσωπική» μορφὴ ἑνότητας. Εἶναι σὰ νὰ προσπαθοῦμε νὰ κατασκευάσουμε πάγο θράζουτας γερό. Η ἴδια η ὑπαρξη τῆς ψυχοπαθολογίας διαιωνίζει ἔκεινον ἀκριβῶς τὸ δυῖσμό, ποὺ οἱ ψυχοπαθολόγοι προσπαθοῦν γὰ ἀποφύγουν καὶ ποὺ εἶναι σαφῶς ἐσφαλμένος. Ο δυῖσμὸς αὐτὸς δὲν ξεπεργιέται μέσα στὰ πλαισια ἀγαφορᾶς τῆς ψυχοπαθολογίας, παρὰ μόνο μὲ τὸν ὑποβιθασμὸ του σ' ἔνα μονιμὸ ποὺ ἀγάγει τὸν ἔναν δρο στὸν ἀλλο, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ καὶ πάλι διαστρέβλωση.

Ίσως ὑποστηρίξουν μερικοί, πῶς δὲν μπορεῖ κανεὶς γὰ εἶναι ἐ-

πιστημογικός χωρίς γάλιατηρήσει τήν «ἀγτικειμενικότητά» του. Μιά γνήσια ἐπιστήμη τῆς «προσωπικῆς» ὑπαρξης πρέπει γάλιατηρήσει δισού τὸ δυνατὸ λιγότερες προκαταλήψεις. Ἡ φυσική καὶ οἱ ἄλλες ἐπιστήμες, πρέπει γάλιατηρέψουν στήν ἐπιστήμη τῶν προσώπων γάλιατηρήσει χωρίς προκαταλήψεις, διπάς ἀκριβῶς συμβαίγει στὸ δικό τους πεδίο ἔρευνας. "Αγ ὑποστηριχτεῖ δημως, πώς γιὰ γάλιατηρήσει καγείς ἀπροκατάληπτος πρέπει γάλιατηρήσει «ἀγτικειμενικός» μὲ τήν ἔνγοια τοῦ γάλιατηρήσει ἀποπροσωποποιεῖ τὸ πρόσωπο — ποὺ στήν περίπτωσή μας ἀποτελεῖ τὸ «ἀγτικείμενο» μελέτης μας — τότε διφείλουμε γάλιατηρήσει σ' αὐτοῦ τοῦ εἰδους τήν «ἐπιστημογικότητα». Ἡ ἀποπροσωποποίηση σὲ μιὰ θεωρία ποὺ προτίθεται γάλιατηρήσει θεωρία τῶν προσώπων, είναι τόσο ἐσφαλμένη, δισού καὶ ἡ σχίζοειδής ἀποπροσωποποίηση τῶν ἄλλων καὶ δὲν ἀποτελεῖ λιγότερο «ἀγαφορική» πράξη. "Αγ καὶ συντελεῖται στὸ δημοτικής ἐπιστήμης, ἡ παρόμοια μετατροπὴ τῶν προσώπων σὲ πράγματα διδηγεῖ σὲ φεύδο - «γγώση». Ἀποτελεῖ τόσο θιλιθερή πλάνη, δισού καὶ ἡ ἐσφαλμένη προσωποποίηση τῶν πραγμάτων.

Δυστυχῶς οἱ λέξεις «προσωπικός» καὶ «ύποκειμενικός» εἶγαι τόσο ταλαιπωρημένες, ὥστε δὲν ἔχουν τὴ δύναμη γὰρ ἐκφράσουν τὴ γνήσια πράξη τοῦ γὰρ θλέπει κανεὶς τὸν ἄλλο σὰν πρόσωπο (ὅταν ἔγγοοῦμε αὐτό, πρέπει γὰρ ἀγτιστρέψουμε τὸν δρό σὲ «ἀγτικειμενικός»). Οἱ λέξεις αὗτές, ἀγτίθετα, ύποδηλώγουν τὴν τάση γὰρ προβάλλει κανεὶς τὰ συγκαισθήματα καὶ τὶς στάσεις του στὴ μελέτη τοῦ ἄλλου, μὲν ἀποτέλεσμα γὰρ διαστρεβλώγει τὴν ἀγτίληψή μας γι' αὐτόν: Σὲ διάκριση μὲν τὸ ἔγκριτο «ἀγτικειμενικός» ή «ἐπιστημονικός» ἔχουμε τὸ δυσφημισμένο «ύποκειμενικός», «διαισθητικός» ή ἀκόμη χειρότερα «μυστικιστικός». Δὲν εἶγαι, π.χ., τυχαῖο τὸ γεγονός δτι συχνὰ συγαντοῦμε πρὶν τὸ «ύποκειμενικός» τὴ λέξη «ἀπλῶς», ἐνῷ εἶγαι σχεδὸν ἀδιανόητο γὰρ πεῖ κανεὶς γιὰ κάποιον δτι εἶγαι «ἀπλῶς» ἀγτικειμενικός.

‘Ο Φρόνυτ ύπηρξε διογκωτότερος ψυχοπαθολόγος. ‘Ο Φρόνυτ
ήταν ήρωας’ κατέβηκε στὸν «Κάτω κόσμο» καὶ συγάντησε τὸν ἔδιο
τὸν τρόμο. Μετέφερε μαζί του τὴ θεωρία του σὰν κεφαλὴ Μέδου-
σας ποὺ μαρμάρωνε τὸν τρόμο. Ἐμεῖς ποὺ ἀκολουθοῦμε τὸν Φρό-
νυτ ἔχουμε κληρογομήσει τὴ γγώση ποὺ ἀποκόμισε μαζί του. Ἐ-
κεῖγος ἐπιβίωσε. Πρέπει γὰ δοῦμε τώρα, δην μποροῦμε γὰ ἐπιβίω-

σουμε κι ἐμεῖς χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦμε μιὰ θεωρία πού, μέχρις
ἔνα σημεῖο, ἀποτελεῖ ἀμυντικὸ δπλό.

Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΣΘΕΝΗ ΣΑΝ ΠΡΟΣΩΠΟ "Η ΣΑΝ ΠΡΑΓΜΑ

Στὴν ὑπαρξιακὴ φαινομενολογία, η ὑπαρξη ἀναφέρεται η στὴ δική μας η στὴν ὑπαρξη τοῦ ἄλλου. "Οταν ὁ ἄλλος εἶγαι ὁ ἀρρωστος, τότε η ὑπαρξιακὴ φαινομενολογία ἐπιχειρεῖ νὰ ἀγασυγθέσει τὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο ὁ ἀρρωστος «εἶγαι» στὸν κόσμο του — ἀν καὶ στὴ θεραπευτικὴ σχέση τὸ βάρος πιθανὸ γὰρ πέφτει στὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο «εἶγαι - μὲ - ἐμένα».

Οι ἀρρωστοι παρουσιάζονται στὸν ψυχίατρο μὲ παράπονα ποὺ κυμαίγονται ἀπὸ τὴν πιὸ φανερὴ καὶ ἐντοπισμένη δυσκολία («Ἐχω τὴν ἐπιθυμία γὰρ πηδήξω ἀπὸ ἔνα ἀεροπλάνο») μέχρι τὴν πιὸ διάχυτη δυσκολία («Δὲν ξέρω γιατὶ ἡρθα ἀκριβῶς. Ὕποθέτω πώς δὲν εἴμαι καλά»). "Οσο δημως ἐντοπισμένα η διάχυτα κι ἀν εἶγαι τὰ ἀρχικὰ παράπονα, γνωρίζουμε καλὰ πώς ὁ ἀρρωστος, ἐκούσια η ἀκούσια, εἰσάγει στὴ θεραπευτικὴ κατάσταση τὴν ὑπαρξὴν του, δλόκληρο τὸ «εἶγαι - στὸν - κόσμο του». Γνωρίζουμε, ἀκόμη, πώς κάθε πλευρὰ τοῦ εἶγαι του συγδέεται, κατὰ κάποιο τρόπο, μὲ δλες τὶς ἄλλες πλευρές του, ἀν καὶ ὁ τρόπος ποὺ διαρθρώγονται αὐτὲς οἱ πλευρές δὲν εἶγαι καθόλου σαφῆς. "Ο στόχος τῆς ὑπαρξιακῆς φαινομενολογίας εἶγαι γὰρ διαρθρώσει τὸ τί εἶγαι ὁ «κόσμος» τοῦ ἄλλου καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο «εἶγαι» σ' αὐτὸν. "Αρχικά, η ἵδεα ποὺ ἔχω δ ἵδιος γιὰ τὴν ἔκταση η τὸ πλάτος τοῦ «εἶγαι» ἔνδεις ἀτόμου, μπορεῖ γὰρ μὴ συμπίπτει μὲ τὴ δική του η μὲ ἔκείνη ἄλλων ψυχίατρων. Η δική μου θεώρηση, π.χ., εἶγαι δτι κάθε ἀγθρωπος εἶγαι πεπερασμένος, δηλαδὴ ἔχει μιὰ ἀρχὴ καὶ θὰ ἔχει ἔνα τέλος· γεννήθηκε καὶ πρόκειται γὰρ πεθάνει. "Αγάμεσα στὰ δυὸ αὐτὰ σημεῖα, ἔχει ἔνα σῶμα ποὺ τὸν ριζώγει σ' αὐτὸ τὸ χρόνο καὶ σ' αὐτὸ τὸ χῶρο. Πιστεύω πώς οἱ προτάσεις αὐτὲς ἰσχύουν γιὰ δλους τοὺς ἀγθρώπους. Δὲν ᔍχω σκοπὸ γὰρ τὶς ἐπαληθεύω κάθε φορὰ ποὺ συγαντῶ ἔνα γέο πρόσωπο. Στὴν πραγματι-

κότητα διμως οι προτάσεις αύτές οῦτε ἀποδεικνύονται, οῦτε διαφεύδονται. Είχα ξανα ἀρρωστο που ἡ ἐμπειρία του «εἶγαι» του ἐπεκτεινόταν πέρα ἀπὸ τὰ δρια τῆς γέννησης καὶ τοῦ θανάτου: Ὑποστήριξε, σὰ «γεγογδὲς» κι ὅχι σὰ «φαντασία», διτι δὲν περιορίζόταν ἀπὸ ξανα χῶρο κι ξανα χρόνο. Δὲν τὸν θεώρησα ψυχωτικό, οῦτε μποροῦσα γὰ τὸν διαφεύσω, ἀκόμα κι ἀν τὸ ζῆθελα. Πάντως ξεχει τεράστια πρακτικὴ σημασία γὰ μπορεῖ καγείς γὰ βλέπει, διτι ἡ ἀντίληψη ἥ καὶ ἡ ἐμπειρία ἔνδες ἀτόμου γιὰ τὸ «εἶγαι» του μπορεῖ γὰ διαφέρει ἀπὸ τὴ δική του. Στὶς περιπτώσεις αύτές, θὰ πρέπει καγείς γὰ προσανατολίζει τὸν ἑαυτό του στὸ σχῆμα πραγμάτων τοῦ ἄλλου κι ὅχι γὰ τὸν βλέπει σὰν ἀντικείμενο στὸ δικό του κόσμο, δηλαδὴ στὸ δικό του σύστημα ἀναφορᾶς. Θὰ πρέπει καγείς γὰ πραγματοποιεῖ αὐτὸν τὸν ἀναπροσανατολισμὸν χωρὶς γὰ προδικάζει ποιός ξεχει δίκιο καὶ ποιός ἄδικο. Ἡ ίκανότητα αὐτὴ ἀποτελεῖ ἀπόλυτη καὶ ὀλοφάνερη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ψυχωτικῶν.

Ὑπάρχει διμως καὶ μιὰ ἄλλη πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπινου «εἶγαι» πολὺ κρίσιμη στὴν ψυχοθεραπεία, σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλες θεραπείες: Κάθε ἀνθρωπος εἶγαι συγχρόνως χωριστὸς ἀπὸ τοὺς συγαγθρώπους του καὶ συγδεμένος μαζί τους. Τόσο δ χωρισμὸς δυσκαλεῖται αἰτήματα. Ὁ προσωπικὸς δεσμὸς μπορεῖ γὰ ὑπάρχει μόνο σὲ δυτα ποὺ ὑπάρχουν χωριστά, ἀλλὰ ὅχι ἀπομονωμένα τὸ ξανα μὲ τὸ ἄλλο. Δὲν εἴμαστε ἀπομονωμένες μονάδες, οῦτε τιμῆματα τοῦ αὐτοῦ φυσικοῦ σώματος. Ἔδω ξεχουμε ξανα παράδοξο, ἐνδεχομένως ξανα τραγικὸ παράδοξο: Ὁ δεσμὸς μας μὲ τοὺς ἄλλους ἀποτελεῖ μιὰ οὐσιαστικὴ πλευρὰ τοῦ «εἶγαι» μας, δυσκαλεῖται δ χωρισμὸς μας ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ ξανα δποιοδήποτε συγκεκριμένο πρόσωπο δὲν ἀποτελεῖ, ἀπαραίτητα, τιμῆμα τοῦ «εἶγαι» μας.

Στὴν ψυχοθεραπεία, αὐτὴ ἡ πλευρὰ τοῦ «εἶγαι» τοῦ ἀρρώστου, δ δεσμὸς του μὲ τοὺς ἄλλους, χρησιμοποιεῖται γιὰ θεραπευτικοὺς σκοπούς. Ὁ θεραπευτής ἐνεργεῖ μὲ βάση τὴν ἑξῆς ἀρχή: ἀφοῦ δ δεσμὸς μὲ τοὺς ἄλλους ὑπάρχει «δυνάμει» σὲ καθένα ἀπὸ ἔμας, τότε δὲ κάνει τὸν καιρό του δταν κάθεται μ' ξανα σιωπηλὸ κατατονικό που δείχνει, μὲ κάθε τρόπο, διτι δὲν ἀγαγγωρίζει τὴν ὑπαρξή του.

‘Υπαρξιακή - φαινομενολογική θεμελίωση για μιά κατανόηση τῆς ψύχωσης

Στὴν τρέχουσα ψυχιατρικὴ διάλεκτο ὑπάρχει κι ἄλλο ἔνα χαρακτηριστικό. Ἀντιμετωπίζει τὴν ψύχωση σὰ μιὰ κοινωνικὴ ή βιολογικὴ ἀ π ο τ υ χ ἵ α προσαρμογῆς, σὰν κακὴ «προσαρμογή», σὰν ἀ π ώ λ ε : α ἐπαφῆς μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ σὰν ἔ λ λ ε : ψ η αισθησίας (insight*). Ὁπως εἴπε ὁ van den Berg (1955), ἡ διάλεκτος αὐτὴ ἀποτελεῖ πραγματικὸ «λεξιλόγιο ἀπομαύρωσης» (ὑποτίμησης). Ἡ ὑποτίμηση δὲν εἶγαι ηθικολογική, τουλάχιστο μὲ τὴν ἔγγοια τοῦ 19ου αἰώνα· στὴν πραγματικότητα, ἡ γλώσσα αὐτὴ εἶγαι, ἀπὸ πολλές ἀπόφεις, ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν μας νὰ ἀποφεύγουμε γὰ σκεφτόμαστε μὲ δρους ἐλευθερίας, ἐκλογῆς κι εὐθύνης. Συγεπάγεται δμως ἔνα κάποιο σταθερὸ πρότυπο ἀγθρώπου, μὲ τὸ δποῖο δ ψυχωτικὸς δὲν μπορεῖ γὰ συμβιβαστεῖ. Δὲν ἀγτιτίθεμαι σὲ δλα δσα συγεπάγεται αὐτὸ τὸ «λεξιλόγιο τῆς ὑποτίμησης». Πιστεύω, δμως, δτι πρέπει νὰ εἴμαστε περισσότερο εἰλικριγεῖς σχετικὰ μὲ τὶς κρίσεις ποὺ ὑπογοοῦμε, δταν δγοιμάζουμε κάποιον ψυχωτικό. Ὅταν θεναιώγω δτι κάποιος εἶγαι ψυχοδιαγονητικὰ ἀρρωστος δὲ διστάζω νὰ γράψω δτι εἶγαι διαγονητικὰ διαταραχμένος, δτι μπορεῖ γὰ εἶναι ἐπικίνδυνος γιὰ τὸν ἔαυτὸ του καὶ τοὺς ἀλλους κι δτι χρειάζεται φροντίδες καὶ ἐπίβλεψη σὲ ἔνα ψυχιατρεῖο. Τὴν ἔδια στιγμὴ δμως, γνωρίζω πολὺ καλὰ πώς, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὑπάρχουν ἀγθρωποι ποὺ ἔγω θεωροῦνται ὑγιεῖς, τὸ μυαλό τους εἶγαι ριζικὰ διαταραχμένο καὶ μπορεῖ γὰ εἶναι ἔξισου ἢ περισσότερο ἐπικίνδυνοι γιὰ τὸν ἔαυτὸ τους καὶ τοὺς ἀλλους κι δμως ἡ κοινωνία δὲν τοὺς θεωρεῖ οὔτε ψυχωτι-

* Ἡ ίκανότητα τοῦ ἀτόμου ν' ἀντιλαμβάνεται, νὰ παρατηρεῖ καὶ νὰ κρίνει τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμο (Σ.τ.μ.).

κούς, οὕτε γιὰ τὸ φυχιατρεῖο. Γνωρίζω πώς ὁ ἀγθρωπὸς ποὺ λέγεται δτὶ παραληρεῖ, μπορεῖ στὸ παραλήρημά του γὰ λέει τὴν ἀλήθεια — κι αὐτό, ὅχι διφορούμενα ἢ μεταφορικά, ἀλλὰ στὴν κυριολεξία — καὶ πώς τὸ παραφρονημένο μυαλὸ τοῦ σχιζοφρεγικοῦ ἢ φήνει: νὰ μπεῖ μέσα του φῶς, ποὺ δὲν μπαίνει στὸ ἀθικτό, ἀλλὰ «κλειστό», μυαλὸ πολλάδυνο γνωμῶν ἀγθρώπων. Ὁ Ἱεζεκιὴλ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Γιάσπερς ἡταν σχιζοφρεγικός.

Ἐδῶ πρέπει γὰ διμολογήσω μιὰ κάποια προσωπικὴ δυσκολία ποὺ συγαντῶ σὰν φυχίατρος, μιὰ δυσκολία ποὺ διέπει ἔνα μεγάλο μέρος τοῦ θιβλίου: Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιπτώσεις χρόνιας σχιζοφρέγιας, δυσκολεύομαι γὰ ἀνακαλύψω τὰ «σημεῖα» καὶ «συμπτώματα» τῆς φύχωσης σὲ πρόσωπα ποὺ ἔχετάξω δὲδιος. Ἀρχικὰ γόμιζα δτὶ αὐτὸ δφειλόταν σὲ δική μου ἀνεπάρκεια κι δτὶ δὲν ἦμουνα ἀρκετὰ ἵκανδς γιὰ γὰ φτάσω στὶς παραισθήσεις, τὰ παραληρήματα κλπ. Ὅταν συγέκρινα τὴν προσωπική μου ἐμπειρία γιὰ τὴν φύχωση μὲ τὶς ἔκθεσεις τῶν βασικῶν συγγραμμάτων, ἔδρισκα δτὶ οἱ συγγραφεῖς δὲν περιέγραφαν τὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο αὐτοὶ οἱ ἀγθρωποὶ συμπεριφερόντουσαν σ' ἐμένα. Τότε σκέφτηκα πώς ἵσως εἶχαν λαθεμένες ἀπόψεις. Τὰ παρακάτω φαίνονται γὰ ἀποτελοῦν γεγονότα:

Οἱ περιγραφὲς τῆς συμπεριφορᾶς ποὺ θρίσκονται στὰ βασικὰ ἔγχειρίδια, ἔντάσσονται σ' ἔνα πεδίο συμπεριφορᾶς ποὺ περιλαμβάνει καὶ τὸν φυχίατρο. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀρρώστου εἶναι, μέχρις ἔνα σημεῖο, συνάρτηση τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ φυχίατρου στὰ πλαίσια τοῦ ἔδιου πεδίου συμπεριφορᾶς. Τὸ πρότυπο τοῦ ἀρρώστου γιὰ τὴν φυχιατρικὴ ἀποτελεῖ συγάρτηση τοῦ πρότυπου τοῦ φυχίατρου καὶ τοῦ φυχιατρείου. Τὸ βασικὸ θέμα ποὺ διατρέχει τὶς περίφημες περιγραφὲς σχιζοφρεγικῶν ἀπὸ τὸν Bleuler, ἔκφράζεται στὴν παρατήρησή του δτὶ, ἀφοῦ εἰπωθοῦν καὶ γίνουν τὰ πάντα, οἱ ἀρρωστοὶ τοῦ φαίνονται πιὸ ἄγγωστοι ἀπὸ τὰ πουλιὰ τοῦ κήπου του.

Ὁ Bleuler, δπως γνωρίζουμε, πλησίαζε τοὺς ἀρρώστους του, δπως θὰ πλησίαζε ἔνας μὴ-φυχίατρος μιὰ κλινικὴ περίπτωση: μὲ σεβασμό, ἀδροφροσύνη, περίσκεψη καὶ ἐπιστημονικὴ περιέργεια. Ὁ ἀρρωστος, διμως, γοσεῖ μὲ τὴν ἰατρικὴ σημασία τοῦ ὅρου καὶ ἡ διάγνωση τῆς κατάστασής του πραγματοποιεῖται μὲ τὴν παρατή-

ρηση τῶν σημείων καὶ συμπτωμάτων του. Αὐτὴ ἡ προσέγγιση θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ψυχίατρους τόσο εὐλογα δικαιολογημένη, ὅτε θὰ δυσκολευτοῦν γὰ καταλάβουν ποῦ θέλω γὰ καταλήξω. Σήμερα, φυσικά, ὑπάρχουν πολλὲς ἄλλες σχολές σκέψης, ἡ παραπάνω δυνατεὶς εἶναι ἡ πλέον διαδομένη στὴ χώρα μας.³ Αποτελεῖ δπωσδήποτε καὶ τὴν προσέγγιση ποὺ δέχονται ἀδασάνιστα καὶ οἱ μὴ γιατροί. Εδῶ μιλάω πάντοτε γιὰ τοὺς ψυχωτικοὺς (δηλ. δπως λέγε οἱ περισσότεροι στὸν ἑαυτό τους, ὃ χι γιὰ μένα καὶ γιὰ σένα). Στὴν πράξη οἱ ψυχίατροι ἐπιμένουν ἀκόμη στὴν προσέγγιση αὐτή, ὅτε καὶ ἀν στὴ θεωρία ὑποστηρίζουν ἀσυμβίβαστες μὲν αὐτὴν ἀπόφεις καὶ μεθόδους. Ή ἀποφη αὐτὴ ἔχει τόσα καλὰ καὶ θετικὰ καὶ ἀσφαλῆς τοιχεῖα, ὅτε ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα γὰ ἔξετάσει προσεκτικὰ δποιαδήποτε ἀποφη ἴσχυρίζεται, δτι ἡ τέτοιου εἰδους ἐπαγγελματικὴ στάση εἶναι ἀνεπαρκής, ἡ δτι σὲ μερικὲς περιπτώσεις εἶναι ἀστοχη. Ή δυσκολία δὲ δρίσκεται ἀπλῶς στὸ γὰ παρατηρήσουμε τὶς ἐνδείξεις τῶν συγαισθημάτων τοῦ ἀρρώστου, δπως φανερώγονται στὴ συμπεριφορά του. Ο καλδὲς κλινικὸς θὰ λάβει ὑπόψη του τὸ ἄγχος τοῦ ἀρρώστου του, τὴν ὑψηλότερη ἀπὸ τὸ καγονικὸ πίεσή του, τοὺς ταχύτερους σφυγμούς του κ.ο.κ. Τὸ δασικὸ πρόβλημα δρίσκεται ἀλλοῦ: δταν ἔξετάζει κανεὶς μιὰ «καρδιὰ» ἡ ἀκόμη ἔνα δλόκληρο ἀγθρώπιγο δργανισμό, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ φύση τῶν προσωπικῶν του συγκρίγουμε τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα μὲ τὴν προσέγγιση δποιουδήποτε δρεταγικοῦ ἐγχειρίδιου ψυχίατρικῆς (π.χ. Mayer - Gross, Slater καὶ Roth).

Στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα δ Kraepelin παρουσιάζει: στοὺς φοιτητές του ἔγαν ἀρρώστο ποὺ ἐμφαγίζει σημεῖα κατατογικῆς διέγερσης:

«Ο ἀρρώστος ποὺ θὰ σᾶς παρουσιάσω σήμερα χρειάζεται

νὰ μεταφερθεῖ, σχεδόν, στὴν αἰθουσα, γιατὶ θαδίζει μὲ ἀγοικτὰ τὰ σκέλη καὶ πατᾶ στὴν ἔξωτερηκή πλευρὰ τῶν πελμάτων του. Μπαίγοντας μέσα, πετᾶ τὶς παντόφλες του, τραγουδᾶ φωναχτά ἔναν ύμνο καὶ στὴ συγέχεια φωνάζει δυὸς φορές: “Ο πατέρας μου, δ πραγματικός μου πατέρας!” Είναι 18 χρόνων καὶ μαθητής τῆς Oberrealschule (ἀνώτερες τάξεις σύγχρονου σχολείου) είναι ψηλός, γεροδεμένος ἀλλὰ χλωμός· ἐμφανίζει διμως συχγά ἔνα παροδικὸ ἐρυθρίασμα. Ο ἀρρωστος κάθεται μὲ κλειστὰ μάτια καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ περιβάλλον του. Οταν τοῦ ἀπευθύνεται δ λόγος, δὲν κοιτάζει, ἀλλὰ ἀπαντᾶ ἀρχίζοντας μὲ σιγανή φωνή, που βαθμιαῖα ὑψώνεται δλο καὶ πιὸ δυνατά. Οταν τὸν ρωτήσετε ποῦ θρίσκεται, λέει: “Θέλεις γὰ μάθεις κι αὐτὸ ἀκόμα; Σου λέω ποιὸς μετριέται, ποιὸς ἔχει μετρηθεῖ καὶ ποιὸς θὰ μετρηθεῖ. Τὰ ἔρω δλα αὐτὰ καὶ θὰ μποροῦσα γὰ σου τὰ πῦ, ἀλλὰ δὲ θέλω”. Οταν τὸν ρωτήσετε τὸ σγομά του, κραυγάζει: “Πῶς σὲ λέγε; Τί κλείγει; Κλείγει τὰ μάτια του. Τί ἀκούει; Δὲν καταλαβαίνει· δὲν καταλαβαίνει. Πῶς; Ποιός; Ποῦ; Πότε; Τί ἔγγοει; Οταν τοῦ λέω γὰ μὲ κοιτάζει, δὲ μὲ κοιτάζει δπως πρέπει. Ε, ἐσὺ ἐκεῖ πέρα κοιτάξῃ! Τί συμβαίνει; Ποιό είναι τὸ θέμα; Πρόσεξε· δὲν προσέχει. Λέω, τί συμβαίνει λοιπόν; Γιατὶ δὲ μοῦ ἀπαντᾶς; Γίνεσαι πάλι ἀναιδής; Πῶς μπορεῖ γὰ εἶσαι τόσο ἀναιδής; Ξέρχομαι! Θὰ σου δείξω! Δὲ μὲ ἐκποργεύεις. Δὲν πρέπει γὰ εἶσαι καὶ ἔξυπνος· εἶσαι ἔνας ἀναιδής, ἔνας αἰσχρός· τέτοιο ἀναιδή κι αἰσχρό δὲν ἔχω ξαναδεῖ. Πάλι ἀρχίζει; Δὲν καταλαβαίνεις τίποτα, τίποτα ἀπολύτως. Τίποτα δὲν καταλαβαίνεις. Αγ παρακολουθεῖς τώρα, δὲν παρακολουθεῖ, δὲ θὰ παρακολουθήσει. Γίνεσαι ἀκόμα πιὸ ἀναιδής; Γίνεσαι ἀκόμα πιὸ ἀναιδής; Πῶς προσέχουν, προσέχουν...” κ.ο.κ. Στὸ τέλος μαλώγει μὲ ἐντελῶς ἀσυγάρτητους ἥχους».

Ο Kraepelin παρατηρεῖ ἐδῶ, μεταξὺ τῶν ἀλλων καὶ πόσο «ἀπρόσιτος» είναι δ ἀρρωστος:

«Αγ κι ἀναμφισβήτητα καταλάβαινε δλες τὶς ἐρωτήσεις,

δὲ μᾶς ἔδωσε οὕτε κόκκο χρήσιμης πληροφορίας. Ή δυιλία του ήταν... ἀπλῶς μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀσυγάρτητες προτάσεις, ποὺ δὲν εἶχαν καμιὰ σχέση μὲ τὴ γενικὴ κατάσταση. (1905, σελ. 79-80, ἡ ὑπογράμμιση δικῆ μας).

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιθολία δτὶ δ ἄρρωστος ἐμφανίζει «σημεῖα» κατατοικῆς διέγερσης. Ή γονικὴ κατασκευὴ διως ποὺ ἐπιβάλλουμε σ' αὐτὴ τὴ συμπεριφορά, ἔξαρτιέται ἀπὸ τὴ σχέση ποὺ ἔγκαθιστοῦμε μὲ τὸν ἄρρωστο. Ή περιγραφὴ τοῦ Kraepelin εἶναι ἀξιοθαύμαστη· μᾶς ζωντανεύει μπροστά μας τὸν ἄρρωστο μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου, μετὰ ἀπὸ πενήντα χρόνια. Τί ἐμφανίζεται γὰ κάνει δ ἄρρωστος; Ὡπωδήποτε κάνει ἔνα διάλογο ἀγάμεσα στὴ δική του παραδία τοῦ Kraepelin καὶ στὸν προκλητικὸ κι ἐπαγαστατημένο του ἔαυτό: «Θέλεις γὰ μάθεις κι αὐτὸ ἀκόμα; Σοῦ λέω ποιὸς μετριέται, ποιὸς ἔχει μετρηθεῖ καὶ ποιὸς θὰ μετρηθεῖ. Τὰ ξέρω ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ μποροῦσα γὰ σοῦ τὰ πῶ, ἀλλὰ δὲ θέλω». Αὐτὰ φαίνονται σαφῆ καὶ καθαρὰ λόγια. «Ισως γὰ δυσαγασχετεῖ μ' αὐτὴ τὴ μορφὴ ἐρωτηματολογίου ποὺ τοῦ ἀπευθύνεται μπροστά σὲ μιὰ αἴθουσα μὲ φοιτητές. Ισως γὰ μὴ διέπει τὶ σχέση ἔχουν δλα αὐτὰ μὲ τὰ προβλήματα ποὺ τὸν συγκλονίζουν. Αὐτὰ διως δ Kraepelin δὲν τὰ θεωρεῖ «χρήσιμες πληροφορίες», παρὰ μόνο πρόσθετα «σημεῖα» μιᾶς «γόσου».

Ο Kraepelin ρωτάει τὸ δυομά του. Ο ἄρρωστος ἀπαντάει μὲ ἔνα ἔσπασμα ποὺ ἐκφράζει τὰ συγαισθήματά του ἀπέγαντι στὴ στάση ποὺ συγεπάγεται γη προσέγγιση τοῦ Kraepelin: «Πῶς σὲ λένε; Τί κλείνει; Κλείνει τὰ μάτια του... Γιατὶ δὲ μοῦ ἀπαντᾶς; Γίνεσαι πάλι ἀγαιδής;... Δὲ μὲ ἐκποργυεύεις. (Δηλ. αἰσθάνεται δτὶ δ Kraepelin τὰ ἔχει μαζί του γιατὶ δὲν εἶναι διατεθειμένος γὰ ἐκποργυεύει μπροστά στοὺς φοιτητές) ... τέτοιο ἀγαιδὴ κι αἰσχρὸ δὲν ἔχω ξαναδεῖ» κλπ.

Εἶναι φανερὸ δτὶ γη θεώρηση τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἄρρώστου μπορεῖ γὰ γίνει μὲ δυὸ τρόπους, ἀνάλογους μὲ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔκαγαν γὰ διέπουμε, παραπάνω, ἔνα ἀγγεῖο γη ἔνα πρόσωπο. Ο ἔνας μπορεῖ γὰ δεῖ τὴ συμπεριφορά του σὰ «σημεῖα μιᾶς γόσου».

δ ὅλος μπορεῖ νὰ τὴ δεῖ σὰν ἔκφραση τῆς ὑπαρξής του. Η ὑπαρξιακή - φαιγομεγολογική θεώρηση ἀποτελεῖ ἕγα διαλογισμὸ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο δ ὅλος αἰσθάνεται καὶ δρᾶ. Ποιά εἶγαι ἡ ἐμπειρία τοῦ γεαροῦ ἀπὸ τὸν Kraepelin; Φαίγεται νὰ εἶγαι καταδυγαστευμένος κι ἀπελπισμένος. Τί «παρισταίνει», δταν μιλάει καὶ φέρεται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο; Ἀγτιτίθεται στὴ «μέτρηση» καὶ ἔξετασή του. Αὐτὸ ποὺ θέλει εἶγαι νὰ ἀκουστεῖ.

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΑ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΡΩΣΤΟ

Ο κλιγικὸς ψυχίατρος στὴν προσπάθειά του νὰ εἶγαι πιὸ «ἐπιστημονικός» η «ἀντικειμενικός», περιορίζεται στὴν «ἀντικειμενικὰ» παρατηρήσιμη συμπεριφορὰ τοῦ ἀρρώστου. Αὐτὸ διμως εἶγαι ἀδύνατο. Τὸ νὰ βλέπει κανεὶς «σημεῖα μιᾶς γόσου» δὲ σημαίγει δτι βλέπει οὐδέτερα. Δὲν εἶγαι οὐδέτερο τὸ νὰ βλέπει κανεὶς τὸ χαμόγελο σὰ συστολὴ τοῦ στοματικοῦ σφιγκτήρα. (Merleau-Ponty, 1953). Δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ βλέπουμε τὸ πρόσωπο κατὰ τὸν ἔνα η ὄλλο τρόπο καὶ νὰ στηρίζουμε τὶς κατασκευὲς η ἐριμηγεῖες μας πάνω στὴ συμπεριφορά «του», ἀφοῦ ἐγκαταστήσουμε σχέση μαζὶ του. Αὐτὸ ίσχύει ἀκόμη καὶ στὶς ἀργητικὲς περίπτωσεις, δταν δηλ. ἀναχαιτιζόμαστε η βρισκόμαστε σὲ ἀμηχανία ἀπὸ τὴν ἀπουσία ἀμοιβαίδητας ἐκ μέρους τοῦ ἀρρώστου, δταν ἔχουμε τὴν αἰσθηση δτι δὲν ὁ πάρχει κανεὶς μπροστά μας ποὺ νὰ ἀντιδρᾶ στὶς προσεγγίσεις μας. Αὐτὸ βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὴν καρδιὰ τοῦ προβλήματός μας.

Οἱ δυσκολίες ποὺ ἀντιμετωπίζουμε ἔδω εἶγαι ἀγάλογες μὲ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ ἐριμηγευτὴς τῶν ιερογλυφικῶν, μιὰ ἀγαλογία ποὺ χρησιμοποιοῦμε συχνὰ δ Φρόνυτ. Οἱ δυσκολίες μάλιστα στὴν περίπτωσή μας εἶγαι μεγαλύτερες. Η θεωρία τῆς ἐριμηγείας η ἀποκρυπτογράφησης τῶν ιερογλυφικῶν καὶ τῶν ὄλλων ἀρχαίων κειμένων προωθήθηκε καὶ ἀποσαφηγίστηκε τὸν περασμένο αἰώνα ἀπὸ τὸν Dilthey, πολὺ περισσότερο ἀπ' δσο η θεωρία ἐριμηγείας τῆς ψυχωτικῆς «ιερογλυφικῆς» διμιλίας καὶ δράσης. Γιὰ

γ' ἀποσαφηγίσουμε τὴν θέση μας, θὰ ήταν σκόπιμο γὰρ συγχρίγουμε τὸ πρόβλημά μας μὲν ἐκεῖνο τοῦ ιστορικοῦ δπως διαμορφώθηκε ἀπ' τὸν Dilthey.* Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τὸ πρόβλημα εἶγαι ή ἔρμηνεία.

Τὰ ἀρχαῖα κείμενα μποροῦν γὰρ ὑποστοῦν μιὰ τυπολογική ἀνάλυση ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς δομῆς, τοῦ ὕφους, τῶν γλωσσολογικῶν χαρακτήρων, τῆς σύνταξης κ.ο.κ. Η κλινικὴ ψυχιατρικὴ ἐπιχειρεῖ μιὰ ἀνάλογη τυπολογική ἀνάλυση τῆς διμιλίας καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ ἀρρώστου. Αὐτὸς δ ἵστορικος η κλινικὸς φορμαλισμὸς ἔχει διπωσδήποτε πολὺ περιορισμένη ἐφαρμογή. Πέρα ἀπὸ τὴν τυπολογικὴ ἀνάλυση, εἶναι δυγατὸν γὰρ ρίξουμε ἀπλετο φῶς σ' ἓνα κείμενο μὲ τὴν μελέτη τοῦ πλέγματος κοινωνικο - ιστορικῶν συγθηκῶν ἀπὸ τὸ δποτο ἀναδύθηκε. Μὲ τὸν ἔδιο τρόπο, μποροῦμε γὰρ ἐπεκταθοῦμε πέρα ἀπὸ τὴν τυπολογική, στατική, ἀνάλυση τῶν ἀπομονωμένων κλινικῶν «σημείων», σὲ μιὰ κατανόηση τῆς θέσης ποὺ κατέχουν τὰ «σημεῖα» στὸ ιστορικὸ τοῦ προσώπου. Αὐτὸς συγεπάγεται γὰρ εἰσάγουμε δυναμικὲς - γενετικὲς ὑποθέσεις. Η καθαυτή, διμως, ιστορικὴ πληροφορία γιὰ τὰ κείμενα η τοὺς ἀρρώστους, θὰ δοηθήσει τὴν καλύτερη κατανόηση, μόνο ἀν φέρουμε στὴν ἐπιφάνεια αὐτὸς ποὺ συχνὰ δνομάζουμε συμπάθεια η ἐ μ πάθεια.

«Οταν λοιπὸν ὁ Dilthey «χαρακτηρίζει τὴν σχέση ἀνδρὸς στὸ συγγραφέα καὶ τὸν ἐρμηνευτὴν σὰν καθοριστικὸ παράγοντα γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ κειμένου, στὴν πραγματικότητα ἀποκαλύπτει τὴν προϋπόθεση κάθε ἔρμηνείας ποὺ ἔχει γιὰ βάση της τὴν κατανόηση» (Bultmann).

«Η ἐξήγηση [γράφει ὁ Dilthey] γίνεται μέσα ἀπὸ καθαρὰ διανοητικὲς διεργασίες, ἐνῷ η κατανόηση, γίνεται μὲ τὴν συμμετοχὴν ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος στὸ σύνολο τους. Κατὰ τὴν διαδικασία τῆς κατανόησης ἀρχίζουμε ἀπὸ τοὺς δεσμούς τῆς δεδομένης ζωντανῆς δλότητας, ὥστε γὰρ καταστήσουμε καταληπτὸ τὸ παρελθόν μὲ δρους αὐτῆς τῆς δλότητας».

* Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Dilthey προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔργο «Τὸ πρόβλημα τῆς Ἐρμηνευτικῆς» τοῦ Bultmann (Δοκίμια, 1955, σ. 234 - 61).

Ἡ γνώμη μας λοιπόν γιὰ τὸν ἄλλο ἔξαρτιέται ἀπὸ τὴν προθυμία μας νὰ συμπεριλάβουμε στὴν πράξη τῆς κατανόησης δλες τὶς δυγάμιεις τῆς κάθε πλευρᾶς τοῦ ἑαυτοῦ μας. Θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ προσανατολίσουμε τὸν ἑαυτό μας πρὸς τὸ σχετικὸ πρόσωπο μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε ἡ δυνατότητα νὰ τὸ κατανοήσουμε νὰ μένει ἀγοικτή. Ἡ τέχνη τοῦ γὰ καταγοοῦμε τὶς παρατηρήσιμες πλευρὲς τοῦ εἶναι ἐνὸς ἀτόμου, ποὺ ἐκφράζουν καὶ τὸν τρόπο τοῦ «εἶναι - στὸν - κόσμο του», ἀπαιτεῖ νὰ συσχετίσουμε τὶς πράξεις του μὲ τὸν τρόπο ποὺ διδοῖος θιώγει τὴν κατάστασή του μαζί μας. Μὲ τὸν ἵδιο τρόπο, διφεύλουμε νὰ κατανοήσουμε τὸ παρελθόν του μὲ βάση τὸ παρόν του καὶ δχι μόνο ἀντίστροφα. Αὐτὸς ισχύει ἀκόμα καὶ στὶς ἀρνητικές στιγμές, δταν ἡ συμπεριφορά του δείχνει δτι ἀργιέται τὴν ὑπαρξη κάθε κατάστασης στὴν δποία θρίσκεται μαζί μας, δταν, π.χ., μας ἀντιμετωπίζει σὰ γὰ μὴν ὑπάρχουμε ἢ σὰ γὰ ὑπάρχουμε μόνο σὲ σχέση μὲ τὶς ἐπιθυμίες ἢ τὸ ἄγχος του. Στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν ἀποδίνουμε πλέον προκαθορισμένα γοήματα στὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀρρώστου. "Αγ δοῦμε τὶς πράξεις του σὰ «σημεῖα γόσου», τότε ἐπιβάλλουμε στὸν ἀρρωστο τὶς δικές μας κατηγορίες σκέψης, κάτι ἀνάλογο δηλαδὴ μὲ ἐκεῖνο ποὺ νομίζουμε δτι μᾶς κάνει. Τὸ ἵδιο συμβαίνει, δταν νομίζουμε δτι μποροῦμε νὰ «ἔξηγγήσουμε» τὸ παρόν του σὰ μιὰ μηχανικὴ συγισταμένη ἐνὸς ἀγαλλοίωτου «παρελθόντος».

"Οταν υἱοθετεῖ κανεὶς μιὰ παρόμοια προσέγγιση, δὲν εἶναι σὲ θέση γὰ κατανοήσει ταυτόχρονα τὸ τί προσπαθεῖ γὰ μᾶς ἐπικοινωνήσει δ ἀρρωστος. Γιὰ γὰ ἐπιστρέψουμε στὸ προηγούμενο παράδειγμά μας, δταν κάθεται κάποιος ἀπέγαντι σας καὶ σᾶς μιλάει, ἐσεῖς προσπαθεῖτε ἢ (α) γὰ ἐγτοπίσετε κάποια ἀνωμαλία στὴν δμιλία του, ἢ (β) γὰ ἔξηγγήσετε τι λέει, βασιζόμενος στὸ πῶς γίνεται δ μεταβολισμὸς τοῦ δξυγόνου στὰ ἐγκεφαλικὰ του κύτταρα, ἢ (γ) γὰ ἀγακαλύψετε γιατὶ λέει τὰ δσα λέει, βασιζόμενος στὸ ἴστορικὸ καὶ κοινωνικὸ - οἰκονομικὸ του πλαίσιο. Καμιὰ ἀπὸ τὶς ἀπαρτήσεις ποὺ θὰ εἴστε, ἢ δὲ θὰ εἴστε, σὲ θέση γὰ δώσετε στὰ παραπάνω ἐρωτήματα, δὲ θὰ σᾶς ἐπιτρέψει γὰ κατανοήσετε τὸ τι ἔγγονει.

Εἶναι δυνατὸ γὰ γνωρίζει κανεὶς ἔξαρτητικὰ τὶς τελευταῖς ἀγακαλύψεις πάνω στὰ κληρογομικὰ ἢ οἰκογενειακὰ περιστατικὰ

τῆς μανιοκαταθλιπτικῆς ψύχωσης ή τῆς σχιζοφρένιας, γὰ τὸ ἔχει τὴν δίνεση νὰ ἀναγνωρίζει σχιζοειδεῖς «διαστρεβλώσεις τοῦ ἐγώ», σχιζοφρενικὲς διαταραχὲς τοῦ ἐγώ η ἀκόμα διαταραχὲς τῆς σκέψης, τῆς μνήμης, τῆς ἀντίληψης κλπ., μὲ δυὸ λόγια, γὰ γνωρίζει διτδήποτε εἶναι γνωστὸ γιὰ τὴν ψυχοπαθολογία τῆς σχιζοφρένιας η τὴ σχιζοφρένια σὰ νόσο, χωρὶς γὰ εἶναι σὲ θέση γὰ καταλάβει οὔτε ἔνα σχιζοφρενικό. Τὰ παραπάνω δεδομένα δὲ ν συγιστοῦν τρόπους κατανόησης. Τὸ γὰ διέπεις καὶ νὰ ἀκοῦς ἔναν ἀρρωστο σὰ «σημεῖα σχιζοφρένιας» (σὰ «νόσο»), διαφέρει ριζικὰ ἀπὸ τὸ γὰ τὸν διέπεις καὶ γὰ τὸν ἀκοῦς σὰν ἀνθρώπινο ὅν. Οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι ἀντιστοιχοῦν στὸ παράδειγμα τῆς διφορούμενης εἰκόνας [βλ. παραπάνω] μὲ τὸ ἀγγεῖο καὶ τὸ πρόσωπο.

Βέβαια, δπως λέει δ Dilthey, δ ἐρμηνευτὴς τοῦ κειμένου ἔχει τὸ δικαίωμα γὰ ὑποθέσει δτι, παρόλο τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὴ σημαντικὴ ἀπόκλιση στὴ θεώρηση τοῦ κόσμου ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὸ συγγραφέα, δὲ δρίσκεται σὲ ἐντελῶς διαφορετικὰ πλαίσια διιωμένης ἐμπειρίας ἀπὸ τὸ συγγραφέα. Ὑπάρχει σ' ἔγαν κόσμο δπως καὶ ὁ ἄλλος, σὰν ἔνα μόνιμο ἀντικείμενο στὸ χώρο καὶ τὸ χρόνο καὶ μαζὶ μὲ ἄλλους ἀνθρώπους. Αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ γὰ ὑπὸθεση δὲ ν μπορεῖ γὰ κάνει κανεὶς μὲ τὸν ψυχωτικὸν δ. Ἀπ' αὐτῇ τὴν ἀποφη, διπάρχει μεγαλύτερη δυσκολία στὴν κατανόηση ἔνδος ψυχωτικοῦ ποὺ δρίσκεται μπροστά μας, παρὰ στὴν κατανόηση ἔνδος συγγραφέα ἱερογλυφικῶν ποὺ πέθανε ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια. Αὐτή, δμως, η διάκριση δὲν εἶναι οὐσιαστική. Γιατὶ, δπως εἶπε δ Stack Sullivan, δ ψυχωτικὸς εἶναι πάνω ἀπὸ δλα «ἄπλως ἀνθρώπινος». Οἱ προσωπικότητες τοῦ γιατροῦ καὶ τοῦ ἀρρώστου, δπως ἀλλωστε καὶ οἱ προσωπικότητες τοῦ ἐρμηνευτῆ καὶ τοῦ συγγραφέα, δὲν ἀντιπαρατίθενται μεταξὺ τους σὲ δύο ἔξωτερικὰ γεγονότα ποὺ δὲν ἔχουν κοινὰ σημεῖα καὶ δὲν μποροῦν γὰ συγκριθοῦν. Ὁπως καὶ δ ἐρμηνευτής, ἔτσι καὶ δ θεραπευτὴς πρέπει γὰ ἔχει τὴν εὐελιξία γὰ μεταθέτει τὸν ἔαυτό του στὰ πλαίσια μιᾶς ἄλλης, παράξενης η ἀκόμια, ξένης, θεώρησης τοῦ κόσμου. Κατὰ τὴν μετάθεση αὐτή δ θεραπευτὴς ἀγτλεῖ ἀπὸ τὶς δικές του ψυχωτικὲς δυνατότητες, χωρὶς γὰ χάγει τὴ διαγονητικὴ του ὑγεία. Μόγο τότε μπορεῖ γὰ φτά-

σει σὲ μιὰ καταγόηση τῆς ὑπαρξίας κακής κατάστασης τοῦ ἀρρώστου.

Νομίζω πώς εἶναι πλέον σαφὲς δτι, δταν λέω «καταγόηση», δὲν ἔνγονθ μιὰ καθαρὰ νοητικὴ διεργασία. Θὰ μπορούσαιμε γὰ ποῦμε ἀντὶ καταγόησης, ἀγάπη. Καμιὰ διμως λέξη δὲν ἔχει ἐκποργευτεῖ τόσο. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο — δχι διμως ἐπαρκὲς — εἶναι ή̄ ίκανότητα γὰ γνωρίζουμε, πῶς θιώγει δ ἀρρώστος τὸν ἔαυτό του καὶ τὸν κόσμο, συμπειλαμβανομένου καὶ τοῦ ἔαυτοῦ μας. "Αγ δὲν μποροῦμε γὰ τὸν κατανοήσουμε, τότε δὲν εἴμαστε σὲ θέση ν' ἀρχίσουμε γὰ τὸν «ἀγαπᾶμε» ἀποτελεσματικά. Μᾶς δίγεται ή̄ ἐντολὴ γὰ ἀγαπᾶμε τὸν πλησίον μας. Κι διμως κανεὶς δὲν μπορεῖ γὰ ἀγαπήσει τὸν πλησίον του χωρὶς γὰ γνωρίζει ποιός εἶναι. Μόγο τὴν ἀφηρημένη ἀνθρωπότητα μποροῦμε ν' ἀγαπήσουμε. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀγαπήσουμε ἕνα συνοθύλευμα «σημείων τῆς σχιζοφρένιας». Κανεὶς δὲν ἔχει σχιζοφρένια, δπως π.χ. ἔχει ἕνα κρυολόγημα. "Ο σχιζοφρενικὸς δὲν «ἔχει» σχιζοφρένια, εἰναὶ σχιζοφρενικός. Τὸν σχιζοφρενικὸ πρέπει νὰ τὸν γνωρίσουμε χωρὶς γὰ τὸν καταστρέψουμε· καὶ δ ἵδιος πρέπει νὰ ἀγακαλύψει πῶς αὐτὸ εἶναι ἐφικτό. Τὸ μίσος λοιπὸν τοῦ θεραπευτῆ, δπως καὶ ή̄ ἀγάπη του, ἔχει τεράστια σημασία. Αὐτὸ ποὺ ἀντιπροσωπεύει γιὰ μᾶς δ σχιζοφρενικός, καθορίζει σημαντικὰ καὶ τὸ τί ἀντιπροσωπεύουμε ἐμεῖς γι' αὐτὸν· ἀπ' δπου καὶ οἱ πράξεις του. Τὰ καθιερωμένα «σημεῖα» τῆς σχιζοφρένιας διαφέρουν ἀπὸ νοσοκομεῖο σὲ νοσοκομεῖο καὶ ἀποτελοῦν συγάρτηση τῆς νοσηλείας. Μερικοὶ ψυχίατροι παρατηροῦν τὰ «σημεῖα» πολὺ λιγότερο ἀπὸ ἀλλους.*

Νομίζω λοιπὸν δτι ή̄ παρακάτω διατύπωση τῆς Frieda Fromm-Reichmann, δση ἀνησυχία κι ἀν προκαλεῖ, εἶναι πράγματι ἀληθιγή:

«...Οι ψυχίατροι μποροῦν πλέον γὰ ἀποδέχονται σὰν ἀρχὴ τὴ δυνατότητα γὰ ἔγκαταστοῦν μὲ τὸν σχιζοφρενὴ μιὰ λειτουργήσιμη σχέση γιατροῦ - ἀρρώστου. Εάν καὶ δταν αὐτὸ φαίνεται ἀδύνατον, τότε δφείλεται στὶς δυσκολίες τῆς

* Σήμερα ὑπάρχει μιὰ ἐκτεταμένη θεολογραφία ποὺ στηρίζει αὐτὴ τὴν ἀποψή. Βλέπε, π.χ., «Στὸ Ψυχιατρεῖο», ("Αρθρα τοῦ «Lancet», 1955-6).

προσωπικότητας του γιατροῦ καὶ δχι στὴν ψυχοπαθολογία τοῦ ἀρρώστου» (1952, σελ. 91).

Βέβαια, δπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ κατατογικοῦ τοῦ Kraepelin, τὸ ἀτομο αἰσθάνεται καὶ ἀντιδρᾶ πρὸς τὸν ἔαυτό του, δχι μόνο ἀγάλογα μὲ τὸ τί νομίζει κάποιος ἄλλος πῶς εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν φαντασίωση ποὺ ἔχει ὁ ἵδιος γιὰ τὸ τί εἶναι. Προσπαθοῦμε γὰρ κάνουμε τὸν ἀρρώστο γὰρ ἀντιληφθεῖ δτι ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς πρὸς τὸν ἔαυτό του συνεπάγεται μιὰ κάποια φαντασίωση, τὴν δποία δὲν ἀναγνωρίζει (εἶναι ἀσυνείδητη), ἀλλὰ ἡ δποία ἀποτελεῖ ἀναγκαῖο αἴτημα, ἐν πρόκειται γὰρ κατανοήσουμε τὸν τρόπο συμπεριφορᾶς του.

“Οταν δύο ὑγιῆ πρόσωπα δρίσκονται μαζί, περιμένουμε δτι ὁ Α θὰ ἀναγνωρίσει δτι ὁ Β εἶναι λίγο πολὺ τὸ πρόσωπο ποὺ ὁ Β θεωρεῖ τὸν ἔαυτό του καὶ ἀγτίστροφα. Δηλαδή, ἀπὸ τὴν πλευρά μου, περιμένω δτι ὁ δρισμὸς ποὺ δίγω γιὰ τὸν ἔαυτό μου, θὰ ἀναγνωριστεῖ λίγο πολὺ ἀπὸ τὸ ἄλλο πρόσωπο, μὲ τὴν προϋπόθεση, φυσικά, δτι δὲν παριστάνω κάποιον ἄλλο, δτι ὑποκρίνομαι ἡ ψεύδομαι κ.ο.κ.* Στὰ πλαίσια δημος μιᾶς ἀμοιβαίας ψυχοδιανοητικῆς ὑγείας, ὑπάρχουν ἀρκετὰ περιθώρια γιὰ σύγκρουση, λάθος, παρεξήγγηση, μὲ δυσδ λόγια γιὰ μιὰ διάζευξη, ἐνδὸς ἡ τοῦ ἄλλου εἶδους, ἀνάμεσα στὸ πρόσωπο ποὺ εἶναι κανεὶς στὰ ἵδια του τὰ μάτια (τὸ «εἶναι - γιὰ - τὸν ἔαυτό του») καὶ τὸ ἀτομο ποὺ εἶναι κανεὶς στὰ μάτια τοῦ ἄλλου (τὸ «εἶναι - γιὰ - τὸν ἄλλο») καὶ ἀγτίστροφα, ἀνάμεσα στὸ ποιός ἡ τί εἶναι ὁ ἄλλος γιὰ μένα καὶ στὸ ποιός ἡ τί εἶναι γιὰ τὸν ἔαυτό του· τελικά, ἀνάμεσα στὸ πῶς φαντάζεται κανεὶς τὴν εἰκόνα τοῦ ἔαυτοῦ του, τὶς προθέσεις καὶ στάσεις πρὸς τὸν ἔαυτό του καὶ στὴν εἰκόνα, τὶς στάσεις καὶ προθέσεις ποὺ ἔχει στὴν πραγματικότητα — καὶ ἀγτίστροφα.

Μὲ ἄλλα λόγια, δταν συγαντιοῦνται δύο ὑγιῆ πρόσωπα, φαίνεται γὰρ ὑπάρχει ἀμοιβαία ἀναγνώριση τῆς ταυτότητας τοῦ καθε-

* Ὑπάρχει ἡ ιστορία τοῦ ἀρρώστου ποὺ ρωτήθηκε στὸ «διερευνητὴ ἀλήθεια» ἐν εἶναι δ Ναπολέοντας. ‘Ο ἀρρώστος ἀπάντησε «δχ!», ἀλλὰ δ «διερευνητὴς» σημείωσε δτι ἔλεγε φέματα!

νός. Σ' αυτή τήν ἀμοιβαία ἀναγγώριση ὑπάρχουν τὰ ἔξης βασικά στοιχεῖα:

- (α) Ὁ ἀναγγωρίζω δτι δ ἄλλος εἶναι τὸ πρόσωπο ποὺ δ ἶδιος θεωρεῖ δτι εἶναι.
- (β) Ὁ ἄλλος ἀναγγωρίζει δτι εἶμαι τὸ πρόσωπο ποὺ δ ἶδιος θεωρεῖ δτι εἶμαι.

Ο καθένας ἔχει τὴ δική του αὐτόνομη αἰσθηση ταυτότητας καὶ τὸ δικό του δρισμὸς γιὰ τὸ τι εἶναι. Περιμένω γὰ εἴστε σὲ θέση γὰ μὲ ἀναγγωρίσετε. Δηλαδή, εἶμαι συνηθισμένος γὰ περιμένω δτι τὸ πρόσωπο ποὺ θεωρεῖται δτι εἶμαι καὶ ἡ ταυτότητα ποὺ γομίζω δτι ἔχω, λίγο πολύ, συμπίπτουν: "Ἄς ποῦμε ἀπλῶς «λίγο πολύ», ἀφοῦ ὑπάρχουν δπωσδήποτε περιθώρια γιὰ ἀσυμφωνίες.

Παρόλα αὐτά, ἐὰν μετὰ ἀπὸ διάφορες προσπάθειες συμβιβασμοῦ ὑπάρχουν ριζικές ἀσυμφωνίες, τότε ἡ μόνη ἔξήγηση εἶναι δτι κάποιος ἀπὸ τοὺς δυὸς εἶναι φυχοδιαγονητικὰ ἅρρωστος. Δὲ δυσκολεύουμαι γὰ θεωρήσω κάποιον φυχωτικό, ἀν γιὰ παράδειγμα:

λέει πώς εἶγαι δ Ναπολέοντας, ἐνῷ ἐγὼ λέω πώς δὲν εἶγαι:

ἢ γ λέει δτι εἶμαι δ Ναπολέοντας, ἐνῷ ἐγὼ λέω πώς δὲν εἶμαι.

ἢ γ γομίζει δτι θέλω γὰ τὸν παρασύρω, ἐνῷ προσωπικὰ νομίζω δτι δὲν τοῦ ἔχω δώσει λαβὴ γιὰ γὰ ὑποθέσει κάτι τέτοιο.

ἢ γ γομίζει δτι φοβᾶμαι δτι θὰ μὲ διλοφονήσει, ἐνῷ δὲ φοβᾶμαι κάτι τέτοιο καὶ δὲν τοῦ ἔχω δώσει ἀφορμὴ γὰ τὸ νομίσει.

Προτείνω λοιπὸν δτι: ἡ ὑγεία ἡ φύχωση κρίνεται ἀπὸ τὸ βαθύμητο σύζευξης ἢ διάζευξης μεταξὺ δυὸς προσώπων, ἀπὸ τὰ δποῖα τὸ ἔγα εἶγαι κατὰ κοινὴ δμολογία ὑγιές.

Τὸ βασικὸ κριτήριο γιὰ τὸ ἄγ δ ἅρρωστος εἶγαι ἢ δὲν εἶγαι φυ-

χωτικός, είναι ή έλλειψη συμφωνίας, ή ασυμφωνία και σύγκρουση άνάμεσα σ' έκεινον και σ' έμένα.

«Ψυχωτικός» είναι ή δυνομασία ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ δρίσκεται σὲ μιὰ συγκεκριμένου τύπου διαζευτικὴ σχέση. Αὕτη ἀκριβῶς ή διαπροσωπικὴ διάζευξη είναι ποὺ μᾶς δύνηγει στὸ νὰ ἔξετάσουμε τὰ οὖρα του και γὰ φάχνουμε γιὰ ἀνωμαλίες στὰ ἡλεκτρογεγεφαλογραφήματά του.

Θὰ ήταν σοκόπιμο σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο νὰ ἐμβαθύνουμε κάπως στὴ φύση τοῦ διαχωρισμοῦ ή τῆς διάζευξης ἀνάμεσα στὸν ὑγιὴ και τὸν ψυχωτικό. "Αν κάποιος, χωρὶς νὰ φεύδεται, γὰ ἀστειεύεται ή νὰ μιλᾶ διφορούμενα, μᾶς πεῖ δτι δὲν είναι «πραγματικὸς ἀνθρωπος», τότε δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία δτι θὰ θεωρηθεῖ παραληρητικός. Πραγματικά, οὔτε ἀστειεύεται, οὔτε ὑποκρίνεται. Ἀυτίθετα, ίσχυρίζεται δτι τόσα χρόνια ὑποκριγόταν πώς ήταν πραγματικὰ πρόσωπο κι δτι δὲν ἀντέχει πλέον αὐτὴ τὴν ἀπάτην.

Ἡ ζωὴ του δλόκληρη διχάζεται ἀνάμεσα στὴν ἐπιθυμία του νὰ ἀποκαλύψει τὸν ἑαυτό του και τὴν ἐπιθυμία του νὰ τὸν ἀποκρύψει. "Ολοι μᾶς μοιραζόμαστε αὐτὸ τὸ πρόβλημα μαζί του και δλοι μᾶς φτάσαμε σὲ μιά, λίγο πολύ, ίκανοποιητικὴ λύση του. Ἐχουμε τὰ μυστικά μᾶς και τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξομολογούμαστε. Θὰ θυμόμαστε, ίσως πώς στὴν παιδική μᾶς ἡλικία οἱ ἐγγέλικοι μποροῦσαν στὴν ἀρχὴ νὰ μᾶς διαπεργοῦν μὲ τὸ βλέμμα τους και νὰ βλέπουν μέσα μᾶς και τί κατόρθωμα ήταν, δταν μὲ φόβο και τρόμο λέγαμε τὸ πρῶτο μᾶς φέμα κι ἀγακαλύπταμε δτι, ἀπὸ μερικὲς ἀπόψεις, εἴμαστε ἀνεπανόρθωτα μόγοι κι δτι μέσα στὸ χῶρο τοῦ ἑαυτοῦ μᾶς ὑπάρχουν μόγο τὰ δικά μᾶς ἵχυη. Ὑπάρχουν δμως μερικοὶ οἱ δποῖοι ποτὲ δὲν μπόρεσαν νὰ προωθήσουν τὸν ἑαυτό τους σ' αὐτὴ τὴ θέση. Αὕτη η γγήσια ἐσωτερικὴ μοναξιὰ είγαι η βάση τῆς γγήσιας σχέσης· τὸ πρόσωπο δμως ποὺ ἀποκαλοῦμε «σχιζοειδές» αἰσθάνεται πιὸ ἐκτεθειμένο και τρωτὸ στοὺς ἄλλους και πιὸ ἀπομονωμένο. "Ετσι, ἔνας σχιζοφρενικὸς μπορεῖ νὰ λέει δτι είναι κατασκευασμένος ἀπὸ τόσο διαφανές και εὕθραυστο γυαλί, ὥστε ἔνα βλέμμα ποὺ κατευθύνεται πάνω του τὸν θρυμματίζει και τὸν διαπερνᾶ πέρα γιὰ πέρα. Μποροῦμε θαυμάσια νὰ ὑποθέσουμε πώς ἔτσι ἀκριβῶς διώγει τὸν ἑαυτό του.

Θὰ ὑποστηρίξουμε δτι αὐτὴ ἀκριβῆς η μοναδικὰ εὕτρωτη φύ-

ση του ξιμαθε στὸν «μὴ - πραγματικό» ἀνθρωπο γὰρ ἀποκρύβει τὸν ἔαυτό του. "Εμαθε γὰρ κλαίεις δταν διασκεδάζει καὶ γὰρ χαμογελᾶ δταν μελαγχολεῖ γὰρ ἀποδοκιμάζει τὴν ἐπιδοκιμασία του καὶ γὰρ ἐπικροτεῖ τὴν δυσαρέσκειά του. «Οτιδήποτε θλέπεις σὲ μένα, δὲν εἴμαι ἔγώ» λέει στὸν ἔαυτό του. Ἀλλὰ μόνο σ' αὐτὰ καὶ μέσα ἀπ' αὐτὰ ποὺ θλέπουμε, μπορεῖ γὰρ "εἶγαι" κάποιος (στὴν πραγματικότητα). "Αγ οἱ ἐνέργειες αὐτὲς δὲν εἶγαι ὁ πραγματικός του ἔαυτός, τότε εἶγαι ἔνα μὴ - πραγματικό πρόσωπο· ἔνα συμβολικό, διφορούμενο πρόσωπο· ἔνα καθαρὰ «δυγάμει» πρόσωπο, ἔνα φαγταστικό, μυθικό πρόσωπο· στὴν «πραγματικότητα» τίποτα. "Αγ, λοιπόν, σταματήσει καμιὰ φορά γὰρ ὑποκρίνεται ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶγαι καὶ ἐμφανιστεῖ σὰν τὸ πρόσωπο ποὺ ἔγινε, ἀγαδύεται σὰ Χριστός, σὰ φάντασμα, δχι πάντως σὰν ἀνθρωπος: μὲ τὸ γὰρ ὑπάρχει χωρὶς σῶμα (no body) δὲν εἶγαι κανένας (no - body).

Κάθε «ἀλήθεια» γιὰ τὴν «ὑπαρξιακή του κατάσταση» διώγεται. "Ο,τι εἶγαι «ὑπαρξιακά» ἀληθιγό, διώγεται σὰν «πραγματικά» ἀληθιγό. "Ο περισσότερος κόσμος, ἀγαμφισθήτητα, θεωρεῖ «πραγματικά» ἀληθιγὸ μόνο δτι ἔχει γὰρ κάγει μὲ τὴ γραμματικὴ καὶ τὸ φυσικὸ κόσμο. Κάποιος λέει πώς εἶναι γεκρός, ἐνῶ εἰ γαὶ ζωντανός. "Η «ἀλήθεια» του δημιους εἶναι δτι εἶγαι γεκρός. Τὴν ἐκφράζεις ζωας μὲ τὸ μόνο τρόπο ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει ὁ κοινός (δηλ. κοινοτικὸς) γοῦς. "Εγγοεῖ πώς εἶγαι «πραγματικά» καὶ «κυριολεκτικά» γεκρός κι δχι ἀπλῶς συμβολικά, ἢ «τρόπος τοῦ λέγειν» ἢ «δις ποῦμε»· καὶ προσπαθεῖ γὰρ ἐπικοινωνήσει τὴν ἀλήθεια του. "Η ἐπανεκτίμηση δημιους αὐτῆς τῆς ἀλήθειας τοῦ κοινοῦ γοῦ, ἔχει σὰν τίμημα τὸ γὰρ «εἶγαι» παράφρονας, ἀφοῦ δ μόνος πραγματικὸς θάνατος ποὺ ἐμεῖς ζωαγγωρίζουμε εἶγαι διολογικός.

"Ο σχιζοφρενικὸς εἶγαι ἀπελπισμένος, δρίσκεται χωρὶς ἐλπίδα. Ποτὲ δὲ γνώρισα ἔνα σχιζοφρενικὸ ποὺ γὰρ μποροῦσε γὰρ πεῖ δτι ἀγαπιέται σὰν ἀνθρωπος, ἀπὸ τὸ Θεό ἢ τὴ Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλο ἀνθρωπο. "Η εἰ γαὶ δ Θεός ἢ δ Διάβολος ἢ δρίσκεται στὴν κόλαση ἀποξενωμένος ἀπὸ τὸ Θεό. "Οταν κάποιος ζηχυρίζεται μὲ κάθε σοδαρότητα πώς εἶγαι μὴ - πραγματικὸς ἢ γεκρός, ἐκφράζοντας ἔτσι ριζικὰ τὴν ἀλήθεια τῆς ὑπαρξής του, δπως τὴ διώγει, τότε αὐτὸ εἶγαι ϕυχοδιανοητικὴ ἀρρώστια.

Τι ἀγαμέγεται ἀπὸ ἐμᾶς; Νὰ τὸν καταγοήσουμε; "Ο πυρήνας

τῆς αὐτοῦ - ἐμπειρίας τοῦ σχιζοφρενικοῦ παραμένει ἀκατανόητος γιὰ μᾶς. "Οσο ἐμεῖς εἴμαστε δύγιεῖς κι ἐκεῖνος ἀρρωστος, αὐτὸς θὰ ισχύει. "Οσο παραμένουμε στὰ πλαίσια τοῦ δικοῦ μας κόσμου καὶ τὸν κρίγουμε μὲ τὶς δικές μας κατηγορίες, ποὺ ἀγαπόφευκτα δὲν ἀνταποκρίνονται σ' αὐτόν, ή κατανόηση — σὰν προσπάθεια γὰρ τὸν προσεγγίσουμε καὶ νὰ τὸν συλλάβουμε — οὕτε ἔξυπηρετεῖ τὸν σχιζοφρενικό, οὕτε τελικὰ ἀποτελεῖ ἐπιθυμία του. Πρέπει πάντα γὰρ ἀγαγγωρίζουμε τὴν ιδιαιτερότητά του, τὴν διαφορὰ καὶ τὸ διαχωρισμό του ἀπὸ ἐμᾶς, τὴν μοναξία καὶ τὴν ἀπελπισία* του.

* Η σχιζοφρένια δὲν κατανοεῖται χωρὶς τὴν κατανόηση τῆς ἀπελπισίας. B. Iδιαιτερα, Κίρκεγκωρ, «Ασθένεια πρὸς θάνατον» Binswanger, «The case of Helen West» 1944-5· Leslie Farber, «The therapeutic despair» 1958.

Όντολογική άνασφάλεια

Μποροῦμε τώρα γὰ διατυπώσουμε μὲ περισσότερη ἀκρίβεια τὴ φύση τῆς κλιγικῆς μας ἔρευνας. Ἐγας ἀνθρωπος μπορεῖ γὰ διώγει τὴν παρουσία του στὸν κόσμο σὰ μιὰ πραγματική, ζωγτανή, δλότητα κι ἀπὸ πλευρᾶς χρόνου, σὰν ἔνα πρόσωπο μὲ συγέχεια. Σὰν τέτοιος μπορεῖ γὰ ζεῖ μέσα στὸν κόσμο καὶ γὰ συγαγτᾶ ἄλλους ἀνθρώπους: δικός καὶ οἱ ἄλλοι διώγονται πάλι σὰ μιὰ πραγματική, ζωγτανή, δλότητα μὲ συγέχεια.

Ἐγα πρόσωπο μὲ τέτοια δικόγικη^{*} ἀσφάλεια, θὰ ἀγιμετωπίσει δλους τοὺς κιγδύνους τῆς ζωῆς — κοινωνικούς, ἡθικούς, πνευματικούς, διολογικούς — μὲ δάση τὴ σταθερὴ αἰσθηση, τόσο τῆς δικῆς του πραγματικότητας καὶ ταυτότητας, δσο καὶ τῶν ἄλλων. Συχνά, εἶγαι δύσκολο γιὰ ἔνα πρόσωπο μὲ τέτοια ἀκέραιη αἰσθηση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς προσωπικῆς του ταυτότητας, τῆς μονιμότητας τῶν πραγμάτων, τῆς ἀξιοπιστίας καὶ ὑπόστασης τῶν φυσικῶν διαδικασιῶν καὶ τῆς ὑπόστασης τῶν ἄλλων, γὰ μεταθέσει τὸν ἑαυτό του στὸν κόσμο ἐγδές ἄλλου ἀτόμου, τοῦ δποίου τὰ διώματα στεροῦνται κάθε ἀγαμφισθήτητη κι αὐταπόδεικτη θεναιότητα.

Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀγαφέρεται στὰ προβλήματα ποὺ ἐμφανίζονται, δταν ἀπουσιάζει, τελείως ἢ μερικά, ἢ θεναιότητα ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ὑπαρξιακὴ κατάσταση, ποὺ στὸ ἔξης θὰ δνομάζω πρωταρχικὴ δική δικόγικη ἀσφάλεια στὸ δγχος καὶ τοὺς κιγδύνους πού, δπως θὰ ὑποστηρίξω, ἐμφανί-

* Πάρα τὴ φιλοσοφικὴ χρήση τοῦ δρου (ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς Heidegger, Sartre καὶ Tillich) χρησιμοποιῶ τὸν δρο μὲ τὴ σημερινὴ ἐμπειρικὴ του σημασία, γιατὶ μοῦ φαίνεται σὰν τὸ καλύτερο ἐπιρρηματικὸ κι ἐπιθετικὸ παράγωγο τοῦ «εἶναι».

ζούται μόνο στὰ πλαίσια τῆς πρωταρχικῆς δυτικογενεῖς καὶ τέλος στὶς σχετικές προσπάθειες γ' ἀντιμετωπίσουμε αὐτὸ τὸ ἄγχος καὶ τοὺς κινδύνους.

Οἱ κριτικὸι τῆς λογοτεχνίας Lionel Trilling (1955) ἐκφράζει θαυμάσια τὴ διάκριση ποὺ θέλω γὰ κάνω ἀνάμεσα στὴ βασικὴ ὑπαρξία καὶ αὐτά σταση σημαντικῆς δυτικογενεῖς καὶ σφάλμας καὶ αὐτά σταση σημαντικῆς δυτικογενεῖς καὶ σφάλμας καὶ σφάλμας, δταν συγκρίνει τὸν κόσμο τῶν Σαΐζπηρ καὶ Κήτες μὲ τὸν κόσμο τοῦ Κάφκα:

«...γιὰ τὸν Κήτες ἡ συγείδηση τοῦ κακοῦ ὑπάρχει παράλληλα μὲ μιὰ ἔντονη αἰσθηση τῆς προσωπικῆς ταυτότητας καὶ γιαυτὸ ἀκριβῶς δὲ γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτή. Γιὰ τὸν ἔδιο λόγο φαίνεται στὸ σύγχρονο ἀναγγώστη λιγότερο ἔντονη. Μὲ τὸν ἔδιο τρόπο, ἀν συγκρίγουμε τὸν Σαΐζπηρ καὶ τὸν Κάφκα, ἀφήγοντας κατὰ μέρος τὸ βαθὺ μεγαλοφυῖας τοῦ καθεγός καὶ ἀντιμετωπίζοντας καὶ τοὺς δυὸ σὰν ἐκφραστὲς τῶν παθῶν καὶ τῆς κοσμικῆς ἀλλοτρίωσης τοῦ ἀνθρώπου, ἵσως φανεῖ στὸ σύγχρονο ἀναγγώστη πώς ἡ ἐκφραση τοῦ Κάφκα είναι πιὸ ἔντονη κι δλοκληρωμένη. Πραγματικὰ ἡ κρίση μπορεῖ νὰ εἴναι σωστή, ἐπειδὴ ἀκριβῶς στὸν Κάφκα ἡ αἰσθηση τοῦ κακοῦ δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν αἰσθηση τῆς προσωπικῆς ταυτότητας. Οἱ κόσμοι τοῦ Σαΐζπηρ, δπως καὶ τοῦ Κάφκα, εἴναι ἔνα κελὶ φυλακῆς, δπως ἔλεγε ὁ Πασκάλ, δπου δδηγοῦνται καθημεριγὰ οἱ τρόφιμοι γιὰ νὰ πεθάνουν. Ο Σαΐζπηρ, δπως καὶ ὁ Κάφκα, μᾶς ἐπιβάλλει τὸ σκληρὸ παραλογισμὸ ποὺ διέπει τὶς συνθῆκες τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, τὴν ἴστορία ποὺ διηγεῖται ἔνας ἥλιθος, τοὺς ἀνώριμους θεοὺς ποὺ μᾶς βασανίζουν, δχι γιὰ τιμωρία, ἀλλὰ γιὰ ἀναψυχή· τέλος, δχι λιγότερο ἀπὸ τὸν Κάφκα, ὁ Σαΐζπηρ αἰσθάνεται ἀηδία γιὰ τὴ δυσοσμία τῆς φυλακῆς αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ τίποτε δὲν εἴναι πιὸ χαρακτηριστικὸ ἀπὸ τὶς εἰκόνες αὐτῆς τῆς ἀηδίας του. Άλλὰ τὸ κελὶ τοῦ Σαΐζπηρ εἴναι πολὺ καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Κάφκα· οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ οἱ βασιλιάδες, οἱ ἐραστὲς καὶ οἱ γελωτοποιοι εἴναι ζωντανοὶ καὶ δλοκληρωμένοι προτοῦ πεθάνουν. Στὸν Κάφκα πολὺ πρὸ

έκτελεστεī ή ποιηγή, μάλιστα προτοῦ ἀκόμα ἀρχίσει ή κακό-
θουλη γομική διαδικασία, ἔχει συμβεῖ κάτι τρομερὸ στὸν κα-
τηγορούμενο. "Ολοὶ μας ἔρουμε τί εἶγαι αὐτὸ — ἔχει ἀπο-
γυμνωθεῖ ἀπὸ καθετὶ ποὺ ἀριμόζει σ' ἔναν ἄγθρωπο ἐκτὸς ἀ-
πὸ τὴν ἀφηρημένη του ἀνθρωπιά, πού, δπως καὶ ὁ σκελετὸς
του ποτὲ δὲν τοῦ πάει. Εἶγαι χωρὶς γονεῖς, σπίτι, γυναίκα,
παιδιά, ἔνταξη ἢ ἐπιθυμία: δὲν ἔχει σχέση μὲ δύναμη, ὁ-
μορφιά, ἀγάπη, πνεῦμα, θάρρος, πίστη ἢ φήμη καὶ τὴν
περηφάνια ποὺ συγοδεύει δλα αὐτά. "Ετσι, μποροῦμε γὰ
ποῦμε πώς ἡ γνώση τοῦ κακοῦ στὸν Κάφκα ὑπάρχει χωρὶς
τὴν ἀντιφατικὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ, στὴν ὑγεία καὶ ἴσχυ του·
κι δτι ἡ γνώση τοῦ κακοῦ στὸν Σαΐξπηρ ὑπάρχει μὲ τὴν ἀγ-
τίφαση αὐτὴ στὴν πληρέστερη μορφή της» (σελ. 38 - 9).

"Οπως παρατηρεῖ ὁ Trilling, ὁ Σαΐξπηρ ἀπεικογίζει χαρακτῆρες
ποὺ βιώγουν τὸν ἑαυτό τους σὰν πραγματικά, ζωνταγά κι ὀλοκλη-
ρωμένα πρόσωπα, παρόλες τὶς ἀμφιβολίες καὶ τὶς συγκρούσεις ποὺ
τους κατασπαράζουν. Μὲ τὸν Κάφκα δὲ συμβαίνει τὸ ἵδιο. Πρά-
γματι, ἡ προσπάθεια γὰ ἐκφραστεῖ ἡ σημασία τοῦ γὰ ζεῖ κανεὶς
χωρὶς παρόμοιες θεβαιότητες, χαρακτηρίζει τὸ ἔργο πολλῶν σύγ-
χρονων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν. Ζωή, χωρὶς γὰ γιώθεις
ζωνταγός.

Στὸ ἔργο τοῦ Σάμουελ Μπέκετ, π.χ., μπαίνει κανεὶς σ' ἔναν κό-
σμο δπου δὲν ὑπάρχει ἡ ἀντιφατικὴ αἰσθηση τοῦ ἑαυτοῦ σ' δλη
τὴν «ὑγεία καὶ ἴσχυ» του γιὰ γὰ μετριάσει τὴν ἀπελπισία, τὸν τρό-
μο καὶ τὴν ἀγία τῆς ὑπαρξῆς. Οἱ δυὸ ἀλῆτες ποὺ περιμένουν τὸν
Γκούτο εἰναι καταδικασμένοι γὰ ζοῦν ἔτσι:

ΕΣΤΡΑΓΚΟΝ: Πάντα δρίσκουμε κάτι γὰ μᾶς δίγει τὴν ἐν-
τύπωση δτι ὑπάρχουμε, ἔ, Ντιντί;

ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ: (Άγυπόμονα) Ναι, ναι. Εἴμαστε μάγοι.
"Ἄς κάνουμε δμως δ,τι λέγαμε πρὶν τὸ ξε-
χάσουμε.

Στὴ ζωγραφικὴ καὶ ὁ Francis Bacon, μεταξὺ τῶν ἄλλων, φαίνε-
ται γὰ ἀσχολεῖται μὲ παρόμοια προβλήματα. Εἶγαι φαγερὸ πώς δ,τι

Θὰ συζητήσουμε ἀπὸ κλινικὴν πλευρὰ δὲν εἶναι παρὰ ἔνα μικρὸ δετ-
γμα μιᾶς δλόκληρης κατάστασης στὴν δποία δ ἀνθρωπος εἶναι θα-
θιὰ ριζωμένος καὶ στὴν δποία μποροῦμε μερικὰ μόνο νὰ συμβάλ-
λουμε. Ἀλλὰ δὲς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή:

Ἡ θεολογικὴ γέννηση εἶναι ἡ δριστικὴ πράξη μὲ τὴν δποία τὸ
θρέφος ἀναδύεται στὸν κόσμο. Ἀπὸ τὴν δὲ καὶ ἡ μὲ τὰς σκοπιὰ
τὸ γεογέννητο εἶναι μιὰ νέα θεολογικὴ δυτότητα, μὲ τοὺς δικούς
του ἥδη τρόπους, ζωγτανὸ καὶ πραγματικό. Ἀλλὰ τί γίνεται ἀπὸ
τὴ σκοπιὰ τοῦ ἵδιου τοῦ θρέφους; Κάτω ἀπὸ φυσιολογικὲς συγθῆ-
κες, ὁ φυσικὸς ἐρχομὸς ἐνὸς νέου ζωγτανοῦ δργανισμοῦ στὸν κό-
σμο ἐγκαιγιάζει ἀμέσως μιὰ σειρὰ διαδικασιῶν μὲ τὶς δποῖες σὲ
ἐλάχιστο χρόνο, τὸ θρέφος νὲώθει πραγματικὸ καὶ ζωγτανὸ
καὶ ἔχει τὴν αἰσθητὴν σημασίαν εἶναι μιὰ δυτότητα μὲ συγέχεια
στὸ χρόνο καὶ θέση στὸ χῶρο. Μὲ λίγα λόγια, μετὰ τὴν φυσικὴ γέν-
νηση καὶ τὴν θεολογικὴν ἀφύπνιση τοῦ θρέφους, ἀκολουθεῖ ἡ ὑπαρ-
ξιακὴ του γέννηση, σὰν πραγματικὴ καὶ ζωγτανὴ δυτότητα. Συ-
γγήθως ἡ ἀνάπτυξη αὐτὴ εἶναι ἀποδεκτὴ χωρὶς δεύτερη σκέψη καὶ
ἀποτελεῖ τὴν θεοαιστητὰ στὴν δποία στηρίζονται δλεις οἱ ὑπόλοι-
πες θεοαιστητες. Δηλαδὴ, ὅχι μόνο οἱ ἐγγήλικοι θλέπουν τὰ παι-
διὰ σὰν πραγματικές, θεολογικὰ θιώσιμες, δυτότητες, ἀλλὰ καὶ τὰ
ἵδια τὰ παιδιὰ θιώσουν τὸν ἑαυτό τους σὰν δλοκληρωμένα, ζωγτα-
νὰ καὶ πραγματικὰ πρόσωπα· συγχρόγως θιώσουν καὶ τὰ ἄλλα
ἀνθρώπινα δυτα σὰ ζωγτανὰ καὶ πραγματικά. Αὐτὰ δλα ἀποτελοῦν
αὐταπόδεικτα δεδομένα τῆς ἐμπειρίας.

Ἐγα διατομο λοιπόν, κάτω ἀπὸ κανονικὲς συγθῆκες, θιώγει τὸν
ἑαυτό του ὡς ἑξῆς: σὰν πραγματικὴ καὶ ζωγτανὴ δλότητα· σαφῶς
διαφοροποιημένο ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο, ὥστε ἡ ταυτότητα κι
αὐτογομία του νὰ μὴν ἀμφισβητεῖται· ἔχει μιὰ συγέχεια στὸ χρό-
νο· ἔχει ἐσωτερικὴ συγέπεια, ὑπόσταση, γγησιότητα καὶ ἀξία· ἡ
ἕκτασή του στὸ χῶρο συμπίπτει μὲ τὸ σῶμα του· καὶ συγήθως ἀρχί-
ζει μὲ (ἢ γύρω ἀπὸ) τὴν γέννησή του καὶ ἐνδέχεται νὰ ἀφανιστεῖ
μὲ τὸ θάγατο. Ἐχει, μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ἔνα σταθερὸ πυρήγα δυτο-
λογικῆς ἀσφάλειας.

Αὐτό, δημως, δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συμβαίνει. Τὸ διατομο καὶ
σὲ κανονικὲς συγθῆκες ζωῆς μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται περισσότερο
μὴ - πραγματικὴ παρὰ πραγματικὴ δυτότητα· στὴν κυριολεξία πε-

ρισσότερο νεκρό παρά ζωγτανό· ἀδέβαια διαφοροποιημένο ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο, ὃστε ἡ ταυτότητα κι αὐτογομία του νὰ ἀμφισθήτειται συγέχεια· μπορεῖ νὰ στερεῖται τὴν ἐμπειρία τῆς χρονικῆς του συγέχειας καὶ νὰ μὴν κατέχει σταθερὴ αἰσθηση τῆς προσωπικῆς του συγέπειας καὶ συνοχῆς. Μπορεῖ νὰ αἰσθάγεται μᾶλλον ἀγυπόστατος παρὰ μὲ ὑπόσταση καὶ ἀγίκανος νὰ βεβαιωθεῖ ἀν τὸ ὑλικὸ ἀπὸ τὸ δποῖο εἶγαι κατασκευασμένος εἶγαι γγήσιο, καλὸ καὶ μὲ ἀξία. Μπορεῖ τέλος νὰ αἰσθάγεται τὸν ἔαυτό του μερικὰ ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὸ σῶμα του.

Ἐνναὶ φυσικὰ ἀγαπόφευκτο, ἔνα ἄτομο ποὺ βιώγει τὸν ἔαυτό του μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, γὰρ μὴ ζεῖ πλέον σ' ἔγαν «ἀσφαλή» κόσμο καὶ νὰ μὴν αἰσθάγεται δ ἵδιος ἀσφαλής «μέσα του». Ἡ δλη «φυσιογνωμία» τοῦ κόσμου του θὰ διαφέρει ἀπὸ ἐκείνη ἐνδὸς ἀτόμου, ποὺ βιώγει τὸν ἔαυτό του, σ' δλη τὴν «ὑγεία καὶ ἰσχύ του», μὲ ἀσφάλεια. Ὁ δεσμὸς μὲ ἄλλα πρόσωπα θὰ ἔχει ριζικὰ διαφορετικὸ γόγμα καὶ λειτουργία. Μποροῦμε νὰ προβλέψουμε δτι στὸ ἄτομο μὲ ἀσφαλή ὑπαρξη (μὲ τὴν πρωταρχικὴ βιωματικὴ του σημασία) δ δεσμὸς μὲ τοὺς ἄλλους εἶναι «δυνάμει» ἴκανοποιητικός· ἐνῶ τὸ δυτολογικὰ ἀγασφαλές πρόσωπο ἀσχολεῖται περισσότερο μὲ τὴ διατήρηση τοῦ ἔαυτοῦ του παρὰ μὲ τὴν ἴκανοποίησή του: οἱ κανονικὲς συνθῆκες ζωῆς ἀπειλοῦν τὸ χαμηλὸ λόρδον ἀσφάλειάς* του.

«Ἄγε ἔχει ἐπιτευχθεῖ μιὰ κατάσταση πρωταρχικῆς δυτολογικῆς ἀσφάλειας, τότε οἱ κανονικὲς συνθῆκες ζωῆς δὲ συγιστοῦν μόνιμη ἀπειλὴ γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ ἀτόμου.» Άγε διμως αὐτὴ ἡ βάση ζωῆς δὲν ἔχει ἐπιτευχθεῖ, τότε οἱ κανονικὲς συνθῆκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀποτελοῦν μιὰ συγεχὴ καὶ θαγάσιμη ἀπειλή.

«Ἄγε ἔνα ἄτομο δὲν μπορεῖ γ' ἀποδεχτεῖ τὴν πραγματικότητα, ζωγταγια, αὐτογομία καὶ ταυτότητα, τοῦ ἔαυτοῦ του καὶ τῶν ἄλλων, τότε πρέπει γὰρ ἐπιγοήσει τρόπους μὲ τοὺς δποίους νὰ εἶγαι πραγματικός, τρόπους μὲ τοὺς δποίους νὰ διατηρεῖ τὸν ἔαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους ζωγταγούς, γὰρ διατηρεῖ τὴν ταυτότητά του καὶ

* Ἡ διατύπωση αὐτὴ πλησιάζει πολὺ τὶς ἀντίστοιχες ἀπόψεις τῶν H. S. Sullivan, Hill, F. Fromm - Reichmann καὶ Arieti. Ὁ Federn μολονότι ἐκφράζεται ἐντελῶς διαφορετικά, φαίνεται δτι ἔχει προχωρήσει σὲ μιὰ παραπλήσια ἀποφη.

δπως θὰ ἔλεγε καὶ δ ἕδιος, γὰ τὸ ἐμποδίσει τὸν ἑαυτὸν ἀπὸ τὸ
γὰ χάσει τὸν ἑαυτόν του. "Ο, τι εἶγαι γιὰ τὸν περισσότερο κόσμο κα-
θημερινὰ συμβάντα ποὺ μόλις γίγονται ἀντιληπτὰ γιατὶ δὲν ἔχουν
ἰδιαίτερη σημασία, γιὰ ἄλλους μπορεῖ γὰ γίγουν πολὺ σημαντικά,
στὸ βαθμὸν ποὺ συμβάλλουν στὴ διατήρηση η ὑπογόμευση τῆς ὑ-
παρξής τους. "Ενα τέτοιο ἀτομό, γιὰ τὸ δποτὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ κό-
σμου παίρνουν η πῆραν διαφορετικὴ γοηματικὴ ἱεράρχηση ἀπὸ
ἔκεινη ἐνδε φυσιολογικοῦ ἀτόμου, ἀρχίζει γὰ ζεῖ — η ἥδη ζεῖ —
σὲ «ἔνα δικό του κόσμο», δπως συνηθίζουμε γὰ λέμε. Δὲν εἶγαι δ-
μως σωστὸν γὰ λέμε χωρὶς ἐνδείξεις, δτι χάνει τὴν «ἐπαφή» του μὲ
τὴν πραγματικότητα κι δτι ἀποσύρεται στὸν ἑαυτόν του. Τὰ ἔξω-
τερικὰ γεγονότα τὸν ἐπηρεάζουν μὲ διαφορετικὸν τρόπο ἀπ' δ, τι τοὺς
ἄλλους: δὲν εἶγαι δτι τὸν ἐπηρεάζουν λιγότερο ἀντίθετα, συχνὰ τὸν
ἐπηρεάζουν περισσότερο. Συχνὰ μάλιστα, δὲν ἀληθεύει τὸ δτι γί-
νεται "ἀδιάφορος" κι "ἀποσύρεται". Μπορεῖ ώστόσο γὰ μὴν εἶγαι
πλέον σὲ θέση γὰ μοιραστεῖ μὲ τοὺς ἄλλους τὸν κόσμο ποὺ διώγει
δ ἕδιος.

Προτοῦ δμως διερευνήσουμε αὐτὲς τὶς ἔξελίξεις, θὰ ξταν σκό-
πιμο γὰ περιγράψουμε — κάτω ἀπὸ τρεῖς διαφορετικοὺς τίτλους —
τὶς τρεῖς μορφὲς ἄγχους ποὺ δοκιμάζει τὸ δυτολογικὸν ἀγασφαλές
ἀτομο:

1. Τὸ ἄγχος τῆς ἐγκύκλωσης* (ἐγκλωβισμοῦ)

Σὲ μιὰ συγάντηση κάποιας ἀγαλυτικῆς διμάδας, ξέσπασε μιὰ
διαφωνία ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀρρώστους. Ξαφνικὰ ἔνας ἀπὸ τοὺς πρω-
ταγωνιστὲς σταμάτησε τὴ λογομαχία καὶ εἶπε: «Δὲν μπορῶ γὰ συ-
νεχίσω. Διαφωνεῖς γιὰ γὰ ἔχεις τὴν ἴκανοποίηση δτι θριάμβεψες
σὲ δάρος μου. Στὴν καλύτερη περίπτωση θὰ κερδίσεις μιὰ διαφω-
νία. Στὴ χειρότερη θὰ χάσεις μιὰ διαφωνία. Ἐ γ ὁ δια φω-
νῷ γιὰ δια τηρήσω τὴν ὑπαρξή μου».

* **Engulfment:** Βασικὰ σημαίνει "έγκόλπωση". Η λέξη δὲν ἀπο-
δίνει τὴν ἔννοια τοῦ ἀσφυκτικοῦ κλοιοῦ, τῆς περικύκλωσης, ποὺ θέλει γὰ
τονίσει ἔδω δ Λαίνγκ.

‘Ο πρωταγωνιστής ήταν ένας ύγιης, κατά τη γνώμη μου, γεαρός, τοῦ δποίου ή δραστηριότητα κατά τὴ λογομαχία (δπως καὶ στὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του) δὲν εἶχε σκοπὸ τὴν ἴκανοποίηση, ἀλλὰ, δπως εἶπε καὶ δ ἔδιος, «τὴ διατήρηση τῆς ὑπαρξῆς του». Τώρα, θὰ μποροῦσε γὰ πεῖ κανεὶς πώς, ἐὰν πραγματικὰ φαντάζεται δτι η ἀπώλεια μιᾶς διαφωνίας θὰ ἔδαιτε σὲ κίνδυνο τὴν ὑπαρξή του, τότε σαφῶς «δὲν ἔχει καμιὰ ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα» καὶ εἶγαι σχεδὸν ψυχωτικός. Αὐτὸ δμως ἀποτελεῖ τὴ «λήψη τοῦ ζητουμένου» (τὸ «ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι») καὶ δὲ συμβάλλει καθόλου στὴν κατανόηση τοῦ ἀρρώστου. Αὐτὸ ποὺ πρέπει, ὥστεσσο, γὰ γνωρίζουμε εἶγαι δτι ἀν δ ἀρρώστος ὑποδληθεὶ σ’ ἔνα εἶδος ψυχιατρικοῦ ἐρωτηματολογίου — ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συγιστοῦν πολλὰ ἐγχειρίδια ψυχιατρικῆς — μέσα σὲ δέκα λεπτὰ η συμπεριφορά του καὶ η δμιλία του θὰ ἀποκάλυπται «σημεῖα» ψύχωσης. Εἶγαι σχετικὰ εὔκολο γὰ προξενήσει κανεὶς τέτοια «σημεῖα» σ’ ἔνα ἀτομο, τοῦ δποίου τὸ δριο ζωτικῆς ἀσφάλειας εἶγαι τόσο χαμηλό, ὥστε δποιαδήποτε σχέση μὲ ἄλλο πρόσωπο, δσο χαλαρή καὶ «ἀκίνδυνη» κι ἀν εἶγαι, γὰ ἀπειλεῖ γὰ τὸν κατακλύσει.

Γιὰ γὰ συγδεθεῖ ἔνα ἀτομο μὲ κάποιο ἄλλο, ἀπαιτεῖται γὰ ἔχει σταθερὴ αἰσθηση τῆς αὐτόνομης ταυτότητάς του. Διαφορετικά, η δποιαδήποτε σχέση ἀπειλεῖ γὰ τοῦ στερήσει τὴν ταυτότητά του. Μιὰ ἀπὸ τὶς μορφὲς ποὺ παίργει αὐτὴ η κατάσταση μπορεῖ γὰ δνομαστεῖ «ἐγκύκλωση»: τὸ ἀτομο φοβᾶται τὸν ἔδιο τὸ δεσμὸ μὲ δποιοδήποτε η δτιδήποτε, ἀκόμη καὶ μὲ τὸν ἔαυτὸ του η διεθαιστητα ποὺ νιώθει γιὰ τὴν αὐτονομία του, προξενεῖ τὸ φόδο μήπως η δποιαδήποτε σχέση τοῦ στερήσει τὴν ταυτότητα κι αὐτονομία του. Η «ἐγκύκλωση» δὲν εἶγαι κάτι ποὺ συμβαίνει αὐτόματα, παρὰ τὶς ἔντονες προσπάθειες τοῦ ἀτόμου γὰ τὴν ἀποφύγει. Τὸ ἀτομο βιώγει τὸν ἔαυτὸ του σὰν ἀγνθρωπος ποὺ σώζει τὸν ἔαυτὸ του ἀπὸ τὸν πνιγμὸ μὲ τὶς συγεχεῖς, ἐπίμογες κι ἀπελπισμένες του προσπάθειες. Η «ἐγκύκλωση» βιώνεται σὰν κίνδυνος γὰ τὸν κατανοήσουν (γὰ τὸν καταλάβουν), γὰ τὸν ἀγαπήσουν οἱ ἄλλοι, ἀκόμη καὶ σὰν κίνδυνο γὰ τὸν «δοῦν». Τὸ μίσος προξενεῖ φόδο γιὰ ἄλλους λόγους: ἀλλὰ τὸ μίσος αὐτὸ καθαυτὸ εἶναι λιγότερο φοβερὸ ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ ἀφανισμοῦ ποὺ βιώνει τὸ ἀτομο, δταν ἐγκυκλώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἄλλου.

Ο δασικός τρόπος για νὰ διατηρήσει κανεὶς τὴν ταυτότητά του ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς ἐγκύκλωσης εἶναι ή ἀπομόνωση. Ἔτσι, ἀντὶ γιὰ τὴν πόλωση μεταξὺ ἀγεξαρτησίας καὶ δεσμοῦ, ποὺ δασίζεται στὴν ἀτομικὴ αὐτονομία, ἔχουμε μιὰ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν πλήρη ἀφανισμὸν τοῦ «εἶγαι» μὲ τὴν ἀπορρόφησή του ἀπὸ τὸ ἄλλο πρόσωπο (ἐγκύκλωση) καὶ τὴν πλήρη μοναξία (ἀπομόνωση). Δὲν ὑπάρχει τρίτη δυνατότητα διαλεκτικῆς σχέσης ἀνάμεσα σὲ δυὸ πρόσωπα ποὺ γιώθουν δεβαιότητα γιὰ τὸν ἔαυτό τους καὶ εἶναι ἵκανα νὰ «χαθεῖ ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλο». Αὐτὴ η διάχυση τοῦ εἶναι γίνεται «αὐθεντικά», μόνο ὅταν τὰ ἀτομικά γιώθουν δεβαιότητα γιὰ τὸν ἔαυτό τους. «Ἄν κάποιος μισεῖ τὸν ἔαυτό του, πιθανὸν νὰ θέλει νὰ «χαθεῖ» μέσα στὸν ἄλλο: τότε διωτες η «ἐγκύκλωσή» του ἀπὸ τὸν ἄλλο ἀποτελεῖ μιὰ φυγὴ ἀπὸ τὸν ἔαυτό του. Στὴν περίπτωσή μας διωτες, πρόκειται γιὰ ἕνα μόνιμο ἐνδεχόμενο ποὺ προκαλεῖ τρόμο. Ἄργοτερα, διωτες, θὰ δείξουμε πῶς αὐτὸς ποὺ σὲ μιὰ δεδομένη στιγμὴ προκαλεῖ τρόμο κι ἀποφεύγεται ἐπίμονα, μεταβόλλεται στὸ πιὸ ἐπιθυμητὸ πράγμα.

Τὸ ἄγχος αὐτὸς ἔξηγεται καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς μορφές τῆς λεγόμενης «ἀργητικῆς θεραπευτικῆς ἀντίδρασης» στὶς δρθὲς ἐρμηνείες ποὺ δίνονται κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς ψυχοθεραπείας. Τὸ νὰ γίνεσαι κατανοητὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ νὰ σὲ ἐγκυκλώγει, νὰ σὲ ἐγκλωβίζει, νὰ σὲ καταπίνει, νὰ σὲ πνίγει, νὰ σὲ καταβροχθίζει, νὰ σὲ ἀσφυκτιᾶ, ἢ ὑποτιθέμενη καθολικὴ καταγόηση τοῦ ἄλλου. Νιώθει κανεὶς μοναξία κι ὅδύγη τὰ συνεχῶς παραξηγεῖται στὴν ἀπομόνωση διωτες ὑπάρχει τουλάχιστο μιὰ κάποια ἀσφάλεια.

Η ἀγάπη τοῦ ἄλλου, λοιπόν, προκαλεῖ μεγαλύτερο φόρο ἀπὸ τὸ μίσος του ἢ καλύτερα, κάθε χειρογομία ἀγάπης γίνεται αἰσθητὴ σὰ μιὰ ἐκδοχὴ μίσους. Η ἀγάπη τοποθετεῖ τὸν ἀνθρώπο σὲ θέση ἀνεπιθύμητης ὑποχρέωσης. Στὴ θεραπεία ἔνδει τέτοιοι προσώπου εἶναι τελείως ἀστοχο νὰ δείχνει κανεὶς περισσότερη «ἀγάπη» ἢ «ἐγδιαφέρον», ἀπ’ δο χρειάζεται. Τὰ κίνητρα ποὺ ὠθοῦν τὸν θεραπευτὴ νὰ «βοηθήσει» ἕνα τέτοιο πρόσωπο εἶναι διπωσδήποτε πολύπλοκα ἀλλὰ δο περισσότερο συγκλίγουν αὐθεντικὰ πρὸς μιὰ ἀντιμετώπιση ποὺ παίρνει ὑπόψη της τὶς ἀνάγκες τοῦ ἄλλου καὶ δὲν εἶναι πραγματικὰ «ἐγκυκλωτική» ἢ ἀδιάφορη, τόσο μεγαλύτερες ἐλπίδες ὑπάρχουν στὸν δρίζοντα.

Τύπαρχουν πολλές εἰκόνες πού ἔκφραζουν τὸν τρόπο μὲ τὸν διποτὸν ἀπειλεῖται ἢ ταυτότητα κι ἀναφέρουμε μερικές πού συγδέονται μὲ τὸν τρόμο τῆς ἐγκύκλωσης: ἡ ταφή, δ πνιγμός, ἡ καταβύθιση σὲ κινητὴ ἄμμο... Συχνά, ἔμφανίζεται ἡ εἰκόνα τῆς φωτιᾶς. Ή φωτιὰ μπορεῖ γὰ εἶναι ἡ ἀδέβαιη φλόγα τῆς ἐσωτερικῆς ζωτάνιας τοῦ ἀτόμου· μπορεῖ γὰ εἶναι μιὰ ἔχθρική, καταστρεπτική, δύναμη πού θὰ τὸν ἀφανίσει. Μερικοὶ ψυχωτικοί, δταν δρίσκονται σὲ κρίση, λέγε δτι καίγονται, δτι τὸ σῶμα τους φλέγεται. Ο ἀρρωστος περιγράφει τὸν ἑαυτό του σὰν «ξερὸς καὶ παγωμένο» κι δμως φοβᾶται καθετὶ «ζεστὸς καὶ ὅγρος»: θὰ ἐγκυκλωθεῖ ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ γερὸς καὶ θ' ἀφαγιστεῖ.

2. Τὸ ἄγχος τοῦ καταποντισμοῦ

Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ἴσχυρὴ λέξη πού δρῆκα γιὰ γὰ ἔκφράσω τὴν ἀκραία περίπτωση αὐτοῦ πού ὁ Winnicott δνομάζει «παρεισβολὴ» τῆς πραγματικότητας. Ή παρεισβολὴ δμως, σὰ λέξη, δὲν ἔκφραζει τόσο τὸν τρόμο πού διώγει κανεὶς, δτι δ κόσμος ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ καταποντιστεῖ μέσα του καὶ θὰ ἔξαλειψει δλη του τὴν ταυτότητα, δπως ἔνα ἀέριο ἀφανίζει τὸ κενό. Τὸ ἀτομο δὲν αἰσθάνεται ἀπλῶς ἔνα κενό, ἀλλὰ δ ἵδιος εἶναι αὐτὸ τὸ κενό. Ετσι ἀν καὶ ἐπιθυμεῖ γὰ γειμίσει αὐτὸ τὸ κενό, φοβᾶται τὴ δυνατότητα γὰ συμβεῖ κάτι τέτοιο, γιατὶ γιώθει δτι δ ἵδιος δὲν μπορεῖ γὰ «εἶναι» τίποτε ἀλλο ἔκτος ἀπὸ τὸ φοβερὸ αὐτὸ κενό. Οποιαδήποτε λοιπὸν «ἔπαφη» μὲ τὴν πραγματικότητα διώγεται καθαυτὴ σὰν τρομερὴ ἀπειλή, γιατὶ ἡ πραγματικότητα διωμένη ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση εἶναι ὀγαγκαστικὰ καὶ αποντιστικὰ (δπως ήταν δ δεσμὸς στὴν «ἐγκύκλωση») δηλ. ἀπὸ μόνη της μιὰ ἀπειλὴ γιὰ τὴν δποιαδήποτε ταυτότητα πού γιώθει ίκανὸ πώς ἔχει τὸ ἵδιο τὸ πρόσωπο.

Η ἵδια ἡ πραγματικότητα ποὺ ἀπειλεῖ μὲ ἐγκύκλωση ἢ καταποντισμό, γίνεται δ διώκτης. Στὴν πραγματικότητα δλοι: μας ἀπέχουμε μόλις δυὸ τρεῖς βαθμοὺς Κελσίου ἀπὸ μιὰ τέτοια ἔμπειρα: ἀρκεῖ δ παραμικρὸς πυρετὸς κι δλόχληρος δ κόσμος γὰ παίρνει μορφὴ ἀπειλῆς, παρεισβολῆς.

3. Τὸ ἄγχος τῆς ἀπολίθωσης καὶ τῆς ἀποπροσωποποίησης

Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ δρου «ἀπολίθωση» μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἔχμεταλευτοῦμε ἔναν ἀριθμὸν ἐννοιῶν ποὺ περιλαμβάνονται στὴ λέξη αὐτή:

1. Μιὰ ἴδιαιτερη μορφὴ τρόμου, ἀπὸ τὸν δποῖο «πετρώγει» κανεῖς, δηλ. μεταβάλλεται σὲ στήλη ἄλατος, σὲ πέτρα.
2. Ὁ φόβος μήπως συμβεῖ κάτι τέτοιο δηλ. ὁ φόβος μήπως μεταβληθεῖ κανεῖς ἀπὸ ζωγτανὸν πρόσωπο σὲ ἀψυχὸν ἀντικείμενο, σὲ πέτρα, ρομπότ, αὐτόματο, χωρὶς προσωπικὴ αὐτογομία δράσης, σ' ἔνα πρᾶγμα καὶ χωρὶς ὑποκειμενικότητα.
3. Ἡ «μαγικὴ» πράξη μὲ τὴν δποία μπορεῖ κανεῖς νὰ μεταβάλλει τὸν ἄλλο σὲ πέτρα (νὰ τὸν «μαρμαρώσει»). κατ' ἐπέκταση, ἡ πράξη μὲ τὴν δποία ἀρνεῖται κανεῖς τὴν αὐτογομία τοῦ ἄλλου, ἀγνοεῖ τὰ αἰσθήματά του, τὸν θεωρεῖ σὰν πράγμα, σκοτώνει καθε ζωὴ μέσα του. Στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ λέγαμε καλύτερα πώς τὸν ἀποπροσωποποιεῖ, τὸν καθιστᾶ πράγμα· τὸν ἀντιμετωπίζει δχι σὰν πρόσωπο ἄλλα σὰν πράγμα.

Ἡ ἀποπροσωποποίηση χρησιμοποιεῖται καθολικὰ σὰν τεχνικὴ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἄλλου, ὅταν αὐτὸς γίνεται φορτικὸς ἢ μᾶς ἀναστατώνει. Δὲν ἐπιτρέπουμε στὸν ἑαυτό μας νὰ ἀντιδράσουμε στὰ αἰσθήματά του καὶ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουμε σὰ γὰ μὴ διαθέτει αἰσθήματα. Τὰ ἀτομα ποὺ μᾶς ἔγδιαφέρουν στὴν περίπτωσή μας, τείνουν πρῶτα νὰ ἀποπροσωποποιοῦν τὸν ἑαυτό τους (ἄλλοτριοπροσωπία) καὶ στὴ συνέχεια τοὺς ἄλλους. Ἐγα τέτοιο πρόσωπο δρίσκεται συνέχεια κάτω ἀπὸ τὸ φόβο μήπως τὸν ἀποπροσωποποιήσουν οἱ ἄλλοι. Ἡ πράξη τῆς μετατροπῆς του σὲ πράγμα εἶγαι γι' αὐτὸν σωστὴ ἀπολίθωση. Μπροστὰ στὸν κίνδυνο νὰ θεωρηθεῖ πράγμα, ἡ ἴδια του ἡ ὑποκειμενικότητα διαρρέει σὰν τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ πρόσωπο. Βασικά, αὐτὸ ποὺ χρειάζεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶγαι ἡ συγεχής κατάφαση τῆς ὑπαρξῆς του σὰν πρόσωπο.

Ἡ μερικὴ ἀποπροσωποποίηση τῶν ἄλλων εἶγαι πλατιὰ διαδομένη

στὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ θεωρεῖται φυσιολογική, ἀν δχι ἐπιθυμητή. Οἱ περισσότερες σχέσεις στηρίζονται σὲ μιὰ κάποια μερικὴ τάση ἀποπροσωποποίησης· δ ἔνας μεταχειρίζεται τὸν ἄλλο, δχι ἔχοντας συγείδηση τοῦ ποιός η τι εἶναι δ ἄλλος, ἀλλὰ σχεδὸν σὰν ἀνδρείκελο ποὺ ἔχει κάποιο ρόλο η κάποια θέση σὲ μιὰ τεράστια μηχανή, στὴν ὅποια καὶ δ ἵδιος νὰ παιᾶται κάποιο ρόλο.

Συνήθως δρίσκουμε ἐλκυστική, ἀν δχι τὴν πραγματικότητα, τουλάχιστο τὴν φευδαίσθηση δτι ὑπάρχει μιὰ κάποια σφαίρα ἐλεύθερη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπανθρωποποίηση. Κι διμως σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ σφαίρα γίνεται αἰσθητὸς δ μεγαλύτερος κίνδυνος καὶ τὸ δυτιολογικὰ ἀνασφαλές πρόσωπο αἰσθάνεται αὐτὸ τὸν κίνδυνο σὲ φοβερὴ ἔνταση.

Ο κίνδυνος συγίσταται στὸ ἑξῆς: "Αγ κάποιος θιώγει τὸν ἄλλο σὰν ἐλεύθερη δυτότητα, τότε ὑπάρχει περίπτωση νὰ θιώγει τὸ δικό του ἔαυτὸ σὰν ἀγ τι κεὶ μεγενότητα τοῦ ἄλλου, δπότε αἰσθάνεται νὰ χάνει τὴν ὑποκειμενικότητά του. Ἀπειλεῖται νὰ γίνει ἀπλῶς ἔνα πράγμα στὸν κόσμο τοῦ ἄλλου, χωρὶς δική του ζωὴν, χωρὶς δικό του εἶναι. Ἀπὸ τὴν ἀποφη αὐτῇ, η ἵδια η πράξη τῆς θιώσης τοῦ ἄλλου σὰν πρόσωπο, εἰσπράττεται σὰν αὐτοκτονία. Ο Σάρτρ περιγράφει θαυμάσια αὐτὴ τὴν ἐμπειρία στὸ τρίτο μέρος τοῦ ἔργου του «Τὸ Εἶναι καὶ τὸ Μηδέν».

Τὸ πρόβλημα εἶναι σαφέστατο: "Ενα ἀτομο, η γιώθει νὰ ἀναζωγονεῖται καὶ νὰ ἐμπλουτίζεται ἀπὸ τὸν ἄλλο η γιώθει τοὺς ἄλλους γὰ τὸν ἀπογεχρώγουν καὶ νὰ τὸν ἐξαντλοῦν. "Ενα δεδομένο πρόσωπο μπορεῖ γὰ περιμένει δτι η δποιαδήποτε σχέση θὰ πάρει τὴ δεύτερη μορφή. "Ετσι, δ δποιοσδήποτε ἄλλος γίνεται ἀπειλὴ κατὰ τοῦ «ἔαυτοῦ» του (τῆς ίκανότητάς του νὰ ἐνεργεῖ αὐτόνομα) δχι ἀπὸ κάτι ποὺ ἔκανε η δὲν ἔκανε δ ἄλλος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἵδια τὴν ὑπαρξή του.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω σημεῖα εἰκονίζονται στὴ ζωὴ τοῦ Τζέιμς, ἔνδεις χημικοῦ, 28 χρόνων:

Τὸ μόνιμο παράπονό του ήταν δτι δὲν μποροῦσε νὰ γίνει "πρόσωπο". Δὲν εἶχε "ἔαυτό". «Δὲν εἴμαι παρὰ μιὰ ἀντίδραση (ἀπόκριση) στοὺς ἄλλους. Δὲν ἔχω δική μου ταυτότητα». (Θὰ ἔχουμε τὴν εύκαιρία γὰ περιγράψουμε λεπτομερειακὰ αὐτὴ τὴν κατάσταση (στὰ Κεφ. 5 καὶ 6). "Εγιωθε πώς γινόταν δλοένα καὶ περισ-

σύτερο ἔνα “μυθικὸ πρόσωπο”. “Ἐνιώθε πώς δὲν εἶχε βάρος ή δική του ὑπόσταση. «Εἴμαι ἔνας φελλὸς ποὺ πλέει στὸν ωκεανό».

‘Ο ἀνθρωπος αὐτὸς ὑπέφερε γιατὶ δὲν κατόρθωσε νὰ γίνει “πρόσωπο” κατηγοροῦσε τὴ μητέρα του σὰν ὑπεύθυνη. «Ἔμουνα δπλῶς τὸ ἐμβλημά της. Ποτέ της δὲν ἀναγνώρισε τὴν ταυτότητά μου». Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ὑποβιβασμὸ καὶ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ἑαυτοῦ του, ἔγινε πάντοτε δέος καὶ βρισκόταν στὰ πρόθυρα νὰ καταρρεύσει μπροστὰ στὴν ἐκπληκτικὴ πραγματικότητα ποὺ γέμιζε τοὺς ἄλλους. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ δική του ἀβεβαιότητα καὶ ἔλλειψη βάρους καὶ ὑπόστασης, οἱ ἀλλοι· ήταν ἀποφασιστικοί, σταθεροί, ἐμφατικοί καὶ εἶχαν ὑπόσταση. “Ἐνιώθε πώς σὲ δλα δσα εἶναι σημαντικὰ οἱ ἄλλοι ὑπερτεροῦσαν κατὰ πολὺ.

Στὴν πράξη δημιούργησε δύο βασικοὺς μηχανισμοὺς γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἀσφάλειάς του. ‘Ο πρῶτος ήταν ἡ ἔνδηλη συμφωνία μὲ τὸν ἄλλο (Κεφ. 7). ‘Ο δεύτερος μηχανισμὸς ήταν μιὰ ἐσωτερική, διαγοητική, κεφαλὴ Μέδουσας ποὺ ἔστρεφε πρὸς τὸν ἄλλο. Καὶ οἱ δύο τρόποι μαζὶ προστάτευαν τὴν ὑποκειμενικότητά του ποὺ δὲν ήταν ὑποχρεωμένος νὰ δείχνει ἀγοριάτα, δόπτε δὲν ἔχφραζόταν ἀμεσα. ‘Οσο ἡ ὑποκειμενικότητά του ἔμενε κρυφή, ήταν σώα. Καὶ οἱ δύο μηχανισμοὶ εἶχαν γιὰ στόχο τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ κιγδύου τῆς «καταβρόχθισης» καὶ τῆς ἀποπροσωποποίησης.

Μὲ τὴν ἐξωτερική του συμπεριφορὰ προλάβαινε τὸ συνεχὴ κίνδυνο ποὺ ἀντιμετώπιζε (δηλ. νὰ γίνει πρᾶγμα στὸν κόσμο κάποιου ἄλλου) μὲ τὸ νὰ μήν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἔνας «φελλός». (Τελικά, τί πιὸ ἀσφαλές ἀπὸ τὸ νὰ βρίσκεται στὸν ωκεανό;) Συγχρόνως δημιώς μετέτρεπε στὰ ἔδια του τὰ μάτια τὸ ἄλλο πρόσωπο σὲ πράγμα καὶ ἔξουδετέρωνε μαγικὰ τὸν δποιοδήποτε κίνδυνο, μὲ τὸ νὰ ἀφοπλίζει κρυφὰ τὸν ἔχθρο. Καταστρέφοντας (στὰ δικά του μάτια) τὸν ἄλλο σὰν πρόσωπο, τὸν ἀπογύμνωνε ἀπὸ τὴ δύναμή του νὰ τὸν συγθλίψει. Ἀφαιρώντας τὴν προσωπική ζωτάνια ἀπὸ τὸ ἄλλο, δηλ. θλέποντάς τον μᾶλλον σὰν ἐξάρτημα μηχανῆς παρὰ σὰν ἀγθρώπινο ὄν, ἀγαιρεῖ τὸν κίνδυνο μήπως ἡ ζωτάνια αὐτὴ τὸν καταβροχθίσει, καταλάβει τὸ ἐσωτερικό του κεγόη τὸν μεταβάλει σὲ ἀπλὸ ἐξάρτημα.

‘Ο ἀνθρωπος αὐτὸς εἶχε μιὰ ζωντανή, ζωηρή καὶ ἐμψυχωμένη

γυναίκα, μὲ δυνατή προσωπικότητα καὶ δική της γνώμη. Διατηροῦσε μιὰ παράδοξη σχέση μαζί της: ἀπὸ τὴν μιὰν ήταν ἐντελῶς μόνος κι ἀπομονωμένος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τῆς ήταν σχεδὸν παράσιτο. Ὁνειρευόταν, π.χ., ὅτι ήταν ἔνα μύδι κολλημένο στὸ σῶμα τῆς γυναίκας του.

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς διγειρευόταν κάτι τέτοιο, εἶχε ἀκόμη μεγαλύτερη ἀνάγκη γὰ τὴν χρατᾶ σὲ ἀπόσταση προσπαθώντας γὰ τὴν βλεπει σὰ μηχανή. Περιέγραψε τὸ γέλιο της, τὸ θυμό της, τὴν μελαγχολία της, μὲ «κλινική» ἀκρίβεια καὶ ἔφτανε στὸ σημεῖο γὰ τὴν ἀγαφέρει σὰν “αὐτό”, κάτι ποὺ ἀκουγόταν παγερά. «Τότε “αὐτό” ἀρχισε γὰ γελᾶ». Τὴν θεωροῦσε πράγμα (“αὐτό”), ἐπειδὴ διτίδηποτε ἔκανε ἀποτελοῦσε προεξωφληγιένη καὶ προκαθορισμένη ἀντίδραση. Τῆς (τοῦ) ἔλεγε, π.χ., ἔνα συγηθισμένο ἀνέκδοτο κι ὅταν (αὐτό) γελοῦσε, ἔδειχνε τὴν ἐντελῶς «προ - καθορισμένη», ρομποτική της (τοῦ) φύση τὴν ἔβλεπε δηλ. μὲ τὸν ἵδιο σχεδὸν τρόπο, ποὺ μερικὲς ψυχιατρικὲς θεωρίες βλέπουν τὶς ἀνθρώπινες πράξεις.

Στὴν ἀρχὴ δοκίμασα μιὰ εὐχάριστη ἔκπληξη ἀπὸ τὴν ἴκανοτητά του γὰ ἀπορρίπτει καὶ γὰ διαφωνεῖ μὲ δ, τι ἔλεγα καὶ συγχρόνως γὰ συιφωνεῖ μαζί μου. Αὐτὸ δήλωνε πώς εἶχε μεγαλύτερη ἀγεξαρτησία γνώμης ἀπ’ δ, τι νόμιζε δ ἵδιος κι δι τὸ δὲ φοβόταν γὰ δείχνει μιὰ κάποια αὐτογομία. Ἀργότερα διμως ἔγινε φανερὸ πώς ἡ φαινομενικὴ του ἴκανοτητα γὰ συιπεριφέρεται μαζί μου σὰν αὐτόγομο πρόσωπο, δφειλόταν στὸν χρυφό του ἐλιγμό, γὰ μὲ θεωρεῖ δχι σὰν ἀνθρώπινο δν, σὰν πρόσωπο μὲ δικό μου ἑαυτό, ἀλλὰ σὰν ἔνα ρομπότ - μεταφράστη, στὸ δποτο εἰσήγαγε στοιχεῖα καὶ μέσα ἀπὸ μιὰ σύντομη ἐπεξεργασία τοῦ παρέδινε ἔνα λεκτικὸ μήνυμα. Μὲ τὸ γὰ μὲ βλέπει χρυφὰ σὰν πράγμα, δ ἵδιος μποροῦσε γὰ ἐμφανίζεται σὰν “πρόσωπο”. Αὐτὸ ποὺ ήταν ἀδύνατο γὰ ὑποφέρει, ήταν ἡ σχέση πρόσωπο μὲ πρόσωπο, διωμένη σὰν τέτοια.

Τὰ διγειρα ποὺ ἔκφράζουν μὲ τὴν μιὰ ἡ τὴν ἄλλη μορφή τους παραπάνω φόδους, εἶναι πολὺ κοινὰ σὲ τέτοια πρόσωπα. Τὰ διγειρα αὐτὰ δὲν εἶναι παραλλαγές τοῦ φόδου «καταβρόχθισης» ποὺ ἔχουν τὰ διντολογικὰ ἀσφαλῆ πρόσωπα. Τὸ γὰ καταβροχθίζεται κανεὶς δὲ σημιαίνει δπωσδήποτε δτι χάνει τὴν ταυτότητα του. Ὁ Ἰωγάς δια-

τηροῦσε θαυμάσια τὴν ταυτότητά του μέσα στὴν κοιλιὰ τῆς φάλαι-
γας. Πολὺ λίγοι ἐφιάλτες φτάγουν στὸ σημεῖο γὰρ ξυπνοῦν τὸ ἄγχος
γιὰ μιὰ πραγματικὴ ἀπώλεια τῆς ταυτότητας, κυρίως γιατὶ οἱ πε-
ρισσότεροι ἀνθρωποι, ἀκόμια καὶ στὰ ὅγειρά τους ἀντιμετωπίζουν
τοὺς δροιουσδήποτε κιγδύους σὰν πρόσωπα, ποὺ ἵσως δέχονται ἐ-
πιθέσεις ἢ ἀκρωτηριάζονται, δὲν κιγδυγεύει δημως δὲ βασικὸς ὑπαρ-
ξιακὸς τους πυρήγας. Στοὺς τυπικοὺς ἐφιάλτες τὸ πρόσωπο ποὺ δ-
γειρεύεται, ξυπνᾶ τρομοκρατημένο. “Ο τρόμος δημως αὐτός, δὲν εἰ-
γαι τρόμος γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ “ἔαυτοῦ” ”Ετσι, κάποιος δγει-
ρεύεται ὅτι ἔγα παχύσαρκο γουρούνι κάθεται στὸ στῆθος του καὶ
τὸν ἀπειλεῖ μὲν ἀσφυξία καὶ ξυπνᾶ τρομοκρατημένος. Στὴ χειρότε-
ρη περίπτωση, στὸ ὅγειρο ἀπειλεῖται μὲν ἀσφυξία, δχι δημως μὲ ἐξά-
λειψη τοῦ ἴδιου του τοῦ “εἶγαι”.

“Ο ἀμυντικὸς μηχανισμὸς μὲ τὸν δρόμο τὸ ἀπειλητικὸ μορφοεί-
δωλο τῆς μητέρας ἢ τῶν μαστῶν μετατρέπεται σὲ πρὸς γένος
ἐμφανίζεται σὲ ὅγειρα τῶν ἀρρώστων. ”Εγας ἀρρωστος δγειρεύει
τὸν ἐπαγειλημμένα ἔνα μικρὸ μαῦρο τρίγωνο ποὺ ξεπηδοῦσε ἀπὸ
μιὰ γωνιὰ τοῦ δωματίου του καὶ μεγάλωνε συγέχεια, μέχρις ὅτου
φαιγόταν ἔτοιμο γὰρ τὸν καταβροχθίσει — ἐκεὶ ἀκριβῶς ξυπνοῦσε
τρομοκρατημένος. ”Ο ἀρρωστος αὐτὸς ἦταν ἔνας γεαρὸς ψυχωτικὸς
ποὺ ἔμενε μὲ τὴν οἰκογένειά μου γιὰ ἀρκετοὺς μῆνες καὶ πού, κα-
τὰ συγέπεια γγώριζα πολὺ καλά. Μόνο σὲ μιὰ περίπτωση, ἀπὸ ὅσο
γγωρίζω, ἀφηγε τὸν ἔαυτό του “ἔλεύθερο” χωρὶς ἄγχος καὶ χω-
ρὶς γὰρ ἐπαγαθρίσκει τὸν ἔαυτό του: δταν ἀκουγε μουσικὴ τέλαζ.

Τὸ γεγονός ὅτι ἀκόμια καὶ στὰ ὅγειρα τὸ μορφοείδωλο τῶν μα-
στῶν πρέπει γὰρ ἀποπροσωποποιηθεῖ σὲ τέτοιο σημεῖο, ἐκφράζει τὸ
μέγεθος τοῦ κιγδύου ποὺ ἀντιπροσωπεύει γιὰ τὸν ἔαυτό του· ὁ
κιγδυγος πηγάζει προφαγῶς ἀπὸ τὶς πρωταρχικὲς φοβερὲς προσω-
ποποιήσεις τοῦ μορφοειδώλου καὶ τὴν ἀποτυχία, στὴ συγέχεια τῆς
φυσιολογικῆς διεργασίας τῆς ἀπορρο-
σιωποποίησης.

“Ο Medard Boss (1957) α) μᾶς παρέχει ἀρκετὰ παραδείγματα
ὅγειρων ποὺ προαγαγγέλουν τὴν ψύχωση. Σὲ ἔνα ἀπὸ αὐτὰ δὲ γει-
ρεύομενος καταβροχθίζεται ἀπὸ τὴν φωτιά:

«Μιὰ γυναίκα, μόλις 30 χρόνων, δγειρεύεται, τὴν ἐποχὴ ποὺ

ήταν έντελῶς ύγιής, δτι φλεγόταν μέσα σ' ἔνα στάθλο. Γύρω της σχηματίστηκε μιὰ μάζα λάθας. Ήταν μέσα και πότε ἔξω ἀπὸ τὸ σώμα της ἔβλεπε τὴ λάθα γὰ κατατρώγει τὴ φωτιά. Ξαφνικά θρέθηκε έντελῶς ἔξω ἀπὸ τὴ φωτιὰ και σὰ δαιμονισμένη ἀρχισε γὰ χτυπᾶ τὴ φωτιὰ μὲ ἔνα ρόπαλο, γιὰ γὰ σπάσει τὴ λάθα και γὰ μπεῖ λίγος ἀέρας. Σύντομα διως κουράστηκε και ἡ φωτιὰ (δηλ. ἡ ἔδια) ἔσβησε. Τέσσερις μέρες ἀργότερα ἀρχισε γὰ ὑποφέρει ἀπὸ δέξεια σχιζοφρένια. Οἱ λεπτομέρειες τοῦ διείρου προαγάγγελαν τὴν ἔδιαίτερη πορεία τῆς ψύχωσής της. Στὴν ἀρχὴ ἔγινε ἀκαμπτη και ἐγκλωβισμένη στὸν ἑαυτό της. "Εἶη δύομάδες ἀργότερα ἀμύγθηκε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ μὲ δλη της τὴ δύναμη γιὰ γὰ περισώσει τὴ ζωικὴ της φλόγα, ὥσπου τελικὰ ἔσβησε τόσο πνευματικὰ ὅσο και ψυχοδιαγοητικά. Ἐδῶ και μερικὰ χρόνια εἶναι σὰν ἀδρανῆς κρατήρας" (σελ. 162).

Σὲ ἔνα ἄλλο παράδειγμα, ἡ "ἀπολίθωση" τῶν ἄλλων προαγαγγέλλει τὴν "ἀπολίθωση" τοῦ ἔδιου τοῦ ἀρρώστου:

"...μιὰ γεαρὴ γυναίκα, 25 χρόνων, διειρεύτηκε δτι ἑτοί μαζὶ τὸ φαῖ γιὰ τὴν πενταμελὴ οἰκογένειά της. Είχε μόλις σερβίρει και καλοῦσε τοὺς γονεῖς και τὰ ἀδέλφια της γιὰ φαῖ. Κανεὶς δὲν ἀπάντησε. Μόνο ἡ φωνὴ της ξανακούστηκε σὰν ἀπὸ ἦχῷ μιᾶς βαθιᾶς σπηλιᾶς. Τὸ ξαφνικὸ κενὸ τῆς φαγηκε ἀφύσικο. "Ορμησε πάγω γὰ θρεῖ τὴν οἰκογένειά της. Στὸ πρῶτο υπνοδωμάτιο θρῆκε τὶς δυὸ ἀδελφές της γὰ καθούται στὸ κρεβάτι τους. Παρὰ τὸ ἐπίμονο κάλεσμά της, οἱ ἀδελφές της παρέμεγαν σὲ μιὰ ἀφύσικα ἀκαμπτη στάση και δὲν ἀπαντοῦσαν. "Ετρεξε γὰ τὶς ταρακουνίσει· ξαφνικὰ πρόσεξε πώς ήταν πέτρινα ἀγάλματα. Τρομοκρατημένη ἔτρεξε στὸ δωμάτιο τῆς μητέρας της. Ἀλλὰ ἡ μητέρα της πετρωμένη, καθόταν ἀψυχη στὴν πολυθρόγα κοιτάζοντας στὸ κενὸ μὲ γυάλιγα μάτια. "Ορμησε τότε στὸ δωμάτιο τοῦ πατέρα της. Ἐκεῖνος καθόταν στὴ μέση τοῦ δωματίου. Ἀπελπισμένη, ἔτρεξε πάγω του ζητώντας τὴν προστασία του και τὸν ἀγκάλιασσε. Είχε διως και αὐτὸς πετρώσει και γεμάτη

τρόμο τὸν εἶδε γὰρ διαλύεται σὰ σκόνη ἀπὸ τὸ ἀγκάλιασμά της. Ξύπνησε κατατριμαγμένη κι ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῆς ἀκινητοποιήθηκε γιὰ μερικὰ λεπτά. Τίς ἐπόμενες μέρες διερεύνηκε τὸ φοβερὸ αὐτὸ δινειρό τέσσερις φορές διαδοχικά. Τὴν ἐποχὴν ἔκεινη ἦταν πρότυπο ψυχοδιανοητικῆς καὶ φυσικῆς ὑγείας. Οἱ γονεῖς τῆς τὴν ἔλεγαν “ἡλιαχτίδα τῆς οἰκογένειας”. Δέκα μέρες μετὰ τὴν τέταρτη ἐπανάληψη τοῦ δινείρου ἡ ἄρρωστη παρουσίας δξείᾳ μορφὴ σχιζοφρένιας μὲ κατατονικὰ συμπτώματα. Ἐπεισε σὲ μιὰ κατάσταση πολὺ δυμοια μὲ τὴ φυσικὴ ἀπολίθωση τοῦ δινείρου. Η πραγματικὴ τῆς ζωὴς ὑποτάχτηκε σὲ πρότυπα συμπεριφορᾶς, ποὺ στὸ δινειρό τῆς εἶχε παρατηρήσει σὲ ἄλλα πρόσωπα» (σελ. 162 - 3).

Φαίνεται δτι τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ γεγονὸ νόμο: ἀπὸ ἕνα σημεῖο καὶ πέρα, οἱ πλέον φοβεροὶ κίνδυνοι υἱοθετοῦνται, ὥστε γὰρ ματαιώγεται ἡ πραγματοποίησή τους στὴ ζωὴ. Ἐτσι, τὸ γὰρ ἀρνιέται κανεὶς τὴν αὐτογομία του, γίνεται δ τρόπος μὲ τὸν διποῖο τὴν προστατεύει κρυφά. Τὸ γὰρ ὑποκρίγεται κανεὶς τὸ γεκρό, γίνεται δ τρόπος μὲ τὸν διποῖο διατηρεῖ τὴ ζωντάνια του. Τὸ γὰρ μετατρέπει κανεὶς τὸν ἄλλο σὲ ἀψυχο, σὲ πέτρα, γίνεται δ τρόπος μὲ τὸν διποῖο ἐμποδίζει τὴ δική του ἀπολίθωση. «Ἐσο σκληρὸς» ἔξορκιζε δ Νίτσε. Δὲ νομίζω, ὅμως, δτι δ Νίτσε εἶχε καμιὰ τέτοια πρόθεση: τὸ γὰρ εἶναι κανεὶς σκληρὸς σὰν πέτρα, δπότε μέχρις ἔνα σημεῖο γεκρός, προλαβαίγει τὸν κίνδυνο γὰρ μεταβληθεῖ δ ἴδιος σὲ ἀψυχο ἀντικείμενο ἀπὸ ἕνα ἄλλο πρόσωπο. Τὸ γὰρ καταγοεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτό του δλοκληρωτικά, (τὸ γὰρ ἐγκυκλώγει τὸν ἑαυτό του), ἀποτελεῖ μέσο ἀμυνας ἐγάντια στὸν κίνδυνο γὰρ ἀπορροφηθεῖ ἀπὸ τὺν τρόπο μὲ τὸν διποῖο τὸν καταγοεῖ κάποιο ἄλλο πρόσωπο. Τὸ γὰρ αὐτοκαταγαλώγεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ἀγάπη, ἐμποδίζει τὴν περίπτωση γὰρ καταγαλωθεῖ ἀπὸ κάποιον ἄλλο.

Φαίνεται ἀκόμη, πῶς δ τρόπος ἐπίθεσης ἔνδος ἀτόμου κατὰ τοῦ ἄλλου, διασίζεται στὸν τρόπο ἐπίθεσης ποὺ νιώθει δτι ὑπολαγθάνει στὴ σχέση τοῦ ἄλλου μ' αὐτὸ τὸ πρόσωπο: Ἐτσι, τὸ ἀτομο ποὺ φοβᾶται πῶς ἡ ὑποκειμενικότητά του κινδυνεύει γὰρ πνιγεῖ, γὰρ συγθλιβεῖ ἢ γὰρ ἀφανιστεῖ ἀπὸ τὸν ἄλλο, προσπαθεῖ, συχνά, γὰρ πνίξει, γὰρ συγθλίψει ἢ γὰρ ἀφανίσει τὴν ὑποκειμενικότητα τοῦ ἄλλου. Τὸ

δόλο πράγμα είναι ένας φαῦλος κύκλος. "Οσο περισσότερο προσπαθεῖ κανεὶς γὰ διατηρήσει τὴν αὐτογομία καὶ ταυτότητά του μὲ τὸ γὰ ἀργεῖται τὴν ἴδιαίτερα ἀγθρώπινη ἀτομικότητα τοῦ ἄλλου, τόσο περισσότερο γιώθει τὴν ἀγάγκη γὰ συνεχίσει τὴν ἴδια τακτική: γιατὶ μὲ κάθε ἀργηση τῆς δυτολογικῆς κατάστασης τοῦ ἄλλου, μειώγεται ἡ δική του δυτολογική ἀσφάλεια κι ἐνισχύεται ἡ ἀπειλὴ τοῦ ἄλλου κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, μὲ ἀποτέλεσμα γὰ πρέπει γὰ τὸν ἀργηθεῖ ἀκόμα πιὸ ἀπελπισμένα.

"Η διαταραχή τοῦ αἰσθήματος προσωπικῆς αὐτογομίας συγεπάγεται δυό, συγχρόνως, πράγματα: τὴν ἀποτυχία γὰ διατηρήσει κανεὶς τὸ αἰσθῆμα τοῦ ἑαυτοῦ του σὰν πρόσωπο σὲ σχέση μὲ τοὺς ἄλλους· καὶ τὴν ἀποτυχία γὰ διατηρήσει αὐτὸ τὸ αἰσθῆμα ἀπὸ μόνος του. Τὸ αἰσθῆμα προσωπικῆς ὑπαρξῆς δὲ διατηρεῖται χωρὶς τὴν παρουσία ἄλλων προσώπων. Ἀποτελεῖ ἀποτυχία τοῦ γὰ «εἰν αἱ» κανεὶς ἀπὸ μόνος του, ἀποτυχία τοῦ γὰ ὑπάρχει μόνος του. "Οπως λέει καὶ ὁ Τζέιμς: «Οἱ ἄλλοι μοῦ παρέχουν τὴν ὑπαρξή μου». Αὐτὸ φαίγεται γὰ ἔρχεται σὲ ἀγτίφαση μὲ τὸ φόρο ποὺ προαγαφέραμε, πώς οἱ ἄλλοι θὰ τοῦ στερήσουν τὴν ὑπαρξή του. Ἀλλὰ δσο ἀγτιφατικές ἢ παράλογες κι ἀν φαίγονται, οἱ δυὸ αὐτὲς στάσεις συγνπάρχουν παράλληλα, μάλιστα χαρακτηρίζουν τέτοιου εἴδους πρόσωπα.

"Η ἵκανότητα γὰ βιώγει κανεὶς τὸν ἑαυτό του αὐτόγομα, σημαίνει πώς ἔχει ἀντιληφθεῖ ὅτι είναι ξεχωριστὸ πρόσωπο ἀπὸ δοπογοδήποτε ἄλλο. "Οσο θαθιὰ κι ἀν συμμερίζομαι τὴ χαρὰ ἢ τὴ λύπη κάποιου ἄλλου, ἐκεῖνος δὲν είναι ἐγώ κι ἐγώ δὲν είμαι ἐκεῖνος. "Οσο μοναξιὰ καὶ λύπη κι ἀν αἰσθάνεται κανεὶς, μπορεῖ γὰ ὑπάρχει μόνος του. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἄλλο πρόσωπο σὲ ὅλη του τὴν πραγματικότητα δὲν είναι ἐγώ, ἀντιπαρατίθεται στὸ ἔξισου πραγματικὸ γεγονός πώς δεσμός μου μαζί του ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου. "Αγ πεθάνει ἢ φύγει, ἐκεῖνος ἔχει φύγει, ἀλλὰ δεσμός μου μαζί του παραμένει. Δὲν μπορῶ διμως γὰ πεθάνω τὸ θάνατό του, οὔτε ἐκεῖνος τὸ δικό μου θάνατο. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, δπως παρατηρεῖ δ Σάρτρ πάγω σ' αὐτὴ τὴ σκέψη του Χάιντεγκερ, δὲν μπορεῖ κανεὶς γὰ ἀγαπήσει ἢ γὰ ἀποφασίσει γιὰ μένα, δπως καὶ ἐγώ δὲν μπορῶ γὰ κάνω τὸ ἴδιο γι' αὐτόν. Μὲ δυὸ λόγια, δὲν μπορεῖ γὰ είναι ἐγώ, οὔτε ἐγώ γὰ είμαι ἐκεῖνος.

"Οταν ένα άτομο δὲ γιώθει τὸν ἔαυτό του αὐτόνομο, αὐτὸς σημαίγει ότι δὲν μπορεῖ νὰ βιώσει μὲ τὸ συνηθισμένο τρόπο, οὕτε τὸ διαχωρισμό του ἀπὸ τὸν ἄλλο, οὕτε τὸ δεσμό του μ' αὐτόν. Ἡ Ἑλλειψη αὐτονομίας σημαίγει ότι τὸ άτομο αὐτὸς γιώθει τὴν ὑπαρξή του δεμένη μὲ τὸν ἄλλο, η̄ ότι δ' ἄλλος εἶναι δεμένος μ' αὐτὸν μὲ ἐνα αἰσθημα ποὺ ξεπεργάει τὶς δυνατότητες ποὺ προσφέρει η̄ δομὴ τῶν ἀγθρώπινων δεσμῶν. Τὸ αἰσθημα πώς θρίσκεται καγεῖς σὲ θέση δυτολογικῆς ἔξαρτησης πρὸς κάποιον ἄλλο (δηλ. ότι η̄ ἴδια του η̄ ὑπαρξη ἔξαρτιέται ἀπὸ τὸν ἄλλο) ἀγτικαθιστᾶ τὸ αἰσθημα δεσμοῦ καὶ σύγδεσης ποὺ βασίζεται στὴ γνήσια ἀμοιβαιότητα. Ἡ ἀπόλυτη ἀποδέσμευση κι ἀπομόγωση ἐμφανίζεται σὰν η̄ μόνη ἔναλλακτικὴ λύση στὸ "βαμπιρικὸ" δεσμό, ὅπου τὸ ζωτικὸ αἷμα τοῦ ἄλλου εἶναι ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ ἀπαραίτητο γιὰ τὴν προσωπικὴ ἐπιβίωση, ἀπὸ τὴν ἄλλη δμως ἀπειλὴ γιὰ τὴν προσωπικὴ ἐπιβίωση. Κατὰ συγέπεια, η̄ πόλωση δημιουργεῖται περισσότερο ἀνάμεσα στὴν πλήρη ἀπομόνωση καὶ στὴν τέλεια σύγχιση τῆς ταυτότητας, παρὰ ἀνάμεσα στὴν ξεχωριστὴ ὑπαρξη καὶ τὸ δεσμό. Τὸ άτομο ἀμφιταλαγτεύεται μόνιμα ἀνάμεσα στὰ δυὸ ἄκρα ποὺ τελικὰ εἶναι καὶ τὰ δυὸ ἀνέφικτα. Ζεῖ, λίγο πολύ, σὰν ἐκεῖνα τὰ μηχανικὰ παιχνίδια ποὺ δ' θετικὸς τροπισμός τους τὰ ὠθεῖ πρὸς ἔνα ἀγτικείμενο - ἐρέθισμα καὶ μόλις πλησιάσουν σ' ἔνα σημεῖο δ' ἐνσωματωμένος ἀργητικὸς τροπισμός τὰ ἀπομακρύνει, μέχρις ότου ἐγισχυθεῖ καὶ πάλι δ' θετικὸς τροπισμός, μιὰ ἀμφιταλαγτεύση ποὺ ἐπαγαλαμβάγεται ἐπ' ἀπειρον.

"Ο Τζέιμς ἔλεγε πώς γιὰ νὰ ὑπάρξει, εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλους ἀγθρώπους. "Ἐνας ἄλλος ἀρρωστος, μὲ τὸ ἴδιο βασικὸ δίλημμα, συμπεριφερόταν ως ἔξης: Παρέμενε γιὰ μῆνες ἀπομονωμένος κι ἀποδέσμευμένος ἀπὸ τὸν κόσμο, ζώντας μογάχος του μὲ τὶς λίγες οἰκονομίες του σ' ἔνα δωμάτιο δπου δνειροπολοῦσε. Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴ φάση ἀρχιζε γὰ γιώθει πώς νεκρώνεται μέσα του· γινόταν δλοένα πιὸ κενὸς καὶ παρατηροῦσε μιὰ «προοδευτικὴ πτώση τοῦ τρόπου ζωῆς» του. "Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς περηφάνιας κι αὐτοεκτίμησής του συγδέόταν μὲ τὴ μοναχικὴ του διαβίωση. Καθώς, δμως, η̄ ἀλλοτριοπροσωπία του προχωροῦσε, ἐμφανιζόταν γιὰ λίγο στὴν κοινωνικὴ ζωὴ γιὰ νὰ πάρει μιὰ «δόση» ἀγθρώπων, δχι δμως κι «ἐγισχυμένη δόση». "Εμοιαζε μὲ τὸν ἀλκοολικό, πού, ἀνάμεσα σὲ δυὸ πε-

ριόδους ἀποχῆς ἀρχίζει ξαφγικά καὶ πίγει, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ ἔθισμὸς — γιὰ τὸν ὅποιον ντρεπόταν καὶ φοβόταν ὃσο ὅποιοςδήποτε μεταμελημένος ἀλκοολικὸς ἢ τοξικομανῆς — ἦταν οἱ ἄνθρωποι. Μετὰ ἀπὸ ἕνα μικρὸ διάστημα ἔγινε γὰ κινδυνεύει γὰ παγιδευτεῖ στὸν κύκλο ποὺ μπῆκε κι ἀποσυρόταν πάλι στὴ δική του ἀπομόγωση γειμάτος τρόμο, ἀπελπισία, καχυποψία καὶ ντροπή.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ σημεῖα ποὺ συζητήθηκαν παραπάνω εἰκονίζονται στὶς ἀκόλουθες δύο περιπτώσεις:

Περίπτωση 1: Τὸ ἄγχος τῆς μοναξιᾶς.
Ἡ δυσκολία τῆς κυρίας Ρ. ἦταν ὁ τρόμος ποὺ ἔγινεθε ὅταν δρισκόταν στὸ δρόμο (ἀγοραφοβία). Μιὰ προσεκτικότερη ματιὰ ἔδειξε ὅτι τὸ ἄγχος της ἀρχίζει μόλις ἔγινεθε μόνη της στὸ δρόμο ἢ ἀλλοῦ. Μποροῦσε γὰ μένει μόνη της ὃσο ἔγινεθε πῶς δὲν ἦταν πραγματικὰ μόνη της.

Τὸ ἴστορικό της, σὲ συγτομία, ἔχει ως ἔξῆς: Ἡταν μοναχοκόρη καὶ ἡ ἴδια εἶχε ἔνα καὶ μόνο παιδί. Στὴν οἰκογένειά της δὲν ὑπῆρχε ἀνοιχτὴ ἐχθρότητα ἢ ἀμέλεια. Ὡστόσο ἔγινε πῶς οἱ γονεῖς της ἦταν πολὺ προσηλωμένοι ὁ ἔνας στὸν ἄλλο, μὲ ἀποτέλεσμα γὰ μὴν τῆς δίγουν ἀρκετὴ σημασία. Μεγάλωσε μὲ τὴν ἐπιθυμία γὰ γειμίσει αὐτὸ τὸ κενὸ στὴ ζωή της, χωρὶς διμως γὰ πετύχει γὰ γίνει αὐτάρκης ἢ γὰ ἀποσυρθεῖ στὸ δικό της κόσμο. Ἡ ἐπιθυμία της γιὰ κάποιον ἄλλο ἦταν πάντα μεγάλη καὶ σημαντική. Ἐπρεπε πάντοτε γὰ ὑπάρχει κάποιος ἄλλος. Προτιμοῦσε φυσικὰ γὰ τὴν ἀγαποῦν καὶ γὰ τὴ θαυμάζουν, ἀλλὰ δὲν αὐτὸ δὲ γινόταν τότε προτιμοῦσε γὰ τὴ μισοῦν, παρὰ γὰ περγᾶ ἀπαρατήρητη. Ἡθελει γὰ ἔχει σημασία, γιὰ ἔξισορροπήσει τὴ μόνιμη ἀνάμνησή της ὅτι σὰν παιδὶ δὲν εἶχε καμιὰ σημασία γιὰ τοὺς γονεῖς της, ποὺ οὔτε τὴν ἀγαποῦσαν, οὔτε τὴν μισοῦσαν, οὔτε τὴν θαύμαζαν, ἀλλ᾽ οὔτε γτρεπόντουσαν γι᾽ αὐτή.

Σὰ συγέπεια, κοιταζόταν στὸν καθρέφτη χωρὶς γὰ μπορεῖ γὰ πείσει τὸν ἑαυτό της πῶς ἦταν κάποιος. Πιοτέ της δὲν ξεπέρασε τὸ φόρο τῆς μοναξιᾶς.

Ἐξελίχτηκε σ᾽ ἕνα πολὺ ἐλκυστικὸ κορίτσι καὶ παντρεύτηκε

στὰ δεκαεφτά της τὸν πρῶτο ἄντρα ποὺ τὸ πρόσεξε. Χαρακτηριστικά, τῆς φάνηκε ὅτι οἱ γονεῖς της ποτὲ δὲν ἀντιλήφθηκαν τὸ τί συνέβαινε μέσα της, μέχρι ποὺ τοὺς ἀνακοίνωσε τοὺς ἀρραβώνες της. Ἔγιωθε αὐτοπεποίθηση καὶ θρίαμβο κάτω ἀπὸ τίς θερμές φροντίδες τοῦ ἄντρα της. Ἀλλὰ δ ἄντρας της ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ καὶ σύντομα μετατέθηκε στὸ ἔξωτερικό. Ἡ ἕδια δὲν μποροῦσε νὰ τὸν συγοδέψῃ καὶ στὴ διάρκεια τοῦ χωρισμοῦ ἔγιωσε ἔγτονο παγικό.

Θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε πώς ἡ ἀντίδρασή της στὴν ἀπουσία τοῦ ἄντρα της δὲν ἦταν κατάθλιψη ἢ μελαγχολία, ὅπου θὰ λαχταροῦσε ἡ θὰ ποθοῦσε τὸ γυρισμό του· ἦταν πανικὸς γιὰ κάτι ποὺ κατέρρευσε μέσα της (ὅπως θὰ ὑποστηρίξω) κάτι ποὺ ὅφειλε τὴν ὑπαρξή του στὴν παρουσία τοῦ ἄντρα της καὶ στὶς συνεχεῖς φροντίδες του. Ἡταν ἔνα λουλούδι ποὺ μαράθηκε γιατὶ στερήθηκε μᾶς μέρας βροχής. Ὡστόσο, ἡ ξαφνικὴ ἀρρώστια τῆς μητέρας της ἤρθε σὰ σαγίδα σωτηρίας. Ἐλαθε ἔνα ἐπεῖγον μήνυμα ἀπὸ τὸν πατέρα της, ποὺ τῆς ζητοῦσε νὰ ἔρθει νὰ φροντίσει τὴν μητέρα της. Ὁλοκληρο τὸν ἐπόμενο χρόνο, δυσκόλησε ἡ ἀρρώστια τῆς μητέρας της, ἥταν δ ἑαυτός της, ὅπως εἶπε ἡ ἕδια. Ἡταν δ ἀξονας τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν ὑπῆρχε ἔχνος παγικοῦ μέχρι τὴ στιγμὴ ποὺ μὲ τὸ θάνατο τῆς μητέρας της, διαγράφτηκε ἡ προοπτικὴ νὰ ἐγκαταλείψει τὸ χῶρο, ποὺ τελικὰ σήμαινε τόσα πολλὰ γι’ αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιστρέψει στὸν ἄντρα της. Ἡ ἐμπειρία τοῦ τελευταίου χρόνου τὴν ἔκανε νὰ γιώσει γιὰ πρώτη φορὰ παιδὶ τῶν γονιῶν της. Σὲ σύγκριση μὲ αὐτό, τὸ γεγονός πώς ἥταν γυναίκα τοῦ ἄντρα της τῆς φαινόταν ἀσήμαντο.

Μποροῦμε καὶ πάλι νὰ παρατηρήσουμε τὴν ἔλλειψη λύπης γιὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας της. Στὴν περίοδο αὐτὴ ἀρχιεστεῖς νὰ ἀναλογίζεται τὸ ἐνδεχόμενο γὰρ δρεθεῖ καὶ πάλι μόνη της. Ἡ μητέρα της εἶχε πεθάνει· ὑπῆρχε ἀκόλια δ πατέρας της· ἵσως κι δ ἄντρας της: «πέρα ἀπ’ αὐτὸν — τίποτα». Αὐτὸν τὴν κατέθλιβε, τὴ φόβιζε.

Γύρισε στὸν ἄντρα της στὸ ἔξωτερικό, ὅπου ἔζησε γιὰ λίγα χρόνια μιὰ εὐχάριστη ζωή. Ζητοῦσε ἀπεγγωσμένα δλη του τὴν προσοχή, ἀλλὰ αὐτὴ γινόταν δλοένα καὶ λιγότερη. Γινόταν ἀγήσυχη κι ἀγικανοποίητη. Ο γάμος τους διαλύθηκε καὶ γύρισε νὰ ζήσει μὲ τὸν πατέρα της σ’ ἔνα διαμέρισμα τοῦ Λογδίου. Στὴ διάρκεια αὐ-

τη έγινε έρωμένη καὶ μοντέλο ἔνδος γλύπτη. Σ' αὐτῇ τὴν κατάσταση ζοῦσε ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια, δταν τὴν γνώρισα στὰ 28 τῆς χρόνια.

Οταν μιλοῦσε γιὰ τὸ δρόμο, ἔλεγε: «Στὸ δρόμο δὲ κόσμος πηγαινοέρχεται στὴ δουλιά του. Σπάνια συναντᾶς κανέ, καὶ γνωστός ἀκόμα καὶ τότε, μιὰ χειρογομία καθὼς σὲ προσπεργά, η τὸ πολὺ μερικὰ λεπτὰ συζήτηση. Κανεὶς δὲν ξέρει ποιός εἰται. Ο καθένας εἶγαι κλειστὸς στὸν ἑαυτό του. Κανεὶς δὲν ἔνδιαφέρεται γιὰ σέγνα.» Ἐδιγε στὴ συνέχεια παραδείγματα ἀγθρώπων ποὺ λιποθυμοῦσαν στὸ δρόμο καὶ τὴν ἀδιαφορία τῶν περαστικῶν. «Κανεὶς δὲ δίνει πεντάρα». Σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια καὶ μ' αὐτὲς τὶς σκέψεις ἐκφραζόταν τὸ ἄγχος τῆς.

Τὸ ἄγχος αὐτὸ δάρχιζε δταν βρισκόταν μόνη της στὸ δρόμο η μᾶλλον δταν ἔγιωθε μόνη. Ἀν ἔνγαινε μὲ κάποιον η συναντοῦσε κάποιον ποὺ γνώριζε καλά, τὸ ἄγχος ὑποχωροῦσε.

Στὸ διαμέρισμα τοῦ πατέρα της ἔμενε συχνὰ μόνη ἀλλὰ ἔκει ἦταν διαφορετικά. Ἐκεῖ δὲν ἔγιωθε πρὸ αγματικὰ μόνη. Ἐφτιαχνε τὸ πρωιγό του παρέτεινε τὸ στρώσιμο τῶν κρεβατιῶν καὶ τὸ πλύσιμο δσο τὸ δυνατὸ περισσότερο χρόνο. Τὸ μεσημέρι ἦταν βαρετό. Δὲν τὴν ἔγοιαζε δμιως καὶ τόσο: «Τὰ πάντα μοῦ ἦταν οἰκεῖα». Γπῆρχε η πολυθρόνα τοῦ πατέρα της καὶ οἱ πίπες του στὸν τοῖχο κρεμόταν η φωτογραφία τῆς μητέρας της. Ἡταν σὰν δλα τὰ οἰκεῖα ἀντικείμενα γὰρ φώτιζαν τὸ σπίτι μὲ τὴν παρουσία τῶν ἀγθρώπων ποὺ τὰ είχαν καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν. Ἔτσι, μολονότι ἦταν μόνη της στὸ σπίτι, κατόρθωνε πάντα μὲ ἔνα μαγικὸ τρόπο γὰρ ἔχει κάποιον κοντά της. Ἄλλα αὐτὰ τὰ μάγια λύνονταν στὸ θύρυσο καὶ τὴν ἀγωγυμία τοῦ πολυσύχναστου δρόμου.

Μιὰ ἐπιπόλαιη ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ποὺ συχνὰ θεωρεῖται σὰν η κλασικὴ θευρία τῆς ὑστερίας, θὰ ἐπιχειροῦσε γὰρ δεῖξε: πώς η γυναίκα στὴν περίπτωσή μας ἔχει ἔνα ἀσυγείδητο λιβιδιγικὸ δεσμὸ μὲ τὸν πατέρα της, μὲ ἐπακόλουθο τὶς ἀσυγείδητες ἔνοχες καὶ τὴν ἀσυγείδητη ἀνάγκη η καὶ φόδο τῆς τιμωρίας. Η ἀποτυχία της γὰρ ἀγαπτύξει λιβιδιγικὲς σχέσεις μακριὰ ἀπὸ τὸν πατέρα της, η ἀπόφρασή της γὰρ μείγει μαζί του καὶ γὰρ πάρει, κατὰ κάποιο τρόπο, τὴ θέση τῆς μητέρας της καὶ τὸ γεγονός δτι 28 χρονῶν γυναίκα περγοῦσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ημέρας ἀναπολώντας τὸν πατέρα της, δλα αὐτὰ φαίνονται γὰρ ὑποστηρίζουν αὐτῇ τὴν ἀπο-

ψη. Η ἀφοσίωση στὴ μητέρα τῆς στὴ διάρκεια τῆς ἀρρώστιας, θὰ ήταν ὅτι ἔνα σημεῖο οἱ συγέπειες τῶν ἀσυνείδητων ἐνοχῶν γιὰ τὴν ἐπίσης ἀσυνείδητη ἀμφιθυμία τῆς ἀπέναντι της· καὶ τὸ ἄγχος μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας της θὰ πήγαζε ἀπὸ τὴν ἀσυνείδητη ἐπιθυμία τῆς νὰ πραγματοποιηθεῖ ὁ θάγατός της, κ.ο.κ.

Παρόλα αὐτά, τὸ κεντρικὸ η ἀξονικὸ πρόβλημα στὴ ζωὴ τῆς ἀρρωστης δὲ δρίσκεται στὸ «ἀσυνείδητό» της· ὑπάρχει δλοφάνερα μπροστά της καὶ μπροστά μας (χωρὶς αὐτὸν νὰ σημαίνει πώς δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ πράγματα μέσα της ποὺ η ἵδια δὲν ἔχει συγειδητοποιήσει).

Ο ἀξονας γύρω ἀπὸ τὸν δποῖο περιστρέφεται η ζωὴ της εἶναι η ἔλλειψη φησικοῦ λόγου καὶ η αὐτονομίας. Αγ η ἵδια δὲ δρίσκεται δίπλα σ' ἔνα γνωστό της πρόσωπο η ἀλλά δὲν μπορεῖ νὰ ἀνακαλέσει γοερὰ τὴν παρουσία του, η αἰσθηση τῆς ταυτότητάς της τὴν ἐγκαταλείπει. Ο πανικός της πηγάζει ἀπὸ τὸ μαρασμὸ τοῦ εἶναι της. Εἶναι σὰν τὸν Τίγκερ Μπέλ: Γιὰ νὰ ὑπάρξει χρειάζεται κάποιον ἄλλο νὰ πιστέψει στὴν ὑπαρξή της. Πόσο φυσικὸ φαίνεται νὰ εἶναι δ ἐραστής της γλύπτης καὶ η ἵδια τὸ μοντέλο του! Μὲ ἀφετηρία τὴ βασικὴ της ὑπαρξιακὴ κατάσταση φαίνεται ἀναπόφευκτο νὰ τὴν κατακλύσει τὸ ἄγχος, μόλις η ὑπαρξή της δὲν ἀγαγνωρίζεται πλέον. Γι' αὐτὴν esse (ὑπάρχω) σημαίνει percipi (γίνομαι ἀντιληπτός): δηλ. γίνομαι αἰσθητός δχι σὰν ἀνώνυμος περαστικός η σὰν ἀπλὴ γνωριμία. Ισα ίσα ποὺ κάτι τέτοιο θὰ τὴν ἀπολίθωνε. Οταν τὴν ἔβλεπαν σὰν ἀνώνυμο πρόσωπο, σὰν κάποιον χωρὶς σημασία η σὰν πράγμα, τότε δὲν η ταν κανένας. Τὸ εἶναι της καθοριζόταν ἀπὸ τὸ πώς τὴν ἔβλεπαν. Αγ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ τὴ δεῖ, τότε ἔπρεπε νὰ ἀνακαλέσει γοερὰ κάποιον (πατέρα, μητέρα, ἄντρα, ἐραστή, σὲ διαφορετικὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς της) γιὰ τὸν δποῖο νὰ σημαίνει κάτι, γιὰ τὸν δποῖο νὰ ἀποτελεῖ πρόσωπο, καὶ νὰ τὸν φανταστεῖ κοντά της. Αγ τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸ δποῖο ἐξαρτιζόταν η ἵδια της η ὑπαρξή δρισκόταν μακριὰ η είχε πεθάνει, αὐτὸν δὲν ἀποτελοῦσε αἰτία λύπης, ἀλλὰ αἰτία πανικοῦ.

Δὲν μποροῦμε νὰ μεταθέσουμε τὸ κεντρικὸ της πρόβλημα στὸ «ἀσυνείδητο». Αγ ἀγακαλύψουμε δτι ἔχει τὴν ἀσυνείδητη φαντασίωση πώς εἶναι πόρη, αὐτὸν δὲν ἔξηγει τὸ ἄγχος της δταν περ-

πατάει στὸ δρόμο ἢ τὴν ἀνησυχία της γιὰ τὶς γυναῖκες ποὺ πέφτουν στὸ δρόμο καὶ κανεὶς δὲν τὶς βοηθάει νὰ σηκωθοῦν. Ἐγγίθετα, ἢ ἀσυγείδητη φαντασίωση ἐξηγεῖται καὶ καταγοεῖται σὲ σχέση μὲ τὸ κεντρικὸ πρόβλημά της ποὺ ἀφορᾶ τὴν ὑπαρξή τοῦ ἔσωτου της, τὸ “εἶγαι - γιὰ - τὸν ἔσωτό της”. Οἱ φόβοι γιὰ τὴν μοναξία δὲν ἀποτελοῦν «ἄλμυνα» στὶς αἰμορικτικὲς λιβιδιγικὲς φαντασιώσεις ἢ στὸν αὐγανισμό. Εἶχε αἰμορικτικὲς φαντασιώσεις. Ἀλλὰ οἱ φαντασὶώσεις αὗτὲς ἀποτελοῦσσαν ἄμυνα ἐνάντια στὸ φόβο τῆς μοναξίας, δπως ἀλλωστε κι διόλκηρη ἢ «καθήλωσή» της στὴν κατάσταση τῆς θυγατέρας. Ἡταν τρόποι νὰ ξεπεργᾶ τὸ ἄγχος τῆς μοναξίας της. Οἱ ἀσυγείδητες φαντασιώσεις τῆς ἀρρωστης θὰ είχαν ἐντελῶς διαφορετικὸ νόημα ἂν ἡ βασικὴ της ὑπαρξιακὴ κατάσταση ήταν διαφορετική, ἂν εἶχε δηλ. μιὰ ἀφετηρία μέσα της ἀπ’ δπου θὰ ξεκινοῦσε γιὰ τὴν ἀναζήτηση τῆς ἵκανοποίησης. Ὁπως εἶχαν τὰ πράγματα, ἢ σεξουαλικὴ της ζωὴ καὶ οἱ φαντασὶώσεις της ἀποτελοῦσσαν, πρωταρχικά, προσπάθειες γιὰ νὰ βρεῖ δυτολογικὴ ἀσφάλεια κι ὅχι ἵκανοποίηση. Ἡ σεξουαλικὴ πράξη δημιουργοῦσε τὴν ψευδαίσθηση αὐτῆς τῆς ἀσφάλειας καὶ μόνο μὲ βάση αὐτὴ τὴν ψευδαίσθηση ἔφτανε στὴν ἵκανοποίηση.

Θὰ ήταν βασικὸ λάθος νὰ διοιμάζαμε αὐτὴ τὴν γυναίκα «γάρκισσο» μὲ τὴν ὁρθὴ σημασία τοῦ δρου. Ἡταν ἀγίκανη νὰ ἐρωτευτεῖ τὸ εἴδωλό της. Θὰ ήταν σφάλμα νὰ «μεταφράσουμε» τὸ πρόβλημά της σὲ φάσεις τῆς ψυχοσεξουαλικῆς ἀνάπτυξης, στοιματικό, πρωτικό, γεννητικό. Ἀρπάχτηκε ἀμέσως ἀπὸ τὸ σέξ μόλις ἔφτασε στὴν «κατάλληλη» ήλικία. Δὲν ήταν ψυχρή. Ὁ δργασμός, ἀπὸ φυσιολογικὴ πλευρά, ήταν ἵκανοποιητικὸς μόνο δταν ηταν προσωρινὰ ἀσφαλής, μὲ τὴν δυτολογικὴ σημασία τοῦ δρου. Ἡ σεξουαλικὴ πράξη μὲ κάποιον ποὺ τὴν ἀγαποῦσε (καὶ ηταν ἵκανη νὰ πιστέψει πώς ἀγαπιέται) ηταν ἴσως οἱ καλύτερες στιγμές της. Ἀλλὰ ηταν σύντομες. Δὲν μποροῦσε νὰ εἶγαι μόνη της ἢ νὰ ἀφήσει τὸν ἔραστή της «μόνο» του μαζί της.

Ἡ ἀνάγκη της νὰ τὴν προσέχουν, θὰ διευκόλυνε ἴσως τὴν προσολή κι ἀλλου ἔνδες «κλισέ» πάγω της, δτι δηλ. ηταν ἐπιδειξιομα-

νής. Για δελλη μιά φορά, δ ζρος αύτος ισχύει μόνο ότι καταγονθεῖ σπαρξιακά. "Οπως θὰ ἀγαλύσουμε λεπτομερέστερα παρακάτω, «ἐπιδείκνυε» τὸν ἔαυτό της χωρὶς ποτὲ γὰ «δίγει» τὸν ἔαυτό της. Δηλαδή, ἐπι - δείκνυε τὸν ἔαυτό της ἐνῶ συγχρόνως συγχρατοῦσε τὸν ἔαυτό της μέσα της (ἀνα - στολή). Ήταν συνεπῆς πάντοτε μόνη της, ἀπομονωμένη, ὅτι καὶ φαιγομενικὰ ἡ δυσκολία της δὲν ήταν στὸ γὰ δρίσκεται κοντὰ σὲ ἄλλα ἀτομα' δισ περισσότερο δρισκόταν μὲν ἄλλους, τόσο λιγότερο φανερεῖς ἡ δυσκολία της. Εἶναι δημως δλοφάνερο πώς ἡ ἀντίληψή της γιὰ τὴν αὐτόνομη ὑπαρξη τῶν ἄλλων ήταν τόσο χαλαρή, δισ καὶ ἡ πίστη της στὴ δική της αὐτογομία. "Αν οἱ ἄλλοι ἀπουσίαζαν, ἔπαιναν καὶ γὰ ὑπάρχουν γι' αὐτή. Ο δργασμὸς γινόταν τρόπος κατοχῆς τοῦ ἔαυτοῦ της, ἀφοῦ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιὰ της τὸν ἄντρα ποὺ τὴν κατεῖχε. Δὲν μποροῦσε δημως γὰ εἶναι ἀπὸ μόνη της δ ἔαυτός της, ἀρα δὲν μποροῦσε καθόλου γὰ εἶναι δ ἔαυτός της.

Π ε ρ i π τ ω σ γ 2 : "Εγα ὀπὸ τὰ πιὸ παράξενα φαιγόμενα τῆς προσωπικότητας — ποὺ παρατηρήθηκε ἐδῶ καὶ αἰώνες, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμια ἔξιγγηθεῖ τελείως — εἶναι τὸ φαιγόμενο κατὰ τὸ δποῖο τὸ ἀτομο γίνεται φορέας μιᾶς ξένης, δχι τῆς δικῆς του, προσωπικότητας. Η προσωπικότητα κάποιου ἄλλου τὸν «καταλαμβάνει» κι ἔκφραζεται μέσα ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὶς πράξεις του, ἐγῶ ἡ δική του προσωπικότητα «χάγεται» ἢ «ἔξαφανζεται» προσωρινά. Αύτὸ συμβαίνει σὲ διάφορους βαθμοὺς ἔντασης: Η ίδια βασικὴ διεργασία κυμαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπλὴ καὶ καλοπροαλετη παρατήρηση δτι δ τάδε «πῆρε ἀπὸ τὸν πατέρα του» ἢ «αὐτὴ εἶναι ἡ ἴδιοσυγκρασία τῆς μητέρας της ποὺ βγαίνει στὴν ἐπιφάνεια», μέχρι τὴν ἀκραία περίπτωση τοῦ ἀτόμου ποὺ νιώθει τὸν ψυχαναγκασμὸ γὰ υἱοθετήσει χαρακτηριστικὰ μιᾶς προσωπικότητας ποὺ μισεῖ ἢ ποὺ τοῦ εἶναι τελείως ξένη.

Τὸ φαιγόμενο αὐτό, δταν συμβαίνει ἀγεπιθύμητα καὶ ψυχαναγκαστικά, προκαλεῖ διαταραχὲς τοῦ αἰσθήματος ταυτότητας τοῦ ἀτόμου. Ο τρόμος στὸ ἔγδεχόμενο αὐτὸ ἀποτελεῖ ἔναν ἀπὸ τοὺς παράγοντες τοῦ φόβου «έγκυκλωσης» καὶ «καταποντισμοῦ». Τὸ ἀτομο φτάγει στὸ σημεῖο γὰ φοβᾶται γὰ ἔκδηλώσει συμπάθεια γιὰ δ-

ποιονδήποτε, γιατί νιώθει νὰ θρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν φυχαναγκασμὸν νὰ γίνει τὸ πρόσωπο ποὺ συμπαθεῖ. "Οπως θὰ προσπαθήσω νὰ δείξω παρακάτω, αὐτὸς ἀποτελεῖ ἔνα ἀπὸ τὰ κίνητρα ποὺ δδηγοῦν στὴ σχιζοφρενικὴ ἀπόσυρση.

"Ο τρόπος μὲ τὸν δποτὸς ἢ προσωπικότητα ἢ ὁ ἑαυτὸς ἐνὸς ἀτόμου ἀλλοιώνεται, σὲ σημεῖο μάλιστα νὰ ἀπειλεῖται μὲ ἀπώλεια τῆς ταυτότητάς του καὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς πραγματικότητάς του ἀπὸ μιὰ ἔνη δύπο - ταυτότητα, εἰκονίζεται στὴν παρακάτω περίπτωση:

"Η κυρία Ντ., μιὰ γυναίκα 40 χρόνων, παρουσίαζε σὰν ἀρχικὸ παράπονο τὸν ἀκαθόριστο, ἀλλὰ ἔντονο, φόβο της. "Ελεγε δτὶ φοβόταν τὸ καθετί, «ἀκόμη καὶ τὸν οὐρανό». Ο φόβος της ήταν «σὰν κάποιος μέσα μου νὰ προσπαθοῦσε νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ δηεῖ ἔξω ἀπὸ μένα». Φοβόταν πολὺ πώς ηταν σὰν τὴ μητέρα της ποὺ μισοῦσε. Αὐτὸς ποὺ δύριαζε «ἀναξιοπιστία» ηταν ἔνα αἰσθημα ἀμηχανίας καὶ σύγχισης ποὺ ἡ ἴδια συγέδεε μὲ τὸ γεγονός δτὶ τέποτε ἀπ' δτὶ ἔκανε δὲν ίκανοποιοῦσε ποτὲ τοὺς γονεῖς της. "Αγ ἔκανε κάτι καὶ τῆς ἔλεγαν πώς ηταν σφάλμα, ἔκανε κάτι ἄλλο ποὺ κι αὐτὸς δημιώς τὸ ἔδρισκαν σφάλμα. "Άδυνατοῦσε νὰ ἀνακαλύψει, δπως ἔλεγε ἡ ἴδια, «τί ηθελαν νὰ εἴμαι». Βασικά, κατηγοροῦσε τοὺς γονεῖς της, ἐπειδὴ δὲν τῆς ἔδωσαν τὸν τρόπο νὰ μάθει ποιός ἡ τί ηταν πραγματικά, ἡ τί ἔπρεπε νὰ γίνει. Δὲν μποροῦσε νὰ γίνει «ἀξιόπιστα» καλὴ ἡ κακή, γιατὶ ἡ στάση τῶν γονιῶν της ηταν — ἡ νόμιζε πώς ηταν — ἔντελως ἀπρόσπτη κι ἀγαξιόπιστη στὴν ἔκφραση ἀγάπης ἡ μίσους, ἐπιδοκιμασίας ἡ ἀποδοκιμασίας. "Αργότερα συμπέρανε δτὶ τὴ μισοῦσαν πρὸς τὸ παρόν, δημιώς, ἔνιωθε ἀμηχανία ἀπὸ τὴ στάση τους καὶ προσπαθοῦσε νὰ ἀνακαλύψει τὸ ἔπρεπε νὰ είναι γιὰ νὰ μπορέσει, δην ὅχι γὰ τοὺς ἀγαπήσει, τουλάχιστο νὰ τοὺς μισήσει. Τώρα ἔλεγε δτὶ ζητοῦσε «παρηγοριά». Περίμενε ἀπὸ μένα μιὰ ἔγδειξη γιὰ τὸ δρόμο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσει. "Εδρισκε τὴ μὴ - κατευθυντήρια στάση μου ἴδιαίτερα ἀνυπόφορη, ἀφοῦ τῆς φαινόταν σὰν καθαρὴ ἐπανάληψη τῆς στάσης τοῦ πατέρα της: «Μὴ ρωτᾶς καὶ δὲ θὰ ἀκούσεις ψέματα». Γιὰ ἔνα διάστημα ἀρχισε νὰ ἔχει φυχαναγκαστικὲς σκέψεις κι ἔνιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ κάνει ἔρωτήσεις τοῦ τύπου: «Γιατὶ είγκι αὐτό;» ἢ «Γιατὶ είναι ἔτσι;» καὶ νὰ παρέχει μόνη της τὶς ἀπαντήσεις. "Ερμήνευε τὸ γεγονός στὸν ἑαυτό της σὰν προσπάθεια νὰ ἀγτλήσει πα-

ρηγοριά ἀπὸ τις ίδιες της τις σκέψεις, ἀφοῦ δὲν μποροῦσε νὰ βρεῖ παρηγοριά ἀπὸ κανέναν ἄλλο. "Αρχισε νὰ ἔχει ἔντονες καταθλίψεις καὶ νὰ παραπονιέται πώς τὰ αἰσθήματά της ήταν παιδαριώδη. Μιλούσε πολὺ συχνά γιὰ τὸ πόσο λυπόταν τὸν ἑαυτό της.

Μου φάνηκε διμως πώς στὴν πραγματικότητα δὲ λυπόταν τὸν ἀληθινό της ἑαυτό. Άκουγόταν περισσότερο σὰ γκρινιάρα μάνα ποὺ παραπονιόταν γιὰ τὸ δύσκολο παιδί της. Στὴν πραγματικότητα, κάθε στιγμὴ «ἔνθανε ἀπὸ μέσα της» ή μητέρα της, ποὺ παραπονιόταν γιὰ τὴν παιδαριώδη συμπεριφορά της. Αὐτὸ δὲν ἴσχυε μόνο γιὰ τὰ παράπονα ποὺ ἔκανε γιὰ τὸν ἑαυτό της, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλα θέματα. Π.χ. σὰν τὴ μητέρα της, ξεφώνιζε στὸν ἄντρα της, στὸ παιδί της, μισοῦσε τοὺς πάντες, ἔκλαιγε διαρκῶς.* Στὴν πραγματικότητα ή ζωὴ της ήταν μαύρη κι ἀραχνη ἀπὸ τὸ γεγονός δι τὴ ίδια δὲν μποροῦσε ποτὲ νὰ εἶναι δ ἑαυτός της, ἀλλὰ ἀγτίθετα ήταν πάντα ή μητέρα της. "Ηξερε παρόλα αὐτὰ πώς δταν ἔνιωθε μόνη, χαμένη, φοβισμένη καὶ συγχισμένη, τότε γινόταν πολὺ περισσότερο δ ἑαυτός της. "Ηξερε ἀκόμα πώς δεχόταν νὰ θυμώνει, νὰ μισεῖ, νὰ ξεφωνίζει, νὰ κλαίει ή νὰ γκρινιάζει, γιατὶ δταν γινόταν ἔτσι (δηλ. δταν γινόταν ή μητέρα της) δὲν ἔνιωθε πλέον φοβισμένη (σὲ βάρος φυσικὰ τοῦ νὰ εἶναι δ ἑαυτός της). "Ωστόσο, πίσω ἀπὸ τὸν ἐλιγμὸν αὐτὸ κρυβόταν κάτι ἄλλο: μετὰ τὴν δλη ἀγαστάτωση καταπιεζόταν ἀπὸ ἕνα αἰσθῆμα ματαιότητας (γιατὶ δὲν ήταν δ ἑαυτός της) καὶ μίσους γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ γινόταν (ή μητέρα της) καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό της, γιὰ τὸ «διπλὸ» ἑαυτό της. Μέχρι ἔνα σημεῖο διμως ή ἀρρωστη, ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσει ἀν ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ ἄγχος μὲ τὸ νὰ ἀποφεύγει νὰ εἶναι δ ἑαυτός της, ἀποτελοῦσε θεραπεία καλύτερη ἀπὸ τὴν ἀρρώστια της. Η ἀποστέρηση (ματαίωση) ποὺ δοκίμαζε ἀπὸ μένα καὶ ποὺ ἔστρεψε τὸ μίσος της ἔναντίον μου, δὲ θὰ πρέπει νὰ ἔρμηνετεῖ ἀπλῶς σὰ ματαίωση τῶν λιβιδιγικῶν ή ἐπιθετικῶν παρωθήσεων στὴ διάρκεια τῆς μεταβίβασης (transference): ἀποτελοῦσε μᾶλλον αὐτὸ ποὺ θὰ μπορούσαιμε νὰ δημιάσουμε ὑπαρξιακὴ ματαίωση, ποὺ πρ-

* Δηλ., σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη ποὺ εἶχε ή ίδια γιὰ τὴ μητέρα της. Ποτὲ δὲν τὴ συνάντησα καὶ δὲν ἔχω ίδεα ἀν οἱ φαντασιώσεις της γι' αὐτὴ εἶχαν καμιὰ δμοιότητα μὲ τὸ πραγματικὸ πρόσωπο.

κύπτει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἔγώ ὁ ἔδιος ματαιώνοντας τὴν «παρηγοριά» που ζητοῦσε γὰρ ἀντλήσει ἀπὸ μένα — μὲ τὸ γὰρ μὴν τῆς λέων τὸ εἶπε πεντεῖναι — τῆς ἐπένθαλλα τὴν ἀνάγκην γὰρ ἀποφασίσει ἀπὸ μόνη της ποιὸν πρόσωπο ἐπρεπε γὰρ εἶναι. Τὸ αἰσθημα πώς εἶχε στερηθεῖ τὸ δικαίωμα γὰρ γεννηθεῖ, ἐπειδὴ οἱ γονεῖς της δὲν ἐκπλήρωσαν τὴν ὑποχρέωσή τους ἀπέγαντι της, δηλ. δὲν τῆς ἔδωσαν κάποιο δρισμὸν τοῦ ἔαυτοῦ της ποὺ θὰ χρησιμευει σὰν ἀφετηρία γιὰ τὴν ζωὴν της, ἐνισχύθηκε ἀπὸ τὴν ἀρνησήν μου γὰρ τῆς προσφέρω αὐτὴ τὴν «παρηγοριά». Ἀλλὰ μόνο μ' αὐτὸν τρόπῳ ἥταν δυνατὸν γὰρ τῆς δοθεῖ τὸ πλαισίο στὸ διποῖο θὰ ἀγαλάμβανε γὴ ἔδια αὐτὴ τὴν εὐθύνη.

Ἄπὸ αὐτὴ τὴν ἀποφή λοιπόν, σκοπὸς τῆς ψυχοθεραπείας, γιὰ γὰρ χρησιμοποιήσω τὴν ἔκφραση τοῦ Γιάσπερς ἥταν γὰρ ἐπικαλεστῷ τὴν ἐλευθερία τῆς ἔδιας τῆς ἀρρωστης. "Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς τέχνης τῆς ψυχοθεραπείας θρίσκεται ἀκριβῶς στὴν ἴκανότητα γὰρ γίνει κάτι τέτοιο ἀποτελεσματικά.

MEPOΣ ΔEYTEPO

·Ο ἐνσώματος καὶ δ ἀσώματος ἑαυτός

Μέχρι στιγμῆς ἐπιχείρησα νὰ προσδιορίσω μερικὲς ἀπὸ τὶς μορφὲς ἄγχους ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν κατάσταση βασικῆς δύντολογικῆς ἀγασφάλειας. Αὐτὲς οἱ μορφὲς ἄγχους ἐμφαγίζονται στὸ ἴδιαλτέρο αὐτὸ ὑπαρξιακὸ πλαίσιο κι ἀποτελοῦν συγάρτηση αὐτοῦ τοῦ πλαίσιου.

“Οταν ἔνα πρόσωπο γιώθει τὸ εἶγαι του ἀσφαλές, τότε τὰ ἄγχη αὐτὰ δὲν ἐμφαγίζονται μὲ τὴν ἴδια ἔνταση καὶ ἐμμογή, ἀφοῦ λείπουν οἱ προϋποθέσεις γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν καὶ νὰ παραμείνουν.

‘Αλλὰ ἀκόμα κι δταν λείπει αὐτὴ ἡ βασικὴ ἀσφάλεια, ἡ ζωὴ πρέπει νὰ συνεχιστεῖ. Τὸ ἐρώτημα στὸ δποῖο θὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε τώρα εἶναι, τί εἴδους σχέση ἀγαπτύσσει μὲ τὸν ἑαυτό του τὸ δύντολογικὰ ἀγασφαλὲς πρόσωπο. Θὰ προσπαθήσω νὰ δείξω πῶς μερικὰ ἀτομα στεροῦνται αὐτὸ τὸ αἰσθημα βασικῆς ἐνότητας, ποὺ κανονικὰ διατηρεῖται μέσα ἀπὸ τὶς πλέον ἔντονες ἐσωτερικὲς συγκρούσεις καὶ πῶς διώγουν τὸν ἑαυτό τους πρωταρχικὰ σὰ γὰ εἶγαι διχασμένοι σὲ γοῦ καὶ σῶμα. Συγήθως γιώθουν στεγὰ ταυτισμένοι μὲ τὸ «γοῦ».

Στὸ ὑπόλοιπο τοῦ διβλίου θὰ ἀσχοληθοῦμε κυρίως μὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς συγέπειες αὐτοῦ τοῦ βασικοῦ τρόπου μὲ τὸν δποῖο δργαγώνεται τὸ εἶγαι ἔνδες ἀτόμου. Θὰ δοῦμε τὸ διχασμὸ αὐτὸν σὰν προσπάθεια τοῦ ἀτόμου νὰ ἀνταπεξέλθει στὴν ὑπολαγθάνουσα βασικὴ του ἀγασφάλεια. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις ἀποτελεῖ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ συγύπαρξη ἡ ἀκόμα καὶ ὑπέρβαση τῆς βασικῆς ἀνασφάλειας ἔνδέχεται διμως μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ διαιωγίσει τὰ ἄγχη, ἀπὸ τὰ δποῖα ὑποτίθεται δτι ἀμύνεται καὶ γὰ παράσχει τὴν ἀφετηρία γιὰ μιὰ διαδικασία ποὺ καταλήγει στὴν φύχωση. ‘Η δυνατότητα αὐτὴ ὑπάρχει πάντοτε ἀν τὸ ἀτομο ἀρχίσει νὰ ταυτίζει τὸν ἑαυτό του ἀποκλειστικὰ μὲ ἐκεῖνο τὸ τμῆμα του

ποὺ διώγεται σὰν «ἀσώματο». Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ θὰ ἀντιπαραθέσω σχηματικὰ καὶ μὲ γενικοὺς δρους, τὸν ἐ ν σ ώ μ α τ ο κι ἀ σ ώ μ α τ ο ἔσωτό: στὴ συγέχεια καὶ στὰ ἑπόμενα κεφάλαια θὰ ἀφήσω κατὰ μέρος τὶς περιπτώσεις ποὺ δὲν ὀδηγοῦν στὸν ψυχίατρο καὶ θὰ παρακολουθήσω λεπτομερέστερα τὶς συγέπειες αὐτῆς τῆς κατάστασης ποὺ καταλήγουν στὴ σοβαρὴ ἀποδιοργάνωση τῆς ἔνότητας τοῦ «εἶναι», δηλ. στὴν ψύχωση.

O ENΣΩΜΑΤΟΣ KAI O AΣΩΜΑΤΟΣ ΕΑΥΤΟΣ

Ο καθένας μας, ἀκόμα καὶ τὸ πλέον «ἀσώματο» πρόσωπο, διώγει τὸν ἔσωτό του σὰ μιὰ δυτότητα ἄρρηκτα δειμένη μὲ τὸ σῶμα του. Σὲ κανονικὲς συνθῆκες καὶ στὸ σημεῖο ποὺ γιώθει κανεὶς τὸ σῶμα του ζωντανό, πραγματικὸ καὶ ὑποστασιοποιημένο, δ καθένας διώγει τὸν ἔσωτό του σὰν πρόσωπο ζωντανό, πραγματικὸ καὶ μὲ ὑπόσταση. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἔχουν τὴν αἰσθηση πώς ἀρχισαν, δταν ἀρχισε τὸ σῶμα τους κι ἔτι θὰ τερματίσουν, δταν πεθάνει τὸ σῶμα τους. Μποροῦμε γὰ ποῦμε δτι ἔνα τέτοιο πρόσωπο διώγει τὸν ἔσωτό του σὲ μιὰ ἐ ν σ ώ μ α τ ο η δυτότητα.

Αὐτὸ δημιους δὲ συμβαίνει δπωσδήποτε. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ «ψυσιολογικὰ» ἀτομα ποὺ γιώθουν σὲ στιγμὲς ἔντοου ἄγχους (στρές) ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τὸ σῶμα τους, ὑπάρχουν ἀτομα ποὺ δὲ ζοῦν ἀπορροφημένοι μέσα στὸ σῶμα τους, ἀλλὰ ἀγτίθετα διώγουν τὸν ἔσωτό τους σὰ γὰ εἶναι ἀποσυγδεμένοι κάπως ἀπ' αὐτό. Γιὰ ἔνα τέτοιο πρόσωπο μποροῦμε γὰ ποῦμε δτι δὲν ἔνσαρκώθηκε τελείως κι δτι εἶναι λίγο πολὺ «ἀ σ ώ μ α τ ο η».

Οι δυὸ αὐτὲς καταστάσεις καθορίζουν μὲ διαφορετικὸ τρόπο τὴ θέση τοῦ «ἔσωτοῦ» μέσα στὴ ζωή. Ἡγ ἡ ἔνσωμάτωση ἡ μὴ - ἔνσωμάτωση συμπληρωγόταν πρὸς δποιαδήποτε πλευρά, θὰ εἰχαμε δυὸ ἔντελν διαφορετικοὺς τρόπους ἀγθρώπιγης ὑπαρξῆς. Οἱ περισσότεροι θεωροῦν τὴν πρώτη κατάσταση σὰ φυσιολογικὴ καὶ ὑγιὴ καὶ τὴ δεύτερη σὰν ἀγώμαλη καὶ παθολογική. Ἡ ἀξιολόγηση αὐτὴ δὲν ἔχει κανένα γόνημα στὴ μελέτη μας. Ἀπὸ μιὰ ἀποφη μπορεῖ

γὰ θεωρήσει κανεὶς τὴν ἐνσώματώση σὰν κάτι ἐπιθυμητό. Ἀπὸ μιὰ ἄλλη ἀποφη διμως, εἶγαι δυνατὸ νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς πώς τὸ ἀτομο πρέπει νὰ ἐπιχειρεῖ τὴν ἀποσύνδεσή του ἀπὸ τὸ σῶμα, ὥστε γὰ φτάσει στὴν ἐπιθυμητὴ κατάσταση τῆς ἀσώματης (ἄσαρκης) πνευματικότητας.*

Ἄγτιμετωπίζουμε ἔδω δυὸ διασικὰ ὑπαρξιακὰ πλαισια. Η διαφορὰ τοῦ πλαισίου δὲν ἀποκλείει τὴν ἐμφάνιση τῶν διασικῶν προβλημάτων — καλὸ καὶ κακό, ζωὴ καὶ θάνατος, ταυτότητα, πραγματικότητα καὶ μὴ - πραγματικότητα — σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πλαισια αὐτά ἀλλὰ τὸ ριζικὰ διαφορετικὸ πλαισίο στὸ διποτὸ ἐμφανίζονται, καθορίζει καὶ τὸ διασικὸ τρόπο μὲ τὸ διποτὸ βιώνονται. Οἱ δύο αὐτὲς ἀκρατεῖς δυνατότητες πρέπει γὰ ἐρευνηθοῦν σὲ σχέση μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἔνα δεδομένο ἀτομο — ποὺ πλησιάζει τὸ ἔνα ή τὸ ἄλλο ἀκρο — θὰ βίωγε τὴν σχέση του μὲ τοὺς ἄλλους καὶ μὲ τὸν ἑαυτό του.

Τὸ «ἐνσώματο» πρόσωπο ἔχει τὴν αἰσθηση ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ σάρκα, αἷμα κι ὁστᾶ, ὅτι εἶγαι βιολογικὰ ζωντανὸς καὶ πραγματικός: ἔρει ὅτι ἔχει ὑπόσταση. Στὸ σημεῖο ποὺ εἶγαι ὅλοκληρωτικὰ «μέσα» στὸ σῶμα του, ἔνδέχεται νὰ ἔχει αἰσθηση τῆς πρόσωπικῆς του συγένειας στὸ χρόνο. Βιώγει τὸν ἑαυτό του ἔχοντας ἐπίγγωση τῶν κινδύνων ποὺ ἀπειλοῦν τὸ σῶμα του, τοὺς κινδύνους ἐπίθεσης, ἀκρωτηριασμοῦ, ἀρρώστιας, κατάπτωσης καὶ θαγάτου. Συμμετέχει στὶς σωματικὲς ἐπιθυμίες, στὶς ἴκαγοποιήσεις καὶ ἀποστερήσεις τοῦ σώματος. Ἔτσι, τὸ ἀτομο ἔχει σὰν ἀφετηρία τὴν ἐμπειρία τοῦ σώματός του καὶ μὲ βάση αὐτὴ τὴν ἐμπειρία κατορθώγει νὰ εἶγαι πρόσωπο μὲ τοὺς ἄλλους ἀγθρώπους.

Μολογότι διμως ἡ ὑπαρξή του δὲ διχάζεται σὲ «γοῦ» καὶ «σῶμα»,

* «Ο Bultmann, π.χ., στὸ ἔργο του «Πρωτόγονος Χριστιανισμὸς» (1956) δίνει μιὰ θαυμάσια σύντομη ἔκθεση τοῦ ἵδεώδους τῶν γνωστικῶν γιὰ τὴν ἀποσύνδεση τῆς φυχῆς (δι πραγματικός ἑαυτός) ἀπὸ τὸ σῶμα. Παραθέτει τὸ ἔξης γνωστικὸ κείμενο «[τὸ σῶμα εἰναι] ἡ σκοτεινὴ φυλακή, δ ζωντανὸς θάνατος, τὸ προικισμένο μὲ αἰσθήσεις πτῶμα, δ τάφος ποὺ μεταφέρει μαζὶ σου, δ φθονερὸς ούντροφος ποὺ σὲ μισεῖ μὲ τὴν ἀγάπη καὶ σὲ φθονεῖ μὲ τὸ μίσος του...» (σελ. 169).

Γιὰ μελέτες πάνω στὸ διχασμὸ πνεύματος - σώματος ἀπὸ φυχοπαθολογικῆς πλευρᾶς, δι. Σκότ (1949) καὶ Βίννικοτ (1945, 1949).

μπορεῖ γὰρ ἀποχωριστεῖ ἀπὸ τὸν ἔαυτό του μὲν διάφορους τρόπους.
Ἄπὸ μιὰ ἀποψῆ, ἡ θέση του εἶναι πιὸ ἀβέβαιη ἀπὸ τὸ ἀτομο ποὺ
γιώθει γὰρ εἶναι κάπως ἀποχωρισμένος ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἀφοῦ στε-
ρεῖται τὸ αἰσθημα, ποὺ συχνὰ γιώθει τὸ μερικὰ ἀσώματο πρόσω-
πο, πώς δηλ. παραμένει ἀγέπαφος ἀπὸ κάθε φυσικὴ βλάβη.

Γιὰ παράδειγμα, ἔνας ἀντρας ποὺ νοσηλεύτηκε δύο φορὲς σὲ
ψυχιατρεῖο γιὰ σχιζοφρένια, μοῦ διηγήθηκε πῶς ἀντέδρασε σὲ μιὰ
ἐπίθεση ποὺ τοῦ ἔγινε βράδυ σ' ἔνα στεγό, δταν ἦταν ἀκόμη ἐν-
τελῶς ὑγιής: Καθὼς διέσχιζε τὸ στεγό, τὸν πλησίασαν δυὸς ἄν-
τρες ἀπὸ τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση. Μόλις τὸν πλησίασαν, δ ἔνας
τὸν χτύπησε μὲν μιὰ μαγκούρα. Τὸ χτύπημα δὲν ἦταν καλὰ ζυγι-
σμένο καὶ ἀπλῶς τὸν ζάλισε στιγμιαῖα. Παραπάτησε ἀλλὰ συγῆλ-
θε ἀρκετά, ὥστε, ἀν καὶ ἀσπλος, γὰρ γυρίσει καὶ γὰρ τοὺς ἐπιτεθεῖ. Μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη συμπλοκή, τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια.

Αὐτὸ ποὺ παρουσιάζει ἔγδιαφέρον στὸν τρόπο ἐμπειρίας τοῦ πε-
ριστατικοῦ ἀπὸ τὸν ἀνθρωπο αὐτό, εἶναι τὸ ἔξης: Μόλις δέχτηκε
τὸ χτύπημα, ἡ πρώτη του ἀντίδραση ἦταν γὰρ μείνει ἔκπληκτος·
μετά, ἔνω ἦταν ἀκόμα ζαλισμένος, σκέφτηκε πόσο ἀσκοπο ἦταν
γὰ τὸν χτυπήσουν αὐτοὶ οἱ δυό. Δὲν εἶχε χρήματα πάνω του. Δὲ θὰ
μποροῦσαν γὰρ θγάλουν τίποτα ἀπ' αὐτόν. «Μ περισσαν γὰρ
μὲν χτυπήσουν, ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν γὰρ
μὲν βλάψουν πραγματικά». Δηλαδή, δποιαδήποτε
ἀδαρία στὸ σῶμα του δὲν μποροῦσε γὰρ τὸν βλάψει πραγματι-
κά. Ἀπὸ μιὰ ἀποψη φυσικά, ἡ στάση του μποροῦσε γὰρ εἶναι τὸ
ἀποκορύφωμα τῆς σοφίας, δταν, π.χ. δ Σωκράτης ὑποστηρίζει πώς
κανένα κακὸ δὲν μπορεῖ γὰρ συμβεῖ στὸν «ἄγαθὸ» ἀνθρωπο. Στὴν
περίπτωσή μας δμως, δ «ἴδιος» καὶ τὸ «σῶμα» του ἦταν ἀποχωρι-
σμένα. Στὴν κατάσταση αὐτὴ ἔγινεσε λιγότερο φόδο ἀπὸ τὸν ἀπλὸ
ἀνθρωπο, γιατὶ ἀπὸ τὴν πλευρά του δὲν εἶχε γὰρ χάσει τίποτα ποὺ
γὰρ ἀγήκει οὖσιαστικὰ στὸν ἔαυτό του. Ἀπὸ τὴν δλλῃ πλευρὰ δ-
μως, ἡ ζωὴ του ἦταν γεμάτη ἄγχη ποὺ δὲν ἐμφαγίζονται σὲ φυ-
σιολογικὰ ἀτομα. Τὸ ἔνσώματο πρόσωπο ποὺ ἐμπλέκεται δλοκλη-
ρωτικὰ στὶς ἐπιθυμίες, ἀνάγκες κι ἐνέργειες τοῦ σώματός του, ὅ-
ποδάλλεται στὶς ἐνοχὲς καὶ τὸ ἄγχος ποὺ συγοδεύουν τέτοιες ἐπι-
θυμίες, ἀνάγκες κι ἐνέργειες. Συμμετέγει στὶς στερήσεις τοῦ σώ-
ματός του, δπως καὶ στὶς ἴκαγοποιήσεις του. Τὸ γὰρ ὑπάρχει «μέσα

στὸ σῶμα» του, δὲν ἀποτελεῖ καταφύγιο ἀπὸ τίς ἐγδεχόμενες συντριπτικὲς αὐτομορφές. Τὸ γὰ εἶναι ἐνσωματωμένος δὲν ἀποτελεῖ ἐγγύηση ἐγάντια στὰ αἰσθήματα ἀπελπισίας καὶ ματαιότητας. Πέρα ἀπὸ τὸ σῶμα του πρέπει γὰ γνωρίσει καὶ ποιὸς εἶναι. Τὸ σῶμα του μπορεῖ γὰ βιώγεται σὰν κάτι ποὺ ἀποσυντίθεται, δηλητηριάζεται ἢ πεθαίνει. Μὲ δυὸ λόγια, ὁ ἑαυτὸς - σῶμα δὲν ἀποτελεῖ φρούριο ἀπαραδίαστο στὴ διάδρωση τῆς ὄντολογικῆς ἀμφιβολίας κι ἀβεβαιότητας: δὲν εἶναι ἀπὸ μόνο του ὀχυρὸ κατὰ τῆς ψύχωσης. Κι ἀντίστροφα, δπως διχασμός του εἶναι σὲ ἐνσώματο κι ἀσώματο τμῆμα δὲν ἀποτελεῖ ἔνδειξη λαγθάγουσας ψύχωσης, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ δλοκληρωτικὴ ἐνσωμάτωση δὲν ἀποτελεῖ ἐγγύηση ὑγείας.

Ἐπειδὴ ἔνα ἀτομο στηρίζεται αὐθεντικὰ στὸ σῶμα του, δὲ σημαίνει πώς δπωσδήποτε ἀποτελεῖ ἐνοποιημένο κι δλοκληρωμένο ἀτομο σημαίνει ἀπλῶς πώς ἔχει μιὰ ἀκέραιη ἀφετηρία γιὰ κάτι τέτοιο. Ή iεράρχηση τῶν δυνατοτήτων ἐνδὸς ἀτόμου καθορίζεται διαφορετικὰ στὸ πρόσωπο ποὺ ἔχει μιὰ τέτοια ἀφετηρία, ἀπ' δ.π. στὸ πρόσωπο ποὺ βιώγει τὸν ἔαυτό του στὰ πλαίσια τοῦ δυϊστικοῦ σχήματος ἔαυτὸς/σῶμα.

Ο ΑΣΩΜΑΤΟΣ ΕΑΥΤΟΣ

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, τὸ ἀτομο βιώγει τὸν ἔαυτό του σὰ γὰ εἶναι λίγο πολὺ ἀποχωρισμένος, ἀποσπασμένος, ἀπὸ τὸ σῶμα του. Τὸ σῶμα βιώγεται περισσότερο σὰν ἀντικείμενο μεταξὺ τῶν ἀλλων ἀντικειμένων τοῦ κόσμου, παρὰ σὰν πυρήγας τοῦ εἶναι τού. Αυτὶ γὰ ἀποτελεῖ τὸν πυρήγα τοῦ πραγματικοῦ ἔαυτοῦ, τὸ σῶμα βιώγεται σὰν πυρήγας ἐνδὸς ϕευδο-έαυτοῦ, τὸν δποτο ἀγάλογα μὲ τὴν περίπτωση, κοιτάζει τρυφερά, διασκεδαστικὰ ἢ μὲ μίσος, ἐ ἀσώματος, «έσωτερικός», ἀποδεσμευμένος, «ἀληθιγός» ἔαυτός.

Ο ἀποχωρισμὸς τοῦ ἔαυτοῦ ἀπὸ τὸ σῶμα στερεῖ στὸν ἀσώματο ἔαυτὸ κάθε ἀμεση συμμετοχὴ σὲ δλες ἐκεῖνες τὶς πλευρὲς τῆς ζωῆς

δπου μεσολαβοῦν ἀποκλειστικά οἱ αἰσθήσεις, τὰ αἰσθήματα καὶ οἱ κινήσεις τοῦ σώματος (ἐκφράσεις, χειρογομίες, λέξεις, ἔνγρηγρεις κλπ.). Ὁ ἀσώματος ἔσυντὸς σὰν παρατηρητὴς τῶν πράξεων τοῦ σώματος, δὲ συμμετέχει ἀμεσα σὲ τίποτα. Οἱ λειτουργίες του περιορίζονται στὴν παρατήρηση, τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν κριτικὴν τοῦ τί θιώγει ἢ κάνει τὸ σῶμα καὶ στὶς διεργασίες ποὺ συχνὰ ἀγαφέρονται σὰν καθαρὰ «διαγοητικές».

Ὁ ἀσώματος ἔσυντὸς γίνεται ὑπερ - συγειδητός. Προσπαθεῖ γὰρ ἐπιβάλει τὰ δικά του πλασματικά εἶδωλα (*imagos*).

Ἀγαπτύσσει σχέσεις μὲ τὴν ἔσυντό του καὶ μὲ τὸ σῶμα, σχέσεις ποὺ μποροῦν γὰρ γίνουν πολὺ περίπλοκες.

Τώρα, ἀν καὶ ὑπάρχουν πολυάριθμες μελέτες πάνω στὴν φυχοπαθολογία τοῦ ἐνσωματωμένου προσώπου, ἔχουν γραφεῖ πολὺ λίγα γιὰ τὰ πρόσωπα ποὺ τὸ εἶγαι τους εἶγαι ριζικὰ διχασμένο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο. Περιπτώσεις προσωριγῆς ἀποσύγδεσης τοῦ ἔσυντος ἀπὸ τὸ σῶμα ἔχουν φυσικὰ μελετηθεῖ: ἀλλὰ ἡ ἀποσύγδεση αὐτὴ θεωρεῖται δτὶ προκύπτει ἀπὸ μιὰ ἀρχικὴ κατάσταση, κατὰ τὴν δποία δ ἔσυντὸς ἔγων ήταν ἐνσωματωμένος, ἀποσυγδέθηκε προσωρινὰ ἀπὸ κάποια ὑπερένταση (στρές) κι ἐπέστρεψε στὴν ἀρχικὴν του κατάσταση μόλις πέρασε ἡ κρίση.

ΜΙΑ ΜΕΘΟΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ — O NTE·I·BINT

Θὰ παραθέσω μιὰ ἀπλὴ περιγραφὴ τῆς περίπτωσης τοῦ Ντέιδιγτ μὲ τὸν ἐλάχιστο δυγατὸ ἀριθμὸ σχολίων, ὥστε γὰρ πειστεῖ δ ἀγαγνώστης πώς παρόμοια ἀτομα καὶ προβλήματα ὑπάρχουν στὴν πραγματικότητα καὶ δὲν ἀποτελοῦν δικά μου κατασκευάσματα. Ἡ περίπτωση αὐτὴ μπορεῖ ἀκόμη γὰρ χρησιμέψει γιὰ τὴ γενικὴ συζήτηση ποὺ θὰ ἐπακολουθήσει παρακάτω.

Ο Ντέιδιγτ ήταν δεκαοχτὼ χρονῶν δταν τὸν συγάντησα. Ἡταν μοναχογιὸς καὶ ἡ μητέρα του εἶχε πεθάνει δταν δ ἕδιος ήταν μόλις δέκα χρονῶν. Ἀπὸ τότε ζοῦσε μὲ τὸν πατέρα του. Μετὰ τὸ γυμνάσιο, μπῆκε στὸ παγεπιστήμιο γὰρ σπουδάσει φιλοσοφία. Ο πατέρας

του δὲν ξέρισκε γιὰ ποιό λόγο δύτιός του συμβουλευόταν ἔνα φυχίατρο, ἀφοῦ κατὰ τὴ γνώμη του δὲν ὑπῆρχε καμιὰ αἰτία. Ὁ παγεπιστημακός του δάσκαλος ὅμως ἀγησυχοῦσε γιὰ τὸ γεαρὸ ποὺ ἔδειχγε νὰ πάσχει ἀπὸ φευδαισθήσεις καὶ νὰ συμπεριφέρεται παράξενα. Π.χ. παρακολουθοῦσε τὶς διαλέξεις μὲ μπέρτα, κρατοῦσε ἔνα μπαστούνι καὶ ἡ ὅλη του συμπεριφορὰ ἦταν τεχνητὴ καὶ ἐπιτηδευμένη τὴν διμιλία του ἀποτελοῦσαν διάφορα ἀποσπάσματα καὶ χωρία.

Ἡ περιγραφὴ ποὺ ἔδωσε δὲνδιος διπάτερας του ἦταν πολὺ ἴσχνη: Ἡταν πάντα ἐντελῶς φυσιολογικὸς καὶ οἱ τωριγές του ἐκκεντρικότητες ἦταν ἀπλῶς μιὰ ἐφηβικὴ φάση. Ἡταν ἔνα καλὸ παιδὶ ποὺ ἔκανε δὲντι τοῦ ζητοῦσαν καὶ ποτὲ δὲ δημιουργοῦσε προβλήματα. Ἡ μητέρα του ἦταν πολὺ ἀφοσιωμένη σ' αὐτόν. Δὲν τὴν ἀποχωριζόταν ποτέ. Ὁταν πέθανε ἔδειξε «γενναίοτητα» κι ἔκανε τὸ πᾶν νὰ δοηθήσει τὸν πατέρα του. Συγύριζε τὸ σπίτι, μαγείρευε, ἀγόραζε τὰ περισσότερα φώνια. Ἀγέλαθε τὴ θέση «τῆς μητέρας» του καὶ τῆς «ἔμοιαζε» σὲ σημεῖο νὰ δείχγει τὸ ταλέντο της στὸ κέντημα, τὴν ταπητουργία καὶ τὴν ἐσωτερικὴ διακόσμηση. Ὅλα αὐτὰ διπάτερας του τὰ διηγόταν μὲ περηφάνια.

Ὁ γεαρὸς εἶχε πραγματικὰ μιὰ καταπληκτικὴ ἐμφάνιση — ἥταν ἔνας ἐφηβικὸς Κίρκεγκωρ προσωποποιημένος ἀπὸ ἔνα Danny Kaye. Τὰ μαλλιά του ἦταν μακριά, διγιακάς του φαρδύς, τὰ παντελόγια του πολὺ κοντά, τὰ παπούτσια του μεγάλα καὶ μαζί μὲ δλα, ἡ μεταχειρισμένη του θεατρικὴ μπέρτα καὶ τὸ μπαστούνι. Δὲν ἥταν ἀπλῶς ἐκκεντρικός. Εἶχε συνέχεια τὴν ἐντύπωση πώς ἔπαιζε τὸν ἐκκεντρικό. Ἡ δλη του περιβολὴ ἥταν ὑπολογισμένη κι ἐπινοημένη. Ἀλλὰ γιατὶ γὰρ θέλει καγεῖς νὰ ἐπιγοήσει μιὰ τέτοια ἐμφάνιση;*

Ἡταν πραγματικὰ ἔνας πεπειραμένος ἥθοποιός, ἀφοῦ ἀλλωστε ἔπαιζε τὸν ἔνα ἢ ἄλλο ρόλο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ πέθανε ἡ μητέρα του. Προηγουμένως, ὅπως εἶπε δὲνδιος, «ἡμουγα ἀπλῶς δὲντι ἥθελε ἐκείνη». Γιὰ τὸ θάνατό της εἶπε: «Ἄπ' δὲντι θυμᾶμαι ἡμουγα μᾶλλον εὐχαριστημένος. Ἰσως νὰ αἰσθαγόμουγα καὶ κάποια λύπη·

* Δὲν διέφερε ἀπὸ τὸν Τερτιανὸ στὸ θαυμάσιο διήγημα τοῦ Lionel Trilling «Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τοῦ τόπου ἐκείνου».

τουλάχιστον έτσι θὰ ηθελα γὰ νομίζω». Μέχρι τὸ θάνατο τῆς μητέρας του ἦταν ἀπλῶς αὐτὸ ποὺ ηθελε ἐκείνη γὰ εἶγαι. Μετὰ τὸ θάνατο της, δύμας δὲν τοῦ ἦταν πιὸ εὔκολο γὰ εἶγαι δ ἑαυτός του. Μεγάλωσε πιστεύοντας χωρὶς δεύτερη σκέψη πώς αὐτὸ ποὺ δυόμαζε “έαυτός” καὶ ἡ “προσωπικότητά” του ἀποτελοῦσαν δύο ξεχωριστὰ πράγματα. Πιστὲ δὲ σκέψη της σοβαρὰ πώς ὑπάρχει ἄλλη δυνατότητα πίστευε πώς δλοι οἱ ἀνθρώποι εἶγαι φτιαγμένοι μ' αὐτὸ τὸ τρόπο. Ἡ ἀποψή του γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση γενικά, βασισμένη στὴ δική του ἐμπειρία, ἦταν πώς οἱ πάντες εἶγαι ηθοποιοί. Θὰ πρέπει γὰ τογίσουμε πώς αὐτὸ ἀποτελοῦσε ἀποκρυσταλλωμένη πεποίθηση ἡ διασικὴ ὑπόθεση γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δυτα, πεποίθηση ποὺ κυνεργοῦσε τὴ ζωή του. Αὐτὸ τὸν διευκόλυνε γὰ εἶγαι δτι ηθελε ἡ μητέρα του, γιατὶ δλεις του οἱ πράξεις ἀνηκαν ἀπλῶς στὸν ἔγα ἢ στὸν ἄλλο ρόλο ποὺ ἔπαιζε. “Ἄν μποροῦμε γὰ ποῦμε πώς οἱ ἐνέργειες αὐτὲς ἀνηκαν στὸν έαυτό του, τότε ἀνηκαν στὸν “ψευδοέαυτό” του, σ' ἔγα έαυτὸ ποὺ ἐγεργοῦσε σύμφωνα μὲ τὴ δική της κι δχι τὴ δική του, θέληση.

“Ο έαυτός τοι ποτὲ δὲ φανερωγόταν διμεσα ἢ ἔμμεσα ἀπὸ τὶς πράξεις του. Φαιγόταν σὰ γὰ ἀγαδύθηκε ἀπὸ τὴ δρεφική του ἥλικια ἔχοντας ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἔγα «δικό του έαυτό» κι ἀπὸ τὴν ἄλλη «τὴν προσωπικότητά του», δηλ. αὐτὸ ποὺ τὸν ηθελε γὰ εἶγαι ἡ μητέρα του. Μὲ ἀφετηρία αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔκανε στόχο καὶ ἵδεωδες του τὸ διχασμὸ ἀνάμεσα στὸ δικό του έαυτὸ (ποὺ μόνο δ ἴδιος γνωρίζε) καὶ σὲ κεῖγο ποὺ ἔβλεπαν οἱ ἄλλοι στὸν ἴδιο. Μάλιστα ὀθήθηκε ἀκόμα περισσότερο πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἀπὸ τὸ δτι ἀθελά του ἔγιαθε πάντα γτροπαλός, αὐτοελεγχόμενος καὶ τρωτός. ”Εδρισκε παρηγοριὰ στὸ γεγονὸς πώς δτιδήποτε κι ἀγ ἔκανε, δὲν ἀγτιπροσώπευε τὸν έαυτό του. ”Ἐτσι, χρησιμοποιοῦσε τὸν ἀμυντικὸ μηχανισμὸ ποὺ ηδη ἀγαφέραμε: γιὰ γὰ μειώσει τὸ ἄγχος, ἐγίσχε τὶς συγθῆκες ποὺ τὸ προκαλοῦσαν.

Τὸ σημαντικὸ ποὺ εἶχε πάντα κατὰ νοῦ ἦταν δτι ἔπαιζε ἐνα ρόλο. Συγήθως ἔπαιζε τὸ ρόλο κάποιου ἄλλου νοερά, μερικὲς φορὲς δύμας ἔπαιζε τὸ ρόλο τοῦ έαυτοῦ του (τοῦ πραγματικοῦ του έαυτοῦ): δηλαδή, δὲν ἦταν ἀπλὰ κι αὐθόρμητα δ ἑαυτός του, ἄλλὰ ἐπαίζε δτι ἦταν δ ἑαυτός του. Τὸ ἵδεωδες του ἦταν: ποτὲ γὰ μὴ γ προδίγεις τὸν έαυτό σου στοὺς

λαλούς. Σὰ συγέπεια, ἐπιδιγόταν σὲ βασανιστικά διφορούμενους ρόλους ἀπέναντι στοὺς ἄλλους. Ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του διμως τὸ ἴδεωδες του ἦταν γὰ εἶγαι δσο τὸ δυνατὸ πιὸ εἰλικρινῆς καὶ ἔντιμος.

Ἡ δλη δργάνωση τοῦ εἶγαι του βασιζόταν στὴ διάζευξη τοῦ ἐσωτερικοῦ του "έαυτοῦ" καὶ τῆς ἔξωτερικῆς του "προσωπικότητας". Εἶγαι ἀξιοσημείωτο ὅτι αὐτὴ ἡ κατάσταση ὑπῆρχε ἐπὶ χρόνια χωρὶς ἡ "προσωπικότητά" του (δηλ. δ τρόπος συμπεριφορᾶς του πρὸς τοὺς ἄλλους) γὰ φανεῖ παράξενη.

Ἡ ἔξωτερική ἐμφάνιση δὲν μποροῦσε γὰ ἀποκαλύψει τὸ γεγονός πώς ἡ "προσωπικότητά" του δὲν ἀποτελοῦσε πραγματικὴ αὐτοῦ - ἔκφραση, ἀλλὰ μιὰ σειρὰ ὑποκρίσεων. Ὁ ρόλος ποὺ θεωροῦσε ὅτι ἔπαιζε στὰ σχολικά του χρόνια, ἤταν ὁ ρόλος τοῦ πρώιμου, ἀλλὰ κάπως ψυχροῦ, μαθητῆ μὲ τὸ κοφτερὸ μυαλό. Ὁ πως εἶπε ὁ ἵδιος, γύρω στὰ δεκαπέντε του ἀντιλήφθηκε πώς ὁ ρόλος αὐτὸς γιγόταν ἀντιπαθητικός, γιατὶ «εἰχε φαρμακερή γλώσσα». Ἔτσι ἀποφάσισε γὰ ἀλλάξει τὸ ρόλο μὲ ένα πιὸ δημοφιλὴ χαρακτήρα μὲ «καλὰ ἀποτελέσματα».

Οἱ προσπάθειές του διμως γὰ διατηρήσει τὴν δργάνωση τοῦ εἶγαι του κινδύνευε ἀπὸ δυὸ πλευρές: ἡ πρώτη δὲν τὸν ἀπασχολοῦσε καὶ τόσο· ἤταν ὁ κίνδυνος τοῦ αὐθορμητισμοῦ. Σὰν ἥθιοποιὸς ἐπιθυμοῦσε γὰ εἶγαι πάντα ἀποσπασμένος ἀπὸ τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιζε. Ἔτσι, ἔγιωθε κύριος τῆς κατάστασης, μὲ πλήρη καὶ συγειδητὸ ἔλεγχο πάνω στὶς ἔκφράσεις καὶ πράξεις του, ὑπολογίζοντας μὲ ἀκρίβεια τὶς συγέπειές τους πάνω στοὺς ἄλλους. Ὁ αὐθορμητισμὸς ἤταν ἥλιθιότητα μὲ τὸν αὐθορμητισμὸν ἔδαξες τὸν ἑαυτό σου στὸ ἔλεος τῶν ἄλλων.

Ἡ δεύτερη ἀπειλὴ ἤταν πιὸ πραγματικὴ καὶ δὲν τὴν εἶχε ὑπολογίσει. Ἀγ ἀπευθύνθηκε σὲ μένα γιὰ κάποια πρασωπική του ἀνησυχία, τὸ ἔκανε ἔξαιτίας αὐτῆς τῆς ἀπειλῆς ποὺ ἀρχίζε πραγματικὰ γὰ τοῦ ἀποδιοργανώνει δλόκληρη τὴν τεχνικὴ τῆς ζωῆς του.

Σὲ δλη τὴ διάρκεια τῆς παιδικῆς του ζωῆς ἀρεσκόταν γὰ παιζει τοὺς ρόλους μπροστὰ στὸν καθρέφτη. Τώρα συνέχιζε γὰ τὸ κάνει, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν εἰδικὴ στιγμὴ ἐπέτρεπε στὸν ἑαυτό του γὰ ἀπορροφηθεῖ ἀπὸ τὸ ρόλο του (δηλ. γὰ γίνει αὐθόρμητος). Αὐτὸς ἤταν καὶ τὸ λάθος του: οἱ ρόλοι ποὺ ἔπαιζε μπροστὰ στὸν καθρέφτη ἤ-

ταν πάντα γυναικεῖοι ρόλοι. Ντυγόταν μὲ τὰ ροῦχα, τῆς μητέρας του ποὺ τὰ εἶχε φυλαγμένα. Ύποδυόταν γυναικείους ρόλους ἀπὸ τὶς τραγωδίες. Τότε δημιώς ἀνακάλυψε πώς δὲν μποροῦσε γὰρ σταματήσει γὰρ παῖς εἰς ρόλους γυναικῶν. Ἐπιασε τὸν ἔαυτό του γὰρ περπατᾶς φυχαγαγκαστικὰ σὰ γυναίκα, γὰρ μιλᾶ σὰ γυναίκα, ἀκόμα γὰρ κοιτάζει ἢ γὰρ σκέφτεται, δημιώς θὰ ἔκανε μιὰ γυναίκα. Αὐτὴ ἦταν ἡ κατάστασή του σ' αὐτὴ τὴ φάση καὶ ἡ ἐξήγηση ποὺ ἔδινε γιὰ τὴν ἐκπληκτική του συμπεριφορὰ ἦταν ἡ ἐξῆγησις: "Ἐβρισκε πώς ἡ ἀνάγκη γὰρ ντύνεται καὶ γὰρ συμπεριφέρεται ἔτσι ἦταν διὸ μόνος τρόπος γὰρ σταματήσει τὸ γυναικεῖο ρόλο ποὺ ἀπειλοῦσε γὰρ καταβροχθίσει, ὅχι μόνο τὶς ἐνέργειές του, ἀλλὰ καὶ τὸν "ἴδιο του" τὸν ἔαυτό καὶ γὰρ τοῦ ἀποσπάσει τὸν πολυαγαπημένο ἔλεγχο καὶ τὴν κυριαρχία τοῦ ἔαυτοῦ του. Ἀδυνατοῦσε γὰρ καταλάβει γιατὶ ἔφταγε γὰρ παῖς εἶνα ρόλο ποὺ τόσο μισοῦσε καὶ ποὺ προκαλοῦσε τὴν θυμηδία τῶν ἄλλων. Αὐτὸς δημιώς δο «σχιζοφρενικὸς» ρόλος δὲν ἦταν παρὰ τὸ μοναδικὸ καταφύγιο ποὺ γνώριζε γιὰ γὰρ μὴν «ἔγκυκλωθεῖ» ἀπὸ τὴ γυναίκα ποὺ ἦταν μέσα του καὶ ποὺ ἔβγαινε συγέχεια ἀπὸ μέσα του.

Γι' αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀτόμου θὰ συζητήσουμε στὶς ἐπόμενες σελίδες. Εἶναι φανερὸ πώς δὲν εἶναι δυνατὸ γὰρ καταγοήσουμε αὐτὸ τὸ ἀτομικό (γιὰ τὸ διποτὸ δο Ντέιβιντ ἀποτελεῖ "τυπικὸ" παράδειγμα) χωρὶς γὰρ ἐξετάσουμε λεπτομερέστερα αὐτὴ τὴ μορφὴ σχιζοειδοῦς δργάνωσης. Στὴν περίπτωση τοῦ Ντέιβιντ θὰ πρέπει γὰρ περιγράψουμε λεπτομερειακὰ τὴ φύση τοῦ "δικοῦ του" ἔαυτοῦ, τὴ σχέση του μὲ τὴν "προσωπικότητά" του, τὸ νόημα τῶν ἐσκεμμένων ὑποκρίσεών του καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν διποτὸ ἡ ἔνηγ "προσωπικότητα" εἰσθάλλει στὴ δική του "προσωπικότητα" αὐτόγομα, χωρὶς κανένα ἔλεγχο καὶ ἀπειλεῖ τὴν ὑπαρξή τοῦ "ἴδιου του" τοῦ ἔαυτοῦ.

"Ο διασικὸς διχασμὸς ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτὸ ποὺ δο Ντέιβιντ δινομάζει "δικό του" ἔαυτὸ καὶ ἐκεῖνο ποὺ δινομάζει δική του "προσωπικότητα". Η διχοτόμηση ἐμφανίζεται ξαγά καὶ ξαγά. Αὐτὸ ποὺ δινομάζουμε μὲ διάφορους δρους «δικό μας», «ἐσωτερικό», «ἄληθινό», «πραγματικό» ἔαυτό, διώνεται σὰν κάτι ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὴ δραστηριότητα ποὺ παρατηροῦν οἱ ἄλλοι: δηλ. αὐτὸ ποὺ δ

Ντέιβιγτ δνόμιαζε “προσωπικότητα”. Θά μπορούσαμε νὰ δνομάσουμε αὐτὴν τὴν “προσωπικότητα” “ψευδο - ἑαυτὸς” ή “σύστημα ψευδο - ἑαυτοῦ”. Ο λόγος ποὺ προτείνω τὸν δρό «σ ὑ σ τ η μ α ψ ε υ δ ο - ἐ α υ τ ο ὅ» εἶναι ὅτι ή “προσωπικότητα”, δ φεύτικος ἑαυτός, ή μάσκα, ή «πρόσωφη» ή τὸ προσωπεῖο ποὺ φοροῦν τέτοια ἀτομα, μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔνα ἀμάλγαμα ἀπὸ διαφορετικούς, μερικούς ἑαυτούς, ἀπὸ τοὺς δποίους κανένας δὲν εἶναι τόσο ἀναπτυγμένος ὥστε νὰ ἀποτελέσει ἀπὸ μόνος του μιὰ “προσωπικότητα” μὲ συνοχή. Η στενὴ γνωριμία μὲ ἔνα τέτοιο πρόσωπο, φανερώνει πῶς ή παρατηρήσιμη συμπεριφορά του περιλαμβάνει ἐσκεμμένες — ἵσως — ὑποκρίσεις καὶ κάθε εἶδους ψυχαναγκαστικὲς πράξεις. Αὐτὸ ποὺ 6λέπει κανεὶς δὲν εἶναι ἔνας καὶ μοναδικὸς ψευδο - ἑαυτός, ἀλλὰ ἔνας ἀρ:θιμὸς ἀπὸ ἐν μέρει ἐπεξεργασμένα τμῆματα μιᾶς πιθανῆς προσωπικότητας (ἄν δεχτοῦμε πῶς μιὰ μόνο προσωπικότητα ἐπιδρᾶ). Γιαυτὸ θὰ ἥταν καλύτερα νὰ δνομάσουμε τὴν δλότητα τῶν στοιχείων αὐτῶν σύστημα ψευδο - ἑαυτοῦ ή σύστημα ψευδο - ἑαυτῶν.

Ο «έαυτὸς» στὰ πλαίσια μιᾶς τέτοιας σχιζοειδοῦς δργάνωσης εἶναι λίγο πολὺ ἀσώματος. Βιώνεται σὰ μιὰ διαγονητικὴ δντότητα. Αγήκει στὴν κατάσταση ποὺ δ Κίρκεγκωρ δνόμιαζε «έρμητικότητα». Οι ἐνέργειες τοῦ ἀτόμου δὲ βιώνονται σὰν ἐκφράσεις τοῦ έαυτοῦ του. Οι πράξεις του, αὐτὸ ποὺ δ Ντέιβιγτ δνόμιαζε «προσωπικότητα» κι ἔγὼ δνομάζω σύστημα ψευδο - ἑαυτοῦ, ἀποχωρίζονται καὶ γίνονται μερικὰ αὐτόγονες. Ο έαυτὸς δὲ βιώνεται σὰ συμμετέχει στὶς ἐνέργειες τοῦ ψευδο - ἑαυτοῦ (ἢ τῶν ψευδο - ἑαυτῶν) καὶ οἱ πράξεις του (ἢ τους) βιώνονται σὰν κάτι ψεύτικο ή μάταιο. Ο «έαυτὸς» ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, κλεισμένος στὸν έαυτό του θεωρεῖ τὸν έαυτό του σὰν τὸ μόνο «ἀληθιγὸ» καὶ τὸ προσωπεῖο σὰν ψεύτικο. Τὸ ἀτομο παραπονιέται γιὰ ἔνα αἰσθημα ματαιότητας καὶ γιὰ ἔλλειψη αὐθοριητισμοῦ· συγχρόνως διμως καλλιεργεῖ αὐτὴ τὴν ἔλλειψη αὐθοριμητισμοῦ καὶ ἔγισχύει ἔτσι τὸ αἰσθημα ματαιότητας. Ισχυρίζεται πῶς δὲν εἶναι πραγματικός, πῶς δρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ πῶς δὲν εἶναι φυσιολογικὰ ζωντανός. Υπαρξιακὰ ἔχει ἀπόλυτο δίκιο. Ο «έαυτὸς» ἔχει πλήρη συνείδηση τοῦ έαυτοῦ του καὶ συνήθως παρατηρεῖ τὸν ψευδο - έαυτὸ μὲ κάποια κριτικὴ στάση. Ο ψευδο - έαυτὸς ή τὸ προσωπεῖο χαρακτηρί-

ζεται από μιά έλλειψη δλοκλήρωσης, που δφείλεται ακριβώς στήν ατελή στοχαστική (έπιλογιστική) του αύτοσυγείδηση. Ο έαυτος δημως εύκολα απειλεῖται από την δλη έπέκταση του συστήματος ψευδο - έαυτού ή από ένα τμήμα του (π.χ. ο έντονος φόβος του Ντεινιγτ για τη γυναικεία υπόκριση).

Το άτομο σ' αυτή την κατάσταση «αύτοσυγείδητοποιεῖται» συνεχώς (θλ. κεφάλαιο 7) μὲ την ίδιαίτερη σημασία του δρου, που δηλώνει το αίσθημα του γὰ δρίσκεται κανεὶς διαρκώς «ύπο παρατήρηση» από τοὺς ἀλλούς.

Οι άλλαγές αυτές στις έπιμέρους πλευρές τῆς σχέσης ένδει απόμου μὲ τὸν έαυτό του, συγδέονται σταθερὰ μὲ τὶς διαφέροντες του σχέσεις. Αυτές εἶναι περίπλοκες καὶ διαφέρουν από άτομο σὲ άτομο.

Οι σχέσεις ένδει απόμου μὲ τὸν έαυτό του γίγνονται ψευδο - διαπροσωπικές καὶ δέ έαυτὸς μεταχειρίζεται τοὺς ψευδο - έαυτοὺς σὰ γὰ ήταν ἄλλα πρόσωπα, τὰ δποῖα καὶ ἀποπροσωποποιεῖ. Ο Ντεινιγτ, π.χ., ἀγαφερόμενος στὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε καὶ δὲν ἀρεσε στοὺς ἄλλους, εἶχε πεῖ: «Ἐγώ εἰμι φαρμακερή γλώσσα». Ο έαυτος παρατηρεῖ από μέσα τὰ φεύτικα πράγματα ποὺ λέγονται καὶ γίγονται καὶ περιφρονεῖ τὸν δημιλητὴν καὶ τὸν υπεύθυνο σὰ γὰ ήταν κάποιος ἄλλος. Σὲ δλα αὐτὰ υπάρχει μιὰ προσπάθεια γὰ δημιουργηθοῦν σχέσεις μὲ πρόσωπα καὶ πράγματα ποὺ υπάρχουν μέσα στὸ άτομο, χωρὶς δηλαδὴ γὰ προσφύγει καθόλου στὸν ἔξωτερικὸ κόσμο τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων. Τὸ άτομο δημιουργεῖ ένα μικρόκοσμο μέσα του ἀλλά, φυσικά, αὐτὸς δὲ αὐτιστικός, ίδιωτικός, δια - προσωπικός «κόσμος» δὲν ἀποτελεῖ ἐφικτὸ υποκατάστατο γιὰ τὸν μόνο πραγματικὸ κόσμο, τὸν κόσμο ποὺ υπάρχει καὶ μοιραζόμαστε. Αν αὐτὸς ἀποτελοῦσε πραγματοποιήσιμη προσπτική, τότε δὲ θὰ υπῆρχε ψύχωση.

Από μιὰ ἀποψή, τὸ σχιζοειδὲς άτομο προσπαθεῖ γὰ γίνει παγτοδύναμο χωρὶς γὰ προσφεύγει σὲ δημιουργικές σχέσεις μὲ ἄλλους· οὐείνει μέσα του τρόπους σχέσεων ποὺ κανονικὰ ἀπαιτοῦν τὴν ἀποτελεσματική παρουσία ἄλλων προσώπων καὶ του ἔξωτερικού κόσμου. Εμφανίζεται, μὲ ένα ἔξωπραγματικὸ καὶ ἀπραγματοποίητο τρόπο, γὰ εἶναι δὲ ίδιος δλα τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα

ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν ἑαυτό του. Τὰ φανταστικὰ πλεογεκτήματα εἶναι ή ἀσφάλεια τοῦ ἀληθινοῦ ἑαυτοῦ, ή μόνωση καὶ κατὰ συγέπεια, ή ἀνεξαρτησία ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ή αὐτάρκεια καὶ δὲ ἔλεγχος.

Τὰ πραγματικὰ μειογεκτήματα ποὺ μποροῦμε γὰρ ἀναφέρουμε στὸ σημεῖο αὐτό, εἶγαι πώς ή προοπτικὴ αὐτὴ δὲν εἶναι πραγματοποιήσιμη, ἀποτελεῖ μάταιη ἐλπίδα καὶ δῦνηςεὶ σὲ ἔντονη ἀπόγνωση· μιὰ δεύτερη ἀναπόφευκτη συγέπεια εἶγαι ἔνα μόνιμο αἰσθημα ματαιότητας. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὸ γεγονὸς δτι δὲ κρυμμένος καὶ ἔριμητικὰ κλειστὸς ἑαυτὸς μὲ τὸ γὰρ ἀρνεῖται τὴ συμμετοχὴ στὶς ἥμι - αὐτόγομες ἐνέργειες τοῦ συστήματος φευδο - ἑαυτοῦ (ἐκτὸς ἀν ἐμφανιστεῖ μὲ ἄλλο προσωπεῖο, δπως στὴν περίπτωση τοῦ Ντέιβιντ) ζεῖ μόνο «διανοητικά». Ἐπιπλέον, δὲ ἔριμητικὰ κλειστὸς ἑαυτὸς μὲ τὸ γὰρ θρίσκεται ἀπομονωμένος ἀδυνατεῖ γὰρ ἐμπλουτιστεῖ ἀπὸ τὴν ἔξωτερηκὴ ἐμπειρία κι ἔτσι δλόκληρος δὲ σωτερικὸς κόσμος γίνεται δλοένα πιὸ ἴσχυρός, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἀτομο γὰρ γιώθει πώς δὲν εἶγαι τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ἔνα κενό. Τὸ αἰσθημα λοιπὸν τῆς παντοδυναμίας καὶ κατοχῆς τῶν πάντων συγυπάρχει μὲ ἔνα αἰσθημα ἀγικανότητας καὶ κενοῦ. Τὸ ἀτομο ποὺ ἔνιωθε τὴ μιὰ στιγμὴ «ἔξω» ἀπὸ τὴ ζωὴ ἐκεῖ εἰ πέρ α, μιὰ ζωὴ ποὺ περιφρονοῦσε σὰν ἴσχυντη καὶ κοινότυπη σὲ σύγκριση μὲ τὸν πλοῦτο ποὺ ἔχει ἐδῶ πέρ α (δηλ. μέσα στὸν ἑαυτό του) ἐπιθυμεῖ τώρα γὰρ ἔχαναπεῖ μέσα σα στὴ ζωὴ καὶ γὰρ τὴ φέρει μέσα σα στὴν τόσο τρομακτικὴ ἔρημια τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τὸ κρίσιμο χαρακτηριστικὸ τοῦ σχιζοειδοῦς ἀτόμου καὶ ποὺ πρέπει γὰρ κατανοήσουμε, εἶναι ή φύση τοῦ ἀγχούς ποὺ τὸν καταδυναστεύει. Περιγράψαμε ἡδη μερικὲς ἀπὸ τὶς μορφὲς ποὺ παίργει αὐτὸ τὸ ἀγχος: ἐγκύκλωση, καταποντισμὸς καὶ φόβος ἀπώλειας τῆς ἔσωτερηκῆς αὐτονομίας κι ἐλευθερίας· μὲ ἄλλα λόγια, ή μετατροπὴ τοῦ ἀτόμου ἀπὸ ἀνθρωπο μὲ ὑποκειμενικότητα σὲ πράγμα, μηχανισμό, πέτρα, ἀπολιθωμένῳ ἀντικείμενο. Θὰ πρέπει τώρα γὰρ μελετήσουμε πῶς αὐτὰ τὰ ἀγχη ἔνισχύονται μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς σχιζοειδοῦς δργάνωσης.

Οταν δὲ ἑαυτὸς ἐγκαταλείπει μερικὰ τὸ σῶμα καὶ τὶς πράξεις του κι ἀποσύρεται στὴν πνευματικὴ δραστηριότητα, αὐτοῖιώνεται σὰ μιὰ δυτότητα ἔντοπισμένη, ἴσως, κάπου στὸ σῶμα. Υποστηρίξαμε πῶς ή ἀπόσυρση αὐτὴ ἀποτελεῖ ἐν μέρει προσπάθεια γὰρ διασωθεῖ

ἡ ὑπαρξή του τὴ στιγμὴ ποὺ ὁποιαδήποτε σχέση μὲ τοὺς ἄλλους
βιώνεται σὰν ἀπειλὴ κατὰ τῆς ταυτότητάς του. Ὁ ἔαυτὸς γιώθει
ἀσφάλεια μόνο δταν κρύβεται κι ἀπομονώνεται. Ἡ ἀπομόνωση τοῦ
ἔαυτοῦ γίνεται σὲ ὁποιαδήποτε στιγμή, ἀσχεται δν ὑπάρχουν η ὅχι
ἄλλοι ἀνθρωποι παρόντες.

Αὐτὸς δικαίως δὲ λειτουργεῖ. Κανεὶς δὲ γιώθει περισσότερο «τρω-
τός», περισσότερο ἐπιδεκτικὸς στὸ νὰ ἀποκαλυφθεῖ στὸ βλέμμα κά-
ποιου ἄλλου ἀπὸ τὸ σχιζοειδὲς ἀτομο. "Αγ δὲν ἔχει πλήρη ἐπίγνω-
ση δτι τὸν παρατηροῦν οἱ ἄλλοι («αὐτοσυγείδηση»), τότε ἀποφεύ-
γει προσωρινὰ τὴν ἐκδήλωση τοῦ ἄγχους του μὲ ἔνα ἀπὸ τοὺς δύο
τρόπους: "Ἡ μεταβάλει τὸ ἄλλο πρόσωπο σὲ πράγμα κι ἀποπρο-
σωποποιεῖ η ἀγτικειμενοποιεῖ τὰ αἰσθήματά του ἀπέγαντι σ' αὐτὸ^ν
τὸ πράγμα" η προσποιεῖται τὸν ἀδιάφορο. Ἡ ἀποπροσωποποίηση
τοῦ προσώπου καὶ η στάση ἀδιαφορίας συνδέονται στενά, ἀλλὰ δὲν
ταυτίζονται. Τὸ ἀποπροσωποποιημένο πρόσωπο τὸ χρησιμοποιοῦ-
με, τὸ χειριζόμαστε καὶ ἐπενεργοῦμε πάνω του. "Οπως ἀναφέραιμε
παραπάνω (Κεφ. 1), τὸ οὐσιαστικὸ γνώρισμα ἔνδες π ρ ἄ γ μ
α-
τ ο σ, σὲ ἀγτιδιαστολὴ μὲ τὸ π ρ δ σ ω π ο, είναι δτι τὸ πρά-
γμα δὲν ἔχει δική του ὑποκειμενικότητα καὶ ἐπομένως δὲν μπορεῖ
νὰ ἔχει ἀμοιβαίες προθέσεις. Στὴ στάση ἀδιαφορίας χειριζόμαστε
τὸ πρόσωπο η τὸ πράγμα μὲ ἀπάθεια η ἀναισθησία, σὰ νὰ μὴν ἔχει
σημασία, τελικὰ σὰ νὰ μὴν ὑπάρχει. "Ενα πρόσωπο καὶ χωρὶς ὑ-
ποκειμενικότητα μπορεῖ νὰ ἔχει κάποια σημασία. "Ενα πράγμα μπο-
ρεῖ νὰ ἐνδιαφέρει. Ἡ ἀδιαφορία στερεῖ ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πρά-
γματα τὴ σημασία τους. Ἡ ἀπολίθωση, δπως θυμάστε, ηταν ἔνας ἀπὸ
τοὺς τρόπους ποὺ δ Περσέας σκότωνε τοὺς ἔχθρούς του. Μὲ τὴ βοή-
θεια τῆς κεφαλῆς τῆς Μέδουσας τοὺς μετέβαλε σὲ πέτρα. Ἡ ἀπο-
λίθωση είναι ἔνας τρόπος θαγάτωσης. Φυσικά, τὸ νὰ μᾶς συμπερι-
φέρεται η νὰ μᾶς θεωρεῖ κάποιος πράγμα καὶ δχι πρόσωπο, δὲν
είναι δπωσδήποτε τρομερό, δν εἴμαστε οἱ ἵδιοι ἀρκετὰ βέβαιοι γιὰ
τὴν ὑπαρξή μας. "Ετσι τὸ νὰ είναι κανεὶς πράγμα στὰ μάτια τοῦ
ἄλλου δὲν ἀποτελεῖ καταστροφικὴ ἀπειλὴ γιὰ τὸ «φυσιολογικὸ»
ἀτομο. γιὰ τὸ σχιζοειδὲς δικαίως ἀτομο κάθε ζευγάρι μάτια είναι μιὰ
κεφαλὴ Μέδουσας ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ σκοτώσει η νὰ ἀπονε-
κρώσει κάτι ζωτικὸ μέσα του. Προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ προλάβει τὴ
δική του ἀπολίθωση μεταβάλλοντας τοὺς ἄλλους σὲ πέτρα. Μ' αὐ-

τὸ τὸν τρόπο γιώθει πώς μπορεῖ νὰ πετύχει κάποιο βαθμὸς ἀσφάλειας.

Τὸ σχιζοειδὲς ἄτομο γενικὰ δὲν ἀμύνεται στὸν ἐνδεχόμενο ἀκρωτηριασμὸν τοῦ σώματός του. Ή δλη του προσπάθεια συγκεντρώνεται στὴ διατήρηση τοῦ ἐαυτοῦ του. Ὅπως παρατηρήσαμε, αὐτὴ ἡ διατήρηση εἶναι ἀδέβαινη ὑπόκειται στὸν ἔντονο φόρο γὰρ περιπέσει στὴν κατάσταση τοῦ μὴ - εἶναι, στὴν κατάσταση ποὺ δ Οὐίλιαμ Μπλέικ περιέγραψε σὰ «χαοτικὴ μὴ - δυτότητα». Ή αὐτονομία του ἀπειλεῖται μὲ “ἐγκύκλωση”. Πρέπει γὰρ προστατευτεῖ ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενο γάρ χάσει τὴν ὑποκειμενικότητά του, καὶ τὸ αἰσθημα τῆς ζωντανιας του. Στὸ βαθμὸν ποὺ γιώθει κενός, ἢ πλήρης, ὑποστασιοποιημένη, ζωντανὴ πραγματικότητα τῶν ἀλλων ἀποτελεῖ μιὰ «παρεισβολὴ», ποὺ ἐνδέχεται πάντοτε γάρ ξεφύγει ἀπὸ κάθε ἔλεγχο καὶ γίνει «καταποντιστική», ἀπειλώντας γὰρ κατακλύσει καὶ γὰρ ἔξαλείφει δλοκληρωτικὰ τὸν «έαυτό» του, δπως τὸ ἀέριο ἔξαλείφει τὸ κενό ἢ τὸ νερὸν καλύπτει γάρ αἰδειο φράγμα.

Τὸ σχιζοειδὲς ἄτομο φοδᾶται τὴν πραγματικὰ ζωντανή, διαλεκτικὴ σχέση μὲ τοὺς πραγματικὰ ζωντανοὺς ἀγθρώπους. Μπορεῖ γὰρ συγδεθεῖ μόνο μὲ ἀποπροσωποποιημένα πρόσωπα, μὲ φαντάσματα τῶν δικῶν του φαγτασιώσεων (εἰδωλα) καὶ ίσως μὲ μερικὰ πράγματα ἢ ζῶα.

Προτείγουμε λοιπὸν πώς ἡ σχιζοειδὴς κατάσταση ποὺ περιγράφαμε μπορεῖ γὰρ κατανοηθεῖ σὰ μιὰ προσπάθεια διατήρησης ἐνὸς ἀδέβαινα δομημένου εἶναι. Θὰ ὑποστηρίξουμε ἀργότερα πώς ἡ ἀρχικὴ, στοιχειώδης, δόμηση τοῦ εἶναι συμβαίνει κατὰ τὴν πρώιμη θρεψικὴ ἥλικια. Κάτω ἀπὸ κανονικές συνθῆκες ἡ δόμηση αὐτὴ εἶναι τελεσίδικη καὶ σταθερὴ στὰ βασικὰ τῆς στοιχεῖα (π.χ. συνέχεια στὸ χρόνο, διάκριση μεταξὺ έαυτοῦ καὶ μὴ - έαυτοῦ, φαντασίας καὶ πραγματικότητας) καὶ στὸ ἔξῆς γίνεται ἀποδεκτὴ χωρὶς δεύτερη σκέψη. Πάνω στὴ σταθερὴ αὐτὴ βάση οἰκοδομεῖται αὐτὸ ποὺ δινομάζουμε «χαρακτήρας» ἐνὸς προσώπου, ποὺ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχει γάρ σημαντικὸ βαθμὸν πλαστικότητας. Στὸ χαρακτήρα διμως τῆς σχιζοειδοῦς δομῆς ὑπάρχει μιὰ ἀνασφάλεια στὴν ὑποδομὴ καὶ σὰν ἀγτιστάθμισμα μιὰ ἀκαμψία στὴν ὑπερδομή.

“Αγάρ γάρ αἰδειο ἀδυνατεῖ γὰρ ὑπερασπίσει δλοκληρο τὸ εἶναι του,

τότε ἀποσύρει τὶς ἀμυντικές του γραμμὲς μέχρις ὅτου δρεθεῖ στὸ
ἐσωτερικὸν ἐνδός κεντρικοῦ φρουρίου. Εἶναι ἔτοιμος γὰρ σθήσει καὶ
γὰρ ἔεγράψει διιδήποτε εἶγαι δὲ ἴδιος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν “ἔαυτόν” του.
Τὸ τραγικὸν παράδοξο ὅμως εἶγαι ὅτι δόσο περισσότερο δὲ ἔαυτὸς ἀ-
μύνεται μὲν αὐτὸν τὸν τρόπον, τόσο περισσότερο φθείρεται. Ή ἐγδε-
χόμενη καταστροφὴ καὶ κατάλυση τοῦ ἔαυτοῦ στὶς σχιζοφρεγικὲς
περιπτώσεις δὲν ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ ἔξωτερικές ἐπιθέσεις τοῦ ἐ-
χθροῦ (πραγματικοῦ ἢ φανταστικοῦ) ἀλλὰ ἀπὸ τῆς φθορᾶς ποὺ προ-
καλοῦν γειτονικοὶ ἔσωτεροι ἀμυντικοὶ ἑλιγμοί.

•Ο έσωτερικός έαυτός στή σχιζοειδή κατάσταση

«Μπορεῖς νὰ μὴ συμμετέχεις στὶς συμφορὲς τοῦ κόσμου· γιανιὸν εἶσαι ἀλεύθερος καὶ συμφωνεῖς μὲ τὴ φύση σου.» Ισως δμως ἡ μόνη συμφορὰ ποὺ θὰ μπορέσεις ν' ἀποφύγεις, νά 'ναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ μὴ - συμμετοχὴ σου».

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Η σχιζοειδής κατάσταση ποὺ περιγράφουμε ἐδῶ, χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔνα μόνιμο διχασμὸν ἀνάμεσα στὸν έαυτὸν καὶ τὸ σῶμα. Αὐτὸ ποὺ τὸ ἄτομο θεωρεῖ σὰν τὸν πραγματικὸν έαυτὸν, διώνεται λίγο πολὺ σὰν κάτι ἀσώματο, ἐνδο οἱ σωματικὲς ἐμπειρίες καὶ πράξεις διώγονται σὰν τιμῆμα ἐγδὲ συστήματος φευδο - έαυτοῦ.

Εἶγαι ἀπαραίτητο τώρα γὰ ἔξετάσουμε λεπτομερέστερα τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα τοῦ διχασμοῦ καὶ τὶς σχέσεις τοῦ ἐγδὲ πρὸς τὸ ἄλλο. Πρῶτα θὰ ἔξετάσουμε τὸ νοητικὸν ἡ ἀσώματο έαυτό.

Όλοι μας γνωρίζουμε δτὶ προσωριγές καταστάσεις ἀποχωρι- σμοῦ τοῦ έαυτοῦ ἀπὸ τὸ σῶμα συμβαίνουν καὶ σὲ φυσιολογικὰ ἀτο- μα. Θὰ μπορούσαμε γὰ ποῦμε γενικὰ πώς ἀποτελεῖ μιὰ ἀγτίδραση ποὺ ἐμφαγίζουν οἱ περισσότεροι ἀνθρώποι, δταν δρίσκονται παγι- δευμένοι σὲ κάποια ἀπειλητικὴ ἐμπειρία, ἀπ' δπου δὲν ὑπάρχει τρόπος «φυσικῆς» φυγῆς. Οἱ φυλακισμένοι σὲ στρατόπεδα συγκέν- τρωσης προσπαθοῦν γιά την γιώθουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, γιατὶ τὸ στρατόπεδο δὲν πρόσφερε δυγατότητα φυγῆς, οὔτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ χώρου, οὔτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ χρόνου, μετὰ τὸ τέλος δηλαδὴ μιᾶς χρονικῆς περιόδου. Ο μοναδικὸς τρόπος φυγῆς ήταν ἡ ψυχικὴ ἀπόσυρση “μέσα” στὸν έαυτὸν ἡ “ἔξω” ἀπὸ τὸ σῶμα. Αὐτὸς δ ἀποχωρισμὸς συγδέεται χαρακτηριστικὰ μὲ σκέψεις τοῦ τύπου: «Εἶγαι σὰν δγειρο», «Μοῦ φαίγεται σὰν φέμα», «Δὲν

μπορῶ γὰ πιστέψω πώς εἶναι ἀλήθεια», «Τίποτα δὲ μὲν ἀγγίζει», «Δὲν μπορῶ γὰ τὸ συγειδητοποιήσω», «Αὐτὸς δὲ συμβαίνει σὲ μένα», δηλαδὴ μὲν αἰσθήματα ἀλλοτριώσης καὶ παραδοξότητας. Τὸ σῶμα ἔξωτερικὰ μπορεῖ γὰ συνεχίζει γὰ δρᾶ μὲν φυσιολογικὸ τρόπο, “μέσα” δμῶς βιώνεται σὰ γὰ λειτουργεῖ ἀπὸ μόνο του, αὐτόματα.

Ωστόσο, παρὰ τὴν ὁγειρικὴ κι ἔξωπραγματικὴ φύση τῆς ἐμπειρίας καὶ τὴν αὐτοματικὴ φύση τῶν πράξεων, δὲν είναι κάθε ἄλλο παρὰ «κοιμᾶται» στὴν πραγματικότητα θρίσκεται σὲ ἔντονη διέγερση καὶ ἵσως γὰ σκέφτεται καὶ γὰ παρατηρεῖ μὲν ἔξαιρετικὴ διαύγεια.

Ἡ προσωριγὴ ἀποξένωση τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸ σῶμα εἰκονίζεται καὶ στὰ ὅγειρα:

Μιὰ νεαρὴ κοπέλα 19 χρονῶν, λίγο πρὶν τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της, ποὺ φοβόταν γιὰ πολλοὺς καὶ διάφορους λόγους, ὁγειρεύτηκε πώς θρισκόταν στὸ πίσω κάθισμα ἐνδεικότου ποὺ ἔτρεχε χωρὶς ὁδηγό. Αὐτὴ γη κοπέλα δὲν ήταν θασικὰ σχιζοειδὲς πρόσωπο, ἀλλὰ ἀντιδροῦσε ἀπλῶς μὲν ἕνα σχιζοειδὴ ἀμυντικὸ ἐλιγμὸ σὲ μιὰ συγκεκριμένη κατάσταση.

Ο Ρ. εἶχε τὸ ἔξης ὅγειρο λίγο πρὶν ἀρχίσει τὴν θεραπεία: Στεκόταν στὸ τελευταῖο σκαλὶ ἐνδεικό λεωφορείου. Τὸ λεωφορεῖο δὲν εἶχε διάφορος λεωφορείο συγκρούστηκε λίγο πιὸ πέρα. Μπαίγει κανεὶς στὸν πειρασμὸ γὰ θεωρήσει τὸ ὅγειρο ποὺ εἶχε μετὰ ἀπὸ τέσσερις μῆνες ψυχοθεραπείας, σὰν ἀλλαγὴ πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴ κατεύθυνση: «Τρέχω πίσω ἀπὸ τὸ λεωφορεῖο. Ξαφνικὰ θρίσκομαι στὸ τελευταῖο σκαλὶ τοῦ λεωφορείου, ἐνῷ ταυτόχρονα τρέχω ἀπὸ πίσω του. Προσπαθῶ γὰ ἐπαγασυνδεθῶ μὲν τὸν ἑαυτό μου πάνω στὸ λεωφορεῖο, ἀλλὰ δὲν τὸ προφταίνω. Αὐτὸς μὲν φόβησε».

Θὰ μπορούσαμε γὰ πολλαπλασιάσουμε τὰ παραδείγματα αὐτῆς τῆς τόσο κοινῆς ἐμπειρίας τῆς προσωριγῆς ἀποσύνδεσης. Μερικὲς φορές προκαλεῖται ἡθελημένα: πιὸ συχνὰ δμῶς συμβαίνει χωρὶς τὸν ἔλεγχο τοῦ ἀτόμου. Γιὰ τοὺς δρρωστοὺς δμῶς ποὺ ἔχετάζουμε ἐδῶ, δὲν διχασμὸς δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ προσωριγὴ ἀντιδραση σὲ κάποια εἰδικὴ κατάσταση κινδύνου, ποὺ τελικὰ ἀντιστρέφεται μόλις περάσει δὲ κίγδυνος. Ἀντίθετα, ἀποτελεῖ θασικὸ προσαγαπολισμὸ ζωῆς καὶ διὰ τὸ παρακολουθήσει κανεὶς ἀγαδρομικὰ θὰ δρεῖ πώς

δ διχασμὸς αὐτὸς διαμορφώγεται ἀπὸ τοὺς πρώτους κιβλας μῆνες τῆς βρεφικῆς τους ἡλικίας. Τὸ «φυσιολογικὸ» ἄτομο, δταν βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση ὅπου τὰ πάντα ἀπειλοῦνται ὑπαρξή του καὶ δὲν ὑπάρχει τρόπος φυγῆς, ἀγαπτύσσει μιὰ σχιζοειδὴ ἀντίδραση προσπαθώντας γὰρ διαφύγει, ἀν δχι “φυσικά”, τουλάχιστο νοερά: Γίνεται ἔνας νοερὸς παρατηρητής ποὺ κοιτάζει ἀποσπασμένος κι ἀπαθής τί κάνει ἢ τί συμβαίνει στὸ σῶμα του. ”Αγ αὐτὸς συμβαίνει στὸ «φυσιολογικὸ» ἄτομο, τότε τὸ λιγότερο ποὺ μποροῦμε γὰρ ὑποθέσουμε εἶναι δτι, ἔνα ἄτομο τοῦ ὅποιου ἡ φύση του “εἶναι - μέσα - στὸν κόσμο του” βρίσκεται διχασμένη μ' αὐτὸς τὸν τρόπο, ζεῖ σ' ἔνα κόσμο ποὺ (γι' αὐτόν, ἀν δχι γιὰ μᾶς) ἀπειλεῖ ἀπ' δλες τὶς μεριὲς τὴν ὑπαρξή του κι ἀπ' ὅπου δὲν ὑπάρχει φυγή. Αὐτὸς πράγματι συμβαίνει σὲ τέτοιου εἰδούς ἄτομα. Γι' αὐτοὺς ὁ κόσμος εἶναι μιὰ φυλακὴ χωρὶς κάγκελα, ἔνα στρατόπεδο συγκέντρωσης χωρὶς συριματοπλέγματα.

Ο παραγοῦκός ἔχει συγκεκριμένους διώκτες. Κάποιος εἶναι ἐγαντίον του. Συγωμοτοῦν γιὰ γὰρ κλέψουν τὸ μυαλό του. Μιὰ μηχανὴ κρυμμένη στοὺς τοίχους τοῦ ὑπνοδωματίου του ἐκπέμπει διανοητικὲς ἀκτίνες, γιὰ ν' ἀποδιοργανώσει τὸ μυαλό του ἢ στέλνει ἥλεκτρικὰ σὸκ στὸ σῶμα του ἐγώ κοιμᾶται. Τὸ πρόσωπο δμως ποὺ περιγράφουμε ἐδῶ γι' ὧ θεὶ σ' αὐτῇ τῇ φάση γὰρ καταδιώκεται ἀπὸ τὸν τὴν ἵδια τὴν πραγματικότητα. Οἱ κίνδυνοι εἶναι δ κόσμος καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι, δπως ἔχουν.

Ο ἑαυτὸς τότε, μὲ τὸ γὰρ εἶναι ἀσώματος, ἐπιχειρεῖ γὰρ ὑπερβεῖ τὸν κόσμο καὶ ἔτσι γὰρ ἔξασφαλίσει κάποια ἀσφάλεια. Ἀλλὰ δ ἑαυτὸς ποὺ προκύπτει ἀπὸ μιὰ τέτοια προσπάθεια, γιώθει γὰρ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ κάθε ἐμπειρία καὶ δραστηριότητα. Γίνεται ἔνα κενό. Τὸ καθετὶ εἶναι ἔκει ἔξω· τίποτα δὲν ὑπάρχει ἐδῶ μέσα. Ἀκόμα, δ μόνιμος φόβος γιὰ διεδήποτε ὑπάρχει ἔκει ἔξω, δ φόβος πώς θὰ συντριβεῖ, δὲ μειώνεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη γὰρ διατηρεῖ τὸν κόσμο σὲ ἀπόσταση. Παρόλα αὐτά, δ ἑαυτὸς μπορεῖ ταυτόχρονα γὰρ ἐπιθυμεῖ περισσότερο ἀπὸ καθετὶ τὴν συμμετοχή του στὸν κόσμο. ”Ετσι, ἡ μεγαλύτερη ἐπιθυμία του βιώνεται σὰν ἡ μεγαλύτερη ἀδυναμία του· καὶ δ μεγαλύτερος φόβος του εἶναι

μήπως ένδώσει σ' αυτή του τήγανέπιθυμία, άφού μὲ τὴ συμμετοχὴ του τὸ ἀτομο φοβᾶται πώς θὰ ἀφανιστεῖ τὸ κενό του, θὰ ἐγκυλωθεῖ ἢ θὰ χάσει μὲ δποιογδήποτε τρόπο τήγαντότητά του. Ἡ ταυτότητά του ἔφτασε γὰρ ισοδυναμεῖ μὲ τὴ διατήρηση τῆς ὑπερβατικότητας τοῦ ἑαυτοῦ, ἔστω κι ἀν αὐτὴ ἡ ὑπέρβαση γίνεται στὸ κενό.

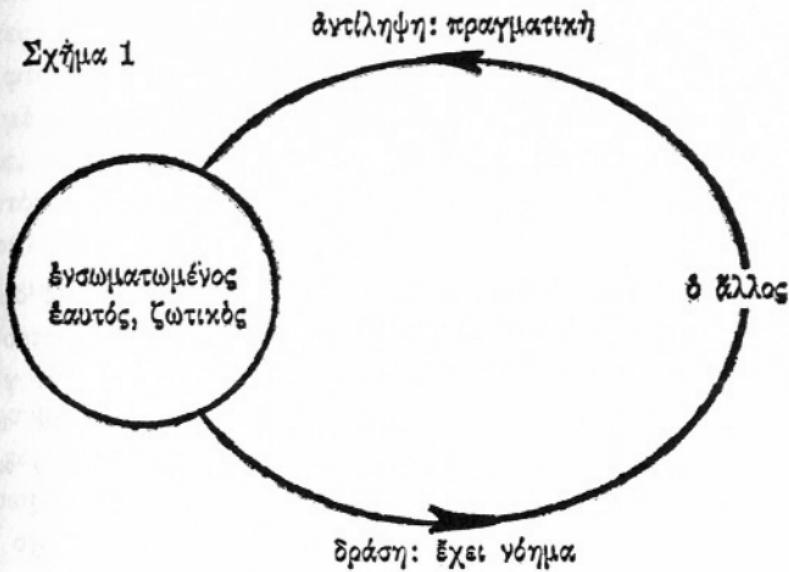
Αὐτὴ ἡ ἀποδέσμευση τοῦ ἑαυτοῦ σημαίνει δτὶ δ ἑαυτὸς δὲ φανερώνεται ἀμεσα στὶς ἐκφράσεις καὶ πράξεις τοῦ ἀτόμου κι δτὶ ποτέ του δὲ διώγει τὸ παραμικρὸ μὲ αὐθορμητισμὸ κι ἀμεσότητα. Ἡ σχέση τοῦ ἑαυτοῦ μὲ τὸν ἄλλο πάντοτε ὑπολείπεται. Οἱ ἀμεσες κι ἀπευθείας συγαλλαγές ἀγάμεσα στὸ ἀτομο, τὸν ἄλλο καὶ τὸν κόσμο, ἀκόμα καὶ στὸ βασικὸ ἐπίπεδο τῆς ἀντίληψης καὶ τῆς δράσης γίνονται φρούδες, χωρὶς γόημα κι ἀπατηλές. Θὰ μπορούσαμε γὰρ ἀποδώσουμε σχηματικὰ τὶς δύο ἐναλλακτικὲς καταστάσεις μὲ τὰ σχήματα 1 καὶ 2.

Τὰ ἀντικείμενα ποὺ ἀντιλαμβάνεται δ ἑαυτός, διώγονται σὰν πραγματικά. Οἱ σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα ποὺ φορέας τους είγαι δ ἑαυτός, εἶγαι ζωγτανὰ καὶ ἔχουν γόημα. Πράξεις στὶς δποιες είγαι ἔνταγμένος δ ἑαυτός, θεωροῦνται γγήσιες.

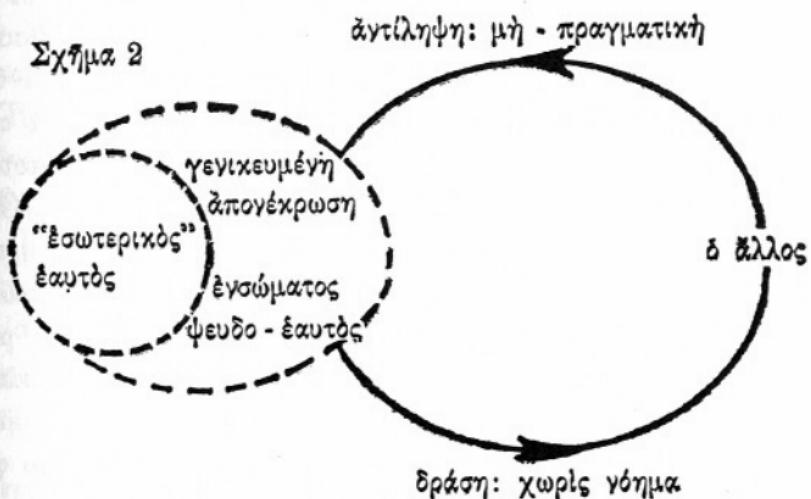
"Αγ τὸ ἀτομο παραπέμπει ὅλες τὶς συγαλλαγές ἀγάμεσα στὸν ἔδιο καὶ τοὺς ἄλλους σὲ ἔγα σύστημα μέσα του ποὺ δὲν ἀντιρροσαπεύει δμως "τὸν ἔδιο", τότε δ κόσμος διώγνεται σὰ μὴ - πραγματικὸς κι δτὶ ἀγήκει σ' αὐτὸ τὸ σύστημα διώγνεται σὰν κάτι ἀπατηλό, μάταιο καὶ χωρὶς γόημα.

Μέχρι ἔγα σημεῖο, δ καθέγας μας ὑπόκειται, σὲ μιὰ φάση τῆς ζωῆς του, σὲ τέτοια αἰσθήματα ματαιότητας κι ἔλλειψης γοήματος καὶ σκοποῦ. Στὰ σχιζοειδῆ δμως ἀτομα, τὰ αἰσθήματα αὐτὰ είγαι ἰδιαιτερα πιεστικὰ καὶ ἔμπονα. Αὐτὰ τὰ αἰσθήματα προκύπτουν ἀπὸ τὸ γεγονός δτὶ οἱ θύρες τῆς ἀντίληψης ἡ / καὶ οἱ πύλες τῆς δράσης δὲν ἐλέγχονται ἀπὸ τὸν ἑαυτό, ἀλλὰ ἀντίθετα διώγονται κι ἐλέγχονται ἀπὸ ἔγα φευδο - ἑαυτό. Ἡ μὴ - πραγματικότητα τῆς ἀντίληψης καὶ ἡ ματαιότητα καὶ πλαστότητα τῆς δράσης προκύπτουν ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ τὸ γεγονός δτὶ ἡ ἀντίληψη καὶ ἡ δράση ἐλέγχονται ἀπὸ ἔγα φευδο - ἑαυτό — ἔγα σύστημα μερικὰ ἀποσπασμένο ἀπὸ τὸν "ἀληθιγδ" ἑαυτό, δ δποιος, ἐπομένως, δὲ συμμετέχει ἀμεσα στὶς σχέσεις τοῦ ἀτόμου μὲ τὰ ἄλλα πρόσωπα καὶ μὲ τὸν κόσμο. "Ετσι, τὸ ἀτομο διώγει μέσα του ἔγα εἶδος φευδο -

Σχήμα 1

Σχήμα 2

δυῖσμοῦ. Ἐγείρεται τὸν κόσμο μὲν ἔνα ἀκέραιο ἑαυτό, ἀπαριεῖται ἔνα τημῆμα τοῦ εἶγαι του, διπλας ἀπαρνεῖται καὶ τοὺς ἀμεσους δεσμούς μὲ τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀγθρώπους του κόσμου. Αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ σχηματικὰ ως ἔξης:

Ἐγείρεται

(ἑαυτὸς / σῶμα) ≡ ἄλλος

ἡ κατάσταση εἶγαι

ἑαυτὸς ≡ (σῶμα - ἄλλος)

Ο ἑαυτός, ἐπομένως, ἀποκλείεται ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει ἀμεσες σχέσεις μὲ πράγματα καὶ πρόσωπα. Ὅταν συμβεῖ κάτι τέτοιο στοὺς ἀρρώστους, τότε βλέπει κανεὶς τὸν ἀγώνα ποὺ δημιουργεῖται γιὰ νὰ διατηρηθεῖ τὸ αἰσθημα πραγματικότητας, ζωγτάνιας καὶ ταυτότητας του ἑαυτοῦ. Στὸ πρῶτο σχῆμα ἔχουμε ἔνα γόνιμο κύκλο. Η πραγματικότητα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ ἔνισχύονται ἀμοιβαῖα ἢ πὸ τὴν ἀμεση σχέση ἀνάμεσα στὸν ἑαυτὸν καὶ τὸν ἄλλον. Στὸ σχῆμα 2 ἔχουμε ἔνα φαῦλο κύκλο. Κάθε στοιχεῖο του διαγράμμιατος βιώνεται σὰν δλοένα καὶ περισσότερο μὴ - πραγματικὸ καὶ γεκρό. Η ἀγάπη ἔχει ἀποκλειστεῖ καὶ τὴν θέση της παίρνει δι τρόμος. Τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα εἶγαι μιὰ αἰσθηση πώς τὰ πάντα ἔχουν παγώσει. Τίποτα δὲν κινεῖται· τίποτα δὲν εἶγαι ζωγταγό· τὰ πάντα εἶγαι γεκρὰ ἀκόμα κι δ ἑαυτός. Ο ἑαυτὸς μὲ τὴν ἀποδέσμευσή του ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν δλοκληρωτικὴν ἐμπειρία της πραγματικότητας καὶ τῆς ζωγτάνιας. Αὐτὸς ποὺ μποροῦμε νὰ διομάσουμε δημοιούργιον καὶ σχέση μὲ τὸν ἄλλο, διπου ὑπάρχει ἀμοιβαῖος ἐμπλουτισμὸς τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἄλλου (γόνιμος κύκλος), εἶγαι ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ δημιουργηθεῖ καὶ ὑποκαθίσταται μὲ μιὰ ἀλληλεπίδραση τῆς μορφῆς “ζωὴ” μέσα της (στείρα σχέση). Ἐγείρεται μιὰ σχέση τῆς μορφῆς “Ἐγὼ - Εσύ”. ὑπάρχει μιὰ ἀλληλεπίδραση τῆς μορφῆς “αὐτὸς - αὐτὸς” (πράγμα πρὸς πράγμα). Αὐτὴ ἡ ἀλληλεπίδραση ἀποτελεῖ μιὰ γεκρή διεργασία.

Ο έσωτερικός έαυτός προσπάθει γὰ ζήσει μὲ μερικὰ (δπως φαίνεται) ἀναπληρωματικὰ πλεονεκτήματα. Ἐγας τέτοιος έαυτός καλλιεργεῖ δρισμένα ἰδεώδη. Ἐνα ἰδεῶδες, ποὺ φαίνεται καθαρὰ στὴ σχολικὴ περίοδο του Ντέινιγτ, εἶναι καὶ ή ἔσωτερική ἐντιμότητα. Ἐγὼ δλες οἱ συγαλλαγές μὲ τοὺς ἄλλους μπορεῖ γὰ εἶναι γεμάτες προσποίηση, ἀμφιβολία καὶ ὑποκρισία, τὸ ἀτομο προσπαθεῖ γὰ φτάσει σὲ μιὰ αὐστηρὰ εἰλικριγή, ἐντιμη κι ἀπροσποίητη σχέση μὲ τὸν έαυτό του. Τὰ πάντα μπορεῖ γὰ κρύβονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τίποτε διμως δὲν πρέπει γὰ κρύβεται ἀπὸ τὸν έαυτό του. Ο έαυτός ἐπιχειρεῖ γὰ γίνει «μιὰ σχέση ποὺ συγδέει τὸν έαυτό του*», ἀποκλείοντας διιδήποτε ἢ δποιογδήποτε ἄλλο. Ἐδῶ ἔχουμε τὸ σπέρμα ἑνὸς δεύτερου διχασμοῦ στὰ πλαίσια του έαυτοῦ. Ο ἀληθιγδης καὶ ϕεύτικος έαυτός χάνουν τὴν πραγματικότητά τους, δπως ἥδη δείξαμε, ἀλλὰ μὲ τὴ σειρά τους ὑποδιαιρεῖται τὸ καθένα σὲ ὑποσυστήματα. Ἔτσι, στὴ σχέση ποὺ ἔχει δ “έαυτός” μὲ τὸν έαυτό του, δρίσκει κανεὶς γὰ ἀγαπτύσσεται ἔνας δεύτερος δυζμός: δ “έσωτερικός έαυτός” διχάζεται καὶ διατηρεῖ μιὰ σαδομαζοχιστικὴ σχέση μὲ τὸν έαυτό του. Ὁταν συμβαίνει αὐτό, δ ἔσωτερικός έαυτός πού, δπως εἴδαμε, ἀγαδύεται ἀρχικὰ σὰν τρόπος διατήρησης ἑνὸς ἀδέναιου αἰσθήματος ταυτότητας, ἀρχιζει γὰ χάνει ἀκόμα καὶ τὴν δποια ταυτότητα είχε ἀρχικά. (Βλ. ἀπὸ τὰ κλινικὰ παραδείγματα τὴν περίπτωση τῆς Ρόου⁵, κεφ. 9).

Η ἀγτικατάσταση τῆς “δημιουργικῆς σχέσης” μὲ μιὰ “ἄλληλεπίδραση μὲ τὸν ἄλλο” ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα γὰ Ζεῖ τὸ ἀτομο σ’ ἔνα φοβερὸ κόσμο, δπου δ τρόμος δὲ μειώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Τὸ ἀτομο εἶναι φοβισμένο ἀπὸ τὸν κόσμο: φοβᾶται δτι ἡ δποιαδήποτε παρεισβολή του θὰ εἶναι δλοκληρωτική, θὰ εἶναι ἔνας καταποντισμός, μιὰ διείσδυση, ἔνας κατακερματισμός, μιὰ ἐγκύκλωση. Φοβᾶται γὰ “ἀφήσει” τὸν έαυτό του ἐλεύθερο, γὰ χάσει τὸν έαυτό του σὲ δποιαδήποτε ἐμπειρία κ.ο.κ., γιατὶ θὰ ἐκκενωθεῖ, θὰ ἐξαγτληθεῖ, θὰ ἀδειάσει, θὰ ἀπορροφηθεῖ.

Ἐπομένως, γὴ μόνωση του έαυτοῦ ἀποτελεῖ πόρισμα τῆς ἀγάγκης γιὰ ἔλεγχο. Προτιμᾶ γὰ “κλέψει” παρὰ γὰ τοῦ δοθεῖ κάτι. Προτιμᾶ

* Ἐκφραση του Κίρκεγκωρ ἀπὸ τὸ ἔργο του «Ασθένεια πρὸς θάνατον» (1954), ποὺ χρησιμοποιεῖται ἐδῶ μὲ διαφορετικὴ σημασία.

γὰ δώσει παρὰ γὰ γιώσει πώς τοῦ κλέδουν κάτι ἀπὸ μέσα του· πρέπει δηλαδὴ γὰ ἐλέγχει διτιδήποτε μπαίνει ή διγαίνει ἀπὸ μέσα του. Τὸ ἀμυντικὸν αὐτὸν σύστημα οἰκοδομεῖται, κατὰ τὴν γγώμη μας, σὰν ἀντιστάθμισμα στὴν πρωταρχικὴν ἔλλειψη δυτολογικῆς ἀσφάλειας. Τὸ ἀτομο ποὺ αἰσθάνεται βεβαιότητα γιὰ τὴν ὑπαρξὴν του, δὲ χρειάζεται παρόμοια μέτρα. Ὡστόσο, η προσπάθεια γὰ διατηρηθεῖ ἔνας ὑπερβατικὸς ἔαυτός, ποὺ γὰ δρίσκεται μακριὰ ἀπὸ κιγδύους καὶ γὰ ἐλέγχει ἀπὸ κάποια ἀπόσταση τὶς ἄμεσες ἐμπειρίες κι ἐνέργειες, καταλήγει γὰ ἔχει ἀνεπιθύμητες συγέπειες, πολὺ σοβαρότερες ἀπὸ τὰ κέρδη ποὺ φαίνεται γὰ ἔξασφαλίζει.

Ἄφοῦ δ ἔαυτός, διατηρώντας τὴν ἀπομόνωση κι ἀποδέσμευσή του, δὲν ἔμπλέκεται σὲ δημιουργικὲς σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἀσχολεῖται μὲ σχήματα τῆς σκέψης, φαντασιώσεις, ἀγαμνήσεις κ.ο.κ. (εἰδωλα) ποὺ δὲν εἶναι ἄμεσα παρατηρήσιμα ή δὲ φαγερώνονται ἄμεσα στοὺς ἄλλους, τὰ πάντα (ἀπὸ μιὰ ἀποφή) εἶναι δυνατά. Ὁποιαδήποτε ἐπιτυχία ή ἀποτυχία κι ἀν περάσει ἀπὸ τὸ σύστημα φεύδο - ἔαυτοῦ, δ ἔαυτὸς παραμένει ἀμέτοχος κι ἀδριστος. Στὶς φαντασιώσεις, δ ἔαυτὸς εἶναι σὲ θέση γὰ γίνει δποιοσδήποτε, γὰ κάνει διεδήποτε καὶ γὰ (κατ) ἔχει τὰ πάντα. Ἔτσι δ ἔαυτὸς εἶναι παντοδύναμος καὶ τελείως ἐλεύθερος — ἀλλὰ μόνο στὸ ἐπίπεδο τῆς φαντασίας (φαντασίωσης). Μόλις ὅμως δεσμευτεῖ μ' ἔνα πραγματικὸ σχέδιο ή μιὰ προοπτική, ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῆς ταπείνωσης — δχι ἀπαραίτητα ἐπειδὴ ἀπέτυχε, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐπειδὴ ὑπόκειται στὴν ἀγαγκαιότητα καὶ τὴ συγκυρία. Εἶναι ἐλεύθερος καὶ παντοδύναμος μόνο στὴ φαντασία. Ὅσο περισσότερο ἔγισχύεται αὐτὴ ή φανταστικὴ παντοδυναμία κι ἐλευθερία, τόσο περισσότερο ἀδύναμη, ἀδιόγθητη καὶ δεσμευμένη γίγεται στὴν πραγματικότητα. Ἡ φευδαίσθηση τῆς παντοδυναμίας κι ἐλευθερίας μπορεῖ γὰ διατηρηθεῖ μόνο στὰ πλαίσια τοῦ μαγικοῦ φαύλου κύκλου ποὺ δημιουργεῖται μὲ τὸν ἐγκλεισμὸν τοῦ ἔαυτοῦ μέσα στὴ φαντασία. Γιὰ γὰ μὴ διαταραχτεῖ αὐτὴ ή θέση ἀπὸ τὴν παραμικρὴ διείσδυση τῆς πραγματικότητας, η φαντασία καὶ η πραγματικότητα πρέπει γὰ παραμένουν ἀποχωρισμένες μεταξύ τους.

Ο Σάρτρ ἔκφράζει μὲ ἔξαιρετικὸ τρόπο αὐτὴ τὴ διάσταση στὸ ἔργο του: «Η Ψυχολογία τῆς Φαντασίας» (1950, σελ. 165 - 6):

«...μποροῦμε γὰ διακρίγουμε δύο διαφορετικοὺς ἑαυτοὺς μέσα μας: τὸ φανταστικὸν ἑαυτὸν μὲ τὶς δικές του τάσεις καὶ ἐπιθυμίες — καὶ τὸν πραγματικὸν ἑαυτό. Υπάρχουν κατὰ φαντασία σαδιστὲς καὶ μαζοχιστές, ἀτομα μὲ δίαιη φαντασία. Κάθε στιγμὴ ὁ φανταστικός μας ἑαυτὸς κατακερματίζεται καὶ ἔξαφαγίζεται στὴν ἐπαφή του μὲ τὴν πραγματικότητα, προσφέροντας τὴν θέση του στὸν πραγματικὸν ἑαυτό. Γιατὶ ὁ πραγματικός καὶ ὁ φανταστικός ἑαυτὸς δὲν μποροῦν, ἀπὸ τὴν ἕδια τους τὴν φύση, γὰ συγυπάρξουν. Πρόκειται γιὰ δύο τύπους ἀντικειμένων, αἰσθημάτων καὶ πράξεων, ποὺ δὲν εἶγα: δυνατὸ γὰ ὑποστοῦν ἀγαγωγὴ.

“Ετσι λοιπόν, θὰ μπορούσαιμε γὰ σκεφτοῦμε πώς οἱ ἄνθρωποι πρέπει γὰ ταξιγομοῦται σὲ δυὸ μεγάλες κατηγορίες, ἀνάλογα μὲ τὸ ἄν προτιμοῦν γὰ διαβιώσουν μιὰ φανταστικὴ ἢ πραγματικὴ ζωὴ. Θὰ πρέπει διμως γὰ κατανοήσουμε τί σημαίνει “προτίμηση” γιὰ τὸ φανταστικὸν ἑαυτό. Δὲν πρόκειται γιὰ προτίμηση ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀντικείμενα. Γιὰ παράδειγμα, δὲν πρέπει γὰ πιστεύουμε πώς οἱ σχιζοφρεγικοὶ καὶ οἱ νοσηροὶ διγειροπόλοι γενικά, προσπαθοῦν γὰ ὑποκαταστήσουν τὸ πραγματικὸν περιεχόμενο τῆς ζωῆς τους μ’ ἔνα πιὸ γοητευτικὸν καὶ φωτεινὸν περιεχόμενο κι ὅτι προσπαθοῦν γὰ ξεχάσουν τὸν ἔξωπραγματικὸν χαρακτήρα τῶν εἰκόνων τους ἀντιδρώντας σ’ αὐτές σὰ σὲ πραγματικὰ ἀντικείμενα ποὺ ὑπάρχουν πραγματικά. Τὸ γὰ προτιμᾶ κανεὶς τὸ φανταστικό, δὲ σημαίνει μόνο γὰ προτιμᾶ ἔνα πλοῦτο, μιὰ δμορφιά, μιὰ φανταστικὴ πολυτέλεια στὴ θέση τῆς ὑπάρχουσας μετριότητας κι αὐτὸν π αρ ἡ τὴν ἔξωπραγματικὴ τους φύση. Σημαίνει ἀκόμια γὰ υἱοθετεῖ κανεὶς “φανταστικᾶ” αἰσθήματα καὶ πράξεις γιὰ χάρη τῆς φανταστικῆς τους φύσης. Δὲν είναι ἐκείνη ἢ ἀλλη εἰκόνα ποὺ ἐκλέγεται, ἀλλὰ ἡ φανταστικὴ κατάσταση μὲ ὅλα τῆς τὰ ἐπακόλουθα δὲν εἶγαι μόνο μιὰ φυγὴ ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ πραγματικοῦ (φτώχια, ἔρωτας, χωρὶς ἀνταπόκριση, ἀποτυχία μιᾶς ἐπιχείρησης κ.ο.κ.) ἀλλὰ μιὰ φυγὴ ἀπὸ τὴν ἕδια τὴν μορφὴ τοῦ πραγματικοῦ, τὸ χαρακτήρα τῆς π αρ ο υ σ ἵ ας του, τὸ εἴδος τῆς ἀπόκρισης ποὺ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐμᾶς, τὴν προσαρμογὴ τῶν

πράξεών μας στὸ ἀντικείμενο, τὸ ἀγεξάντλητο τῆς ἀντίληψης, τὴν ἀλληλεξάρτησή τους, τὸν ἕδιο τὸν τρόπο μὲ τὸν διποτὸν ἀγαπτύσσονται τὰ αἰσθήματά μας».

Αὐτὴ ἡ διάσταση ἀνάμεσα στὴ φαντασία καὶ τὴν πραγματικότητα εἶναι βασικὴ γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ αὐτισμοῦ στὸν Μιγκόφσκι.

Άλλὰ τὸ πρόσωπο ποὺ δὲ δρᾶ στὴν πραγματικότητα παρὰ μόνο στὴ φαντασία, γίνεται τὸ ἕδιο μὴ - πράγματικό τοις αὐτόμου συρρικνώνται καὶ ισχυαίγει. Η “πραγματικότητα” τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἄλλων προσώπων παύει γὰρ χρησιμοποιεῖται σὰν τροφὴ γιὰ τὴ δημιουργικὴ ἀσκηση, τῆς φαντασίας κι ἀποκτοῦν δλοένγα καὶ μικρότερη σημασία. Η φαντασία, χωρὶς γὰρ εἶναι ἐνσωματωμένη κατὰ κάποιο τρόπο στὴν πραγματικότητα ἥτις γὰρ ἐμπλουτίζεται μὲ “ἐγέσεις πραγματικότητας”, δλοένα ἀδειάζει καὶ ἔξανεμίζεται. Ο “έαυτός”, ποὺ ἡδη συνδέεται χαλαρὰ μὲ τὴν πραγματικότητα, γίγεται δλοένα λιγότερο ἔαυτός - πραγματικότητα κι δλοένα περισσότερο φαντασματικός, καθὼς ἐμπλέκεται δλοένα καὶ περισσότερο στὶς φανταστικὲς σχέσεις του μὲ τὰ ἕδια του τὰ φαντάσματα (εἴδωλα).

Χωρὶς τὴν ὑπαρξη ἐνὸς ἀγοικτοῦ κυκλώματος ἀνάμεσα στὴ φαντασία καὶ τὴν πραγματικότητα, τὰ πάντα γίγονται δυγατὰ στὴ φαντασία. Η καταστρεπτικὴ τάση μέσα στὴ φαντασία ὑπάρχει χωρὶς τὴν ἀγτίστοιχη ἐπιθυμία γιὰ ἐπαγόρθωση, ἀφοῦ ἡ ἐνοχὴ ποὺ ὠθεῖ στὴ διατήρηση καὶ ἐπαγόρθωση χάνει τὴ σπουδαιότερὰ της. “Ετσι, ἡ καταστρεπτικότητα μέσα στὴ φαντασία μαίνεται: ἀγεξέλεγκτα, μέχρις ὅτου ὁ κόσμος καὶ ὁ ἔαυτός γίγουν (στὴ φαντασία) ἐρείπια καὶ στάχτη. Στὴ σχιζοφρενικὴ κατάσταση ὁ κόσμος εἶναι ἐρειπωμένος καὶ ὁ ἔαυτός (φαινομεγικὰ) νεκρός. Καγένας βαθὺδες δξυμένης δραστηριότητας δὲν ἔχει τὴ δύναμη γὰρ ἐπαναφέρει τὴ ζωή.

“Ετσι, αὐτὸ ποὺ προκύπτει ἔχει τὸ ἀγτίθετο ἀποτέλεσμα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ προσμεγόταν. Πραγματικοὶ δάτραχοι κατακλύζουν τοὺς κήπους τῆς φαντασίας* καὶ φαντάσματα κυκλοφοροῦν στοὺς πραγ-

* Marriane Moore, «Ἐκλογὴ ποιημάτων».

ματικούς δρόμους. "Ετσι, ή ταυτότητα τοῦ ἑαυτοῦ διακυβεύεται καὶ πάλι μὲνα διαφορετικὸ τρόπο.

Εἶναι κάπως ἀνακριβές γὰρ λέμε δτι ὁ ἑαυτὸς συγδέεται μόνο μὲ τὸν ἑαυτό του. Εἶναι ἀπαραίτητο γὰρ χαρακτηρίσουμε αὐτὴ τὴν πρόταση καὶ γὰρ τὴ διευρύνουμε. "Ηδη τὴ χαρακτηρίσαμε διευκρινίζοντας δτι πρόκειται γιὰ μιὰ ἄμεση καὶ ἀπευθείας σχέση. Ἀλλὰ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἄμεση καὶ ἀπευθείας σχέση μὲ τὸν ἄλλο κι ἀκόμα μὲν ἔκεινες τὶς πλευρὲς τοῦ εἶναι ἐνός ἀτόμου ποὺ δρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸν περιχαρακωμένο χῶρο τοῦ ἑαυτοῦ, εἶναι ποὺ γίγεται ἐντελῶς ἀνέφικτη.

"Ἐνας ἀρρώστος, π.χ., ποὺ ἔξωτερικὰ ζοῦσε μὲνα σχετικὰ "φυσιολογικὸ" τρόπο, μέσα του διμως λειτουργοῦσε αὐτὸς ὁ διχασμός, παρουσίασε τὸ ἔξης ἀρχικὸ παράπονο: Δὲν μποροῦσε γὰρ συγουσιαστεῖ μὲ τὴν ἵδια τὴ γυναικα του, παρὰ μόνο μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ εἶχε δ ἰδιος γι' αὐτὴ. Δηλαδή, τὸ σῶμα του εἶχε φυσικές σχέσεις μὲ τὸ σῶμα της, ἀλλὰ στὴ διάρκεια αὐτὴ, δ νοητικὸς του ἑαυτὸς συγουσιαζόταν ἥ / καὶ φαντασίας ταν. Ὁ λόγος γιὰ τὸν δποτὸ ζητοῦσε φυχιατρικὴ συμβουλὴ ἥταν δτι ἔγιωθε ἔγοχος γι' αὐτὸ ποὺ ἔκαγε.*

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ δείχγει τί ἔννοιδ δταν λέω δτι ἡ φαντασία καὶ ἡ πραγματικότητα διατηροῦνται ἀποχωρισμένες. Ὁ ἑαυτὸς ἀποφεύγει γὰρ συγδέεται ἄμεσα μὲ πραγματικὰ πρόσωπα, δπότε συγδέεται μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ ἀντικείμενο ποὺ θέτει δ ἰδιος. Ὁ ἑαυτὸς μπορεῖ γὰρ συγδεθεῖ ἀμεσα μὲ ἔνα ἀντικείμενο ποὺ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τῆς φαντασίας του ἥ τῆς μνήμης του, δχι διμως μὲνα πραγματικὸ ἀντικείμενο. Αὐτὸ δὲν εἶναι πάντοτε φανερό, οὕτε στὸ ἰδιο τὸ ἀτομο — πόσο μᾶλλον σὲ δποιονδήποτε ἄλλο. Ἡ γυναικα τοῦ ἀρρώστου, στὸ παράδειγμά μας, δὲν εἶχε ἰδέα πώς "δ ἰδιος" δ ἀντρας της δὲν εἶχε συγουσιαστεῖ ποτὲ ἄμεσα μαζί της συγουσιαζόταν μόνο μὲ τὸ

* Οι παρατηρήσεις πάνω στὶς ἐνοχές τοῦ Πήτερ (Κεφ. 8) ισχύουν καὶ γι' αὐτὴ τὴ μορφὴ σχιζοειδοῦς ἐνοχῆς, στὴν δποία, νομίζω, δὲν ἔχει δοθεῖ ἀρκετὴ προσοχή.

εἰδωλό της ποὺ συγέβαινε γὰ συμπίπτει ἀρκετά μὲ τὴν ἔδια, ὥστε μόνο δὲ ἔδιος γνώριζε τὴ διαφορά.

Ἐγα γνώρισμα αὐτῆς τῆς ὑπεκφυγῆς εἶναι δτὶ δὲ ἐαυτὸς βρίσκεται σὲ θέση γὰ δοκιμάζει μιὰ αἰσθηση ἐλευθερίας ποὺ φοβᾶται πῶς θὰ χάσει, ἀν ἐγκαταλειφθεῖ στὸ πραγματικό. Αὐτὸς ἴσχύει τόσο γιὰ τὴν ἀντίληψη, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πράξη. Ὁ ἄρρωστος, δοσ μόνος κι ἀν βρισκόταν τις στιγμὲς αὐτὲς τῆς πιὸ ἔντονης φυσικῆς οἰκείότητας, ἔγινε τουλάχιστον ἀσφαλής. Ὁ γοῦς του παρέμεινε ἐλεύθερος, ἀν καὶ ἔφτασε γὰ γιώθει καταδικασμένος σ' αὐτὴ τὴν ἐλεύθερία.

Ἐγα ἀγτίστοιχο πρόβλημα ἀγημιουργεῖται καὶ σὲ σχέση μὲ τὴν πράξη. Οἱ πράξεις τοῦ ἀτόμου μπορεῖ γὰ φαίνονται στὰ μάτια καποιου ἀλλού σὰ μογοσήμαντες καὶ δεσμευμένες· βρίσκει δμως καγεῖς δτὶ “αὐτό” τὸ ἀτομο ἐκτελεῖ μιὰ πράξη, τὴν δποία “δὲ ἔδιος” γιώθει πῶς δὲν ἐκτελεῖ “πραγματικά”. Ἔτσι, δὲ ἄρρωστος τοῦ παραδείγματος ἐλεγε δτὶ ἀν καὶ δὲ Κίγσεϋ θὰ σημείωγε πῶς συγουσιαζόταν δυὸ μὲ τέσσερις φορὲς τὴ δδομάδα ἐπὶ δέκα χρόνια, “δὲ ἔδιος” γνώριζε πῶς δὲ συγουσιαζόταν “πραγματικά”. Η μετάβαση ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἰδούς τὴ δήλωση στὴ δήλωση τοῦ ψυχωτικοῦ ἐκατομμυριούχου ποὺ ἴσχυρίζεται δτὶ “πραγματικά” δὲν ἔχει χρήματα, εἶναι ἀποφασιστικὴ ἀλλὰ ἔξαιρετικὰ λεπτή. Ὁπως θὰ δοῦμε στὸ Κεφ. 10, φαίνεται δτὶ ἡ μετάβαση συγίσταται στὴν ἀπώλεια τῆς αἰσθησῆς πραγματικότητας τῆς «Ἐκθεσῆς Κίγσεϋ», ἀπώλεια τόσο καθολικὴ ὥστε τὸ ἀτομο ἐκφράζει τὴν “ὑπαρξιακή” του ἀλήθεια μὲ τὴν ἔδια φυσικότητα ποὺ ἐμεῖς δείχγουμε γιὰ γεγούδα ποὺ ἐπαληθεύονται συλλογικὰ σ' ἔναν κοινὸ κόσμο.

Ο ἄρρωστος, δηλαδή, θὰ ἦταν ψυχωτικός, ἀν ἀγτὶ γὰ πεῖ δτὶ οὐδέποτε συγουσιάστηκε “πραγματικά” μὲ τὴ γυναίκα του, ἴσχυρίζεται δτὶ ἡ γυναίκα μὲ τὴν δποία συγουσιαζόταν δὲν ἦταν ἡ πραγματική του γυναίκα. Ἀπὸ μιὰ ἀποφῆ, αὐτὸς θὰ ἦταν τελείως ἀληθινός: θὰ ἦταν ὑπαρξιακὰ ἀληθιγό, γιατὶ μὲ τὴν ὑπαρξιακὴ σημασία ἡ «πραγματική» του γυναίκα ἦταν μᾶλλον τὸ ἀγτικείμενο τῆς φαντασίας του (ἔνα φάντασμα ἡ εἰδωλο) παρὰ τὸ ἀνθρώπινο δύ ποὺ βρισκόταν στὸ κρεβάτι μαζὶ του.

Ο ἀσώματος ἐαυτὸς τοῦ σχιζοειδοῦς ἀτόμου δὲν μπορεῖ πράγματι γὰ παντρευτεῖ μὲ κανένα. Τπάρχει σὲ αἰώνια ἀπομόνωση.

Φυσικά δημως, αὐτή η ἀπομόνωση και ἐσωτερική Ἑλλειψη δέσμευσης δὲν είγαι χωρὶς αὐταπάτες.

Ἡ πράξη ἔχει κάτι τὸ τελεσίδικο και δριστικό, ποὺ ἔνα σχίζοει-δέες ἀτομο ἀντιμετωπίζει μὲ καχυποψία. ᩠ πράξη είγαι τὸ ἀδιέ-ξοδο τῆς δυνατότητας. Ἀποσκληρύνει τὴν ἐλευθερία. Ἐγ δὲν μπο-ρεῖ νὰ τὴν ἀποφύγει, τότε κάθε πράξη του πρέπει γὰ είγαι τόσο διφορούμενη, ὥστε δ “ἐσωτὸς” γὰ μὴν παγιδεύεται ποτὲ μέσα της.

“Ο Ἔγελος (1949, σελ. 349 - 50) λέει τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν πράξη:

«Ἡ πράξη είγαι κάτι ἀπλό, καθορισμένο, καθολικό, κάτι ποὺ συλλαμβάνεται σὰν ἀφηρημένη, διάκριτη δλότητα: είγαι δ φό-νος, ἡ κλοπή, μιὰ εὔεργεσία, ἔνα ἀνδραγάθημα κ.ο.κ. και δ,τι: εἰ ν αἱ ἡ πράξη, λέ γ ε τ αἱ κιδλας γι’ αὐτή. Εἰ-ν αἱ ἔκεινο και τὸ ἄλλο τὸ “είγαι” της δὲν είγαι ἀπλῶς ἔ-να σύμβολο, ἀλλὰ τὸ ἵδιο τὸ γεγονός. Εἰ γ αἱ αὐτὸ και τὸ ἀγθρώπιγο δγ εἰ ν αἱ δ,τι εἰ γ αἱ και ἡ πράξη του. Τὸ ἀπλὸ γεγονός δτι ἡ πράξη εἰ ν αἱ, κάνει τὸ ἀτομο γὰ εί-γαι γιὰ τους ἄλλους δ,τι πραγματικὰ είγαι και γὰ ἔχει κάποια γενική φύση και παύει γὰ είγαι ἀπλῶς κάτι ποὺ “προτίθεται” ἡ “ὑποτίθεται” πώς είγαι. Ἀγαμφίβολα δὲν τίθεται ἔκει μὲ τὴ μορφὴ του γοῦ ἀλλὰ δταν πρόκειται γιὰ τὸ “είγαι” του, σὰν “είγαι”, κι δταν τὸ διττὸ “είγαι” τῆς σωματικῆς μορφῆς και τῆς πράξης ἀντιπαρατίθεται, ἴσχυριζόμενο τὸ καθέγα δτι ἀ-ποτελεῖ τὴν ἀληθινή του πραγματικότητα, μ δ ν ο ἡ πράξη πρέπει γὰ ἐπικυρωθεῖ σὰν τὸ γγήσιο “είγαι” του — ὅχι ἡ μορ-φὴ ἡ τὸ “εἶδος”, τὸ δποῖο θὰ ἔξεφραζε ἔκεινο ποὺ “προτίθε-ται” γὰ φανερώσει μὲ τὶς πράξεις του ἡ ἔκεινο ποὺ τυχὸν θὰ «ὑπέθετε» κάποιος δτι θὰ μποροῦσε γὰ κάγει. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, κατὰ τὸν ἵδιο τρόπο, δταν ἡ πραγματικὴ [τῆς πρά-ξης] του και ἡ ἐσωτερική του δυνατότητα, ἴκανότητα και πρό-θεση, συγκρούονται, ἡ πρώτη μ δ ν ο πρέπει γὰ θεωρηθεῖ σὰν ἡ ἀληθινή του πραγματικότητα, ἔστω δγ ἔξαπάτησε τὸν ἔσωτό του σχετικὰ μὲ τὸ θέμα και, ἀφοῦ ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν πράξη στὸν ἔσωτό του, ἔγγοει [προτίθεται] γὰ είγαι κάτι ἄλ-λο μέσα στὸν “ἐσωτερικό του κόσμο” ἀπ’ δ,τι είγαι στὴν πρά-ξη του. ᩠ ἀτομικότητα, ποὺ δεσμεύεται ἀπὸ τὸ ἀγτικειμεγι-

κδ στοιχεῖο, δταν περνᾶ μέσα σὲ μιὰ πράξη, ἀναμφίβολα θέτει τὸν ἔαυτό της στὸν κίγδυνο γὰρ ἀλλοιωθεῖ καὶ γὰρ διαστρεβλωθεῖ. Αὐτὸς δικαστής ποὺ κρίνει τὸ χαρακτήρα τῆς πράξης εἰναι ἀπλῶς τὸ ἔξῆς — τὸ δὲ ἡ πράξη εἶναι κάτι πραγματικὸ ποὺ διατηρεῖ τὴν συνοχήν του ἢ δὲ εἶναι ἀπλῶς μία προσποιητὴ ἢ “ὑποτιθέμενη” πραγμάτωση, ποὺ καθαυτή εἶναι μηδέν, κενή καὶ παρέρχεται. Ή ἀντικειμενοποίηση δὲν ἀλλοιώνει τὴν πράξη καθαυτήν ἀπλῶς φανερώνει δὲν ἡ πράξη εἰναι, δηλ. δὲν εἰναι ἢ εἶναι μηδὲν [“μη - εἶναι”].

Καταλαβαίνει κανεὶς ἀμέσως γιατί τὸ σχιζοειδὲς ἀτομο ἀποστρέφεται τὴν πράξη, δπως προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν “Ἐγελο. Ή πράξη εἶναι κάτι «ἀπλό, καθορισμένο, καθολικό...». Ο ἔαυτός του δικαστής ἐπιθυμεῖ γὰρ εἶναι περίπλοκος, ἀκαθόριστος καὶ μοναδικός. Η πράξη εἶναι «ὅτι λέγεται γι' αὐτή». Ἀλλὰ δὲν τὸδέ πρέπει ποτὲ ἐ γὰρ εἶναι ὅτι λέγεται γι' αὐτόν, πρέπει γὰρ παραμείνει πάντοτε ἀσύληπτος, φευγαλέος, ὑπερβατικός. Η πράξη εἶναι «ἐκεῖνο καὶ τὸ ἄλλο... εἶναι αὐτὸς καὶ τὸ ἀνθρώπινο ὃν εἶναι ὅτι εἶναι καὶ ἡ πράξη του». Ἀλλὰ μὲ κάθε θυσία δὲν πρέπει γὰρ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἡ πράξη του. “Αγ. ήταν ὅτι καὶ ἡ πράξη του, τότε θὰ δρισκόταν σὲ ἀπελπιστική κατάσταση καὶ στὸ ἔλεος τοῦ κάθε τυχαίου περαστικοῦ. «Τὸ ἀπλὸ γεγονός ὅτι ἡ πράξη εἶναι, κάνει τὸ ἀτομο γὰρ εἶναι γιὰ τοὺς ἄλλους ὅτι πραγματικὰ εἶναι» ἀλλὰ αὐτὸς ἀκριβῶς φοβᾶται μήπως συμβεῖ καὶ προσπαθεῖ γὰρ ἀποφύγει χρησιμοποιώντας ἔνα φευδο - ἔαυτό, μὲ ἀποτέλεσμα “ὅ τιδιος” ποτὲ γὰρ μήν εἶναι μὲ τοὺς ἄλλους αὐτὸς ποὺ πραγματικὰ εἶναι. “Ἐκεῖνος”, δ “ἔαυτός”, εἶναι μιὰ ἀπειρότερη δυνατότητα, ἵκανότητα, πρόθεση. Η πράξη εἶναι πάντα προϊὸν ἔνδος φευδο - ἔαυτοῦ. Η πράξη ἢ ἡ ἐνέργειά του δὲν ἀποτελεῖ ποτὲ τὴν ἀληθινή του πραγματικότητα. Ἐπιθυμεῖ γὰρ παραμείνει μόνιμα ἀδέσμευτος ἀπὸ τὸ “ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο” — ξετσι ἡ πράξη του εἶναι πάντα (ἡ τουλάχιστο πιστεύει πώς εἶναι) μιὰ προσποιητή, “ὑποτιθέμενη” πραγμάτωση καὶ καλλιεργεῖ ἐνεργά, δισο μπορεῖ, ἐκείνη τὴν “ἐσωτερική” ἀρνηση τῶν δσων κάνει, προσπαθώντας γὰρ καταστήσει τὴν δποιαδήποτε πράξη του «μηδενική, κενή», ὥστε στὸν κόσμο, στὴν πραγματικότητα, στὸ “ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο”, γὰρ μήν ὑπάρχει τίποτα ἀπὸ “τὸν τιδιο” καὶ γὰρ μήν ἀφήσει:

πίσω του ξηγη ἢ ἀποτυπώματα τοῦ “έαυτοῦ”. “Ετοι δὲ “έαυτός” κρατᾷ τὸν έαυτό του μακριὰ ἀπὸ τὸ “ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο”, τόσο στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀντίληψης, δσο καὶ σ’ ἐκεῖνο τῆς πράξης. Δὲν μπορεῖ γὰρ ὑπάρξει αὐθόρμητη πράξη, δπως δὲν μπορεῖ γὰρ ὑπάρξη αὐθόρμητη ἀντίληψη. Κι δπως ἀποφεύγεται ἡ δέσμευση (ἔνταξη) στὴν πράξη, έτοι καὶ ἡ ἀντίληψη γίνεται αἰσθητὴ σὰν πράξη δέσμευσης (ἔνταξης), ποὺ θέτει σὲ κίνδυνο τὴν ἐλευθερία του. γὰρ μὴν εἶγαι διτίδη-ποτε τυχὸν κατέχει δὲ έαυτός.

“Ο έαυτός, δσο παραμένει ἀδέσμευτος ἀπὸ τὸ “ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο”, εἶγαι ἐλεύθερος γὰρ δνειρεύεται καὶ γὰρ φαντάζεται τὰ πάντα. Χωρὶς ἀναφορὰ στὸ ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο μπορεῖ γὰρ εἶγαι τὰ πάντα γιὰ τὸν έαυτό του — ἔχει ἀπεριόριστη ἐλευθερία, δύναμη, δημιουργικότητα. Ἀλλὰ ἔξασκει τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν παντοδυναμία του μέσα σ’ ἕνα κενό καὶ ἡ δημιουργικότητά του δέν εἶγαι παρὰ ἡ ἴκανότητά του γὰρ δημιουργεῖ φαντάσματα. Ἡ ἐσωτερικότητα, ἐλεύθερία, παντοδύναμος καὶ δημιουργία καὶ κόπη της πού δὲ “έσωτερικός” έαυτός καλλιεργεῖ σὰν ἵδεώδη του, ἔξουδετερώνοται ἀπὸ ἕνα ταυτόχρονο βασανιστικὸ αἰσθημα αὐτο - διπροσωπίας, ἔλλειψης πραγματικῆς ἐλευθερίας καὶ τέλειας ἀνικανότητας καὶ στειρότητας.

Ἐδῶ, φυσικά, ἔνδιαφέρομαι καταρχὰς γὰρ παρακολουθήσω τὴν ἔξελιξη τῆς σχιζοειδοῦς κατάστασης πρὸς τὴν ψύχωση κι ὅχι γὰρ περιγράψω τὶς ἐγυπάρχουσες δυνατότητες ποὺ μποροῦν γὰρ δδηγήσουν σὲ ἄλλες κατευθύνσεις. Ἀλλὰ θὰ πρέπει γὰρ ἔχει κανεὶς κατὰ νοῦ, δτι ἡ ἀποδόμηση καὶ ἀποδιοργάνωση δὲν εἶγαι παρὰ μιὰ ἀπὸ τὶς συγέπειες τῆς ἀρχικῆς σχιζοειδοῦς δργάνωσης. Αὐθεντικὲς ἐκδοχὲς ἐλευθερίας καὶ δημιουργικότητας μποροῦν σαφῶς γὰρ ἐπιτευχθοῦν καὶ γὰρ διωθοῦν.

Πολλοὶ σχιζοειδεῖς συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες ποὺ εἶγαι σχετικὰ ἀπομονωμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κατορθώνονται γὰρ ἐγκαταστήσουν μιὰ δημιουργικὴ σχέση μὲ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐνσαρκώνοντας σ’ αὐτὰ τὶς μιορφὲς τῆς φαντασίας τους. Ἀλλὰ ἡ περίπτωσή τους δὲ συμπίπτει μὲ τὴ δική μας. Σὲ δλη τὴ μελέτη συγκεντρώνων τὴν προσοχὴ μου σὲ μιὰ μόνο ἔξελικτικὴ πορεία καὶ οἱ γενικεύσεις ποὺ κάνω ἀφοροῦν αὐτὴ τὴν περιορισμένη περιοχή.

Τώρα, ἀν καὶ δὲ έαυτός ἔχει μιὰ στάση ἐλευθερίας καὶ παντοδύ-

ναμίας, ή δρυγησή του γὰ δεσμευτεῖ (ἐνταχθεῖ) ἀπὸ τὸ “ἀγτικειμενικό στοιχεῖο”, τὸν κατασταίγει ἀγίκανο: δὲν ἔχει ἐλεύθερία στὴ ν “πραγματικότητα”. Ἀκόμα καὶ στὴ μόνωση κι ἀποδέσμευσή του ὑπόκειται διαρκῶς στὴν (ὅπως τὴν γιώθει) ἀπειλὴ μιᾶς συγθλιπτικῆς, καταβροχθιστικῆς, “πραγματικότητας” καὶ μολογότι ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ ἀγτικείμενά του, συνεχίζει γὰ ἔχει ὑπεροξυμένη συγαίσθηση τοῦ ἑαυτοῦ του σὰν πράγμα στὰ μάτια τῶν ἄλλων. Ἔτσι, οἱ παραδοξικές δυσκολίες τοῦ σχιζοειδοῦς ἀτόμου ἐπιδειγόνται ἀπὸ αὐτὴ καθαυτὴ τὴν ἰδιαίτερη φύση τοῦ σχιζοειδοῦς ἀμυγτικοῦ συστήματος ποὺ περιγράψαμε.

Τὸ ἀτομικό ἔχει πάντοτε, ἵσως, περιθώρια ἐκλογῆς ἀνάμεσα στὸ γὰ ἐνισχύσει τὴ μὴ - δέσμευσή του καὶ στὴν προσπάθεια γὰ συμμετάσχει στὴ ζωὴ του. Ἡ σχιζοειδής ἀμυγνα ἐνάγτια στὴν “πραγματικότητα” ἔχει, ώστόσο, τὸ σοδαρὸ μειογένετημα γὰ διαιωνίζει καὶ γὰ ἐνισχύει τὸν ἀρχικὸ ἀπειλητικὸ χαρακτήρα τῆς πραγματικότητας. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἑαυτοῦ στὴ ζωὴ εἶναι δυγατή, ἀλλὰ μόνο κατώ ἀπὸ τὸ βάρος ἐνὸς ἔντονου ἄγγους. Ὁ Φ. Κάφκα ἥξερε πολὺ καλά, δταν ἔλεγε, δτι μόνο μέσα ἀπὸ τὸ ἄγγος του μποροῦσε γὰ συμμετάσχει στὴ ζωὴ καὶ γι’ αὐτὸ τὸ λόγο δὲν ἔμεγε ποτὲ χωρὶς ἄγγος. Γιὰ τὸ σχιζοειδὲς ἀτομικὸ ἡ ἀμεσηγ συμμετοχὴ “στὴ” ζωὴ διώγνεται, σὰ γὰ δρίσκεται διαρκῶς σὲ κίνδυνο γὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ, γιατὶ, ὅπως εἴπαμε, ἡ μόνωση τοῦ ἑαυτοῦ ἀποτελεῖ μιὰ προσπάθεια αὐτοσυγτήρησης μπροστὰ στὴν ἔλλειψη ἐνὸς καταφατικοῦ αἰσθήματος αὐτογομίας κι ἀκεραιότητας.

Ο ἑαυτὸς τοῦ σχιζοειδοῦς, ἐπομένως, πρέπει γὰ γοηθεῖ σὰν προσπάθεια γὰ ἐπιτευχθεῖ μιὰ δευτερογενῆς ἀσφάλεια σὰν ἀμυγνα στοὺς πρωτογενεῖς κιγδύγους ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν κατάσταση πρωταρχικῆς δυτολογικῆς ἀγασφάλειας. Μιὰ πλευρὰ αὐτῆς τῆς πρωταρχικῆς δυτολογικῆς ἀγασφάλειας, ποὺ δὲ συνδέεται, μέχρι στιγμῆς, ἰδιαίτερα μὲ τὸν “έαυτό”, εἶναι ἡ ἀδειαιότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ὑποκειμενικὸ αἰσθημα ζωντάνιας τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ αἰσθηση δτι οἱ ἄλλοι ἀπειλοῦν αὐτὸ τὸ ἀδέναιο αἰσθημα. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα θὰ ἔξεταστει πιὸ δλοκληρωμένα στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν “αὐτοσυγείδηση” (Κεφ. 7).

Ἡ ἔλλειψη μιᾶς αὐθόριμητης, φυσικῆς, δημιουργικῆς, ἐλεύθερης ἀπὸ ἄγγος, σχέσης μὲ τὸν κόσμο, ἔχει σὰ συγέπεια γὰ ἀγαπτύξει δ

“έσωτερικός έσωτερός” ένα διάχυτο αλισθημα έσωτερικής ισχυρότητας, που έκφραζεται μὲ παράπονα γιὰ τὸ πόσο κενή, νεκρή, ψυχρή, ἀγονη, ἀνίκανη, ἔρημη καὶ μάταιη εἶναι ἡ έσωτερική του ζωή. Γιὰ παράδειγμα, ένα ἔκδηλο παράπονο ἀφοροῦσε τὴν ἔξαντληση τῆς φαντασίας καὶ τῆς συγαισθηματικῆς ζωῆς. Ο ἄρρωστος ἔξήγησε πώς θεωροῦσε αὐτὸ σὰ συγέπεια τῆς ἀπόφασής του γὰ μογαθεῖ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Σὰν ἀποτέλεσμα — δπως τὸ διατύπωσε — δὲν ἀγεφοδιαζόταν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ὥστε γὰ έμπλουτίζει τὴ φαντασία του.

Ἐγας ἄλλος ἄρρωστος ταλαντευόταν ἀνάμεσα σὲ στιγμὲς ἀκρατης ἐνεργητικότητας καὶ στιγμὲς ποὺ ἔνιωθε κενός, χωρὶς ζωὴ μέσα του. Ωστόσο, ἀκόμα καὶ τὶς “μανιακὲς” στιγμές του ἔνιωθε γὰ εἶναι ένα δοχεῖο γεμάτο πεπιεσμένο ἀέρα, τίποτ’ ἄλλο ἀπὸ θερμὸ ἀέρα καὶ μὲ αὐτὴ τὴ σκέψη ἔνιωθε γὰ ξεφουσκώνει. Τὸ σχιζοειδὲς ἀτομο ἐκφράζεται συχνὰ γιὰ τὸν ἔσωτο του μὲ τέτοιους ὅρους; δπότε φαινομενολογικά, δικαιούμαστε, γὰ μιλᾶμε γιὰ τὸ “κενό” ποὺ γιώθει δ ἔσωτρός.

Αγ δ ἄρρωστος ἀγτιπαραθέσει τὸ έσωτερικό του κενό, τὴ ματαιότητα, τὴν παγερότητα καὶ στειρότητα, μὲ τὴν ἀφθονία, ἀξία, ζεστασία καὶ συντροφικότητα, ποὺ ἵσως πιστεύει δτι ὑπάρχει ἀκόμα κάπου ἄλλοι (πεποίθηση ποὺ συχνὰ ἀποκτᾶ ἔξαιρετικὰ ἔξιδαγικευμένες διαστάσεις, χωρὶς γὰ ἀγτισταθμίζεται ἀπὸ καμιὰ ἀμεση ἐμπειρία), δημιουργεῖται ἔγας κυκεώγας ἀπὸ συγκρουόμενα συγαισθήματα, ποὺ κυμαίγεται ἀπὸ τὸν ἀπελπισμένο π δ θ ο καὶ τὴ λαχτάρα γιὰ δ, τι ἔχουν οἱ ἄλλοι καὶ στερεῖται δ ἴδιος, μέχρι τὸν ἔξαλλο φ θ δ γ ο καὶ τὸ μίσος γιὰ δσα εἶναι δικά τους κι ὅχι δικά του ἢ τὴ σφοδρὴ ἐπιθυμία γὰ καταστρέψει ὅλη τὴν καλοσύνη, δροσιὰ καὶ ἀφθονία του κόσμου. Αὐτὰ τὰ συγαισθήματα μπορεῖ μὲ τὴ σειρά τους γὰ ἀγτισταθμίζονται ἀπὸ ἀγτίρροπες στάσεις καταφρόγιας, περιφρόγησης, ἀηδίας ἢ ἀδιαφορίας.

Αγ αὐτὸ τὸ κενό, αὐτὴ ἡ ἔλλειψη έσωτερικοῦ πλούτου, ὑπόστασης κι ἀξίας ἔχει μεγαλύτερο βάρος ἀπὸ τὴ φαγταστική του παγτοδυναμία, τότε τὸν παρακινεῖ γὰ δημιουργήσει “ἐπαφή” μὲ τὴν πραγματικότητα. Η ψυχὴ ἢ δ ἔσωτρός, δ τόσο ἔρημος καὶ ἀγονος, ποθεῖ τὴ δροσιὰ καὶ τὴ γονιμότητα δὲν ποθεῖ ἀπλῶς μιὰ σχέση ἀνάμεσα

σὲ ξεχωρίστα δύντα, ἀλλὰ γὰ τὸ ἐμποτιστεῖ, γὰ δυθιστεῖ τελείως μέσα στὸν ἄλλο.

‘Ο Τζέιμς (βλ. Κεφ. 9) διηγήθηκε πώς ἔνα δράδυ περπατώντας μογάχος του σ’ ἔνα πάρκο και ὅλεποντας τὰ ζευγάρια γὰ κάγουγ ἔρωτα, ἀρχισε ξαφνικά γὰ γιώθει ἔνα μὲ τὸν κόσμο, μὲ τὸν οὐραγό, τὰ δέντρα, τὰ λουλούδια, τὸ χορτάρι και τοὺς ἐρωτευμένους. Ἔτρεξε παγικοδλημένος στὸ σπίτι και δυθιστηκε στὰ βιβλία του. Ἐλεγε στὸν ἔαυτό του πώς δὲν ἔχει δικαίωμα σὲ τέτοιες ἐμπειρίες, ἀλλὰ πιὸ πολὺ ήταν τρομοκρατημένος μήπως χάσει τὴν ταυτότητά του, μιὰ ἀπειλὴ ποὺ ἀπέρρεε ἀπὸ αὐτὴ τὴ σύγχιση και συγχώνευση τοῦ ἔαυτοῦ του μὲ δλόκληρο τὸν κόσμο. Δὲν ὑπῆρχε μέση λύση ἀγάμεσα στὴ ριζικὴ ἀπομόγωση κι αὐτὸ - ἀπορρόφηση και στὴν πλήρη συγχώνευση μὲ διτιδήποτε ὑπῆρχε. Φοβόταν μήπως τὸν ἀπορρόφησει, τὸν καταδροχθίσει ἡ Φύση, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀμετάκλητη ἀπώλεια τοῦ ἔαυτοῦ του. Ἐκεῖνο, δμως, ποὺ φοβόταν περισσότερο ήταν ἐκεῖνο ποὺ ποθοῦσε κιόλας περισσότερο. Ἡ δμορφιὰ τοῦ θαγάτου, ἔλεγε ὁ Gerard Manley Hopkins, εἶγαι ἐπικίνδυνη. ‘Αγ αὐτὰ τὰ σχιζοειδῆ ἀτομα ἀκολουθοῦσαν τὴ συμβούλη του, νὰ τὴν ἀφήνουν ἥσυχη δταν τὴ συγαγοῦν, τὰ πράγματα θὰ ήταν πιὸ ἀπλά. Ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν μποροῦν γὰ κάγουγ.

Ἡ ἀφθογία ἐκεῖ πέρα εἰναι ποθητή, σὲ ἀγτίθεση μὲ τὸ κενὸ διό πέρα αὐτὸ τὸ ἀτομοθεωρεῖ ἀδύνατη κι ἀνεπαρκὴ τὴ συμμετοχὴ χωρὶς τὴν ἀπώλεια τοῦ εἶναι κι ἔτσι γραπώνεται στὴν ἀπομόγωσή του — στὸν ἀποκλεισμὸ του, χωρὶς αὐθόρμητους, ἀμεσους δεσμοὺς — γιατὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο γραπώνεται στὴν ταυτότητά του. Ὁ πόθος του ἀφορᾶ τὴν πλήρη ἔνωση. Ἀλλὰ γιώθει τρόμο ἀπὸ αὐτὸ του τὸν πόθο, γιατὶ θὰ εἶγαι τὸ τέλος τοῦ ἔαυτοῦ του. Δὲν ἐπιθυμεῖ μιὰ σχέση ἀμοιβαίου ἐμπλουτισμοῦ και ἀγταλλαγῆς ἀγάμεσα σὲ δυὸ “συγγενῆ” δύντα. Δὲ γοεῖ τὴ διαλεκτικὴ σχέση.*

Μπορεῖ, δμως, σὲ μερικὲς καθορισμένες περιπτώσεις ἡ ἐμπειρία

* ‘Ο Πλάτων θέτει αιτηματικά, δτι ἡ φιλία μπορεῖ νὰ διπάρξει μόνο ἀνάμεσα σὲ “συγγενῆ” δύντα. Ωστόσο, ἡ συζήτηση γιὰ τὴ δυνατότητα τῆς φιλίας — στὸ διάλογό του «Δύσις» — καθηλώνεται στὸ διλημμα: ἀν δύο ἀτομα δὲν “ὑπολείπονται” σὲ τίποτα, γιατὶ νὰ ἐπιθυμοῦν κάτι ἀπὸ τὸν ἄλλο; Σ’ αὐτὸ τὸ κεντρικὸ διλημμα — εἶναι αὐτάρκης ἡ ἐπιθυμεῖ κάτι; — ἐνδέχεται γ’ ἀναλωθεῖ ἡ ζωὴ τοῦ σχιζοειδοῦς ἀτόμου.

τῆς ἀπώλειας τοῦ ἀπομονωμένου ἔαυτοῦ γὰρ γίνεται ἀνεκτὴ χωρὶς πολὺ ἄγχος. Μπορεῖ κανεὶς γὰρ χάνει τὸν ἔαυτό του ἀκούγοντας μουσική, ἢ σὲ μυστικοπαθεῖς ἐμπειρίες δπου δ ἔαυτὸς νιώθει γὰρ συγχωνεύεται μὲ ἔνα μὴ - ἔαυτό, ποὺ θὰ μποροῦσε γὰρ δύομαστεῖ, χωρὶς γὰρ εἶναι ἀπαραίτητο, «Θεός». Ὁ πόθος τοῦ ἔαυτοῦ, δμως, γὰρ ἔεφύγει ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ἀνιαρή συντροφιά, συγαντᾶ δυδ ἀγυπέρβλητα ἐμπόδια: τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἐνοχὴν ποὺ δημιουργεῖ αὐτὸς δ πόθος. Ἀναφέραμε ἡδη, σὲ διάφορα σημεῖα, τὸ ἄγχος ποὺ συγοδεύει τὴν ἀπώλεια ταυτότητας μὲ τὴν “ἐγκύκλωση”. “Ἐνας τρόπος γὰρ ἀποκτήσει κανεὶς αὐτὸ ποὺ θέλει ἀπὸ κάποιον ἀλλο, διατηρώντας ταυτόχρονα τὸν ἔλεγχο τοῦ μηχανισμοῦ προέκτασης, εἶναι ή κλοπή.

Οἱ σχιζοειδεῖς φαγτασιώσεις ποὺ ἀναφέρονται σὲ κλοπές, βασίζονται ἀκριδῶς σ' αὐτὸ τὸ δίλημμα. “Ἄν κλέψεις ἀπὸ τὸν ἀλλο αὐτὸ ποὺ θέλεις, διατηρεῖς τὸν ἔλεγχο· δὲ δρίσκεσαι στὸ ἔλεος τοῦ ἀτόμου ποὺ σοῦ δίγεται. Ἀλλὰ κάθε πρόθεση γίνεται ταυτόχρονα αἰσθητὴ σὰν ἀμοιβαία. Ἡ ἐπιθυμία γὰρ κλέψει κανεὶς ὑπόθαλπει τὸ φόδο πώς θὰ τὸν κλέψουν. Ἡ φαγτασίωση δτι ἀπόκτησε κανεὶς μιὰ ἀξία κλέβοντάς την, συγοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀντίρροπη φαγτασίωση, δτι οἱ ἀλλοι ἔχουν κλέψει τὶς ἀξίες τους ἀπὸ τὸν ἴδιο (βλ. περίπτωση τῆς Ρόουζ, κεφ. 9) κι δτι τελικὰ διτιδήποτε (κατ) ἔχει θὰ τοῦ τὸ πάρουν: μάλιστα ὅχι μόνο δ,τι (κατ) ἔ χ ει κανεὶς, ἀλλὰ κι δ,τι εἰ γαι, δηλ. τὸν ἴδιο του τὸν ἔαυτό. Ἀπ' δπου καὶ τὸ συγηθισμένο παράπονο τῶν σχιζοφρεγικῶν δτι δ “ἔαυτός” τους κλάπηκε καὶ οἱ σχετικὲς ἀμυγες ἐγάγτια σ' αὐτὴ τὴ μόνιμη ἀπειλή.

Ἡ τελικὴ σφραγίδα τοῦ αὐτο - ἐγκλεισμοῦ τοῦ «ἔαυτοῦ» τίθεται ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ἐνοχήν. Ἡ ἐνοχὴ στὸ σχιζοειδὲς ἀτομο διέπεται ἀπὸ τὴν ἴδια παραδοξότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὴν παγτοδυναμία κι ἀδυναμία του, τὴν ἐλευθερία καὶ σκλαβιά του καὶ τὸ γεγονός δτι δ ἔαυτὸς γίνεται δποιοσδήποτε στὴ φαγτασία του καὶ κανένας στὴν πραγματικότητα. Φαίγεται γὰρ ὑπάρχουν διάφορες πηγὲς ἐνοχῆς μέσα στὸ εἶναι ἐνὸς ἀτόμου. Στὴν περίπτωση τοῦ είναι ποὺ ἔχει διχαστεῖ σὲ διαφορετικοὺς “ἔαυτούς”, θὰ πρέπει γὰρ ἐντοπίσει κανεὶς, ποιός ἔαυτὸς νιώθει ἐνοχὴ καὶ γιὰ ποιό λόγο. Μὲ ἀλλα λόγια, στὸ σχιζοειδὲς ἀτομο δὲν ὑπάρχει, οὔτε μπορεῖ γὰρ ὑπάρξει, ἔνα μη - ἀντιφατικό, ἐνοποιημένο αἰσθημα ἐνοχῆς. Γεγι-

κά, μπορεῖ γὰ ύποθέσει κανεὶς πώς ἔγα αἰσθημα ἐνοχῆς πηγάζει ἀπὸ τὸν ψευδό - ἔαυτὸν καὶ ἔνα ἄλλο πηγάζει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν ἔαυτόν. "Αγ διμως ὁνομάσουμε τὴν ἐνοχὴν ποὺ ἐνδέχεται γὰ ἔχει δ ψευδό - ἔαυτός, ψευδό - ἐγοχή, τότε πρέπει γὰ προσέξουμε μὴ θεωρήσουμε τὸν ἐσωτερικὸν ἔαυτὸν σὰν πηγὴ μιᾶς "γγήσιας" ἢ ἀληθιγῆς ἐνοχῆς.

"Εδῶ θέλω ἀπλῶς γὰ προετοιμάσω τὸ ἔδαφος γιὰ μιὰ λεπτομερέστερη συζήτηση τοῦ προβλήματος, ποὺ θὰ βασίζεται σὲ κλιγικὸν ὄλικὸν (Κεφ. 8).

"Αγ ὑπάρχει κάτι ποὺ μπορεῖ γὰ πιστέψει τὸ σχιζοειδὲς ἀτομο, αὐτὸν εἶγαι ἢ καταστροφικότητά του. Δὲν μπορεῖ γὰ πιστέψει δτὶ εἶγαι ἵκανδες γεμίσει τὸ κεγό του, χωρὶς γὰ ἀφαγίσει δτιδήποτε ὑπάρχει. Θεωρεῖ τὴν ἀγάπην του καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἄλλων καταστρεπτικὴ δσο καὶ τὸ μίσος. Ἡ ἀγάπη τῶν ἄλλων, ἀπειλεῖ τὸν ἔαυτό του· ἄλλὰ καὶ ἡ ἀγάπη του εἶγαι ἔξισου ἐπικίνδυνη γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἡ μόνωσή του δὲν ὑπάρχει γιὰ χάρη τοῦ ἔαυτοῦ του μόνο. Ἀποτελεῖ καὶ φροντίδα γιὰ τοὺς ἄλλους. Μιὰ σχιζοφρενικὴ δὲ θὰ ἐπιτρέψει σὲ κανένα γὰ τὴν ἀγγίξει, δχι γιατὶ θὰ τῆς κάγουν κακό, ἄλλὰ γιατὶ θὰ πάθουν οἱ ἴδιοι ἡλεκτροπληξία. Κι αὐτὸν εἶγαι ἀπλῶς μιὰ ψυχωτικὴ ἔκφραση τοῦ τί αἰσθάνεται καθημεριγὰ τὸ σχιζοειδὲς ἀτομο. Λέει: «δὲν εἶγαι δίκαιο γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ πιθανὸν γὰ ἀγαπήσω, γὰ τὸ ἀγαπήσω». Αὐτὸν μπορεῖ γὰ κάνει τότε εἶγαι, γὰ καταστρέψει "μέσα στὸ μυαλό του" τὴν εἰκόνα δποιουδήποτε ἀγθρώπου ἢ ἀντικειμένου ἐνδέχεται γὰ ἀγαπήσει, ἀπὸ ἐπιθυμία γὰ σώσει τὸ πραγματικὸ πρόσωπο ἢ ἀντικείμενο ἀπὸ τὴν καταστροφή. "Αγ λοιπόν, δὲν ὑπάρχει τίποτα γὰ ἐπιθυμήσει ἢ γὰ φθογήσει, ἵσως γὰ μὴν ὑπάρχει καὶ τίποτα γὰ ἀγαπήσει· τουλάχιστον διμως δὲν ὑπάρχει τίποτα ν' ἀφαγίσει. Σὲ τελικὴ ἀγάλυση ἔχει βαλθεῖ γὰ σκοτώσει τὸν "ἔαυτό" του κι αὐτὸν δὲν εἶγαι τόσο εὔκολο, δσο τὸ γὰ κόψει κανεὶς τὸ λαιμό του. Βυθίζεται σὲ μιὰ δίνη ἀγυπαρξίας, γιὰ γὰ ἀποφύγει γὰ εἶγαι, ἄλλὰ καὶ γιὰ γὰ προστατέψει τὸ εἶγαι του ἀπὸ τὸν ἔαυτό του.

Τὸ σύστημα ψευδο-έαυτοῦ*

Ο “έσωτερικός έαυτός” ἀσχολεῖται μὲ τὴν φαντασίωση καὶ τὴν παρατήρηση. Παρατηρεῖ τὶς διεργασίες τῆς ἀντίληψης καὶ τῆς πράξης. Η ἐμπειρία δὲν ἀγγίζει ἅμεσα τὸν “έαυτό” (ἢ τουλάχιστον αὐτὴ εἶναι ἡ πρόθεσή του) καὶ οἱ πράξεις τοῦ ἀτόμου δὲν ἀποτελοῦν αὐτοεκφράσεις. Οἱ ἅμεσες σχέσεις μὲ τὸν κόσμο ἀποτελοῦν τὴν περιοχὴν τοῦ ψευδο-έαυτοῦ. Θὰ πρέπει τώρα γὰρ ἔξετάσουμε τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ συστήματος.

Θὰ πρέπει γὰρ ἀποσαφηγίσουμε πῶς ἡ παρακάτω περιγραφὴ τοῦ συστήματος ψευδο-έαυτοῦ ἀφορᾶ εἰδικὰ τὸ πρόβλημα τοῦ σχιζοειδοῦς τρόπου ὑπαρξῆς (“εἶναι”) στὸν κόσμο. Ο κάθε ἀγθρωπὸς ἀντιμετωπίζει προσωπικὰ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀν καὶ κατὰ πόσο εἶναι “συγεπής μὲ τὴν ἀληθινήν του φύσην”. Στὴν κλιγκήν πρακτικήν, γιὰ παράδειγμα, δὲ ὑστερικός καὶ δὲ ὑπομαγιακός ἔχουν τὸ δικό τους τρόπο νὰ μὴν εἶναι δὲ ἔαυτός τους. Τὸ σύστημα ψευδο-έαυτοῦ ποὺ θὰ περιγράψουμε ἔδω, ὑπάρχει σὰ συμπλήρωμα ἐπὶ “έσωτερικοῦ” έαυ-

* Ο ψευδο-έαυτός ἀποτελεῖ ἔναν ἀπὸ τοὺς τρόπους νὰ μὴν εἶναι κανεὶς δὲ ἔαυτός του. Παραθέτω μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς μελέτες τῆς ὑπαρξιακῆς παράδοσης ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν κατανόηση τοῦ ψευδο-έαυτοῦ, σὰν τρόπο μὴ αὐθεντικῆς θίωσης: Κίρκεγκωρ, «Ἀσθένεια πρὸς θάνατον» (1954). Χάιντεγκερ, «Ἐίναι καὶ Χρόνος» (1953). ἡ συζήτηση τοῦ Σάρτρ γιὰ τὴν “κακὴ πίστη” στὸ «Ἐίναι καὶ τὸ Μηδὲν» (1956). Binswanger, «Drei Formen missglückten Daseins» (1952) καὶ ἡ «Περίπτωση τῆς Ellen West» (1958) καὶ Ronald Kuhn, «Ἡ Φαινομενολογία τῆς μάσκας» (1957). Στὰ πλαίσια τῆς φυχαναλυτικῆς παράδοσης οἱ παρακάτω εἶναι ἀνάμεσα στὶς πιὸ σημαντικὲς μελέτες: Deutsch «Μερικὲς μορφὲς συναισθηματικῶν διαταραχῶν καὶ οἱ σχέσεις τους μὲ τὴν σχιζοφρένια» (1942). Fairbairn «Ψυχαναλυτικὲς μελέτες πάνω στὴν προσωπικότητα» (1952). Guntrip, «Συλλογὴ ἔργων» (1958) (passim): Wolberg, «Ο μεθωριακός ἀρρωστος» (1952). καὶ Wolf στὸ «Ἡ σχιζοφρένια στὴν φυχαναλυτικὴν πρακτικὴν» (σελ. 135 - 9, 1957).

τοῦ ποὺ διατηρεῖ τὴν ταυτότητα κι ἐλευθερία του μὲ τὸ γὰ παραμένει υπερβατικός, ἀσώματος, ὄπότε οὔτε συλλαμβάνεται, οὔτε καθορίζεται, οὔτε παγιδεύεται, οὔτε καταλαμβάνεται. Στόχος του εἶναι γὰ γίνει ἔνα καθαρὸ υποκείμενο, χωρὶς καμιὰ ἀγτικειμενικὴ ὑπαρξη. "Ετσι, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ἐγδεχόμενες στιγμὲς ἀσφάλειας, τὸ ἀτομοθεωρεῖ ὀλόκληρη τὴν ἀγτικειμενικὴ του ὑπαρξη σὰν ἔκφραση ἐπὶ φευδο - ἔαυτοῦ. Βέβαια, δπως ἥδη δείξαμε καὶ θὰ δοῦμε λεπτομερέστερα παρακάτω, ἂν κάποιος δὲν εἶναι δισδιάστατος, ἀν δηλαδὴ δὲν ἔχει μιὰ δισδιάστατη ταυτότητα ποὺ γὰ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴ σύζευξη μιᾶς "ταυτότητας - γιὰ - τοὺς ἀλλοὺς" καὶ μιᾶς "ταυτότητας - γιὰ - τὸν ἔαυτό του", ἀν δὲν ὑπάρχει ἀγτικειμενικὰ δπως καὶ ὑποκειμενικά, ἀλλὰ ἔχει μόνο υποκειμενικὴ ταυτότητα (ταυτότητα - γιὰ - τὸν ἔαυτό του), δὲν μπορεῖ γὰ εἶναι πραγματικός.

"Ο "ἄνθρωπος χωρὶς μάσκα" εἶναι πραγματικὰ σπάγιο φαιγόμενο. Θὰ μποροῦσε κανεὶς καὶ γὰ ἀμφισβητήσει τὴν ὑπαρξη ἐγὸς τέτοιου ἀνθρώπου. Ο καθέγας κατὰ κάποιο τρόπο φοράει ἔνα προσωπεῖο καὶ ὑπάρχουν πράγματα στὰ ὅποια δὲ συμμετέχουμε μὲ τὴν καρδιά μας. Στὴν "καγονικὴ" ζωὴ δὲ φαίνεται γὰ γίνεται διαφορετικά.

"Ο φευδο - ἔαυτος τοῦ σχιζοειδοῦς διαφέρει, ὥστεσσο, σὲ σημαντικὸ βαθμὸ ἀπὸ τὸ προσωπεῖο τοῦ "φυσιολογικοῦ" ἀτόμου κι ἀπὸ τὴν φευδοπρόσωψη ποὺ χαρακτηριστικὰ διατηρεῖ δύστερικός. Γιὰ γὰ δποφύγει τὴ σύγχιση θὰ ἥταν σκόπιμο γὰ κάγουμε μιὰ σύντομη διάκριση ἀνάμεσα στὶς τρεῖς αὐτὲς μορφὲς φευδο - ἔαυτοῦ.

"Εγας ἵκανδος ἀριθμὸς ἀπὸ τὶς πράξεις τοῦ "φυσιολογικοῦ" προσώπου εἶγαι σχεδὸν μηχανικές. Αὐτὲς δμως οἱ περιοχὲς τῆς σχεδὸν μηχανικῆς συμπεριφορᾶς δὲν καλύπτουν ἀναγκαστικὰ δλες τὶς πλευρὲς τῶν πράξεών του, δὲν ἀποκλείουν ἐντελῶς τὴν ἐμφάνιση αὐθόριμητων ἐκδηλώσεων καὶ δὲν ἐγαυτιώνονται τελείως στὶς ἐπιθυμίες τοῦ ἀτόμου, ὥστε γὰ προσπαθήσει ἐνεργὰ γὰ τὶς ἀπαργυρεῖσαν γὰ ἥταν ξένα σώματα προσκολλημένα στὴν δλη του δργάνωση. "Αλλωστε δὲν ἀποκτοῦν δική τους ψυχαναγκαστικὴ αὐτογομία, ὥστε γὰ γιώθει τὸ ἀτομο πώς μᾶλλον "ἔχουν δική τους ζωὴ" ἢ πώς τὸν σκοτώνουν, παρὰ πώς τὶς ζεῖ δ ἕδιος. Τὸ πρόβλημα πάντως δὲν παρουσιάζεται μὲ τέτοια ἐπίπονη ἔνταση ὥστε γὰ πρέπει τὸ ἀτομο γὰ στραφεῖ ἐγάγτια καὶ γὰ καταστρέψει αὐτὴ τὴν ξένη πραγματικότητα μέσα του, σὰ γὰ εἶχε μιὰ σχεδὸν ξεχωριστὴ (προσωπικὴ) ὑπαρξη.

Αντίθετα, τὰ γνωρίσματα αὐτὰ ποὺ ἀπουσιάζουν στὸ φυσιολογικὸ ἀτομό, ὑπάρχουν σὲ μεγάλη ἔνταση στὸ σχιζοειδὲς σύστημα φευδό - ἔαυτοῦ.

Ο ὑστερικὸς ἀποδεσμεύει χαρακτηριστικὰ τὸν ἔαυτό του ἀπὸ τὶς πράξεις του. Ή καλύτερη περιγραφὴ ποὺ γνωρίζω γιὰ τὴν τεχνικὴ αὐτὴ τῆς ὑπεκφυγῆς δίγεται ἀπὸ τὸν Σάρτρ στὸ «Ἐλγαὶ καὶ τὸ Μηδέν». Στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν “κακὴ πίστη” δίγει μιὰ λαμπρὴ φαινομενολογικὴ περιγραφὴ γιὰ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς δρούσους ἐναὶ ἀτομὸ προσποιεῖται πώς δὲ “συμμετέχει” στὶς πράξεις του — εἶναι τρόπος μὲ τὸν δροῦσο ἀποφεύγει καγεῖς τὶς προσωπικὲς συγέπειες τῶν πράξεών του, ποὺ δὲ ὑστερικὸς χαρακτήρας μεταφράζει σὲ δλόκληρο τρόπο ζωῆς. Ή ἔννοια τῆς “κακῆς πίστης” στὸν Σάρτρ εἶναι φυσικὰ πολὺ εύρυτερη.

Ο ὑστερικὸς προσπαθεῖ γὰ πετύχει ἴκανοποίηση μέσα ἀπὸ τὶς πράξεις του, ἀργούμενος δμως τὴ σημασία τους. Οἱ πράξεις τοῦ ὑστερικοῦ τοῦ ἔξασφαλίζουν “κέρδη” ἀπὸ τὶς λιβιδιγικὲς ή / καὶ ἐπιθετικὲς ἐπιθυμίες του ἀπέγαντι στοὺς ἄλλους, ἀλλὰ δὲ διστομένης ἀγαγνωρίζει τὴ σημασία τους. Απ’ δπου καὶ ή “μακάρια ἀδιαφορία” του, ή ἀγετη ἀποδέσμευση ἀπὸ τὶς συγέπειες τῶν πράξεων καὶ λόγων του. “Οπως ἀντιλαμβάνεται κανεῖς, ή κατάσταση αὐτὴ διαφέρει σημαντικὰ ἀπὸ τὸ διχασμὸ τοῦ εἶναι ἐνδέσ σχιζοειδοῦς. Ο ψευδο-έαυτός του δὲ χρησιμεύει σὰ φορέας γιὰ τὴν πλήρωση ή ἴκανοποίηση τοῦ ἔαυτοῦ. Στὸ σχιζοειδὲς ἀτομό, δὲ ἔαυτὸς μπορεῖ γὰ παραμένει “πεινασμένος”, νὰ “λιμοκτονεῖ” μὲ τὴν πλέον πρωτόγονη σημασία, ἐνῷ δὲ φευδό - ἔαυτὸς μπορεῖ γὰ εἶναι ἔκδηλα προσαρμοσμένος γενετησιακά. Ωστόσο, οἱ πράξεις τοῦ φευδο - ἔαυτοῦ δὲν “ἴκανοποιοῦν” τὸν “ἐσωτερικὸ ἔαυτό”.

Ο ὑστερικὸς προσποιεῖται πώς οἱ πράξεις ποὺ προσφέρουν ἴκανοποίηση, εἶναι ἀπλῶς μιὰ προσποίηση, ή πώς δὲ σημαίνουν τίποτα ή πώς δὲν ἔχουν ἰδιαίτερες συγέπειες, ή πώς κάγει ἐκεῖνο καὶ τὸ ἄλλο γιατὶ ἔξαγαγκάζεται, ἐνῷ ἐνδόμυχα οἱ ἐπιθυμίες του ἐκπληρώγονται μὲ αὐτές ή μέσα ἀπ’ αὐτές ἀκριβῶς τὶς πράξεις. Ο φευδό - ἔαυτὸς τοῦ σχιζοειδοῦς ἀτόμου ἀφήνεται ψυχαγκαστικὰ στὴ θέληση τῶν ἄλλων, εἶναι μερικὰ αὐτόγομο καὶ ἀγέέλεγκτο, βιώγεται σὰν ξένο· ή ἔλλειψη πραγματικότητας, σκοποῦ

καὶ γοήματος ποὺ διέπει τίς ἀντιλήψεις, τίς σκέψεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τίς πράξεις του καὶ ἡ γενικὴ ἀπονέκρωση, δὲν προκύπτουν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τίς δευτερογενεῖς ἄμυνες, ἀλλὰ εἶγαι ἄμεσες συνέπειες τῆς θασικῆς δυναμικῆς δομῆς τοῦ “εἶγαι” ἐνδὲ ἀτόμου.

Γιὰ παράδειγμα, ἔνας ἄρρωστος θυμόταν πώς στὸ σχολεῖο τοῦ ἀρεσαν τὰ μαθηματικά, ἀλλὰ σιχαινόταν τὴ φιλολογία. Κάποτε στὸ σχολεῖο δόθηκε μιὰ παράσταση τῆς «Δωδεκάτης Νύχτας» κι οἱ μαθητὲς ἀγέλασαν γὰρ γράψουν ἔνα δοκίμιο σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο. “Αγ καὶ τότε μισοῦσε τὸ ἔργο, ἔγραψε ἔνα πολὺ ἐπαινετικὸ δοκίμιο προσπαθώντας γὰρ φανταστεῖ τί θὰ περίμεναν ἀπ’ αὐτὸν οἱ εἰδήμονες καὶ γὰρ συμμορφωθεῖ πρὸς αὐτὸ δουλικά. Τὸ δοκίμιο κέρδισε ἔνα βραβεῖο. «Οὕτε μιὰ λέξη δὲν ἔξεφραζε τὸ τί ἔνιωθα. Τὸ δλο πράγμα ἀφοροῦσε τὸ πῶς ἔνιωθα ὅτι ἔπρεπε γὰρ νιώσω». Τουλάχιστον ἔτσι γόμιζε ἔκείνη τὴν ἐποχή. Στὴν πραγματικότητα, δπως παραδέχτηκε καὶ ὁ ἴδιος ἀργότερα, τὸ ἔργο τοῦ ἀρεσε πραγματεύεται αὐτὴ τὴ δυνατότητα, γιατὶ θὰ τὸν διδηγοῦσε σὲ μιὰ δίαιη σύγκρουση μὲ δλεις τίς ἀξίες ποὺ εἶχαν ἐντυπωθεῖ μέσα του καὶ θὰ ἀποδιοργάνωγε τελείως τὴν ἰδέα ποὺ εἶχε γιὰ τὸ ποιός εἶγαι. Αὐτό, ώστόσο, ήταν ἔνα γευρωτικὸ κι ὅχι σχιζοειδὲς ἔπεισόδιο. “Ο ἄρρωστος συγέχισε γὰρ κάνει μὲ διαφρετικοὺς τρόπους αὐτὸ ποὺ ἥθελε ἐνδόμυχα, ἔνθα ἔπειθε τὸν ἔαυτὸ του πώς ἔκαγε ἔκείνο ποὺ ἥθελαν οἱ ἄλλοι. Μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο κατόρθωγε γὰρ πραγματοποιεῖ τὶς ἐπιθυμίες του, ἔστω κι ἀν δυσκολευόταν γὰρ παραδεχτεῖ. Ο γευρωτικὸς λοιπὸν προσποιεῖται πώς ἔχει ἔνα σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ, ποὺ ἐπιφανειακὰ μοιάζει μ’ ἔκείνο τοῦ σχιζοειδοῦς ἀτόμου· μιὰ προσεκτικότερη δημος ματιὰ δείχνει πώς στὴν πραγματικότητα οἱ συγθῆκες εἶγαι ἐντελῶς διαφρετικές.

“Ο ὑστερικὸς προσποιεῖται συχνὰ πώς δὲν είναι συμμετέχει στὶς ἐγέργειές του, ἔνω στὴν πραγματικότητα πραγματοποιεῖ τὸν ἔαυτὸ του μέσα ἀπ’ αὐτές. “Αν ἀπειληθεῖ μὲ τὴ συγειδητοποίηση αὐτῆς τῆς κατάστασης, οἱ ἐγέργειές του, μπροστὰ στὴ μεγάλη ἐνοχή, ἀναστέλλονται, δηλ. ἀναπτύσσει μιὰ “ὑστερική” παράληση ποὺ ἐμποδίζει τὴν ἔκτέλεση τῶν ἔνοχων πράξεων ἔκαγοποίησης.

“Ιδιαίτερα σαφῆ παραδείγματα σχιζοειδῶν ψευδο - ἔαυτῶν υ-

πάρχουν στις περιπτώσεις του Τζέιμς (Κεφ. 9), Ντέιβιντ (Κεφ. 4) καὶ Πῆτερ (Κεφ. 8).

Σὲ κάθε ἀτομο τὸ σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ εἶγαι πολὺ περίπλοκο καὶ περιλαμβάνει πολλὲς ἀντιφάσεις. Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ θὰ προσπαθήσουμε νὰ κάνουμε μερικὲς γενικὲς διαπιστώσεις, συγχρόγως διμως θὰ πρέπει νὰ φτιάξουμε τὴ γενικὴ εἰκόνα ἐξετάζοντας ἔνα ἔνα τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ πολυσύστατου συστήματος.

Ο Τζέιμς, δπως θυμάστε, ισχυριζόταν πὼς δὲν ἦταν ἀπὸ μόνος του πρόσωπο. Στὴ συμπεριφορά του εἶχε ἐπιτρέψει στὸν ἔαυτο του νὰ γίνει “πράγμα” στὰ μάτια τῶν ἀλλών. Ἔγιωθε πὼς ἡ μητέρα του δὲν εἶχε ἀναγγωρίσει ποτὲ τὴν ὑπαρξή του. Θὰ μποροῦσε, διμως, νὰ ισχυριστεῖ κανεὶς δτι ἀναγγωρίζει θαυμάσια τὴν ὑπαρξη ἐνδὲς ἀλλου σὲ μιὰ ὑπεραγορά· ἀλλὰ δ Τζέιμς δὲν ἔγγοοῦσε αὐτό. Ἔγιωθε πὼς ποτὲ δὲν ἀναγγώρισε τὴν ἐλευθερία του καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει δική του ὑποκειμενική ζωή, ἀπ’ δπου θὰ πήγαζαν οἱ ἐνέργειές του σὰν ἔκφραση ἐνδὲς δικοῦ του αὐτόγομου κι ἀκέραιου ἔαυτοῦ - εἶγαι. Ἀντίθετα ἦταν τὸ ἀνδρείκελό της, «ῆμουνα ἀπλῶς τὸ σύμβολο τῆς δικῆς της πραγματικότητας». Αὐτὸ ποὺ συγένη ἦταν δτι εἶχε ἀναπτύξει τὴν ὑποκειμενικότητά του πρὸς τὰ μέσα, χωρὶς νὰ τολμᾶ νὰ τῆς ἐπιτρέψει μιὰ ἀντικειμενικὴ ἔκφραση. Στὴν περίπτωσή του αὐτὸ δὲν ἦταν καθολικό, ἀφοῦ μποροῦσε νὰ ἔκφράσει καθαρὰ κι ἀποφασιστικὰ τὸν “ἀληθινό” του ἔαυτὸ μὲ λέξεις. Ἡξερε αὐτό: «Μόγο ηχους μπορῶ νὰ κάνω». Δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀλλο ποὺ νὰ ἔκανε δ “ἴδιος”, γιατὶ δλες του οἱ ἐνέργειες ἐξουσιάζονταν δχι ἀπὸ τὴ δική του θέληση, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ ξένη θέληση ποὺ διαμορφώθηκε μέσα στὸ ἴδιο του τὸ εἶγαι. Ἡ ξένη πραγματικότητα τῆς μητέρας ἀντανακλοῦσε τὴ θέλησή της, ποὺ τώρα δροῦσε ἀπὸ μιὰ πηγὴ μέσα στὸ ἴδιο του τὸ εἶγαι. Ο “ἄλλος” (δ ἔτερος) φυσικά, πρέπει νὰ εἶγαι ἀρχικὰ ἡ μητέρα, δηλ. δ “μητρικὸς παράγοντας”. Οἱ ἐνέργειες του ψευδο - ἔαυτοῦ δὲν εἶγαι δπωσδήποτε ἀπομιμήσεις ἢ ἀντίγραφο τοῦ ἀλλου, δν καὶ γενικὰ οἱ ἐνέργειες αὐτὲς ἀποτελοῦν προσποιήσεις ἢ καρικατοῦρες ἀλλων προσωπικοτήτων. Τὸ συστατικὸ στοιχεῖο ποὺ θέλουμε νὰ ἀπομογώσουμε πρὸς τὸ παρόν, εἶγαι ἡ ἀρχικὴ ὑποταγὴ στὶς προθέσεις ἢ προσδοκίες τοῦ ἀλλου προσώπου, ἢ ἐκεῖνο ποὺ γομίζει κανεὶς πὼς εἶγαι οἱ προθέσεις καὶ προσδοκίες του. Αὐτὸ συγήθως καταλήγει στὸ νὰ ἐμφαγίζεται κανεὶς σὰν ὑπερβολικὰ

“καλός”, νὰ κάνει δ.τι τοῦ λένε, νὰ μὴ γίνεται “πρόσθλημα”, νὰ μήν
ἔπιβάλλει ἡ ἀκόμα νὰ μήν ἔκδηλώνει τὴν δύοιαδήποτε ἀντίθετη θέ-
λησή του. Ωστόσο, τὸ νὰ είναι κανεὶς καλός, δὲν ἔκφράζει ἐδῶ κα-
μιὰ θετικὴ ἐπιθυμία τοῦ ἀτόμου νὰ κάνει ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται ἀ-
πὸ τοὺς ἄλλους σὰν καλά· είναι μιὰ ἀργητικὴ συμμόρφωση πρὸς ἕνα
(ἡθικὸ) ἐπίπεδο, δχι δικό του, ἀλλὰ κάποιου ἄλλου καὶ παρακινεῖ-
ται ἀπὸ τὸ φόρο τοῦ τί θὰ συμβεῖ, ἀν ἀφεθεῖ πραγματικὰ νὰ είναι
ὅ ἑαυτός του. Αὐτὴ ἡ ὑποταγὴ ἀποτελεῖ ἐν μέρει, λοιπόν, μιὰ προ-
δοσία τῶν ἀληθιγῶν δυνατοτήτων ἐνδὸς ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ μιὰ τεχνι-
κὴ ἀπόκρυψης καὶ διατήρησης τῶν ἀληθιγῶν δυνατοτήτων του, ποὺ
δὲν κινδυνεύουν νὰ μετατραποῦν σὲ πραγματικότητα, ἀν συσπειρω-
θοῦν δλοκληρωτικὰ γύρω ἀπὸ ἕνα “ἐσωτερικὸ” ἑαυτό, γιὰ τὸν ἁ-
ποῖο τὰ πάντα είναι δυνατὰ στὴ φαντασία, τίποτα διμως στὴν πρα-
γματικότητα.

Εἶπαμε πώς ὁ ψευδό - ἑαυτὸς ἐμφανίζεται συμμιορφωμένος μὲ τὶς
προθέσεις καὶ προσδοκίες τοῦ ἄλλου, ἢ ἵνα αὐτὸς ποὺ φαντάζεται πώς
είναι οἱ προθέσεις καὶ προσδοκίες τοῦ ἄλλου. Αὐτὸς δὲ σημαίνει ὑ-
πὸ τοῦ χρεώτικο πώς ὁ ψευδό - ἑαυτὸς είναι παράλογα καλός.
Μπορεῖ θαυμάσια νὰ είναι παράλογα κακός. Τὸ οὖσιαστικὸ γνώρι-
σμα τῆς ὑποταγῆς, σὰ συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ ψευδό - ἑαυτοῦ, ἔκ-
φράζεται στὴ δήλωση τοῦ Τζέιμς, πώς ήταν μιὰ «ἀπόκριση (ἀντί-
δραση) σὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγαν οἱ ἄλλοι πώς είμαι». Αὐτὸς συγίσταται
στὸ νὰ ἐνεργεῖ κανεὶς ἀγάλογα μὲ τὸ πῶς τὸν δρίζουν οἱ ἄλλοι, ἀντὶ
νὰ μεταφράζει σὲ πράξη τὸν δρισμὸ τοῦ ποιός ἢ τὸ ἐπιθυμεῖ διδιος
νὰ είναι. Συγίσταται στὸ νὰ γίνεται κανεὶς αὐτὸς ποὺ θέλει ἢ προσ-
δοκεῖ δἄλλος, ἐνῷ δ “ἑαυτός”, του πραγματώνεται μόνο στὴ φαντα-
σία ἢ στὰ παιχνίδια μπροστά στὸν καθρέφτη. Ἀγάλογα, λοιπόν, μὲ
τὸ τί πράγματα αὐτὸς ποὺ φαντάζεται πώς είναι στὰ μάτια τοῦ ἄλλου, δ ψευδό - ἑαυτὸς γίνεται αὐτὸς ἀκριβῶς τὸ πράγμα.
Αὐτὸς μπορεῖ νὰ είναι ἢ ἔνας ψευδό - ἀμαρτωλὸς ἢ ἔνας ψευδό - ἀ-
γιος. Ωστόσο, δὲ συμμιορφώνεται καὶ ὑποτάσσεται μὲ αὐτὸς τὸν τρόπο
δλόκληρο τὸ είναι τοῦ σχιζοειδοῦς προσώπου. Ο βασικὸς διχασμὸς
τοῦ είναι ἔκφράζεται σὰ μιὰ ρήξη ἀγάμεσα στὴν ἐξωτερικὴ του ὑπο-
ταγὴ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ του ἀργητη ὑποταγὴ.

Ο Ιάγος προσποιόταν πώς είναι αυτὸς ποὺ δὲν ήταν καὶ πράγματι δ “Οθέλος”, στὸ σύνολό του, πραγματεύεται τὸ τί σημαίνει νὰ “φαίγεσαι κάτι καὶ γὰ εἰσαι κάτι ἄλλο”. Αλλὰ δὲ βρίσκουμε σ’ αὐτὸς τὸ ἔργο η πουθενὰ ἀλλοῦ στὸν Σαΐξπηρ, μιὰ ἀνάλυση τοῦ διλήμματος “εἴμαι / φαίνομαι”, δπως βιώνεται ἀπὸ τὸ σχιζοειδὲς πρόσωπο. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ Σαΐξπηρ “φαίγονται”, γιατὶ φοβᾶται μήπως φανεῖ πώς προωθεῖ τοὺς σκοποὺς ποὺ φαντάζεται πώς ἔχει κάποιο ἄλλο πρόσωπο γιὰ τὸν ἴδιο. Προωθεῖ τοὺς σκοποὺς του μὲ ἀργητικὴ σημασία: στὸ βαθὺ, δηλαδὴ, ποὺ η ἔξωτερη του ὑποταγὴ ἀποτελεῖ βασικὴ προσπάθεια γὰ σώσει τὸν ἔαυτὸ του ἀπὸ τὸν ὀλοκληρωτικὸ ἀφανισμό. Αλλὰ μπορεῖ “γὰ πάρει πίσω τὸ αἷμα του” ἐπιτιθέμενος στὴν ἴδια του τὴν ὑποταγὴ (βλ. παρακάτω).

Η παρατηρήσιμη συμπεριφορά, ποὺ ἔκφραζει τὸν ψευδο - ἔαυτό, είναι συχνὰ ἐντελῶς φυσιολογικὴ. Βλέπουμε ἔνα παραδειγματικὸ παιδί, ἔναν ἰδανικὸ σύζυγο, ἔναν ἐργατικὸ ὑπάλληλο. Αὐτὴ η πρόσοψη, δημως, γίνεται δλοένα πιὸ στερεότυπη καὶ ἀναπτύσσονται στὰ πλαίσιά της ἀλλόκοτα, στερεότυπα, χαρακτηριστικά. Καὶ πάλι ἔχουμε ἔναν ἀριθμὸ νημάτων ποὺ θὰ πρέπει γὰ ἔξετάσουμε χωριστά.

Μιὰ ἀπὸ τὶς φανερὲς πλευρὲς τῆς ὑποταγῆς τοῦ ψευδο - ἔαυτοῦ είναι δ φόδος ποὺ συγεπάγεται η ἴδια η ὑποταγὴ. Ο φόδος είναι διαφάνερος: διαφορετικά, γιατὶ θὰ ἐνεργοῦσε κανεὶς σύμφωνα μὲ τὶς προθέσεις τῶν ἀλλων κι ὅχι σύμφωνα μὲ τὶς δικές του; Υπάρχει ὑποχρεωτικὰ καὶ τὸ μίσος τι ἀλλο είναι τὸ πραγματικὸ ἀντικείμενο τοῦ μίσους ἀπὸ κάτι ποὺ ἀπειλεῖ τὸν ἔαυτὸ ἔνδος ἀτόμου; Ωστόσο, τὸ ἀγγος στὸ δποτο ὑποβάλλεται δ ἔαυτός, ἀποκλείει τὴν περίπτωση γὰ φανερωθεῖ ἀμεσα τὸ μίσος, ἐκτός, δπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἀπὸ τὴν περίπτωση τῆς ψύχωσης. Πράγματι, αὐτὸ ποὺ διοιμάζεται ψύχωση καὶ μά φορὰ δὲν είναι παρὰ η ἔαφγικὴ ἀφαίρεση τοῦ πέπλου τοῦ ψευδο - ἔαυτοῦ, ποὺ μέχρι τότε χρησίμευε γὰ διατηρεῖ τὴν ἔξωτερη φυσιολογικότητα τῆς συμπεριφορᾶς, ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἔπαψε γὰ ἀγταγακλᾶ τὴν κατάσταση τοῦ κρυφοῦ ἔαυτοῦ. Ο ἔαυτὸς ἔαφαπολύει τότε κατηγορίες, δτι τὸν καταδιώκει τὸ πρόσωπο στὸ δποτο γιὰ χρόνια ηταν ὑποταγιμένος δ ψευδο - ἔαυτός.

Τὸ ἀτομο δηλώνει τότε πώς τὸ πρόσωπο αὐτὸς (μητέρα, πατέ-

ρας, σύζυγος) προσπαθοῦσε γὰ τὸν σκοτώσει, γὰ κλέψει τὴν “ψυχή” του ἢ τὸ μυαλό του. Πώς εἶγαι τύραννος, βασανιστής, ἐγκληματίας, παιδοκτόγος κ.ο.κ. Γιὰ τοὺς σκοπούς μας ἔδω, μεγαλύτερη σημασία ἔχει γὰ ἀναγγωρίσουμε τὴν αἰσθηση ἀλήθειας ποὺ διέπει αὐτὰ τὰ “παραληρήματα”, παρὰ γὰ τὰ δοῦμε σὰν κάτι παράλογο.

Αὐτὸ τὸ μίσος, διμως, ἐκδηλώνεται καὶ μὲ ἔναν ἄλλο τρόπο, ποὺ μέχρι ἔνα σημεῖο συμβιβάζεται μὲ τὴν (ψυχο) διαγοητικὴν δύσεια. Ὁ ψευδο-έαυτὸς ἔχει τὴν τάση γὰ ἀποκτᾶ ὁ λοέγα καὶ περισσότερα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τοῦ προσώπου ἢ τῶν προσώπων στὰ δύοις βασικεστάς ταῖς ὑποτάξιαις γή του. Αὐτὴ ἡ πρόσκτηση γνωρισμάτων τοῦ ἄλλου μπορεῖ γὰ φτάσει σὲ μιὰ σχεδὸν δλοκληρωμένη ἀπομίμηση τοῦ ἄλλου. Τὸ μὲ σος τῆς ἀπομίμησης ἀρχίζει γὰ μετατρέπεται σὲ καρικατούρα.

Ἡ ἀπομίμηση τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὸν ψευδο-έαυτὸν δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ὑποτάξην στὴ θέληση τοῦ ἄλλου, γιατὶ μπορεῖ κάλλιστα γὰ ἐναγτιώνεται ἀμεσα σ’ αὐτή. Ἡ ἀπομίμηση μπορεῖ γὰ εἶναι ἐσκευμένη, δπως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ρόλους ποὺ ἔπαιζε δ Ντέιβιντ. Ἄλλα — δπως πάλι στὴν περίπτωση τοῦ Ντέιβιντ — ἡ ἀπομίμηση μπορεῖ γὰ εἶναι ψυχαναγκαστική. Τὸ ἀτομο μπορεῖ γὰ ἀγνοεῖ σὲ τὶ σημεῖο οἱ πράξεις του ἀποτελοῦν ἀπομίμηση κάποιου ἄλλου. Ἡ ἀπομίμηση μπορεῖ γὰ εἶναι σταθερὴ καὶ μόνιμη ἢ ἀπλῶς γὰ ἔχει μεταβατικὸ χαρακτήρα. Τέλος, ἡ προσωπικότητα ποὺ ὑποδύεται κανεῖς, μπορεῖ γὰ εἶναι δτι ἀγήκει σ’ ἕνα φανταστικὸ πρόσωπο, παρὰ σὲ πραγματικό, δπως καὶ ἡ ὑποτάξη μπορεῖ γὰ ἀναφέρεται σὲ φανταστικὸ πρόσωπο, παρὰ σὲ πραγματικό.

Ἡ ἀπομίμηση (ὑπόδυση) εἶναι μιὰ μορφὴ ταύτισης μὲ τὴν διπολα τὸ ἀτομο ἀποκτᾶ τὴν ταυτότητα μιᾶς ἔνης, δχι δικῆς του, προσωπικότητας. Κατὰ τὴν ἀπομίμηση, δ ὑποδύομενος δὲν ἐμπλέκει ὑποχρεωτικὰ δλόκληρο τὸν ἔαυτό του. Συγήθως ταυτίζεται μερικὰ καὶ περιορίζεται στὸ γὰ ἀποκτήσει δρισμένα γνωρίσματα τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἄλλου — τὶς χειρονομίες, τὶς ἐκφράσεις, τὶς κινησιοτροπίες του, γενικὰ τὴν ἐμφάνιση καὶ τὶς ἐγέργειές του. Ἡ ἀπομίμηση μπορεῖ γὰ ἀποτελεῖ στοιχεῖο μιᾶς πιὸ καθολικῆς ταύτισης μὲ τὸ ἄλλο πρόσωπο. Φαίγεται, διμως, πώς ἡ λειτουργία της

είναι για έμποδίσει τήγα έπέκταση της ταύτισης μὲ τὸν ἄλλο (ἄρα τήγα πλήρη ἀπώλεια τῆς ἔδιας τῆς ταυτότητας τοῦ ἀτόμου).

Γιὰ γὰ ἐπιστρέψουμε στὸν Ντέιβιντ, οἱ πράξεις του φαίνονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας τῆς ζωῆς του ὑποταγμένες καὶ συμμορφωμένες στὶς ἐπιθυμίες καὶ προσδοκίες τῶν γονιῶν του, δηλ. ἡταν ἔνα παραδειγματικὸ παιδὶ ποὺ δὲ δημιουργοῦσε ποτὲ προβλήματα. "Ἐφτασα γὰ θεωρήσω αὐτὴ τὴν "περιγραφὴ" τῆς πρώιμης συμπεριφορᾶς του ἀγησυχητική, δταν μάλιστα οἱ γονεῖς του δὲ συγαισθάνονταν τὸ παραμικρό, ἀλλὰ ἀντίθετα τὴν ἀγέφεραν μὲ ἔκδηλη περηφάνια.

Μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του, σὲ ἥλικία δένα χρονῶν ὁ Ντέιβιντ ἀρχίσε γὰ ἔκδηλώνει μιὰ ἔντονη ταύτιση μαζὶ τῆς φοροῦσε τὰ ροῦχα τῆς μπροστὰ στὸν καθρέφτη καὶ συντηροῦσε τὸ σπίτι ἀκριβῶς δπως ἡ μητέρα του, σὲ σημεῖο μάλιστα γὰ μπαλώνει τὶς κάλτσες τοῦ πατέρα του, γὰ πλέκει, γὰ ράβει, γὰ κευτᾶ, γὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ταπητουργική, γὰ διαλέγει τὰ καλύμματα γιὰ τὶς πολυθρόνες καὶ τὶς κουρτίνες. "Αγ καὶ εἶναι δλοφάνερο στὸ ἔνεργο παρατηρητή, οὗτε ὁ ἔδιος ὁ ἄρρωστος, οὗτε ὁ πατέρας του ἔβλεπαν σὲ τὶ σημεῖο εἶχε ταυτιστεῖ μὲ τὴ μητέρα του. Εἶναι ἐπίσης φαγερό, πὼς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ παιδὶ συμμορφωγόταν μὲ μιὰ ἐπιθυμία τοῦ πατέρα του, ποὺ οὐδέποτε ἐκφράστηκε ἀνοιχτὰ καὶ ποὺ δ ἔδιος ὁ πατέρας ἀγνοοῦσε πὼς ὑπάρχει. "Ο φευδο - ἔαυτὸς αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ στὰ δεκατέσσερά του χρόνια, ἡταν ἥδη ἔνα περίπλοκο σύστημα. Δὲν εἶχε συγειδητοποιήσει τὴν ἔντονη ταύτιση μὲ τὴ μητέρα του, ἀλλὰ γγώριζε καλὰ τὴν φυχαναγκαστική του τάση γὰ φέρεται σὰ γυναίκα καὶ τὴ δύσκολία του γὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ ρόλο τῆς Λαίδης ΜακΜπέθ.

Γιὰ γὰ ἀποφύγει γὰ βυθιστεῖ σ' ἔνα ἀπὸ τὰ γυναικεῖα προσωπεῖα, ἔπρεπε γὰ καλλιεργεῖ ἐσκεμμένα νέα προσωπεῖα. "Αγ καὶ προσπάθησε σκληρὰ γὰ διατηρήσει τὴν προσποίηση τοῦ φυσιολογικοῦ καὶ ἀρεστοῦ στὸν κόσμο μαθητῆ (πράγμα ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ ἔδεωδες τοῦ ὑποταγμένου φευδο - ἔαυτοῦ), δ φευδο - ἔαυτὸς ἡταν τώρα δλόκληρο σύστημα ἀπὸ προσωπεῖα, ἀπὸ τὰ δποῖα ἀλλὰ ἡταν κοινωνικὰ "πραγματοποιήσιμα" κι ἀλλὰ δχι, ἀλλὰ ἡταν φυχαναγκαστικὰ κι ἀλλὰ ἀγαπτύσσονταν ἐσκεμμένα. Γενικά, δμως, ὑπῆρχε μιὰ μόνιμη τάση: δύσκολα μποροῦσε γὰ διατηρηθεῖ μιὰ ὑπό-

δυση χωρὶς νὰ εἰσβάλει ἔνα ἀνησυχητικὸ στοιχεῖο.

Στὴν ἀρχικὴ ἐμφάνιση τοῦ ἀτόμου σὰ φυσιολογικὸ καὶ προσαρμοσμένο εἰσβάλει ἀθόρυβα κάτι παράδοξο, μιὰ κάποια φυχαναγκαστικὴ ὑπερβολὴ πρὸς ἀθέλητες κατευθύνσεις, ποὺ μετατρέπει αὐτὴ τὴν ἐμφάνιση σὲ καρικατούρα καὶ προκαλεῖ στοὺς ἄλλους μιὰ κάποια ταραχή, ἀνησυχία ἢ ἀκόλιη καὶ μίσος.

Ο Τζέιμς, π.χ., ἀπὸ μερικὲς ἀπόψεις εἶχε “πάρει” ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἔγα ἀπὸ τὰ ἐκνευριστικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πατέρα του ἦταν ὁ τρόπος μὲ τὸν δποτὸ ρωτοῦσε τὸν κόσμο στὸ τραπέζι ἀν ἔφαγαν ἀρκετὰ καὶ ἡ τάση του νὰ τοὺς πιέζει νὰ πάρουν κι ἄλλο φαγητό, ἔστω κι ἀν ἔλεγαν καθαρὰ πώς εἶχαν χορτάσει. Ο Τζέιμς “ἔμοιασε” σ’ αὐτὸ τὸν πατέρα του: φρόντιζε πάντοτε νὰ ρωτᾶ εὐγενικὰ τοὺς συνδαιτημόνες του. Στὴν ἀρχή, φαινόταν σὰ μιὰ γενναιόδωρη φροντίδα γιὰ τὸ ἀν ἔφαγαν ἀρκετά. Στὴ συνέχεια ὅμως, οἱ παρακλήσεις του ἔφταγαν νὰ γίνονται φυχαναγκαστικὲς καὶ ἔεπεργοῦσαν κάθε ὑποφερτὸ δριό, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γίνεται ἐνοχλητικὸς καὶ νὰ προκαλεῖ τὴ γενικὴ ἀμηχανία. Ἐπαιρνε, δηλαδὴ, αὐτὸ ποὺ ἔνιωθε σὰν ἐπιθετικὴ πλευρὰ τῆς πράξης τοῦ πατέρα του καὶ ὑπερβάλλοντάς την στὴ δική του ἐκδοχή, τὴν ἔξέθετε στὴ γενικὴ θυμηδία καὶ δργή. Προκαλοῦσε στοὺς ἄλλους τὰ αἰσθήματα ποὺ δ ἵδιος εἶχε γιὰ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ ἐκφράσει κατευθείᾳ στὸ πρόσωπό του. Αὐτὶ γι’ αὐτό, δημιουργοῦσε αὐτὴ τὴν κατάσταση, ποὺ δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ ἔνα σατιρικὸ σχόλιο σὲ βάρος τοῦ πατέρα του, χρησιμοποιώντας σὰ μέσο μιὰ φυχαναγκαστικὴ καρικατούρα του.

Ἐνα μεγάλο τιμῆμα τῆς ἐκκεντρικότητας καὶ παραδοξότητας τῆς σχιζοειδοῦς συμπεριφορᾶς ἔχει ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ βάση. Τὸ ἀτομο ἀρχίζει μὲ μιὰ δουλοπρεπὴ συμμιόρφωση καὶ ὑποταγὴ καὶ καταλήγει νὰ ἐκφράζει τὴν ἀρνησή του καὶ τὸ μίσος του μέσα ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὴ τὴ συμμιόρφωση καὶ ὑποταγὴ.

Η ὑποταγὴ τοῦ συστήματος φευδο - ἔσωτοῦ στὴ θέληση τῶν ἀλλων φτάνει στὴν πλέον ἀκραία της μορφὴ μὲ τὴν αὐτόματη ὑπακοή, ἥχοπραξία, ἥχολαλία καὶ τὴν “κηρώδη εύκαμψία” τοῦ κατατονικοῦ. Ἐδῶ ἡ ὑπακοή, μίμηση, ἀντιγραφὴ φτάνει σὲ τέτοιο σημεῖο ὑπερβολῆς, ὥστε ἡ γελοία παρωδία ποὺ προκύπτει, νὰ γίνεται καλυμμένη καταγγελία ἔγαντια στὸ γιατρὸ ποὺ τὸν ἔξετάζει.

Ο ήδη φρεγικός χρησιμοποιεῖ συχνά πιθηκισμούς καὶ θεατρινισμούς στὴ μίμηση τῶν προσώπων ποὺ μισεῖ, σὰν τὸ μόνο μέσο ποὺ διαθέτει γιὰ νὰ τοὺς ἐπιτεθεῖ. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶγαι κι ἔνα ἀπὸ τὰ προσωπικὰ ἀστεῖα τοῦ ἀρρώστου.

Οἱ πιὸ μισητὲς πλευρὲς ἔνδος προσώπου ποὺ γίνεται ἀντικείμενο ταύτισης, ἔρχονται στὴν ἐπιφάνεια μὲ τὸ γὰ τὸ ἔκτιθενται στὴ γελοιοποίηση, τὴν καταρρόνια ἢ τὸ μίσος μέσα ἀπὸ τὴν ἀπομίμηση. Η ταύτιση τοῦ Ντέιβιντ μὲ τὴ μητέρα του κατέληξε στὴν ψυχαναγκαστικὴ ἀπομίμηση μιᾶς μοχθηρῆς βασίλισσας.

Ο “ἔσωτερικὸς” χρυφὸς ἔαυτὸς μισεῖ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ψευδο - ἔαυτοῦ. Συγχρόνως διμως τὸν φοβᾶται, γιατὶ ἡ πρόσκτηση μιᾶς ξένης ταυτότητας βιώνεται πάντα σὰν ἀπειλὴ ἐνάντια στὴ δική του ταυτότητα. Ο ἔαυτὸς φοβᾶται μὴν καταδροχθιστεῖ ἀπὸ τὴν ἐπεκτεινόμενη ταύτιση. Μέχρι ἔνα σημεῖο, τὸ σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ φαίνεται γὰ λειτουργεῖ μὲ τρόπο ἀνάλογο μὲ τὸ δίκτυο - ἐπιθηλιακὸ σύστημα, ποὺ ἀπομογώγει κι ἐγκυστώγει τὰ ἐπικίνδυνα ξένα σώματα ποὺ εἰσχωροῦν κι ἔτσι ἐμποδίζει τὴν παραπέρα ἐπεκτασή τους στὸν δργανισμό. Ἄλλὰ ἀν αὐτὴ εἶγαι ἡ ἀμυντικὴ του λειτουργία, τότε πρέπει γὰ θεωρηθεῖ ἀποτυχημένη. Ο ἔσωτερικὸς ἔαυτὸς δὲν εἶγαι πιὸ ἀληθιγὸς ἀπὸ τὸν ἔξωτερικὸ. Ο ἔσωτερικὸς ἔαυτὸς τοῦ Ντέιβιντ μετατράπηκε σ' ἔνα παράγοντα γενικοῦ ἐλέγχου καὶ χειρισμοῦ ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸν ψευδο - ἔαυτὸ σὰν ἀγδρείκελο, αὐτὸ δηλ. ποὺ θεωροῦσε πώς εἶγαι δ ἵδιος γιὰ τὴ μητέρα του. Δηλαδὴ δ ἵσκιος τῆς μητέρας ἔπεισε τόσο στὸν ἔσωτερικὸ του ἔαυτό, δσο καὶ στὸν ἔξωτερικό του ἔαυτό.

Μιὰ διαφωτιστικὴ ἔκδοχὴ τοῦ προβλήματος παρουσιάστηκε σὲ μιὰ γεαρὴ κοπέλα, εἴκοσι χρόνων, ποὺ παραπονιόταν πώς ἦταν “αὐτοσυγείδητη” γιατὶ εἶχε ἀσχημο πρόσωπο. Ἐδαίζε στὸ πρόσωπό της ἀσπρη πούντρα καὶ βαθὺ κόκκινο ρούζ, δίγοντάς του, ἀν ὅχι μιὰ ἀσχημη ἐμφάνιση, τουλάχιστο μιὰ ἔντονα δυσάρεστη ἔκφραση κλόουν ἡ μάσκας, ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ κολάκευε τὰ χαρακτηριστικὰ της. Ἀπὸ τὴ μεριά της τὸ ἔκανε γιὰ νὰ καλύψει τὴν ἀσχήμια της κάτω ἀπὸ τὸ φορτωμένο μακιγιάζ της. Ἀργότερα διμως ἡ ἔξεταση φαγέρωσε πώς ἡ στάση τῆς γεαρῆς κοπέλας ἀπέναντι στὸ πρόσωπό της, περιείχε σὲ ἐμβρυακὴ κατάσταση δλόκληρο τὸ πραγματικὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς της: τὴ σχέση; της μὲ τὴ μητέρα της.

Είχε έντονα τή συγήθεια νά έξετάζει έξουχιστικά τό πρόσωπό της στόν καθρέφτη. Μιά μέρα τής πέρασε ή σκέψη πώς είχε μισητή έμφανιση. Άπο χρόνια είχε τήν ένδρυμχη σκέψη πώς είχε τό πρόσωπο τής μητέρας της. Ή λέξη “μισητός” ήταν φορτωμένη μὲ διφορούμενες σημασίες: Μισούσε τό πρόσωπο πού έβλεπε στόν καθρέφτη (τής μητέρας της). “Εβλεπε, άκόμα, πόσο πλημμυρισμένο μὲ μίσος ήταν τό πρόσωπο πού τήν κοίταζε άπο τόν καθρέφτη” ή ίδια πού κοίταζόταν στόν καθρέφτη ταυτιζόταν μὲ τή μητέρα της. Άπ’ αὐτή τή σκοπιά, ήταν ή μητέρα της πού έβλεπε τό μίσος στό πρόσωπο τής κόρης της δηλ. μὲ τά μάτια τής μητέρας της έβλεπε τό δικό της μίσος πρός τή μητέρα της στό πρόσωπο τού καθρέφτη, κι έβλεπε μὲ μίσος τό μίσος τής μητέρας της γιά τήν ίδια.

Η σχέση μὲ τή μητέρα της ήταν ύπερ - προστατευτική άπο μέρους τής μητέρας καὶ ύπερ - έξαρτημένη άπο μέρους τής ίδιας. Δέν μπορούσε νά ύποφέρει τή δυγατότητα νά μισεῖ στήν πραγματικότητα τή μητέρα της, ούτε μπορούσε νά έπιτρέψει στόν έαυτό της τήν παρουσία τού μίσους πρός τή μητέρα της. “Ολα δσα δὲν μπορούσαν νά δροῦν άμεση έκφραση κι άνοιχτή άναγγώριση άπο τήν ίδια, είχαν συμπυκνωθεῖ στό έκδηλο σύμπτωμά της. Η βασική συνέπεια ήταν πώς έβλεπε τό δληθιγό της πρόσωπο σά μισητό (καὶ γεμάτο μίσος). Τό μισούσε γιατί έμοιαζε τόσο μὲ τή μητέρα της. Αύτό πού έβλεπε τήν τρόμαζε. Καλύπτοντας τό πρόσωπό της, μεταμφίεζε τό δικό της μίσος καὶ ταυτόχρονα έκανε μιὰ καλυμμένη έπίθεση στό πρόσωπο τής μητέρας της. Μιὰ παρόμοια άρχη χαρακτήριζε καὶ τήν ύπόλοιπη ζωή της. Μέσα της, ή φυσιολογική ύπακοή καὶ προθυμία τού παιδιού δὲ μεταβλήθηκε μόνο σὲ μιὰ παθητική συγκατάθεση σὲ κάθε έπιθυμία τής μητέρας της, δλλὰ καὶ σὲ μιὰ πλήρη έξάλειψη τού έαυτού της, γιά νά καταλήξει σὲ μιὰ παρωδία δλων δσων έπιθυμούσε συγειδητά ή μητέρα της γιὰ λογαριασμό της. Μετέτρεψε τήν ύποταγή της σὲ έπίθεση καὶ έπιδεκνυε παντού αὐτή τή μεταμφίεση τού δληθιγού της έαυτού, ώστε νά τή δοῦν δλοι, μεταμφίεση πού ήταν ταυτόχρονα παρωδία (καρικατούρα) τής μητέρας της καὶ κοροϊδευτική “δσχημή” έκδοχή τής ύπακοής της.

“Ετσι, τό μίσος πρός τό δλλο πρόσωπο έστιαζεται στά γνωρίσμα-

τά του πού έχει έσωτερικεύσει μέσα του τὸ ἄτομο. Ταυτόχρονα έμως ή προσωριγή ή παρατεταμένη πρόσκτηση τῆς προσωπικότητας τοῦ ἄλλου, ἀποτελεῖ τρόπο γὰρ ἀποφύγει κανείς, μὲν κάποια σχετική ἀσφάλεια, γὰρ εἶγαι δὲ ἔαυτός του. Κάτω ἀπὸ τὸ μαγδύα τῆς προσωπικότητας κάποιου ἄλλου προσώπου, τὸ ἄτομο μπορεῖ γὰρ ἐνεργεῖ πολὺ πιὸ εὔκολα, διμαλὰ καὶ “ἄξιόπιστα” — γιὰ γὰρ χρησιμοποιήσουμε τὴν ἔκφραση τῆς κυρίας Ντ.. Τὸ ἄτομο μπορεῖ γὰρ προτιμᾶ γὰρ ὑποστεῖ τὸ βαρὺ τίμημα τοῦ βασανιστικοῦ αἰσθήματος ματαιότητας, ποὺ συγοδεύει ὑποχρεωτικὰ τὴν ἀργηση γὰρ εἶγαι δὲ ἔαυτός του, παρὰ γὰρ διακινδυγέψει γὰρ ζήσει τὴν εἰλικριγή ἐμπειρία τῆς τρομακτικῆς ἀπελπισίας καὶ σύγχισης, ποὺ ἀποτελεῖ ἀγαπόφευκτη προϋπόθεση γιὰ γὰρ εἶγαι κανείς δὲ ἔαυτός του. Τὸ σύστημα φευδο-έαυτοῦ δλοένα καὶ ἀπογεκρώγεται. Σὲ μερικοὺς ἀγθρώπους εἶγαι σὰ γὰρ ἔχουν παραδώσει τὴν ζωή τους σ' ἕνα ρομπότ, ποὺ κατόρθωσε γὰρ ἐπιβληθεῖ σὰν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη.

Ἐξάλλου, δπως ἀναφέραμε, ή λέγο πολὺ μόνιμη “προσωπικότητα”, ποὺ προσβάλλει τὸ σύστημα φευδο-έαυτοῦ, γίνεται λεία στὶς τόσες μεταβολές ταῖς καὶ ταῖς μικρῆς κλίμακας. Τὸ ἄτομο ἀνακαλύπτει ἔαυτον πώς ἀπόκτησε μιὰ κινησιοτροπία (μανιερισμό), μιὰ χειρογομία, ἕνα τόγο ή διακύμανση φωνῆς, ποὺ δὲν εἶγαι “δική του”, ἀλλὰ ἀγήκει σὲ κάποιον ἄλλο. Συχγὰ εἶγαι μιὰ κινησιοτροπία ποὺ ἔνσυνείδητα δὲν τοῦ ἀρέσει. Ἡ μεταβατικὴ (παροδική) πρόσκτηση μικρῶν τιμημάτων ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων, δὲν εἶγαι ἀποκλειστικὸ πρόβλημα τῶν σχιζοειδῶν, ἀλλὰ ἐμφανίζεται μὲν ἰδιαίτερη ἔνταση καὶ ψυχαναγκασμὸ στὰ πλαίσια τοῦ σχιζοειδοῦς συστήματος φευδο-έαυτοῦ. Ἡ δλη συμπεριφορὰ δρισμένων σχιζοφρενικῶν, δὲν εἶγαι ἀλλο παρὰ μιὰ συρραφὴ ἀπὸ ἴδιοτροπίες ἄλλων προσώπων, ποὺ γίνονται ἀκόμα πιὸ παράδοξες ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνία τοῦ πλαίσιου στὸ δόποιο ἀναπαράγονται. Τὸ παράδειγμα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀφορᾶ ἕνα ἐντελῶς “φυσιολογικὸ” πρόσωπο.

Μιὰ φοιτήτρια ποὺ διομαζόταν Μακάλλουμ ἀνάπτυξε ἔντονα ἀμφιθυμικὰ αἰσθήματα ἀπέναντι σ' ἕναν ὑφηγητὴ δυόμιτι “Ανταμς. Μιὰ μέρα ἀνακάλυψε μὲν τρόμο πώς ὑπόγραψε σὰν “Μακ” Ανταμς”. «Θὰ μποροῦσα γὰρ κόψω τὸ χέρι μου ἀπὸ ἀηδία».

Τέτοια μικρὰ “κομμάτια” τῶν ἄλλων ἔνσωματών γονται στὴ συμ-

περιφορὰ τοῦ ἀτόμου σὰ θραύσματα σφαιρας μέσα στὸ σῶμα. Ἐνῶ διατηρεῖ μιὰ εὐχάριστη, διμαλὴ σχέση μὲ τὸν ἔσωτερικὸ κόσμο, τὸ ἀτομο συγκρούεται μ' αὐτὰ τὰ ξένα “κομμάτια” ποὺ (δπως τὰ θιώγει) βγαίνουν ἀγεξήγητα ἀπὸ μέσα του. Αὐτὰ τὰ τμήματα συμπεριφορᾶς γεμίζουν συχνὰ τὸ ὑποκείμενο μὲ ἀηδία καὶ τρόμο, δπως στὴν περίπτωση τῆς φοιτήτριας καὶ γίγονται ἀντικείμενα μίσους καὶ ἐπίθεσης. «Θὰ μποροῦσα γὰρ κόψω τὸ χέρι μου». Στὴν πραγματικότητα δημος ἡ καταστρεπτικὴ αὐτὴ τάση κατευθύνεται ἐνάντια στὸ ἵδιο της τὸ χέρι. Τὸ μικρὸ “ἔσωτερικευμένο” τὸ μὲ τὴν μαρτιδίο δὲν μπορεῖ γὰρ δεχτεῖ ἐπίθεση χωρὶς γὰρ τραυματιστεῖ καὶ τὸ ἵδιο τὸ ὑποκείμενο. (Ἡ Τζήνη ἔξαλειψε καὶ τὰ δικὰ της χαρακτηριστικὰ ὅταν ἐπιτέθηκε στὸ πρόσωπο τῆς μητέρας της).

“Αγ δλη ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου ἀποξενωθεῖ ψυχαναγκαστικὰ ἀπὸ τὸν κρυφὸ ἔσωτό, μὲ ἀποτέλεσμα γὰρ παραδοθεῖ δλοκληρωτικὰ στὴν ψυχαναγκαστικὴ μίμηση, ὑπόδυση, γελοιοποίηση (καρικατούρα) καὶ σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ μεταβατικὰ ξένα τμήματα συμπεριφορᾶς, μπορεῖ γὰρ προσπαθήσει τὸ ἀτομο γὰρ ἀπογιγνωθεῖ ἀπὸ δλη του τὴν συμπεριφορά. Αὐτὴ εἶγαι μιὰ μορφὴ κατατονικῆς ἀπόσυρσης. Εἶγαι σὰ γὰρ προσπαθεῖ κάποιος γὰρ θεραπεύσει μιὰ γενικὴ δερματικὴ πάθηση βγάζοντας δλόκληρο τὸ δέρμα του. Ἀφοῦ αὐτὸ εἶγαι ἀδύνατο, δ σχιζοφρενικὸς μπορεῖ γὰρ ἀποσπάσει ἀπὸ πάνω του, σὰ γὰρ λέμε, τὸ δέρμα τῆς συμπεριφορᾶς του.

Αύτοσυνείδηση

Ἡ αύτοσυγείδηση, δπως χρησιμοποιεῖται συγήθως δ ὅρος, σημαίνει δύο πράγματα: (α) η ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸν καὶ (β) η ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ σὰν ἀντικείμενο τοῦ μενονάτου μενονάτης παρατήρησης καὶ ποιού ἀλλού.

Αὐτές οι δύο μορφές ἐπίγνωσης τοῦ ἑαυτοῦ (δ ἑαυτὸς σὰν ἀντικείμενο στὰ ἴδια μιας τὰ μάτια καὶ σὰν ἀντικείμενο στὰ μάτια τοῦ ἄλλου) συνδέονται στενά μεταξύ τους. Στὸ σχιζοειδὲς ἀτομο καὶ οἱ δύο μορφές δέχονται κι ἀποκτοῦν μιὰ κάποια ψυχαναγκαστικὴ φύση. Τὸ σχιζοειδὲς ἀτομο συχνὰ διασανίζεται ἀπὸ τὴν ψυχαναγκαστικὴ μορφὴ ποὺ παίρνει η ἐπίγνωση τῶν ἐνεργειῶν του, ἀλλὰ κι ἀπὸ τὴν ἔξισου ψυχαναγκαστικὴ μορφὴ ποὺ παίρνει η αἰσθηση πώς τὸ σῶμα του ἀποτελεῖ ἕνα ἀντικείμενο στὸν κόσμο τῶν ἄλλων. Ἡ ἔξημμένη αἰσθηση πώς δρίσκεται κανεὶς κάτω ἀπὸ συνεχὴ παρατήρηση η τουλάχιστο πώς εἶγαι “δυγάμει” δρατός, ἀναφέρεται πρωταρχικὰ στὸ σῶμα· η ἐνασχόληση δημιουργεῖ τὴν ἴδεα αὐτὴ μπορεῖ γὰρ συμπυκνωθεῖ μὲ τὴν ἴδεα πώς δ ψυχοδιαγονητικὸς ἑαυτὸς εἶναι περατός καὶ τρωτός, δπως τὸ ἀτομο ποὺ γιώθει γὰρ διαπεργοῦν οἱ ἄλλοι μὲ τὸ βλέμμα τους τὸ “μυαλό” του η τὴν “ψυχή” του. Τέτοια αἰσθήματα “διαφάνειας” ἀναφέρονται συγήθως μὲ μεταφορές καὶ παρομοιώσεις, σὲ δρισμένες δημιουργίες ψυχωτικὲς καταστάσεις τὸ βλέμμα η η ἔξονυχιστικὴ παρατήρηση τοῦ ἄλλου διώγεται σὰ μιὰ διείσδυση στὸν πυρήγα τοῦ “ἐσωτερικοῦ” ἑαυτοῦ.

Ἡ ὁξυγνωση η ἔνταση τῆς ἐπίγνωσης ἐνὸς ἀτόμου γιὰ τὴν ἴδια του τὴν δυτότητα (σὰν ἀντικείμενο τῆς δικῆς του ἐπίγνωσης καὶ τῆς ἐπίγνωσης τῶν ἄλλων) ἀποτελεῖ σχεδὸν καθολικὸ φαινόμενο στοὺς ἐφηβους καὶ συγδέεται μὲ τὴ γνωστὴ γνωταλτήτητα, τὸ ἐρυθρίασμα καὶ τὴ γεγικὴ σύγχιση. Πρόθυμα ἐπικαλεῖται κανεὶς μιὰ

κάποια μορφή “ένοχης” για νὰ αἰτιολογήσει αὐτὴ τὴν ἀδεξιότητα. Άλλα τὸ γὰ ὑποστηρίξουμε πώς τὸ ἄτομο εἶναι αὐτοσυγείδητο “γιατὶ” ἔχει ἔνοχα μυστικὰ (π.χ. αὐγανισμὸς) δὲ μᾶς πάει πολὺ μακριά. Οἱ περισσότεροι ἔφηδοι αὐγανίζονται καὶ πολὺ συχνὰ φοροῦνται μήπως φανερωθεῖ, κατὰ κάποιο τρόπο, στὸ πρόσωπό τους. “Αγ, διμως, ή “ένοχη” εἶναι τὸ κλειδὶ αὐτοῦ τοῦ φαινομένου, γιατὶ ἔχει αὐτὲς τὶς ἴδιαιτερες συνέπειες κι ὅχι κάποιες ἄλλες· ή ἔνοχη παίρνει διάφορες μορφὲς καὶ ή ἐξημένη αἰσθηση τοῦ ἔφηδου πώς εἶναι γελοῖο κι ἀμήχανο ἀντικείμενο στὰ μάτια τῶν ἄλλων, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπὸ τὶς δυνατὲς μορφές. Ή “ένοχη” ἀπὸ μόνη τῆς δὲν ἐπαρκεῖ στὴν περίπτωσή μας. Πολλοὶ ἀνθρωποὶ μὲ δαριές καὶ συντριπτικὲς ἔνοχὲς δὲ γιώθουν ἴδιαιτερα αὐτοσυγείδητοι. ”Επειτα, μπορεῖ κανεὶς, π.χ., νὰ πεῖ ἔνα φέμα καὶ νὰ γιώσει ἔνοχος χωρὶς νὰ φοβᾶται πώς τὸ φέμα θὰ φαγεῖ στὸ πρόσωπό του ή πώς θὰ πέσει φωτιὰς νὰ τὸν κάψει. Εἶναι πραγματικὰ μεγάλο κατόρθωμα γιὰ τὸ παιδὶ νὰ θεβαιωθεῖ ὅτι οἱ ἐγγήλικοι δὲν ἔχουν τρόπο νὰ μάθουν τὶ κάνουει, ἀν δὲν τὸ θλέπουν· ὅτι, ἀν δὲν τοὺς πεῖ τὶ σκέφτεται, δὲν μποροῦν νὰ κάνουν τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ μαντέψουν· ὅτι πράξεις ποὺ κανεὶς δὲν εἶδε καὶ σκέψεις ποὺ κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του, δὲν εἶναι προσιτὲς στοὺς ἄλλους, ἐκτὸς ἀν δὲν ιδιος προδοθεῖ. Τὸ παιδὶ ποὺ δὲν γιὰ πρεπεῖ νὰ κρατήσει μυστικὸν ή δὲν γιὰ πρεπεῖ νὰ πεῖ φέμα, ἐπειδὴ διατήρησε τέτοιους πρωτόγονους μαγικούς φόρους, δὲν ἔχει συγκροτήσει ἀκόμη τὴν πλήρη αὐτογομία καὶ ταυτότητά του. ”Αγαμφισθήτητα, στὶς περισσότερες περιπτώσεις ὑπάρχουν πολὺ καλοὶ λόγοι γιὰ νὰ μὴ λέει κανεὶς φέματα, ή ἀνικανότητα ή τα διμως γιὰ κάτι τέτοιο δὲν εἶναι δικαλύτερος λόγος.

Τὸ αὐτοσυγείδητο πρόσωπο γιώθει περισσότερο ἀντικείμενο τοῦ ἔνδιαφέροντος τῶν ἄλλων, ἀπὸ ὅσο πραγματικὰ εἶναι. ”Ενα τέτοιο πρόσωπο περπατᾶ στὸ δρόμο καὶ πλησιάζει μιὰ οὐρὰ μπροστὰ στὸν κινηματογράφο· θὰ προσπαθήσει γὰ τὴν περάσει ἀθέατος· κατὰ προτίμηση θὰ περάσει στὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιο. Εἶναι πραγματικὴ δοκιμασία γὰ μπεῖ σ’ ἔνα ἐστιατόριο καὶ γὰ καθήσει μόνος του σ’ ἔνα τραπέζι. Στὸ χορό, θὰ περιμένει γὰ σηκωθοῦν δύο - τρία ζευγάρια προτοῦ ἀντιμετωπίσει δὲν ιδιος τὴν πίστα, κ.ο.κ.

Κατὰ ἔνα περίεργο τρόπο, οἱ ἀνθρωποὶ ποὺ γενικὰ ὑποφέρουν

ἀπὸ ἔγτονο ἄγχος ὅταν ἐκτελοῦν ἢ ἐνεργοῦν μπροστά σὲ κοινό, δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὰ “αὐτοσυγείδητοι” καὶ οἱ ἀγθρωποὶ ποὺ συνήθωσεῖναι ὑπερβολικὰ αὐτοσυγείδητοι, παύουν γὰρ ἀσχολοῦνται ψυχαγαγκαστικὰ μὲ τὸ πρόβλημά τους, μόλις ἐνεργήσουν μπροστά στοὺς ἄλλους — δηλ. στὴν κατάσταση ἀκριβῶς ποὺ θὰ περίμενε κανεὶς πώς θὰ ἀγτιμετώπιζεν τὴν μεγαλύτερη δυσκολία.

“Ορισμένα πρόσθετα γνωρίσματα τῆς αὐτοσυγείδησης φαίνονται γὰρ δείχνουν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐνοχῆς σὰν κλειδὶ γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ προβλήματος. Τὸ βλέμμα ποὺ περιμένει τὸ ἀτομογὰρ κατευθύνουν οἱ ἄλλοι πάγω του εἰσπράττεται, σχεδὸν πάντα, σὰν ἐπίκριση. Φοβᾶται πώς θὰ φανεῖ ἀνόητος ἢ πώς οἱ ἄλλοι θὰ γομίσουν δτὶ θέλει γὰρ ἐπιδειχτεῖ. “Οταν δὲ ἀρρωστος ἐκφράζει τέτοιες φαγτασιώσεις, εἶναι εύκολο γὰρ ὑποθέσουμε πώς ἔχει μιὰ κρυφή, ἀνομολόγητη ἐπιθυμία γὰρ ἐπιδειχτεῖ, γὰρ γίνει τὸ κέντρο ἐλέγχης, γὰρ φανεῖ ἀγώτερος, γὰρ κάνει τοὺς ἄλλους γὰρ φανοῦν ἀνόητοι μπροστά του καὶ πώς αὐτὴ ἢ ἐπιθυμία εἶναι φορτωμένη μὲ ἐνοχὴ καὶ ἄγχος, διπότε εἶναι ἀδύνατο γὰρ διωθεῖ δπως ἔχει.

“Η κατανόηση τῆς αὐτοσυγείδησης μὲ τέτοιους εἴδους δρους, ἀποφεύγει, νομίζω, τὸ κεντρικὸ πρόβλημα ποὺ ἀγτιμετωπίζει τὸ ἀτομοτοῦ δποίου ἢ θασικὴ ὑπαρξιακὴ κατάσταση χαρακτηρίζεται ἀπὸ δυτολογικὴ ἀγασφάλεια καὶ ἡ σχιζοείδης του φύση ἀποτελεῖ, ἐν μέρει ἀμεση ἐκφραση καὶ ἀφορμὴ τῆς δυτολογικῆς του ἀγασφάλειας καὶ ἐν μέρει προσπάθεια γὰρ τὴν ἔσεπεράσει· ἢ γιὰ γὰρ ἐκφράσουμε τὴν τελευταία παρατήρηση διαφορετικά, ἐν μέρει προσπάθεια γὰρ προστατέψει τὸ εἶγαι του ἀπὸ τοὺς κιγδύους ποὺ συγεπάγεται ἢ ἀποτυχία του γὰρ ἐπιτύχει μιὰ ἀσφαλὴ αἰσθηση ταυτότητας.

“Η αὐτοσυγείδηση στὸ δυτολογικὰ ἀγασφαλές πρόσωπο παίζει διπλὸ ρόλο:

1. “Η ἐπίγνωση τοῦ ἔαυτοῦ του καὶ ἡ γγώση πώς καὶ οἱ ἄλλοι ἔχουν ἐπίγνωση τοῦ ἔαυτοῦ του, ἀποτελοῦν τὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο ἐπιβεβαιώνει τὴν ὑπαρξή του καὶ τὴν ὑπαρξή τῶν ἄλλων. “Ο Κάφκα τὸ δείχνει καθαρὰ στὸ διήγημά του «Συνομιλία μ’ ἔναν Ἰκέτη»: ὃ ἴκέτης ἔσκινα ἀπὸ τὴν ὑπαρξιακὴ κατάσταση τῆς δυτολογικῆς ἀγασφάλειας καὶ δηλώνει: «Δὲν ὑπῆρξε οὕτε στιγμὴ ποὺ γὰρ πει-

στηκα ἀπὸ μέσα μου πώς εἶμαι ζωντανός». Ὡς ἀνάγκη νὰ πειστεῖ γιὰ τὴν ἴδια του τὴν ζωντάνια καὶ τὴν πραγματικότητα τῶν “πραγμάτων” εἶναι τὸ θαυματό πρόβλημα τῆς ὑπαρξής του. Ὁ τρόπος ποὺ ἀναζητᾶ αὐτὴ τὴν πεποίθηση συγίσταται στὸ γὰ νιώθει ἀγτικείμενο στὸν πραγματικὸ κόσμο· ἀφοῦ ὅμως δὲ κόσμος τὸ οὐ δὲν εἶναι πραγματικός, πρέπει νὰ γίνει ἀγτικείμενο στὸν κόσμο κάποιου ἄλλου, γιατὶ τὰ ἀγτικείμενα φαίνονται πραγματικὰ στοὺς ἄλλους, ἀκόμα γαλήνια καὶ παγέμορφα. Τουλάχιστον, «... ἔτσι πρέπει γά γαι, γιατὶ ἀκούω τὸν κόσμο γὰ μιλᾶ γι’ αὐτὰ σὰν ἔτσι γὰ ἥταν». Ἀπ’ ὅπου καὶ ἡ ἐξομολόγησή του «... μὴ θυμώσεις ὅταν σοῦ πῶ πώς στόχος τῆς ζωῆς μου εἶγαι γὰ κάμω τὸ γ κόσμο γὰ μὲ κοιτάζει». (Δική μου ὑπογράμμιση).

Ἐνας πρόσθετος παράγοντας εἶναι ἡ ἀσυγέχεια τοῦ χρονικοῦ ἑαυτοῦ. Ὁταν ὑπάρχει ἀδεβαίστητα γιὰ τὴν ταυτότητα μέσα στὸ χρόνο, ὑπάρχει ἡ τάση γὰ βασίζει κανεὶς τὴν ταυτότητά του σὲ μέσα ποὺ παρέχει δὲ χῶρος. Ἰσως αὐτὸν γὰ ἐξηγεῖ, μέχρι ἔνα σημεῖο, τὴν ἐξαιρετικὴ σημασία ποὺ ἔχει συχνὰ γιὰ ἔνα πρόσωπο τὸ δὲ γὰ εἶγαι θεατός. Ωστόσο, μερικὲς φορὲς τὸ μεγαλύτερο βάρος πέφτει στὴ συγαίσθηση τοῦ ἑαυτοῦ μέσα στὸ χρόνο. Αὐτὸν συμβαίνει ἵδιαίτερα, ὅταν δὲ χρόνος βιώνεται σὰ διαδοχὴ στιγμῶν. Ὡς ἀπώλεια ἐνὸς τμήματος τῆς γραμμικῆς χρονικῆς ἀκολουθίας τῶν στιγμῶν, ἀπὸ ἔλλειψη προσοχῆς στὸ “χρονικὸ ἑαυτό”, μπορεῖ γὰ βιωθεῖ σὰν καταστροφή. Ὡς Dooley (1941) δίνει διάφορα παραδείγματα αὐτῆς τῆς χρονικῆς αὐτοσυγαίσθησης ποὺ προκύπτει σὰ μέρος τῆς «πάλης [ἐνὸς ἀτόμου] ἐνάντια στὸ φόρο τοῦ ἀφανισμοῦ» καὶ τῆς προσπάθειάς του γὰ διατηρήσει τὴν ἀκεραιότητά του «ἐνάντια στὶς ἀπειλές τῆς καταβρόχθισης, τῆς συντριβῆς, τῆς ἀπώλειας... τῆς ταυτότητας...». Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους τῆς διηγήθηκε: «Τὴν ἄλλη βραδιὰ ἔχειάστηκα τελείωσ στὸ Καρναβάλι τοῦ Πάγου. Ἡμουνα τόσο ἀπορροφημένος κοιτάζοντας, ποὺ ἔχασα τί ὥρα ἥταν, ποιός καὶ ποῦ γῆμουνα. Ὁταν ξαφνικὰ ἀντιλήφθηκα πώς δὲ σκεφτόμουνα τὸν ἑαυτό μου, πανικοβλήθηκα. Μὲ ἔζωσε μιὰ αἰσθηση μὴ - πραγματικότητας. Οὔτε στιγμὴ δὲ θὰ συγχωρήσω τὸν ἑαυτό μου. Κοιτάζω τὸ ρολόι κι ἀπασχολοῦμαι, ἀλλιῶς δὲν ξέρω ποιός εἶμαι» (σελ. 17).

2. Σ' ἔναν κόσμο γεμάτο κιγδύνους, τὸ γὰ εἰσαι “δυνάμει” δρα-
τὸ ἀντικείμενο ἀγτιστοιχεῖ μὲ τὸ γὰ ἐκτίθεσαι συνέχεια σὲ κίνδυνο.
· Ή αὐτοσυγείδηση, λοιπόν, ἵσως γὰ ἀγτιστοιχεῖ μὲ τὴν ἀγήσυχη
συναίσθηση πώς δράσκεται κανεὶς “δυνάμει” ἐκτεθειμένος σὲ κίν-
δυνο, ἀπὸ τὸ γεγονός καὶ μόνο διὰ εἶναι δρατὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους.
· Ή προφανῆς ἀμυνα ἐνάγτια σ' ἔνα τέτοιο κίνδυνο εἶναι γὰ γίγει
κανεὶς, μὲ τὸν ἔνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, ἀδρατος.

Στὴν πραγματικότητα λοιπὸν τὸ πρόβλημα εἶναι ὑποχρεωτικὰ
περίπλοκο. Οἱ ἵκετης τοῦ Κάφκα δάξει στόχῳ τῆς ζωῆς του γὰ κά-
γει τοὺς ἄλλους γὰ τὸν κοιτάζουν, γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μετριά-
ζει τὸ αἴσθημα ἐτεροπροσωπίας, παραδοξότητας κι ἐσωτερικῆς ἀ-
πονέκρωσης. Χρειάζεται ἄλλους ἀνθρώπους γιὰ γὰ τὸν διώσουν
σὰν πραγματικὰ ζωγταγὸ πρόσωπο, γιατὶ δὲ τὸν ποτὲ δὲν πείστη-
κε μέσα του πώς εἶναι ζωγταγός. Αὐτὸ δῆμας συγεπάγεται ἐμπιστο-
σύνη στὴν εὐεργετικὴ ἴδιότητά του γὰ γίνεται ἀντιληπτὸς ἀπὸ τοὺς
ἄλλους, πράγμα ποὺ δὲ συμβαίνει πάντα. Μόλις συνειδητοποιήσει
κάτι, αὐτὸ γίνεται μὴ - πραγματικό, ἀν καὶ «πάντα γιώθω πώς κά-
ποτε ἦταν πραγματικοὶ καὶ πώς τώρα ἔξαϋλώνογται». Δὲν πρέπει γὰ
ἐκπλαγεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴ διαπίστωση πώς ἔνα τέτοιο πρόσωπο δυσ-
πιστεῖ κάπως στὴν ἐπίγνωση ποὺ ἔχουν οἱ ἄλλοι γιὰ τὸν ἔαυτό
του. Τί θὰ συμβεῖ, π.χ., ἀν οἱ ἄλλοι ἔχουν τὴν ἴδια “φευγαλέα ἐ-
πίγνωση” γιὰ τὸν ἔαυτό του, ποὺ ἔχει δὲ τὸν γι’ αὐτούς; Συχνὰ
μάλιστα, ἡ ἰσορροπία ἀλλάζει τελείως σὲ σημεῖο γὰ γιώθει τὸ ἀ-
τόμο πώς δὲ μεγαλύτερός του κίνδυνος εἶναι γὰ γίνει ἀντικείμενο
τῆς ἀντίληψης κάποιου ἄλλου. Οἱ μύθοι τοῦ Περσέα καὶ τῆς κε-
φαλῆς τῆς Μέδουσας, τὸ “κακὸ μάτι”, τὰ παραληρήματα γιὰ τὶς
ἀκτίγεις θανάτου κ.ο.κ., ἀναφέρονται, γομίζω, σ’ αὐτὸ τὸν ἔγτονο
τρόμο.

Πράγματι, ἀπὸ βιολογικὴ πλευρά, τὸ ἀπλὸ γεγονός διὰ τὸ ζῶο
εἶναι δρατό, τὸ ἐκθέτει στὸν κίνδυνο γὰ δεχτεῖ τὴν ἐπίθεση τῶν
ἔχθρων του: καὶ κανένα ζῶο δὲ στερεῖται ἐχθρούς. Τὸ γὰ εἶναι κα-
γεὶς δρατός, λοιπόν, ἀποτελεῖ βασικὸ βιολογικὸ κίνδυνο: τὸ γὰ εἴ-
ναι ἀδρατος, ἀποτελεῖ βασικὴ βιολογικὴ ἀμυνα. “Ολοὶ μας χρησι-
μοποιοῦμε κάποια μορφὴ καμουφλαρίσματος. Τὸ παρακάτω ἀπό-
σπασμα εἶναι ἡ γραπτὴ περιγραφὴ μιᾶς ἄρρωστης, ποὺ χρησιμο-

ποιοῦσε μιὰ μορφὴ μαγικοῦ καμουφλαρίσματος γιὰ νὰ ξεπεράσει τὸ ἄγχος της, σὲ ἡλικία δώδεκα χρόνων:

«Ἔμουνα γύρω στὰ δώδεκα καὶ ἔπειπε νὰ πάω στὸ κατά-
στημα τοῦ πατέρα μου διασχίζοντας ἕνα μεγάλο πάρκο, μιὰ
μακριγή, πληκτικὴ διαδρομή. Υποθέτω πώς φοβόμουνα κιό-
λας. Δὲ μοῦ ἀρεσε, ἵδιαίτερα δταν σκοτείνιαζε· ἀρχισα νὰ
παιᾶ ἕνα παιχνίδι γιὰ νὰ περάσω τὴν ὥρα μου. Ξέρετε πῶς
τὰ παιδιὰ μετροῦν τὶς πλάκες ἢ ἀνεβαίνουν στὰ ἐμπόδια τοῦ
πεζοδρομίου — ἔτσι, δρῆκα αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ περάσω τὴν
ὥρα μου: Μοῦ φάγηκε πώς ἀν κοίταζα
ἀρκετὴ ὥρα τὸ περιβάλλον, θὰ συγ-
χωγευόμουνα μαζί του καὶ θὰ ἔξα-
φαγιζόμουνα, σὰ νὰ ήταν διώρος
ἄδειος καὶ νὰ είχα ἔξαφαγιστεῖ.
Εἶγαι σὰ νὰ πειθεῖς τὸν ἑαυτό σου
νὰ γιώσει πώς δὲν ξέρεις ποιός εἰ-
σαι ἢ ποῦ είσαι. Σὰ νὰ συγχωνεύεσαι, δις ποῦμε,
μὲ τὸν δλο διάκοσμο. Σὲ λίγο δμως τὸ φοβᾶσαι, γιατὶ ἀρχίζει
νὰ παρουσιάζεται χωρὶς προσπάθεια. Περπατῶ κάπου καὶ
ξαφνικὰ γιώθω νὰ συγχωνεύομαι μὲ τὸ τοπίο. Τότε γιώθω
τρομοκρατημένη κι ἀρχίζω νὰ ἐπαναλαμβάνω τὸ σηνομά μου
ξανὰ καὶ ξαγά γιὰ νὰ ἐπαναφερθῶ στὴ ζωή, σὰ νὰ λέμε».

«Ισως νὰ ἔχουμε ἕδω τὸ βιολογικὸ ἀνάλογο τῶν διαφόρων μορφῶν
ἄγχους ποὺ συνδέονται μὲ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς φανερός, νὰ εἶναι ἔξω
ἀπὸ τὸ καγογικό, νὰ εἶναι θεατός, νὰ προσελκύει τὴν προσοχὴ πά-
γω του, δπου οἱ ἀμυνες ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἐγάγτια σ' αὐτοὺς τοὺς
κιγδύους, ἀποτελοῦν συχνὰ προσπάθειες συγχώνευσης μὲ τὸ ἀν-
θρώπιγο περίγυρο, ὥστε κανεὶς νὰ μὴν μπορεῖ νὰ διακρίνει σὰν τὶ
διαφέρει ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους. «Ο Oberndorf (1950), γιὰ παρά-
δειγμα, ὑποστήριξε πώς ἡ ἐτεροπροσωπία ἀποτελεῖ ἀμυνα ἀνάλογη
μὲ τὸ νὰ κάνει κανεὶς «τὸν φόριο κοριδ». Θὰ ἔξετάσουμε αὐτὲς τὶς
ἀμυνες λεπτομερέστερα στὴν περίπτωση τοῦ Πήτερ (Κεφ. 8).

Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σὰν τοὺς ἄλλους, τὸ νὰ εἶναι κάτι διαφο-
ρετικὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, τὸ νὰ παιᾶε ἕνα ρόλο, τὸ νὰ εἶναι ἰγ-

κόργνιτο, άγώνυμος, τὸ νὰ μὴν εἶναι κανένας (ψυχωτικά, τὸ νὰ προσποιεῖται πώς δὲν ἔχει σῶμα — no body), ἀποτελοῦν ἄμυνες ποὺ πραγματοποιοῦνται μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια σὲ μερικές σχιζοειδεῖς καὶ σχιζοφρενικές καταστάσεις.

Ἡ ἀρρωστη, παραπάνω, τρομοκρατήθηκε δταν συγχωνεύτηκε μὲ τὸ τοπίο. Στὴ συνέχεια — μὲ τὰ ἵδια τῆς τὰ λόγια — «ἀρχίζω γὰ ἐπαναλαμβάνω τὸ ὄνομά μου ἔανά καὶ ἔανά γιὰ νὰ ἐπαναφερθῶ στὴ ζωὴ, σὰ γὰ λέμε». Αὐτὸ ἐγείρει ἔνα σημαντικὸ πρόβλημα. Νομίζω πώς θὰ ἀποτελοῦσε δρθὴ ὑπόθεση, γὰ ὑποστηρίξουμε δτι ἡ συγκεκριμένη μορφὴ ἄμυνας τοῦ νεαροῦ χοριτσοῦ στὸ ἄγχος τῆς, μποροῦσε γὰ προέλθει μόνο ἀπὸ κάποια κλονισμένα δυτολογικὰ θεμέλια. «Ἐνα δέδαια συγχροτημένο αἰσθημα ταυτότητας δὲ χάνεται εὔκολα, τουλάχιστον ὅχι μὲ τὴν εὔκολα ποὺ τὸ ἔχασε τὸ δωδεκάχρονο χορίτσι στὴ διάρκεια τοῦ παιχνιδιοῦ της. Είναι πιθανό, λοιπόν, ἀρχικὰ ἡ δυτολογικὴ αὐτὴ ἀνασφάλεια γὰ προκάλεσε, τουλάχιστον ἐν μέρει, τὸ ἄγχος τῆς καὶ στὴ συνέχεια γὰ χρησιμοποίησε ἡ ἵδια τὴν πηγὴ τῆς ἀδυναμίας της σὰ διέξοδο φυγῆς. Εἰδαμε αὐτὴ τὴν ἀρχὴ γὰ ἰσχύει ἥδη στὶς περιπτώσεις τοῦ Τζέιμς, τοῦ Ντέιντ, τῆς κυρίας Ντ. καὶ ἄλλων. Συγχωνεύμενη μὲ τὸ τοπίο, ἔχασε τὴν αὐτόγομη ταυτότητά της, μάλιστα ἔχασε τὸν ἑαυτό της καὶ ἦταν δ “έαυτός” της ἀκριβῶς ποὺ κινδύνευε μὲ τὸ γὰ δρεθεῖ στὸ ἐπερχόμενο σκοτάδι μόνος του, σὲ μιὰ ἔρημη ἔκταση.

Ἡ πιὸ γενικὴ ἔκφραση αὐτῆς τῆς ἀρχῆς εἶναι ἡ ἔξῆς: δταν κίνδυνος εἶναι ἡ ἀπώλεια τοῦ “εἶγαι”, ἡ ἄμυνα τοῦ ἀτόμου συγίσταται στὸ γὰ μεταπηδήσει στὴν κατάσταση τοῦ “μὴ - εἶγαι”, ἔχοντας, ώστόσο, τὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφύλαξη πώς ἡ μεταπήδηση αὐτὴ ἀποτελεῖ ἔνα παιχνίδι, μιὰ προσποίηση.

“Οπως γράφει ὁ Tillich (1952, σελ. 62): «Ἡ γεύρωση ἀποτελεῖ τὸν τρόπο μὲ τὸν δόποιο ἀποφεύγει κανεὶς τὸ μὴ - εἶγαι, ἀποφεύγοντας τὸ εἶγαι». Τὸ πρόβλημα εἶγαι πώς τὸ ἀτομο ἴσως ἀγτιληφθεῖ δτι, ἡ προσποίηση δρίσκεται ἀκριβῶς στὸ παιχνίδι, στὴν προσποίηση, κι δτι στὴν πραγματικότητα παρασύρθηκε, πολὺ περισσότερο ἀπ’ δτο περίμενε, στὴν κατάσταση τοῦ μὴ - εἶγαι ποὺ τόσο τὸν τρόμαζε καὶ στὴν δποία ἀπογυμνώνεται ἀπὸ κάθε αἰσθημα αὐτονομίας, πραγματικότητας, ζωῆς, ταυτότητας κι ἀπ’ δπου πιθανὸ γὰ μὴν μπορέσει γὰ ἐπανακτῆσει τὸ ἔρεισμά του στὴ ζωὴ μὲ τὴν

ἀπλὴ ἐπαγάληψη τοῦ διγόματός του. "Οταν ἡ ἀρρωστη ἔγραφε τὴν ζωήν της, ἀπ' ὅπου προέρχεται καὶ τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα, εἶχε ἥδη παραμείνει γιὰ ἀρκετὰ χρόνια ἀποπροσωποποιημένη.

Στὴν περιοχὴν αὐτὴν τὰ πάντα εἶναι παράδοξα. Στὸ Κεφάλαιο 5 ἀναφέραμε διτὶ δὲ ἔαυτὸς φοβᾶται καὶ ταυτόχρονα ποθεῖ τὴν πραγματικὴν ζωντάνια. Οἱ ἔαυτὸς φοβᾶται νὰ γίνει ζωντανὸς καὶ πραγματικός, μήπως ἐνισχύσει δημεσα, μὲ τὸν τρόπον αὐτό, τὸν κίνδυνο τοῦ ἀφανισμοῦ. Η "αὐτοσυνείδηση" ἐμπλέκεται σ' αὐτὸν τὸ παράδοξο.

Τὸ γεαρὸν κορίτσι συγχωνεύτηκε μὲ τὸ τοπίο. Κάποιος ποὺ συγχωνεύεται τόσο εύκολα μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους (περιγράψαμε μὲ ποιούς τρόπους γίνεται αὐτὸν στὸ προηγούμενο κεφάλαιο) καὶ φοβᾶται μὴ χάσει τὴν ταυτότητά του, χρησιμοποιεῖ τὴν ἐπίγνωση τοῦ ἔαυτοῦ του σὰν τρόπον γὰρ παραμένει ἀδέσμευτος καὶ ἀπομακρυσμένος. Η αὐτοσυνείδηση γίνεται στήριγμα ποὺ βοηθᾶ στὴ διατήρηση τῆς ἀδέναιης δυντολογικῆς ἀσφάλειας τοῦ ἀτόμου. Η ἐμμονὴ στὴν ἐπίγνωση, ίδιαίτερα στὴν ἐπίγνωση τοῦ ἔαυτοῦ, διακλαδώγεται σὲ πολλές κατευθύνσεις. Γιὰ παράδειγμα, ἐνῶ δὲ ὑστερικὸς φαίνεται διατεθειμένος γὰρ ξεχάσει καὶ γὰρ "ἀπωθήσει" δρισμένες πλευρές τοῦ εἶναι του, δὲ σχιζοειδής, χαρακτηριστικά, ἀναζητᾶ γὰρ ἔντελγει καὶ γὰρ ἐπεκτείνει τὴν αὐτεπίγνωσή του διστάνσας τὸ δυγατὸν περισσότερο.

Παρατηρήσαμε, δημως, πόσο φορτωμένη μὲ ἔχθροτητα εἶναι ἡ ἔξογυχιστικὴ αὐτοδιερεύνηση ποὺ ὑποδέχεται στὸν ἔαυτό του δὲ σχιζοειδής. Ο σχιζοειδής (κι ἀκόμη περισσότερο δὲ σχιζοφρενικός) δὲν ἀπολαμβάνει τὴν ζεστασιὰν τῆς στοργικῆς αὐτοεκτίμησης. Η αὐτοδιερεύνηση θεωρεῖται ἐσφαλμένα σὰ μορφὴ ναρκισσισμοῦ. Οὕτε δὲ σχιζοειδής, οὕτε δὲ σχιζοφρενικός πάσχει ἀπὸ ναρκισσισμὸν μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν. "Οπως τὸ ἔξέφρασε μιὰ σχιζοφρενική (βλ. Κεφ. 11), «Ψήγεται κάτω ἀπὸ τὴν λάμψην ἐνὸς μαύρου θλιού». Ο σχιζοειδής ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὸ μαύρο θλίο, τὸ κακὸ μάτι τῆς αὐτοδιερεύνησής του. Η λάμψη τῆς αὐτεπίγνωσής του σκοτώγει τὸν αὐθοριμητισμὸν του, τὴν δροσιά του· σκοτώγει κάθε χαρά. Τὸ καθετὲλ μαραίνεται κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωηρὴν λάμψην. Κι δημως παραμένει (ἄν καὶ κατηγορηματικά δὲ ν εἶναι νάρκισσος) γὰρ ἀσχολεῖται ψυχαναγκαστικὰ μὲ τὴν ἐπίμονη παρατήρηση τῶν πνευματικῶν

καὶ / ἡ σωματικῶν του διαδικάσιῶν. Στὴ γλώσσα τοῦ Federn ἐ-πενδύει (κάθεξη) τὸ ἔγώ του μὲ θανατικὸ (mortido).

Τὸ ἴδιο σημεῖο ὑπογραμμίστηκε μὲ διαφορετικοὺς δρους, δταν εἴπαμε προηγουμένως πώς δ σχιζοειδής ἀποπροσωποποιεῖ τὴ σχέση μὲ τὸν ἔαυτό του. Μὲ ἄλλα λόγια, μεταβάλλει τὸ ζωγτανὸ αὐθορ-μητισμὸ τοῦ εἶναι του σὲ κάτι γεκρὸ κι ἄψυχο, ἔξετάζοντάς το καὶ διερευγώντας το ἔξονυχιστικά. Αὐτὸ τὸ κάνει καὶ στοὺς ἄλλους καὶ φοβᾶται μήπως τὸ κάνουν κι ἔκεινοι σ' αὐτὸν (ἀπολίθωση).

Τώρα θρισκόμαστε σὲ θέση νὰ ὑποστηρίξουμε πώς, ἐνῷ φοβᾶ-ται μήπως δ ἐν εἶναι γεκρὸς κι ἄψυχος — ὅπως προαναφέρα-με, τὸν τρομάζει ἡ πραγματικὴ ζωγτάνια — ταυτόχρονα φοβᾶται μήπως δ ἐν συνεχίσει νὰ ἔχει τὴν αὐτεπίγνωσή του. Ἡ αὐτε-πίγνωση παραμένει ἀκόμα μιὰ ἔγγυήση, μιὰ διαθεσιάωσή, τῆς ὑ-παρξιακῆς του συνέχειας, ἀν καὶ πιθανὸ νὰ πρέπει γὰρ ζεῖ ἐνα εἰ-δος θανάτου - “ἐν ζωῇ”. Ἡ συγείδηση ἑνὸς ἀντικειμένου μετριάζει τὸν ἔνδεχόμενο κιγδυνό του. Ἡ συγείδηση λοιπὸν εἶναι ἐνα εἶδος “ραντάρ”, ἔνας ἀγιχευτής. Νιώθει κανεὶς πώς τὸ ἀντικείμενο ἐ-λέγχεται.. Σὰν ἀκτίνα θανάτου, ἡ συγείδηση ἔχει δύο ἰδιότητες: τὴ δύναμι τῆς ἀπολίθωσης (γὰ μεταβάλλει σὲ πέτρα: νὰ μετατρέ-πει τὸν ἔαυτὸ ἢ τοὺς ἄλλους σὲ πράγματα) καὶ τὴ δύναμη τῆς διείσδυσης. Ἐτοι, ἀν τὸ βλέμμα τῶν ἀλλων διώγνεται μ' αὐτοὺς τοὺς δρους, ὑπάρχει ἔνας συνεχῆς τρόμος καὶ μιὰ καχυποφία μήπως με-τατραπεῖ σὲ πράγμα κάποιου ἄλλου, μήπως τὸν διαπεράσει δ ἄλ-λος· καὶ μιὰ αἰσθηση πώς θρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴ δύναμη κάποιου ἄλλου. Ἡ ἐλευθερία τότε συγίσταται στὸ γὰ εἶναι κανεὶς ἀπροσπέλαστος.

Τὸ ἀτομο μπορεῖ γὰ ἐπιχειρήσει νὰ προλάβει τοὺς κιγδύους, με-τατρέποντας τὸν ἄλλο σὲ πέτρα. Δυστυχῶς δημαρχὸς ἐπειδὴ οἱ πέτρες δὲ βλέπουν καὶ στὸ βαθὺ μὲ ποὺ ἄλλοι ὑποβιβάστηκαν σὲ πράγματα μπροστὰ στὰ μάτια του, τὸ ἀτομο παραμένει τὸ μόνο πρόσωπο ποὺ μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν ἔαυτὸ του. Ἡ διαδικασία ἀντιστρέφεται καὶ τὸ ἀτομο καταλήγει στὸ ζωηρὸ πόθο νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ θανατη-φόρα κι ἀφόρητη αὐτεπίγνωση, σὲ σημεῖο ἡ προοπτικὴ νὰ γίνει παθητικὸ ἀντικείμενο, περατὸ κι ἔλεγχόμενο ἀπὸ τὸν ἄλλο, νὰ ἔρ-χεται σὰν εὔχάριστη ἀνακούφιση. Σ' αὐτὴ τὴν ἀμφιταλάντευση δὲν

ὑπάρχει σημεῖο γαλήνης, ἀφοῦ ἄλλωστε τὸ ἀτομό δὲν ἔχει ἐκλογὴ ἀνάμεσα σὲ ἐφικτές λύσεις.

Ἡ ψυχαναγκαστικὴ ἐνασχόληση τοῦ ἀτόμου μὲ τὸ δτὶ παρατηρεῖται ἡ εἶναι ἀπλῶς δρατός, ὑποδηλώνει πώς ὑπάρχουν λανθάνουσες φαντασιώσεις σχετικὰ μὲ τὸ δτὶ εἶναι ἀδρατος ἡ δὲν παρατηρεῖται. Ἀλλά, ὅπως εἴδαμε, ἂν τὸ γὰ εἶναι κανεὶς δρατός μπορεῖ γὰ ἀποτελέσει διωκτικὸ στοιχεῖο καὶ ταυτόχρονα κατάφαση τῆς ζωγράφιας, τὸ γὰ εἶναι κανεὶς ἀδρατος ἔχει ἐξίσου διφορούμενη σημασία.

Τὸ “ἀντασυνείδητο” πρόσωπο παγιδεύεται σ’ ἔνα δίλημμα. Μπορεῖ γὰ ἔχει ἀνάγκη γὰ τὸ δοῦν, γὰ τὸ ἀναγγωρίσουν, γιὰ νὰ διατηρήσει τὸ αἰσθημα τῆς πραγματικότητας καὶ τῆς ταυτότητάς του. Ταυτόχρονα, δμως, δ ἄλλος ἀντιπροσωπεύει μιὰ ἀπειλὴ γιὰ τὴν ταυτότητα καὶ πραγματικότητά του. Βρίσκει κανεὶς γὰ ἀναλώνονται πολὺ ἐκλεπτυσμένες προσπάθειες γιὰ τὴ λύση αὐτοῦ τοῦ διλήμματος, στὰ πλαίσια τοῦ ἐσωτερικοῦ χρυφοῦ “ἔαυτοῦ” καὶ τῶν συστημάτων συμπεριφορᾶς τοῦ ψευδο - ἔαυτοῦ, ποὺ ἥδη περιγράψαμε. Ὁ Τζέιμς, γιὰ παράδειγμα, γιώθει πώς «οἱ ἄλλοι μοῦ παρέχουν τὴν ὑπαρξὴ μου». Ἀπὸ μόνος του γιώθει γὰ εἶναι κενός, κανένας. «Δὲν μπορῶ γὰ γιώσω πραγματικός, ἔκτὸς ἀνά ὑπάρχει κάποιος παρών...» Παρόλα αὐτά, δὲν μπορεῖ γὰ γιώσει ἀνετα μ’ ἔνα ἄλλο πρόσωπο, γιατὶ αἰσθάνεται γὰ “κιγδυνεύει” πάλι, δπως δταν βρίσκεται μόνος του.

Ωθεῖται λοιπὸν ψυχαναγκαστικὰ στὴν ἀναζήτηση συντροφιᾶς, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἔαυτό του γὰ εἶναι δ “ἔαυτός” του μπροστὰ στοὺς ἄλλους. Ἀποφεύγει τὸ κοινωνικὸ ἄγχος μὲ τὸ γὰ μὴν εἴ γα τὸ ποτὲ πραγματικὰ μὲ τοὺς ἄλλους. Ποτὲ δὲ λέει τὸ ἔννοει καὶ ποτὲ δὲν ἔννοει αὐτὸ ποὺ λέει. Ὁ ρόλος ποὺ παίζει δὲν ἀντιπροσωπεύει ποτὲ τὸν ἴδιο. Φροντίζει γὰ γελᾶ, δταν νομίζει πώς τὸ ἀγέκδοτο δὲν εἶναι ἀστεῖο καὶ φαίνεται θαρεστημένος, δταν διασκεδάζει. Κάνει φιλίες μὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν τοῦ ἀρέσουν πραγματικὰ καὶ εἶναι μᾶλλον ψυχρὸς μ’ ἔκείγους ποὺ θὰ ηθελε “πραγματικὰ” γὰ γίγει φίλος. Κανεὶς ἐπομένως δὲν τὸν γνωρίζει πραγματικὰ ἡ τὸν καταλαβαίνει. Μπορεῖ γὰ εἶναι μὲ ἀσφάλεια δ ἐαυτὸς τού μόνο δταν βρίσκεται ἀπομονωμένος, ἀν καὶ μὲ κάποιο αἰσθημα ματαιότητας καὶ μὴ πραγματι-

κότητας. Μὲ τοὺς ἄλλους παῖςει ἔνα ἐκλεπτυσμένο παιχνίδι προσ-
ποίησης κι ἀμφιβολίας. Νιώθει τὸν κοινωνικὸν του ἑαυτὸν μάταιο
καὶ φεύτικο. Αὐτὸν ποὺ ποθεῖ περισσότερο εἶγαι ή δυνατότητα γιὰ
“μιὰ στιγμὴ ἀναγγώρισης”, ἀλλὰ κάθε φορὰ ποὺ συμβαίνει τυ-
χαῖα κάτι τέτοιο, δταν “ξεσκεπάσει” κατὰ λάθος τὸν ἑαυτό του,
πλημμυρίζει ἀπὸ σύγχιση καὶ κατακλύζεται ἀπὸ πανικό.

Οσο περισσότερο κρατᾶ τὸν “πραγματικὸν ἑαυτόν” του κρυμμέ-
νο, καλυμμένο, ἀθώρητο, κι ὅσο περισσότερο παρουσιάζει στοὺς
ἄλλους μιὰ φεύτικη πρόσοψη, τόσο περισσότερο ψυχαναγκαστικὴ
γίνεται αὐτὴ ή φεύτικη παρουσίαση τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐμφανίζεται
γὰ εἶναι ὑπερβολικὰ γάρκισσος κι ἐπιδειξιομανής. Στὴν πραγματι-
κότητα μισεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ τρέμει μήπως ἀποκαλύψει τὸν ἑ-
αυτό του στοὺς ἄλλους. Ἀγτὶ γι’ αὐτό, ἐπιδεικνύει ψυχαναγκαστι-
κὰ αὐτὸν ποὺ θεωρεῖ ἀπλῶς σὰν ξένα στολίδια· γνύεται φανταχτε-
ρά, μιλᾶ φωναχτὰ κι ἐπίμονα. Προσελκύει τὴν προσοχὴν πάνω του
καὶ ταυτόχρονα προσελκύει τὴν προσοχὴν μακριὰ ἀπὸ τὸν
ἑαυτό του. Ή συμπεριφορά του εἶναι ψυχαναγκαστική. Ὁλες οἱ
σκέψεις του στρέφονται στὸ δτι πρέπει γὰ τὸν βλέπουν. Ὁ πόθος
του εἶναι γὰ τὸν γγωρίσουν. Ἀλλὰ συγχρόνως αὐτὸν εἶναι ποὺ φο-
βᾶται περισσότερο.

Ἐδῶ, δὲ “ἑαυτὸς” ἔχει γίνει μιὰ ἀόρατη ὑπερβατικὴ δυτότητα
ποὺ μόγο δὲ ίδιος γνωρίζει. Τὸ ἐνεργὸν σῶμα δὲν ἀποτελεῖ πλέον
ἔκφραση τοῦ ἑαυτοῦ. Ὁ ἑαυτὸς δὲν πραγματοποιεῖται μὲν τὸ σῶμα
καὶ μέσα ἀπ’ αὐτό. Διακρίνεται κι ἀποσχίζεται ἀπ’ αὐτό. Τὸ σιω-
πηρὸν γόημα τῶν ἐνεργειῶν τῆς κυρίας P. (Κεφ. 3) ήταν: «Ἐίμαι
αὐτὸν ποὺ θεωροῦν οἱ ἄλλοι πώς είμαι». Ὁ Τζέιμς ἔπαιξε μὲν τὴν
ἀντίθετη δυνατότητα: «Δὲν είμαι αὐτὸν ποὺ μπορεῖ γὰ βλέπει δὲ
καθένας». Ή προφανῆς ἐπιδειξιομαγία του ήταν λοιπὸν ἔνας τρό-
πος γὰ ἀποτρέψει τοὺς ἀγθρώπους ἀπὸ τὸ γὰ ἀγακαλύψουν τί η
ποιὸς ἔγινε πώς εἶναι.

Ο ἐνήλικος δὲν εἶναι δυνατὸν γὰ χρησιμοποιήσει τὴν μέθοδο τοῦ
γὰ εἶναι δρατὸς ή ἀόρατος σὰ μόγιμη ἀμυγα κατὰ τοῦ ἄλλου, ἀφοῦ
τὸ καθένα ἀπ’ αὐτὰ ἐνέχουν τοὺς δικούς του κινδύνους, δπως καὶ
προσφέρουν τὴν δική τους μορφὴν ἀσφάλειας. Τὸ πόσο περίπλοκες
εἶναι οἱ καταστάσεις ποὺ διακυβεύονται, φαίγεται δταν θεωρήσου-

με τὴν πολυπλοκότητα ποὺ παρουσιάζουν οἱ πιὸ πρώιμες κι ἀπλέσ παιδικὲς καταστάσεις.

Ἐγα ἀπὸ τὰ κοινὰ παιχνίδια τῶν παιδιῶν εἶναι γὰ προσποιοῦνται τὴ μιὰ στιγμὴ πώς εἶναι ἀόρατα καὶ τὴν ἄλλη πώς εἶναι δρατά. Τὸ παιχνίδι ἔχει διάφορες παραλλαγές. Παιζεται καὶ μοναχικὰ μπροστά στὸν καθρέφτη ἢ μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἐνηλίκων.

Σὲ μιὰ ὑποσημίωση πάνω στὴν περίφημη περιγραφὴ τοῦ παιχνιδιοῦ μὲ τὸ καρούλι καὶ τὸ σπάγκο, δὲ Φρόντ (1920) μᾶς δίνει μιὰ παραλλαγὴ τοῦ παιχνιδιοῦ. Ἀξίζει γὰ θυμίσουμε δλόκληρο τὸ ἀπόσπασμα, ἄν καὶ θὰ ηθελα νὰ στρέψω τὴν προσοχὴ ἵδιαιτερα στὴν ὑποσημείωση:

«Τὸ παιδί, ἀπὸ διανοητικὴ πλευρά, δὲν ἔμφανιζε καμιὰ πρώιμη ἀνάπτυξη. Σὲ ηλικία ἐγάμιση χρόνου δὲν πρόφερε παρὰ μερικὲς κατανοητὲς λέξεις μποροῦσε ἀκόμα γὰ χρησιμοποιήσει μερικοὺς ηχούς ποὺ ἔξεφραζαν καταληπτὲς στοὺς γύρω του σημασίες. Εἶχε ὡστόσο καλές σχέσεις μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ τὴ μοναδικὴ τους ὑπηρέτρια καὶ ἔκφραζονταν πολλοὶ ἔπαιγνοι γιὰ τὸ πόσο “καλὸ παιδί” ηταν. Δὲν ἐνοχλοῦσε τοὺς γονεῖς του τὴ νύχτα, ὑπάκουε εύσυγείδητα τὶς ἐντολές τους γὰ μὴν ἀγγίζει μερικὰ πράγματα ἢ γὰ μὴν μπαίνει σὲ δρισμένα δωμάτια καὶ πάνω ἀπ’ δλα δὲν ἔκλαιγε ποτέ, θταν ἢ μητέρα του τὸ ἔγκατέλειπε γιὰ μερικὲς ὥρες. Συγχρόνως, συνδεόταν στεγὰ μὲ τὴ μητέρα του ποὺ δχι μόνο τὸ εἶχε θηλάσει ἢ ἵδια, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶχε φροντίσει χωρὶς καμιὰ ξένη βοήθεια. Τὸ ἔξαιρετικὸ αὐτὸ παιδί εἶχε ὠστόσο, κατὰ καιρούς, τὴν ἐνοχλητικὴ συγήθεια γὰ μαζεύει δσα μικροαντικείμενα ἔβρισκε καὶ νὰ τὰ πετᾶ μακριὰ σὲ μιὰ γωνιά, κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι κ.ο.κ., ὥστε συχνὰ γὰ μὴν ηταν εὔκολη δουλιὰ γὰ ἀναζητήσει τὰ παιχνίδια του καὶ γὰ τὰ μαζέψει. Καθὼς πετοῦσε τὰ ἀντικείμενα πρόφερε ἔνα φωναχτό, παρατεταμένο “ஓ - ଓ - ଓ - ଓ”, ποὺ συγοδευόταν ἀπὸ μιὰ ἔκφραση ἐνδιαφέροντος καὶ ἴκανοποιήσης. Ἡ μητέρα του καὶ ὁ συγγραφέας αὐτῆς τῆς περιγραφῆς, συμφωνοῦσαν πώς αὐτὸ δὲν ηταν ἀπλὸ ἐπιφώνημα, ἀλλὰ ἀντιπροσώπευε τὴ γερμανικὴ λέξη fort (πάει). Τελικὰ ἀγ-

τι λήφθηκα πώς πρόκειται γιά παιχνίδι και πώς τὸ παιδί χρησιμοποιοῦσε τὰ παιχνίδια του μόνο και μόνο γιά νὰ παίζει “πάει” μ’ αὐτά. Μιά μέρα παρατήρησα κάτι που ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀποφή μου. Τὸ παιδί εἶχε ἔνα ξύλινο καρούλι δεμένο μὲν ἔνα κομμάτι σπάγκο. Δὲν πέρασε ποτὲ ἀπὸ τὸ μυαλό του νὰ τὸ σύρει, π.χ. ἀπὸ πίσω του πάνω στὸ πάτωμα και νὰ παίξει τὸ ἀμαξάκι. Αὐτὸ που ἔκανε ήταν νὰ κρατᾶ τὸ καρούλι ἀπὸ τὸ σπάγκο και νὰ τὸ ἐκσφεγδονίζει ἐπιδέξια πάνω στὴν κουρτιγίτσα τοῦ κρεβατιοῦ του, ὥστε νὰ ἔξαφαντίζεται ἐκεῖ μέσα, ἐνῶ συγχρόνως πρόφερε τὸ ἐκφραστικὸ “ஓ - ଓ - ଓ - ଓ”. Ἐπειτα τραβοῦσε ἀπὸ τὸ σπάγκο τὸ καρούλι μέσ’ ἀπ’ τὸ κρεβάτι και χαιρετοῦσε τὴν ἐπανεμφάνισή του μ’ ἔνα χαρούμενο “da” (γάτο!) Αὐτὸ ήταν λοιπὸν ὀλόκληρο τὸ παιχνίδι: ἔξαφάνιση κι ἐπανεμφάνιση. Κατὰ καίγόνα ἔβλεπε κανεὶς μόνο τὴν πρώτη πράξη, που ἐπαναλαμβανόταν ἀκούραστα, σὰν παιχνίδι καθαυτό, ἐνῶ ἀγαμψισθήτητα ἡ μεγαλύτερη ήδονή συνδεόταν μὲ τὴν δεύτερη πράξη».

·Ο Φρόνυτ προσθέτει τὴν ἔξης σημαντικὴν ὑποσημείωσην στὴν περιγραφὴ αὐτοῦ τοῦ παιχνιδιοῦ:

«Μιὰ μεταγενέστερη παρατήρηση ἐπιβεβαίωσε ἀπόλυτα αὐτὴ τὴν ἔρμηγεία. Μιὰ μέρα, ὅταν γύρισε ἡ μητέρα του μετά ἀπὸ ἀπουσία πολλῶν ὥρῶν, τὴν προϋπάντησαν οἱ λέξεις. “Μπειπὲ δ - ὄ - δ - ὄ!” ποὺ στὴν ἀρχὴ ἤταν ἀκατάληπτες. Σύντομα δημιώς καταλάβαμε, πώς στὴ διάρκεια τῆς πολύωρης μοναξιᾶς του τὸ παιδὶ διέρηκε μιὰ μέθοδο γὰρ ἐξαγίζεται τὸ ἕδιο. (Δική μου ὑπογράμμιση). Εἶχε ἀγακαλύψει τὸ εἶδωλό του σ’ ἔγαν καθρέφτη ποὺ δὲν ἔφτανε μέχρι τὸ πάτωμα, δπότε σκύδοντας κατόρθωγε γὰρ “ἐξαφαγίει” τὸ εἶδωλό του».

"Ἐτσι, τὸ παιδὶ αὐτῷ δὲν παῖζει μόγο δτι ἐξαφαγῆσε τὴ μητέρα του, ἀλλὰ κι δτι ἐξαφανίζεται τὸ ἔδιο. Ο Φρόνυτ ὑποστηρίζει, πώς καὶ τὰ δύο παιγγίδια πρέπει γὰ καταγονθοῦγ σὰν προσπάθειες τοῦ

παιδιοῦ γὰρ ἐπιβληθεῖ πάνω στὸ ἄγχος μιᾶς κατάστασης κινδύνου, ἐπαγαλαμβάνοντάς την ἔναντι καὶ ἔναντι στὸ παιχνίδι.

”Αν ίσχύει αὐτό, δὲ φόβος του γὰρ εἶναι ἀδρατος, δὲ φόβος τῆς ἐξαφάνισης, συγδέεται στενά μὲ τὸ φόβο ἐξαφάνισης τῆς μητέρας του. Φαίγεται πώς ήταν ἀπώλεια τῆς μητέρας σὲ κάποια φάση, ἀπειλεῖ τὸ ἀτομο μὲ ἀπώλεια τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ μητέρα, ώστεσσο, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἔνα πρόσωπο αὐτοῦ τὸ παιδί μπορεῖ γὰρ δεῖ, ἀλλὰ ἔνα πρόσωπο ποὺ βλέπει τὸ παιδί. Ἐπομένως, θὰ ὑποστηρίξουμε πώς ἔνα ἀναγκαῖο συστατικὸ στοιχεῖο τῆς ἀγάπης τῆς τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι καὶ η ἐμπειρία τοῦ ἀτόμου σὰν πρόσωπο κάτω ἀπὸ τὸ στοργικὸ βλέμμα τῆς μητέρας. Ἀλλὰ η θέαση του παιδιοῦ δὲν εἶναι παρὰ ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀγαρίθμητους τρόπους μὲ τοὺς διποίους δίνεται προσοχὴ στὴν δλότητα τοῦ παιδικοῦ εἶναι. Προσοχὴ δίνεται κι ὅταν τὸ παρατηροῦν, τὸ χαῖδεύουν, τὸ λικίζουν, τὸ ἀγκαλιάζουν, τὸ πετοῦν στὸν ἀέρα, τὸ λούζουν: τὸ σῶμα ψηλαφιέται δισο ποτὲ ἔναντι στὴν ζωή του. Μερικές μητέρες ἀναγνωρίζουν κι ἀγταποκρίνονται στὶς “διαγοητικὲς” διαδικασίες τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ ὀδυνατοῦν γὰρ δεχτοῦν μὲ ἀνταπόκριση τὴν συγκεκριμένη σωματικὴ του πραγματικότητα κι ἀγτίστροφα. Πιθανό, η ἔλλειψη φύσης ἀνταποκρίσεως μέρους τῆς μητέρας σὲ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τις πλευρές τοῦ εἶναι τοῦ παιδιοῦ, γὰρ ἔχουν σημαντικὲς συγέπειες.

”Αν ἐξετάσουμε περισσότερο τί πετύχαινε μὲ τὸ παιχνίδι του τὸ παιδάκι, βλέπουμε πώς ἤταν ἴκανό, δπως ὑπόθεσε δ Φρόνυτ, γὰρ ἐξαφαγίζει τὸν ἔαυτό τοῦ τοῦτο, δταν δὲν ἔθλεπε τὸ εἴδωλό του στὸν καθρέφτη. Αὐτὸ δημιαίνει πώς ἀφοῦ δὲν μποροῦσε γὰρ δεῖ τὸν ἑαυτό του ἔκειται, τὸ ἕδιο τὸ παιδί “πάει”, ἐξαφαγίζεται, μὲ τὴ διοήθεια τοῦ καθρέφτη χρησιμοποιοῦσε μιὰ σχιζοειδὴ προύπόθεση, στὴν δποία ὑπῆρχαν δυὸς ἑαυτοί, ἔνας ἔκειται κι ὁ ἄλλος ἔδω. Δηλαδή, ἔπειργνωντας η προσπαθώντας γὰρ ἔπειράσει τὴν ἀπώλεια η ἀπουσία τοῦ πραγματικοῦ ἄλλου, κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ δποίου ζεῖ, κινεῖται καὶ (κατ) ἔχει τὸ εἶναι του, τὸ ἕδιο τὸ παιδί γίνεται γιὰ τὸν ἑαυτό του ἔνα ἄλλο πρόσωπο, ποὺ μπορεῖ γὰρ δέπει τὸν ἑαυτό του μέσα ἀπὸ τὸν καθρέφτη.

”Ωστόσο, ἀν καὶ τὸ “πρόσωπο” ποὺ δὲν ἔδιος μποροῦσε γὰρ δεῖ στὸν καθρέφτη δὲν ἤταν, οὔτε δὲν ἑαυτός του, οὔτε ἔνα ἄλλο

πρόσωπο, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸ εἰδῶλό του, δταν δὲν μποροῦσε πλέον γὰ δεῖ τὸ εἰδῶλό του στὸν καθρέφτη ἔξαφανιζόταν καὶ δὲν ίδιος, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε νὰ ἔξαφανίζεται, δταν δὲν τὸν παρατηροῦσαν ἢ δταν ἀπουσίαζε ἢ μητέρα του. Τώρα, εἴτε ἡ ἀπειλὴ ἀπὸ τὸν πραγματικὸν ἄλλο (ἔτερο) προκύπτει ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενο δτι ἀγὰ πάσα στιγμὴ δὲν ἄλλος μπορεῖ νὰ φύγει, νὰ πεθάνει ἢ νὰ μήν ἀνταποδώσει τὰ αἰσθήματα ποὺ τρέφει γι' αὐτόν, εἴτε πάλι δὲν ἄλλος ἀγτιπροσωπεύει πιὸ ἀμεσα μιὰ ἀπειλὴ μὲ τὴ μορφὴ τοῦ "καταποντισμοῦ" ἢ τῆς διείσδυσης, τὸ σχιζοειδὲς πρόσωπο προσπαθεῖ — μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὸ παιδί γίνεται δὲ καθρέφτης τοῦ ἑαυτοῦ του — νὰ μετατρέψει τὸν ἑαυτό του, ποὺ ἀποτελεῖ ἔνα εἶδος ἑνοποιημένης διττότητας, σὲ δυὸ ἑαυτούς, δηλ. σὲ πραγματικὴ διττότητα. Ἀπὸ τοὺς δυὸ ἑαυτούς τοῦ παιδιοῦ, δὲ πραγματικὸς ἑαυτὸς ἔξω ἀπὸ τὸν καθρέφτη εἶναι ἔκεινος πού, κατὰ πάσα πιθανότητα, θὰ ταυτιζόταν εὔκολότερα μὲ τὴ μητέρα. Αὐτὴ ἡ ταύτιση τοῦ ἑαυτοῦ μὲ τὴ φαντασιώτικὴ εἰκόνα δικτύων προστατεύει τὸ προσώπου ἀπὸ τὸ διποτικό θεᾶτρο τὸ ἀτομομορφό, μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει ἀποφασιστικὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑαυτοῦ - παρατηρητὴ (τοῦ ἑαυτοῦ ποὺ παρατηρεῖ). "Οπως ἀγαφέραιμε παραπάνω, αὐτὸς δὲ ἑαυτὸς - παρατηρητὴς συχνὰ σκοτώγει ἢ μαραίγει διτιδήποτε βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἔρευνητικὴ του ματιά. Τὸ ἀτομο ἔχει τώρα, ἔνα διωκτικὸ παρατηρητὴ μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ εἶναι του. Μπορεῖ γὰ καταληφθεῖ τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ξένη καὶ καταστρεπτικὴ παρουσία τοῦ παρατηρητῆ, ποὺ ἔγινε κακὸς κατὰ τὴν ἀπουσία του παίργοντας τὴν θέση τοῦ ἑαυτοῦ - παρατηρητῆ, δηλ. τοῦ ίδιου τοῦ παιδιοῦ ἔξω ἀπὸ τὸν καθρέφτη. "Αν συμβεῖ αὐτό, διατηρεῖ τὴν ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του σὰν ἀγτικείμενο στὰ μάτια του ἄλλου, παρατηρώντας τὸν ἑαυτό του σὰ γὰ ἥταν δὲν ἄλλος: δαγείζει στὸν ἄλλο τὰ ίδια του τὰ μάτια, ὥστε γὰ συγεχίσει γὰ παρατηρεῖται· τότε γίνεται ἀγτικείμενο στὰ ίδια του τὰ μάτια. Ἀλλὰ τὸ τμῆμα τοῦ ἑαυτοῦ του ποὺ κοιτάζει μέσα του καὶ βλέπει τὸν ἑαυτό του, ἔχει ἀγαπύξει τὰ διωκτικὰ γνωρίσματα ποὺ γιώθει πώς ἔχει τὸ πραγματικὸ πρόσωπο, ποὺ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸν ίδιο.

Τὸ παιχνίδι τοῦ καθρέφτη μπορεῖ γὰ ἔχει περίεργες παραλλαγές. Ἡ ἔκδηλη εἰσβολὴ τῆς ἀρρώστιας ἐμφαγίστηκε σ' ἔνα ἀτομο,

δταγ κοιτάχτηκε στὸν καθρέφτη καὶ εἶδε κάποιον ἄλλο (στὴν πραγματικότητα τὸ εἶδωλό του) “αὐτόν”. “Αὐτὸς” ἔγινε δὲ διώκτης του στὴν παραγοϊκὴν ψύχωση. “Αὐτὸς” ήταν δὲ αὐτουργὸς μιᾶς συνωμοσίας γιὰ νὰ τὸν σκοτώσουν (δηλ. τὸν ἄρρωστο) καὶ αὐτὸς (δὲ ἀρρωστος) ήταν ἀποφασισμένος γὰ “τοῦ” “ψυτέψει μιὰ σφαίρα” (δηλ. στὸν ἄλλοτριωμένο του ἑαυτό).

Στὸ παιχνίδι τοῦ μικροῦ ἀγοριοῦ, τὸ παιδί στὴ θέση τοῦ προσώπου ποὺ τὸ παρατηροῦσε, δηλ. τῆς μητέρας του, ἀπὸ μιὰ ἀποψη σκότωγε τὸν ἑαυτό του μὲ ἔνα μαγικὸ τρόπο: σκότωγε τὸ εἶδωλό του στὸν καθρέφτη. Θὰ ἔχουμε τὴν εὑκαιρία γὰ ἐπαγέλθουμε ἀργότερα σ’ αὐτὴ τὴν περίεργη κατάσταση, δταν θὰ ἔξετάσουμε τὴν σχιζοφρένια. Ἡ ἔξαφάνιση κι ἐπαγαφορὰ τοῦ ἐ α ν τ ο ὅ τ ο ν πρέπει γὰ εἶχε τὸ ἵδιο γόνημα μὲ τὸ ἄλλο παιχνίδι δπου ἔξαφάνιζε κι ἐπαγέφερνε (συμβολικὰ) τὴ μητέρα του. Τὸ παιχνίδι δμως ἀποκτᾶ γόνημα μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, μόνο ἀν πιστέψουμε πώς ὑπάρχει μιὰ κατάσταση κινδύνου γιὰ τὸ παιδί, τόσο δταν δὲ βλέπει τὴ μητέρα του, δσο κι δταν δὲ γιώθει γὰ τὸν βλέπει ἡ μητέρα του. Σ’ αὐτὴ τὴ φάση esse=percipi, ὅχι μόνο δσο ἀφορᾶ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό.

Στὰ δυόμιση χρόνια της, μιὰ ἀπὸ τὶς κόρες μου ἔπαιζε ἔνα παρόμοιο παιχνίδι: Ἔπρεπε γὰ καλύψω τὰ μάτια μου μὲ τὰ χέρια μόλις ἀκουγα τὴν ἐντολὴ «Μὴ μᾶς βλέπεις». Μετά, στὴν ἐντολὴ «δέξ με» ἔπρεπε γὰ κατεβάσω ἕαφνικὰ τὰ χέρια καὶ γὰ ἐκφράσω ἔκπληξη κι εὐχαρίστηση ποὺ τὴν ἔθλεπα. Ἔπρεπε ἀκόμα γὰ τὴν κοιτάζω καὶ γὰ προσποιοῦμαι πώς δὲν τὴ βλέπω. Ὑποχρεώθηκα γὰ παίξω τὸ παιχνίδι αὐτὸ καὶ μὲ ἄλλα παιδιά. Τὸ θέμα δὲν ήταν γὰ μήν τὰ δῶ γὰ κάγουν μιὰ ἀταξία. Τὸ θέμα δρίσκεται στὸ γεγονός πώς τὸ παιδί, βιώγει γιὰ λίγο τὸν ἑαυτό του σὰ γὰ μήν εἴγαι δρατό. Τὸ θέμα δὲν εἴγαι γὰ μή δεῖ τὸ παιδί ἐ μ ἐγ α. Παρατηροῦμε ἀκόμα δτι στὸ παιχνίδι δὲν ἐπέρχεται κανένας πραγματικὸς φυσικὸς χωρισμός. Στὸ παιχνίδι, οὔτε τὸ παιδί, οὔτε δὲνήλικος κρύβεται ἡ ἔξαφανίζεται πραγματικά. Είγαι μιὰ μαγικὴ παραλλαγὴ τοῦ “κρύθομαι κι ἐμφανίζομαι ἕαφνικά”.

Τὸ παιδί ποὺ κλαίει δταν ἡ μητέρα του ἔξαφανίζεται ἀπὸ τὸ δωμάτιο ἀπειλεῖται μὲ ἔξαφάνιση τοῦ ἵδιου του τοῦ “εἴγαι”, γιατὶ γιαυτὸ (γίνομαι ἀντιληπτός) percipi = esse (ὑπάρχω). Μόνο

μὲ τὴν παρουσία τῆς μητέρας του μπορεῖ νὰ ζήσει, νὰ κινηθεῖ, νὰ γένη θεῖ, γὰρ (κατ) ἔχει τὸ εἶναι τοῦ πλήρως. Γιατί τὰ παιδιά θέλουν ἀναμμένο τὸ φῶς τὸ δράδυ ηθέλουν συγχὰ τοὺς γονεῖς τους δίπλα τους μέχρι νὰ κοιμηθοῦν; "Ισως μιὰ πλευρὰ αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν γὰρ εἶναι τὸ γεγονός πώς τὸ παιδί τρομάζει μόλις δὲν μπορεῖ γὰρ δεῖ πλέον τὸν ἑαυτό του, ηγάπει πώς τὸν διέπει κάποιος ἄλλος· ηγάπει ἀκούσει ἄλλους καὶ νὰ ἀκουστεῖ ἀπ' αὐτούς. Ο ὑπνος, φαινομενολογικά, συγίσταται στὴν ἀπώλεια τῆς ἐποπτείας τοῦ εἶναι καὶ τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ἀπὸ μόνο του εἶναι φοβερός· ἔτσι, τὸ παιδί ἔχει τὴν ἀνάγκη νὰ γιώσει πώς τὸν διέπει καὶ τὸν ἀκούει κάποιο ἀλλοτίο πρόσωπο, ἐνῶ χάνει μὲ τὸν ὑπνο τὴν συναίσθηση τοῦ εἶναι του. Στὴ διάρκεια τοῦ ὑπνου, τὸ "ἐσωτερικὸς" φῶς ποὺ φωτίζει τὸ εἶναι μας, σφήγει. Αφήγοντας τὸ φῶς ἀναμμένο, δχι μόνο παρέχει τὴν ἀσφάλεια πώς ἂν ξυπνήσει, δὲ θὰ ὑπάρξουν "γυντερινοὶ τρόμοι", ἀλλὰ παρέχει καὶ μιὰ μαγικὴ ἀσφάλεια πώς στὴ διάρκεια τοῦ ὑπνου, τὸν φυλάγουν ἀγαθὲς παρουσίες (γονεῖς, καλὲς γεράιδες, ἀγγελοι). "Ισως πολὺ χειρότερο ἀπὸ τὴν παρουσία κακῶν στοιχείων στὸ σκοτάδι, νὰ εἶναι δ τρόμος ποὺ προκαλεῖ τὸ γεγονός πώς στὸ σκοτάδι δὲν ὑπάρχει τίποτα καὶ καγές. Τὸ νὰ μήγε ἔχεις συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ σου μπορεῖ νὰ ἔξισθει μὲ τὴν μή - δυτότητα. Ο σχιζοειδῆς διαθεσιαίων τὸν ἑαυτό του πώς ὑπάρχει, μὲ τὸ νὰ ἔχεις συγέχεια ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του. Κι ὅμως καταδιώκεται ἀπὸ τὴν ἵδια του τὴν ἐγαίσθηση καὶ διαύγεια.

"Η ἀνάγκη νὰ γίνεται κανεὶς ἀγτιληπτὸς δὲν εἶναι, φυσικά, καθαρὴ δπτικὴ ὑπόθεση. Ἐπεκτείνεται μέχρι τὴν γενικὴ ἀνάγκη νὰ ὑποστηριχτεῖ ηγάπεια ωθεῖται στὸν παρουσία του ἀπὸ τὸν ἄλλο, τὴν ἀνάγκη γὰρ ἀναγγωριστεῖ η δλη του ὑπαρξης τὴν ἀνάγκη νὰ ἀγαπηθεῖ. "Ετσι, οἱ ἀνθρώποι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ διατηρήσουν ἀπὸ μέσα τους τὴν αἰσθηση τῆς ταυτότητάς τους, η δπως δ ἴκετης τοῦ Κάφκα, δὲν ἔχουν ἐσωτερικὴ πεποίθηση πώς εἶναι ζωγτανοί, γιώθουν ἵσως πώς εἶναι πραγματικὰ ζωντανὰ πρόσωπα, μόνο δταν βιώγονται σὰν τέτοια ἀπὸ κάποιους ἄλλο. "Οπως στὴν περίπτωση τῆς κυρίας P. (Κεφ. 3) ποὺ κινδύνευε νὰ ἀποπροσωποποιηθεῖ κάθε φορὰ ποὺ δὲν τὴν ἀναγγώριζε, ηγάπειας, ηγάπειας, πώς δὲν τὴν ἀναγγώριζε, η δὲν τὴν ἀνταποκρινόταν κάποιος ποὺ τὴν

γνώριζε ἀρκετά καλά, ὥστε η ἀναγνώριση ή η ἀνταπόκριση νὰ
ἔχει κάποιο νόημα γιὰ τὴν ἴδια. Ἡ ἀνάγκη της νὰ τὴν θλέπουν
θαυμάζεται στὴν ἐξίσωση «Ἐίμαι τὸ πρόσωπο ποὺ ἄλλοι ξέρουν καὶ
ἀναγνωρίζουν πώς εἰμαι». Ἀπαιτοῦσε τὴν ἀπτὴ ἐπιθεβαίωση τῆς
παρουσίας κάποιου ἄλλου, ποὺ τὴ γνώριζε καὶ ποὺ κοντά του οἱ
δικές της ἀμφιθολίες γιὰ τὸ ποιός εἶναι θὰ καθησύχαζαν προσω-
ρινά.

Η περίπτωση τοῦ Πῆτερ

«Δὲ μὲν ἀρέσει ἡ λέξη ψυχολογικός. Τὸ ψυχολογικὸν εἶναι ἀνύπαρκτο. Ἐς ποῦμε πῶς μπορεῖ νὰ βελτιώσει κανεὶς τὴν βιογραφία τοῦ ἀτόμου».

ZAN - ΠΩΛ ΣΑΡΤΡ

Στὴν περίπτωση ποὺ ἀκολουθεῖ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ βιωμένες πολλὲς ἀπὸ τὶς καταστάσεις ποὺ συζητήθηκαν στὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια.

Ο Πῆτερ ἦταν ἔνας μεγαλόσωμος ἄντρας, 25 χρονῶν, προσωποίηση τῆς ὑγείας. Μὲν ἐπισκέψητηκε παραπονούμενος πῶς ἔνγαζε μιὰ δυσάρεστη δσμὴ ἀπὸ πάνω του. Ο ἕδιος μποροῦσε νὰ τὴν μυρίσει καθαρά, ἀλλὰ δὲν ἦταν δέναιος ἀν ἦταν τὸ εἰδος τῆς δσμῆς ποὺ μποροῦσαν νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ ἀλλοι. Τοῦ φαινόταν πῶς ἐρχόταν ἵδιαίτερα ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματός του καὶ τὴ γεννητικὴ περιοχή. Στὸν καθαρὸ ἀέρα ἔμοιαζε μὲ μυρωδιὰ ἀπὸ κάτι καμένο, συγήθως ὅμως εἶχε τὴ μυρωδιὰ ἀπὸ κάτι ξινισμένο, ταγγισμένο, παλιωμένο καὶ σαπισμένο. Τοῦ θύμιζε τὴν τραχιὰ δσμὴ κάπνιας καὶ μούχλας ποὺ ἔχουν οἱ αἴθουσες ἀγαμογῆς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ· ἢ τὴ μυρωδιὰ ποὺ ἔνγαζαν τὰ χαλασμένα δωμάτια τῆς τρωγλοσυγοικίας ποὺ μεγάλωσε. Δὲν μποροῦσε γ' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ, μόλι ποὺ λουζόταν πολλὲς φορὲς τὴ μέρα.

Οι παρακάτω πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ του μοῦ δόθηκαν ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ πατέρα του:

Οι γονεῖς του δὲν ἦταν εὐτυχισμένοι: ἀνθρωποι, ἀλλὰ παρέμεναν στενὰ προσκολλημένοι μεταξύ τους. Ἡταν ἥδη παντρεμένοι δέκα χρόνια προτοῦ γεννηθεῖ. Ἡταν ἀχώριστοι. Τὸ μοναδικό τους παιδί δὲν ἀλλαζεῖ τὴ ζωὴ τους. Κοιμόταν στὸ ἕδιο δωμάτιο

μὲ τοὺς γονεῖς του, μέχρι ποὺ τελείωσε τὸ σχολεῖο. Οἱ γονεῖς του ποτὲ δὲν τὸν κακομεταχειρίζουταν ἀγοικτὰ καὶ φαιγόταν νὰ ζεῖ συνέχεια μαζί τους· ώστόσο, τοῦ φερόντουςαν σὰ νὰ μὴν ἦταν μπροστά τους.

Ἡ μητέρα του, συγέχισε δὲ θεῖος, δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ δείξει στοργή, ἀφοῦ οὕτε ἡ ἴδια εἶχε ποτὲ γνωρίσει στοργή. Τὸν τάιζαν μὲ τὸ μπιμπερό, κέρδιζε θάρος, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν ἀγκάλιαζαν ἢ ἔπαιζαν μαζί του. Μικρὸς ἔκλαιγε συγέχεια. Ἡ μητέρα του ώστόσο δὲν τὸν ἀπέρριπτε, οὕτε τὸν παραμελοῦσε ἀγοικτά. Τὸν τάιζαν καὶ τὸν ἔντυγαν, δῶσο χρειαζόταν. Πέρασε διαδοχικὰ τὴν παιδικὴ κι ἐφηβικὴ του ἥλικία χωρὶς νὰ παρουσιάσει καμιὰ αἰσθητὴ ἰδιομορφία. Ἡ μητέρα ὅμως, ὅπως εἶπε δὲ θεῖος του, μόλις ποὺ τὸν πρόσεχε. Ἡταν μιὰ ὅμορφη γυναίκα καὶ τῆς ἀρεσει νὰ γτύνεται καὶ νὰ θαυμάζεται. Ὁ πατέρας του τοῦ ἀρεσει αὐτὸ καὶ δποτε μποροῦσε τῆς ἀγόραζε ροῦχα καὶ ἔγιαθε περηφάνια νὰ τὸν βλέπουν μὲ τὴν ἐλκυστικὴ γυναίκα του.

Ἡ γνώμη τοῦ θείου ἦταν πῶς δὲν καὶ δ πατέρας ἀγαποῦσε μὲ τὸν τρόπο του τὸ παιδί του, κάτι τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐκδηλώσει τὴν στοργή του. Συγήθιζε νὰ εἶγαι ἀπότομος μαζί του, νὰ πιάνεται ἀπὸ τὰ λάθη του, κατὰ καιροὺς νὰ τὸν ἔυλοφορτώνει χωρὶς λόγο καὶ νὰ τὸν μειώνει μὲ παρατηρήσεις τοῦ τύπου: “Ἀγεπρόκοπε”, “δὲν είσαι παρὰ ἔγας λαπάς”. Ὁ θεῖος του τὸ ἔδρισκε ἀδικο, γιατὶ δταν πήγαινε σχολεῖο κι ἀργότερα δταν ἔπιασε δουλιὰ σ’ ἔνα γραφεῖο, ποὺ κοιγωνιὰ ἦταν ἔνα δῆμα ἐμπρὸς γιὰ τὴ φτωχὴ οἰκογένεια, δ πατέρας του ἦταν “καταπερήφανος γιὰ τὸ γιό του”. “Οταν ἀργότερα δ γιός του παράτησε τὰ πάντα τοῦ ἦρθε σὰν “πραγματικὸ χτύπημα”.

Ἡταν τὸ μογαχικὸ καὶ ἔξαιρετικὸ παιδί. “Οταν ἦταν ἐννιά χρονῶν, ἔνα συνομήλικο κοριτσάκι ποὺ κατοικοῦσε δίπλα τους, τυφλώθηκε κι ἔχασε τοὺς δυὸ γονεῖς του σὲ μιὰ ἀεροπορικὴ ἐπιδρομή. Γιὰ ἀρκετὰ χρόνια περνοῦσε τὸν καιρό του μὲ τὸ κοριτσάκι αὐτὸ· εἶχε ἀγεξάντητη ὑπομονὴ καὶ καλοσύνη, τῆς ἔμαθε πῶς νὰ κυκλοφορεῖ στὴ γειτονιά, τὴν πήγαινε στὸν κινηματογράφο, καθόταν μαζί της, συζητοῦσε μαζί της. Εἶχε πεῖ στὸ θεῖο του πῶς χρωστοῦσε τὴ ζωὴ της στὸ ἐννιάχρονο παιδί, γιατὶ ἦταν δ μόνος ἀνθρωπος ποὺ τῆς ἀφιέρωνε τὸ χρόνο του, δταν ἦταν τυφλή, ἀδοή-

θητη, χωρίς φίλους, χωρίς κανένα νὰ ἐπισκέπτεται τὸ σπίτι τῶν γενερῶν γογιών της.

Τὴν τελευταία χρονιὰ στὸ σχολεῖο ὁ θεῖος ἄρχισε γὰρ ἔγδιαφέρεται ἴδιαίτερα γι' αὐτὸν καὶ μὲ τὴν ἐγθάρρυνση καὶ μεσολάβησή του πῆγε στὸ γραφεῖο ἑνὸς δικηγόρου. Ὁ γεαρδὸς ἐγκατέλειψε τὸ γραφεῖο μετὰ ἀπὸ μερικοὺς μῆνες ἀπὸ ἔλλειψη ἔγδιαφέροντος, ἀλλὰ μὲ τὴ μεσολάβηση καὶ πάλι τοῦ θείου του, ἐπιασε δουλιὰ σ' ἕνα γαυτιλιακὸ γραφεῖο. Ἐμεινε στὴν ἑταῖρία αὐτὴ μέχρι ποὺ στρατεύτηκε. Στὸ στρατὸ καὶ μὲ δική του ἐκλογή, φρόντιζε τὰ σκυλιὰ περιπολίας κι ὅταν ἀπολύθηκε, μετὰ δυὸ χρόνια καὶ χωρὶς τὸ παραμικρὸ ἐπεισόδιο, “γκρέμισε τὴν καρδιὰ τοῦ πατέρα του” πηγαίνοντας κυριολεκτικὰ “στὰ σκυλιά”, δηλ. πιάνοντας δουλιὰ σὰν ἐπιστάτης σκύλων σ' ἕνα κυνοδρόμιο. Μετὰ ἀπὸ ἕνα χρόνο ἐγκατέλειψε αὐτὴ τὴ δουλιὰ κι ἀφοῦ γιὰ πέντε μῆνες ἔκανε διάφορες περιεργες ἀγειδίκευτες ἐργασίες, γιὰ τοὺς ἐφτὰ ἐπόμενους μῆνες δὲν ἔκανε ἀπολύτως τίποτα, δπότε καὶ παρουσιάστηκε στὸν παθολόγο του παραπονούμενος γιὰ τὴν δσμή του. Φυσικά, δὲν ὑπῆρχε καμιὰ δσμή καὶ ὁ παθολόγος τὸν παρέπεμψε στὸ φυχιατρικὸ τμῆμα.

Ο ἵδιος ὁ ἄρρωστος περιέγραψε τὴ ζωὴ του ὡς ἔξῆς:

Τὰ προσωπικά του αἰσθήματα γιὰ τὴ γέννησή του ήταν ὅτι, οὔτε ὁ πατέρας του οὔτε ἡ μητέρα του τὸν θέλησαν κι ὅτι ποτὲ δὲν τὸν συγχώρεσαν ποὺ γεννήθηκε. Ἔγιωθε πώς ἡ μητέρα του δυσφοροῦσε μὲ τὴν παρουσία του στὸν κόσμο, γιατὶ ἡ γέννα τῆς χάλασε τὸ σῶμα, τὴν πλήγωσε καὶ τὴν κατέστρεψε. Ἰσχυριζόταν πώς συχνὰ στὴν παιδική του ήλικία τοῦ τὸ ἔλεγχο κατάμουτρα. Ὁ πατέρας του δυσφοροῦσε ἀπλῶς γιὰ τὸ γεγονός ὅτι ὑπῆρχε. «Ποτὲ δὲ μοῦ ἔδωσε μιὰ θέση στὸν κόσμο...». Πίστευε ἀκόμα πώς μᾶλλον τὸν μισοῦσε, γιατὶ τὸ κακὸ καὶ ὁ πόνος ποὺ προκάλεσε στὴ μητέρα του μὲ τὴ γέννησή του, τῆς εἶχαν ἀγαστείλλει τὶς σεξουαλικές της ἐπιθυμίες. Ἔγιωθε πώς μπῆκε στὴ ζωὴ σὰν κλέφτης, σὰν κακοποιός.

Ἐρχεται ἀμέσως κατὰ γοῦ ἡ δήλωση τοῦ θείου ὅτι οἱ γονεῖς ήταν στεγὰ προσκολλημένοι μεταξύ τους κι ὅτι τοῦ φερόγντουσαν σὰ γὰρ μὴν ήταν παρών. Ἡ σχέση ἀγάμεσα στὸ γὰρ ἀγνοεῖται κανεὶς καὶ στὴν αὐτοσυγείδηση, τογίζεται καθαρὰ στὴν παρακάτω

μεταγραφή μιᾶς μαγνητοφωνημένης συζήτησης στή διάρκεια τῆς δεύτερης συνέντευξης:

ΠΗΤΕΡ: ... ἀπὸ τότε ποὺ μπορῶ νὰ θυμηθῶ τὸν ἔαυτό μου, εἶχα ἔγα εἶδος αὐτεπίγνωσης, ἔνα εἶδος αὐτοσυγείδησης — ποὺ ἦταν κατὰ κάποιο τρόπο προφανῆς... ξέρεις...

ΕΓΩ: Προφανῆς;

ΠΗΤΕΡ: Δηλαδή, γαί, προφανῆς. Τὸ δτι ἥμουνα ἀπλῶς ἔκει... ἦταν σὰ νὰ εἶχα ἐπίγνωση τοῦ ἔαυτοῦ μου.

ΕΓΩ: Τὸ δτι ἥμουνα ἔκει;

ΠΗΤΕΡ: "Ω... τὸ δτι ἥμουνα γενικά, ὑποθέτω. Συνήθιζε [δι πατέρας του] νὰ λέει πώς ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ γεγνήθηκα δὲν ἥμουνα παρὰ μιὰ προσδολὴ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο μάτι.

ΕΓΩ: Προσδολὴ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο μάτι;

ΠΗΤΕΡ: Ναί. "Ανεπρόκοπος" ἦταν μιὰ ἄλλη μου δνομασία... καὶ "λαπάς".

ΕΓΩ: "Ενιωθεῖς ἔνοχος μὲ τὸ δτι ἥμουνα ἀπλῶς ἔκει;

ΠΗΤΕΡ: Δηλαδή, γαί, δὲν ξέρω ἀλήθεια... ἀ π λ ὡς ἐ π ει δὴ καταρρχὴ γρι βρισκόμουνα στὸν κόσμο, ὑποθέτω.

"Ελεγε πώς σὰν παιδί δὲν ἦταν μόνος, ἀν καὶ περγοῦσε ἀρκετὸ χρόνο μοναχός του: «μόνος καὶ μοναχός δὲν είναι τὸ ίδιο πράγμα». Είχε αὐτὸ ποὺ κατὰ πάσα πιθανότητα ἦταν "ἀνάμνηση - προπέτασμα" (screen - memory),* ἀπὸ ήλικια 4-5 χρονῶν, δταν τὸν ἔπιαγε ἡ μητέρα του νὰ παιζει μὲ τὸ πέος του καὶ τοῦ ἔλεγε πώς ἀν συνέχιζε δὲ θὰ μεγάλωγε τὸ πέος του. "Οταν ἦταν γύρω στὰ ἑφτά - δχτὼ συνέβησαν μερικὰ περιστατικὰ σεξουαλικῆς φύσης μ' ἔνα κορίτσι τῆς ήλικίας του, ἀλλὰ δὲν ἀρχισε γ' αὐγαγίζεται πρὶν

* Screen - Memory = Μιὰ παιδικὴ ἀνάμνηση, αὐτὴ καθαυτὴ ἀσήμαντη, ποὺ μπορεῖ δμως νὰ ἀντιμετωπιστεῖ σὰν ὅνειρο: "Η ἐρμηνεία τοῦ ἔκδηλου περιεχομένου του ἀποκαλύπτει ἔνα σημαντικὸ διπολανθάνον περιεχόμενο. (Τσάρλς Ράικροφτ, Λεξικό Ψυχαναλυτικῶν "Ορων). (Σ.τ.μ.).

τὰ δεκατέσσερα. "Ολα αὐτά είχαν τεράστια σημασία γιὰ τὸν Ἰδιο καὶ τοῦ ἐγέτειγαν τὴν αὐτοσυγείδηση. Οἱ μόνες πρώιμες ἀναμνήσεις ποὺ μοῦ διηγήθηκε ἀρχικά, ήταν αὐτὰ τὰ σεξουαλικὰ περιστατικά. Τὰ διηγόταν χωρὶς τὴν παραμικρὴ ζεστασιά. Πέρασαν ἀρκετοὶ μῆνες προτοῦ μᾶς ἀναφέρει, ἔτσι παρεμπιπτόντως, τὴν Τζήγη, τὸ τυφλὸ κοριτσάκι.

Στὸ γυμνάσιο τὰ αἰσθήματα γιὰ τὸν ἑαυτό του κρυσταλλώθηκαν ἀκόμα περισσότερο. Στὸ βαθὺ ποὺ μπορῶ νὰ τ' ἀναπλάσσω, ἀρχισε νὰ γιώθει δλοένα καὶ περισσότερο πὼς οἱ πάντες προσδοκοῦσαν διαφορετικὰ πράγματα ἀπ' ὅ, τι ἦθελε δὲν εἶναι. Αἰσθανόταν ὑποχρεωμένος ἀπέγαντι στὴ δασκάλα καὶ τοὺς γονεῖς του, νὰ γίνει κάτι, νὰ ἐπιτύχει νὰ γίνει κάποιος, ἐνῶ δὲν εἶναι συνεχῶς πὼς αὐτὸν ἦταν ὅχι μόνο ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ἀδικο. "Ἐνιωθε πὼς ἔπρεπε νὰ δαπανᾶ ὀλόκληρο τὸ χρόνο καὶ τὴ δραστηριότητά του στὸ νὰ είναι τὸ καμάρι τοῦ πατέρα του, τῆς μητέρας του, τοῦ θείου ή τῆς δασκάλας. Ωστόσο, ἦταν πεπεισμένος μέσα του πὼς δὲν ἦταν κανένας, πὼς ἦταν ἀνάξιος, πὼς δλες του οἱ προσπάθειες νὰ πετύχει ἦταν μιὰ ἀπάτη, μιὰ προσποίηση. "Η δασκάλα του, π.χ., τὸν ἦθελε νὰ "μιλᾶ καθὼς πρέπει" καὶ νὰ φορᾶ "μικροαστικὰ ροῦχα". "Ολα αὐτά, δημως, ἔτειγαν νὰ τὸν κάγουν αὐτὸν ποὺ δὲν ἦταν. Στὸ σχολεῖο τὸν ἔβαζε ή δασκάλα — αὐτὸν τὸν κρυφο - αύγανιζόμεγο — νὰ διαβάζει τὰ μαθήματα τῆς Βίβλου στὰ ὑπόλοιπα παιδιά καὶ τὸν εἶχε γιὰ διάδειγμα. "Οταν δὲν κόπιας τοῦ ἔλεγε πόσο καλὸς πρέπει νὰ είναι γιὰ νὰ διαβάζει τόσο ὥραῖα τὴ Βίβλο, γελοῦσε σαρκαστικὰ μέσα του: «Αὐτὸν δείχνει πόσο καλὸς ἡθοποιὸς ἔμουγα». Κι δημως δὲν εἶχε, πέρα ἀπὸ τὸ αἰσθήμα πὼς δὲν ἦταν τὸ πρόσωπο ποὺ προσποιόταν πὼς είναι, δὲν ἤξερε τί ἦθελε νὰ είγαι. Παράλληλα μὲ τὸ αἰσθήμα τῆς ἀγαξιότητάς του, ὑπῆρχε δλοένα ή ἐντύπωση πὼς ἦταν κάποιος πολὺ ἰδιαίτερος, ποὺ τὸν ἔστειλε δὲν Θεὸς γιὰ κάποια ἀποστολή, ἀλλὰ ποιός ή τι... δὲν μποροῦσε νὰ πεῖ. Στὸ μεταξὺ δυσφοροῦσε μὲ αὐτὸν ποὺ εἴσπραττε σὰν προσπάθεια δλῶν νὰ τὸν κάγουν ἄγιο, πράγμα ποὺ ἔκαναν «λίγο πολὺ γιὰ νὰ περηφανευτοῦν οἱ Ἰδιοι». "Ετσι, λοιπόν, στὸ πρῶτο γραφεῖο δὲν ἔργαζόταν εὐχάριστα. Μισοῦσε τοὺς ἀλλούς δλοένα καὶ περισσότερο ἰδιαίτερα τὶς γυναῖκες. Εἶχε ἐπίγγωση τοῦ μίσους του, ἀλλὰ δὲν πέρασε ἀπὸ τὸ γοῦ του πὼς τοὺς φοβόταν. Γιατί ἀλλωστε; ἀφοῦ «δὲ

μὲ ἐμπόδιζαν νὰ σκέφτομαι δ, τι ἥθελα». Αὐτό, φυσικά, σημαίνει πώς “αὐτοὶ” εἶχαν κάποια δύναμη νὰ τὸν ἔξαναγκάζουν νὰ κάνει δ, τι ἥθελαν, ἀλλὰ δσο συμμορφωνόταν μόνο ἔξωτερικά στὶς ἐπιθυμίες “τους”, ἀπέφευγε τὸ ἄγχος ποὺ ὑποτίθεται πώς τὸν δῦνηγοῦσε στὴν ὑποταγή του, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀποκαλύπτεται μπροστά τους.

Στὸ δεύτερο γραφεῖο δοκίμασε γιὰ πρώτη φορὰ κρίσεις ἄγχους. Τότε τὸ κεντρικὸ του πρόβλημα εἶχε ἀποκρυσταλλωθεῖ στὴ μορφὴ ἑνὸς διλήμματος: νὰ εἶναι εἰλικρινῆς ἢ ὑποκριτῆς· νὰ εἶναι γνήσιος ἢ νὰ παιᾶνει ρόλους; Γιὰ τὸν ἔαυτό του ἥξερε πώς ἦταν ὑποκριτῆς, φεύτης, κίνδηλος, μιὰ προσποίηση· δπότε τὸ θέμα ἦταν γιὰ πόσο καιρὸ θὰ μποροῦσε νὰ ἔξαπατᾶ τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ τὸν ἀνακαλύψουν. Στὸ σχολεῖο πίστευε πώς εἶχε κατορθώσει νὰ ξεφύγει ἀρκετά. Ἀλλὰ δσο ἔκρυβε τὰ “πραγματικά του αἰσθήματα” κι δσο ἔκανε σκέψεις καὶ πράγματα ποὺ ἔπρεπε νὰ μείνουν κρυφά καὶ μυστικά ἀπὸ τὸν καθένα, τόσο περισσότερο ἔξιχνίαζε τὸ πρόσωπο τῶν ἄλλων, μήπως μαντέψει (ἀπ’ δ, τι μποροῦσε νὰ διαβάσει πάνω τους) τὶ σκεφτόντουσαν ἢ τὶ γνώριζαν γι’ αὐτόν. Στὸ γραφεῖο, αὐτὰ ποὺ θεωροῦσε σὰν “πραγματικά του αἰσθήματα” ἦταν, βασικά, σαδιστικὲς σεξουαλικὲς φαντασιώσεις γιὰ τὶς συνάδελφές του καὶ ἰδιαίτερα μιὰ γυναίκα ποὺ — κατὰ τὴ γνώμη του — φαιγόταν ἀρκετά ἀξιοπρεπής, ἀλλὰ μᾶλλον ἦταν ὑποκρίτρια σὰν τὸν Ἰδιο. Συνήθιζε νὰ αύγανείται στὸ ἀποχωρητήριο τοῦ γραφείου ἀναπολώντας τὶς φαντασιώσεις του· μιὰ φορά, δπως συνέθη πρωτύτερα μὲ τὴ μητέρα του, θραύσας συνάντησε τὴ γυναίκα ποὺ πρὶν λίγο διάταξε στὴ φαντασία του. Τὸν κοίταζε κατευθείαν στὰ μάτια καὶ φαινόταν νὰ τὸν διαπεργᾶ μέχρι τὰ μύχια τοῦ ἔαυτοῦ του καὶ νὰ βλέπει τὶ τῆς εἶχε κάνει. Πανικοδιλήθηκε. Δὲν πίστευε πλέον μὲ βεβαιότητα πώς μποροῦσε νὰ κρύψει τὶς πράξεις καὶ τὶς σκέψεις του ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Συγκεκριμένα, δπως εἶπε δ Ἰδιος, δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι βέβαιος πώς δὲ θὰ τὸν “πρόδιγε” τὸ πρόσωπό του. Συγχρόνως ἀρχισε νὰ φοβᾶται μήπως τὸν προδώσει ἢ δσμὴ τοῦ σπέρματος.

Σ’ αὐτὴ τὴν κατάσταση δρισκόταν, δταν στρατεύτηκε. Συμπλήρωσε τὴ θητεία του χωρὶς νὰ ἐκδηλώσει τὸ παραμικρὸ γιὰ τὴν ἐσωτερική του ἀγωνία. Πράγματι, φαίνεται πώς εἶχε πετύχει τὴν ἔξωτερικὴ ἔμφαγιση ἑνὸς φυσιολογικοῦ ἀτόμου καὶ νὰ ἔχει ἀπαλλαγεῖ

ώς ἔνα βαθμὸν ἀπὸ τὸ ἄγχος του. Ὡς ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος ήταν σημαντικὴ καὶ παρουσιάζει ἐγδιαφέρον. Ὡς ἐπιφανειακὴ του φυσιολογικότητα ήταν συγέπεια μιᾶς ἐσκεμμένης καὶ υπολογισμένης ἐγίσχυσης τοῦ διχασμοῦ ἀνάμεσα στὸν “ἐσωτερικό”, “ἀληθιγὸν” ἐ-αυτὸν καὶ στὸν ἔξωτερικὸν “ψεύτικο” ἑαυτό. Αὐτὸν ἐκφράστηκε καὶ σ' ἔνα δγειρό ποὺ εἶχε κείνη τὴν ἐποχή: Βρισκόταν σ' ἔνα γρήγορο αὐτοκίνητο, ἀπ' ὅπου πήδηξε χτυπώντας ἐλαφρά, ἐγῶ τὸ αὐτοκίνητο συγχρούστηκε λίγο πιὸ πέρα. Ἔτσι, ὁδήγησε τὸ παιχνίδι ποὺ ἔπαιζε μὲ τὸν ἑαυτό του, μέχρι τὴν ἐσχατη λογική, ἀλλὰ καταστρεπτική, συγέπειά του. Ἀκολούθησε αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ὃσο τὸ δυνατὸ περισσότερο ἀποχωρίστηκε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους. Τὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ διχασμοῦ ήταν ἡ μείωση τοῦ ἄγχους του καὶ ἡ ἴκανότητα νὰ ἐμφανίζεται σὰ φυσιολογικός. Αὐτὸν δην ήταν τὸ μόνο ποὺ ἔκανε, οὔτε αὐτὲς ήταν οἱ μόνες συγέπειες.

Τὸ αἰσθῆμα ματαιότητας, ἔλλειψης στόχου καὶ κατεύθυνσης ἐνισχύθηκε, ὅπως καὶ ἡ πεποίθησή του πώς δὲν ήταν κανένας “πραγματικός”. Ἔγιωθε πώς ήταν ἀστοχο νὰ συνεχίζει τὴν προσποίηση. Κι αὐτὸν τὸ ἔξέφρασε μὲ τὶς ἐξῆς λέξεις: «Δὲν εἴμαι κανένας, λοιπὸν δὲ θὰ κάνω τίποτα». Τώρα ήταν ἀποφασισμένος ὅχι μόνο γὰρ ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ τὸν ψευδό - ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ γὰρ καταστρέψει διτιδήποτε φαιγόταν πώς εἶναι. Ὁπως εἶπε ὁ Ἱδιος: «Ἄντλοῦσα μιὰ σαρδόνια ἴκανοποίηση ἀπὸ τὸ δὲ τι γιγνόμουνα ἀκόμα λιγότερο ἀπ' ὃσο γόρμιζα διδιος, ἢ οἱ ἄλλοι, πώς εἴμαι...».

“Οπως εἶπε διδιος (καὶ παρεμπιπτόντως εἶναι καὶ οἱ λέξεις τοῦ Χάιγτεγκερ) ἔγιωθε γὰρ θρίσκεται “στὶς παρυφές τοῦ εἶναι”, μὲ τὸ ἔνα μόνο πόδι στὴ ζωὴ καὶ χωρὶς κάν δικαίωμα σ' αὐτὴ. Ἔγιωθε δτι δὲν ήταν πραγματικὰ ζωντανός, δτι ἔτσι ἡ ἀλλιώς δὲν εἶχε ἀξία κι δτι δὲν εἶχε κάν τὸ δικαίωμα γὰρ προσποιεῖται πώς ἔχει ζωὴ. Φανταζόταν τὸν ἑαυτό του ἔξω ἀπ' δλα, ώστόσο δην, διατηροῦσε γιὰ λίγο μιὰ ἀμυδρὴ ἔλπιδα. “Ισως οἱ γυναῖκες γὰρ κρατοῦσαν ἀκόμα τὸ μυστικό. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ πιθανὴ διέξοδος ήταν ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴν Ἱδια του τὴν πεποίθηση, δτι δποιαδήποτε γυναίκα τὸν συναναστρεψόταν, δὲν μποροῦσε παρὰ γὰρ εἶναι κενὴ σὰν τὸν Ἱδιο καὶ πώς διτιδήποτε κι ἀν δεχόταν ἀπὸ τὶς γυναῖκες, εἴτε τὸ ἔπαιργε εἴτε τοῦ τὸ ἔδιγαν, θὰ ήταν τόσο ἀσήμαντο, ὃσο καὶ ἡ στόφα ἀπ'

τὴν δόποια ἡταν φτιαγμένος. "Ἐτσι λοιπόν, ἂν μιὰ γυναίκα δὲν ἡταν τὸ ἕδιο κούφια μὲν αὐτόν, δὲν μποροῦσε γὰρ κάνει μαζί του, πολὺ λιγότερο μάλιστα σεξουαλικά. "Ολες οι πρόσφατες σεξουαλικές του σχέσεις μὲν γυναικες ἡταν ἐντελῶς "ἔλευθεριάζουσες" καὶ δὲν μποροῦσε μὲ τὴ διοήθειά τους γὰρ διεισδύσει στὴν "έρμητικότητά" του. Μὲ τὴ μοναδικὴ κοπέλα ποὺ θεωροῦσε "ἀγνή", διατήρησε γιὰ μερικὰ χρόνια μιὰ λεπτὴ καὶ πλατωνικὴ σχέση. Τοῦ ἡταν ἀδύνατο γὰρ προχωρήσει τὴ σχέση αὐτὴ παραπέρα. "Ισως γὰρ συμφωνοῦσε μὲ τὸν Κίρκεγκωρ, ἀν τὸν εἶχε διαβάσει, πώς «θὰ παντρευόταν τὴ Ρεγγίνα του ἂν εἶχε πίστη».

Θὰ πρέπει γὰρ ἀναρωτηθεῖ κανεὶς, γιατὶ ἄργησε τόσο πολὺ γὰρ ἀναφέρει αὐτὴ τὴ φιλία του, ποὺ ἀναμφισβήτητα ἡταν ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ πράγματα τῆς ζωῆς του καὶ ποὺ πιθανὸ γὰρ τὸν ἐμπόδιζε γίνει ἔκδηλα σχιζοφρενικὸς στὴν ἐφηβεία του. Εἶναι χαρακτηριστικὸς τοῦ Πήτερ (καὶ δλων τῶν ἀτόμων αὐτοῦ τοῦ τύπου) γὰρ κρατᾶ κρυφὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους κάτι τέτοια συμβάντα τῆς ζωῆς του, ἐνῷ ἀγτίθετα γὰρ μὴ γιώθει ἀγαστολές, δταν μιλᾶ γιὰ τὰ παιδικὰ "ἔλευθεριάζοντα" σεξουαλικὰ περιστατικά, τὸν αὐγανισμὸν καὶ τὶς σαδιστικὲς σεξουαλικὲς φαντασιώσεις.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

"Απ' δοτι μπόρεσα γὰρ καταλάδω, δ Πήτερ δὲν ἔγιωθε ποτὲ "ἄνετα" οὔτε μέσα στὸ σῶμα του, οὔτε μέσα στὸν κόσμο. "Ενιωθε ἀδέξιος, ἀγίκανος, προφανής. Θυμάται κανεὶς τὴν περιγραφὴ τοῦ θείου γιὰ τὴ νάρκισσο μητέρα του, ποὺ οὔτε τὸν ἀγκάλιαζε, οὔτε ἔπαιζε μαζί του. Ἀκόμα καὶ ἡ φυσικὴ του παρουσία στὸν κόσμο μόλις κι ἀναγνωριζόταν. Τοῦ φερόντουσαν σὰ γὰρ μὴν ἡταν παρών. Ἀπὸ τὴν πλευρά του, ὅχι μόνο αἰσθανόταν ἀδέξιος καὶ προφανής, ἀλλὰ καὶ ἔνοχος ἐπειδὴ «καταρχὴν βρισκόταν στὸν κόσμο».

"Ἡ μητέρα του, φαίνεται, εἶχε μάτια μόδια γιὰ τὸν ἔσωτό της. "Ἔταν τυφλὴ ἀπέγαντί του. Δὲ γὰρ δὲν ἔβλεπεν. Δὲν ἡταν τυχαίο τὸ γεγονός δτι ἔγινε τόσο καλὸς σύντροφος, ἢ μᾶλ-

λον “μητέρα”, στὸ τυφλὸ κορίτσάκι, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὸν δεῖ. Ὑπῆρχαν πολλές πλευρὲς σ’ αὐτὴ τὴ φιλία, μιὰ σημαντικὴ δμως πλευρὰ ήταν πώς ἔνιωθε ἀσφαλής μαζὶ της, ἀφοῦ ἔκεινος τὴν ἔ-
θλεπε, ἐνῶ ἔκεινη δὲν μποροῦσε. Ἐπιπλέον, τὸν εἶχε ἀπελπισμένα
ἀνάγκη· τῆς εἶχε δώσει τὰ μάτια του· καὶ φυσικὰ μποροῦσε νὰ
γιώθει λύπη ἀπέγαντι της, μ’ ἔνα τρόπο ποὺ δὲν μποροῦσε γὰρ κά-
νει γιὰ τὴ μητέρα του. Τὸ κορίτσι αὐτό, τὰ σκυλιά περιτολίας
καὶ τὰ σκυλιά τοῦ κυνοδρομίου, ήταν τὰ μόνα ζωντανὰ δυτα στὰ
δποῖα μποροῦσε γὰρ δεῖξει καὶ νὰ δεχτεῖ αὐθόρμητα, στοργή.

Μ’ δλους τοὺς ὑπόλοιπους σχεδόν; λειτουργοῦσε μέσα ἀπὸ τὸ
σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ, ποὺ βασιζόταν στὴν ὑποταγὴ στὶς ἐπιθυ-
μίες καὶ φιλοδοξίες τους γιὰ τὸ ἀτομό του. Συνεχίζοντας αὐτὴ
τὴν τακτική, ἔφτασε γὰρ μισεῖ δλοένα καὶ περισσότερο τοὺς ἄλλους
καὶ τὸν ἔαυτό του. Τὸ αἰσθημα γιὰ τὸ τί ἀγῆκε δικαιωματικὰ
στὸν “ἀληθινό” του ἔαυτό, περιοριζόταν δλοένα καὶ περισσότερο,
δ’ ἔαυτός του ἔνιωθε δλοένα πιὸ τρωτός καὶ φοβόταν δλοένα περι-
σσότερο μήπως διαπεράσουν οἱ ἄλλοι τὴν ἀπατηλή του προσπέριση
καὶ εἰσδύσουν στὸ ἄδυτο τῶν κρυφῶν του φαντασιώσεων καὶ σκέ-
ψεων.

Συγέχισε, μ’ ἔνα ἐπιφανειακὰ φυσιολογικὸ τρόπο, γὰρ χρησιμο-
ποιεῖ ἐσκεμμένα δύο ἐλιγμούς, τεχνικές, ποὺ δνόμαζε “ἀποσύγδε-
ση” καὶ “ἀπόζευξη”. Μὲ τὴ λέξη “ἀποσύγδεση” ἔννοοῦσε τὴ διεύ-
ρυνση τοῦ ὑπαρξιακοῦ χάσματος ἀνάμεσα στὸν ἔαυτὸ καὶ τὸν κόσμο.
Μὲ τὴ λέξη “ἀπόζευξη” ἔννοοῦσε τὴ διακοπὴ τῶν δποιωνδήποτε
σχέσεων ἀνάμεσα στὸν “ἀληθινό” ἔαυτὸ καὶ τὸν ἀποκηρυγμένο
του ψευδο - ἔαυτό. Οἱ τεχνικὲς αὐτὲς εἶχαν γιὰ σκοπὸ νὰ παρεμ-
ποδίσουν τὴν ἀποκάλυψή του κι ἐμφάνιζαν πολλές παραλλαγές.
Γιὰ παράδειγμα, δταν δρισκόταν σπίτι του ἢ μὲ γνωστούς, ήταν
ἀδέξιος καὶ στεγάχωρος, μέχρις δτου ἔδρισκε ἔνα ρόλο γὰρ μήν
τὸν ἀντιπροσωπεύει καὶ γὰρ γιώθει πώς ήταν κατάλληλη μεταμφί-
εση. Τότε μποροῦσε, δπως ἔλεγε, γὰρ “ἀποζεύξει” τὸν “έαυτό” του
ἀπὸ τὶς πράξεις του καὶ γὰρ λειτουργήσει δμαλά, χωρὶς ἀγγος.
Αὐτὸ δμως, δὲν ήταν ἴκανοποιητικὴ λύση στὶς δυσκολίες του, γιὰ
διάφορους λόγους. “Οταν ἐπανειλημμένα ἀφαιροῦσε τὸν ἔαυτό
του ἀπὸ τὶς πράξεις του γιὰ ἔνα μεγάλο διάστημα, ἔνιωθε μὲ αὐ-
ξανόμενη δξύτητα τὴν ἀπατηλή ποιότητα τῆς ζωῆς του, μιὰ ἔλ-

λειψη ἐπιθυμίας γιὰ διτιδήποτε καὶ μιὰ ἀκατάπαυστη αἰσθηση ἀνίας.¹ Αλλωστε ἡ ἄμυνα δὲν ἦταν ἀλάνθαστη, γιατὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ξεσκεπαζόταν ἀπρόσπτα κι ἔνιωθε μιὰ παρατήρηση ἢ ἔνα βλέμμα νὰ εἰσδύει στὸν πυρήνα τοῦ “έαυτοῦ” του. Η αἰσθηση “κινδύνου” ἀπὸ τὸ βλέμμα τῶν ἄλλων, γινόταν πιὸ ἐπίμονη καὶ μετριαζόταν δλοένα καὶ λιγότερο ἀπὸ τὴν τακτική του, νὰ κρύθει τὸν “έαυτό” του. Καμιὰ φορὰ εἶχε τὴν ἔμμονη αἰσθηση κι ἐντύπωση πώς οἱ ἄλλοι μποροῦσαν νὰ διακρίγουν μέσα ἀπὸ τὶς προσποιήσεις του.

Η ἐνασχόλησή του μὲ τὸ νὰ γίνεται ἀντικείμενο παρατήρησης, ἦταν, γομίζω, προσπάθεια νὰ ἀγαπληρώσει τὸ λαγθάνον αἰσθημα τῆς ἀνυπαρξίας του (δὲν ἦταν κανεὶς, δὲν εἶχε σῶμα). Η πραγματικότητα τῆς αὐτοεμπειρίας του σὰν ἐνσώματο ὅν, ἔπασχε ἀπὸ μιὰ πρωταρχικὴ ἀγεπάρκεια, ἀπὸ τὴν δποία, ἄλλωστε, ξεκινοῦσε καὶ ἡ ἐνασχόλησή του μὲ τὸ “σῶμα - γιὰ - τοὺς ἄλλους”, δηλ. τὸ σῶμα του σὰν κάτι ποὺ οἱ ἄλλοι βλέπουν, ἀκοῦν, μυρίζουν, ἀγγίζουν. “Οσο ἐπίπονη κι ἀν ἦταν ἡ “αὐτοσυνείδησή” του, ἀπορρέει ἀγαπόφευκτα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι, οἱ ἵδιες του οἱ σωματικὲς ἔμπειρίες εἶναι τόσο ἀποχωρισμένες ἀπὸ τὸν ἔαυτό του, ώστε, γιὰ νὰ θεωρηθεῖ πώς ἔχει ἀπτὴ ὑπαρξη, χρησιμοποιοῦσε αὐτὸ τὸν ἔμμεσο τρόπο, δηλ. τὴν ἐπίγρωση τοῦ ἔαυτοῦ του σὰν πραγματικὸ ἀντικείμενο γιὰ τοὺς ἄλλους. Επιπλέον, ἡ παραίσθηση σχετικὰ μὲ τὴν δομὴ ποὺ ἔδραινε ἀπὸ πάνω του, γινόταν λιγότερο εὔκολο-χλόγιστη.

Βρήκε, ώστόσο, ἔνα ἄλλο τρόπο νὰ προσαρμοστεῖ στὶς συγκεκριμένες μορφὲς τοῦ ἀγχούς του, τρόπος ποὺ εἶχε τὰ ἀντίθετα πλεονεκτήματα καὶ τὰ ἀντίθετα μειονεκτήματα. Πίστευε πώς μποροῦσε νὰ εἶναι δ ἔαυτός του μὲ τοὺς ἄλλους, ἀν αὐτοὶ δὲ γνώριζαν τὸ παραμικρὸ γι’ αὐτόν. Η πραγματοποίηση ὅμως αὐτῆς τῆς ἀνάγκης ἦταν ἔντονα ἀπαιτητική. Σήμαινε πώς ἔπρεπε νὰ πάει σὲ μιὰ ἄλλη περιοχὴ τῆς χώρας, δπου θὰ ἦταν “ξένος”. Θὰ ταξίδευε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο μὲ διαφορετικὸ ὅνομα κάθε φορὰ καὶ χωρὶς νὰ μένει κάπου ἀρκετὸ χρόνο ώστε νὰ γίνει γνωστός. Κάτω ἀπὸ τέτοιες συγθήκες, μποροῦσε νὰ εἶναι (σχεδόν) εύτυχισμένος — γιὰ λίγο. Ήταν “έλευθερος” καὶ μποροῦσε νὰ εἶναι “αὐθόρμητος”. Μποροῦσε ἀκόμα νὰ ἔχει καὶ σεξουαλικὲς σχέσεις μὲ κοπέ-

λες. Δὲν ήταν “αὐτοσυγείδητος” καὶ δὲν εἶχε πλέον “ἰδέες συσχέτισης”,^{*} ἀφοῦ ἡ ἐσωτερικὴ ἀπόζευξη τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ τίς πράξεις του δὲν ήταν πλέον ἀπαραίτητη. “Οσο παρέμενε πραγματικὰ ἴνκργνιτο, ήταν ἔνα ἔνσώματο πρόσωπο. ”Αν δημος γινόταν γνωστός, ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψει στὴν ἀσώματη κατάσταση.

“Η φαντασίωση ποὺ ἔβαλε σὲ ἐφαρμογὴ — δτι δηλ. ήταν ἀνώνυμος, ἴνκργνιτο, ἔνος σὲ ἔνο τόπο — εἰναι πολὺ κοινὴ σὲ ἀνθρώπους μὲ ἰδέες συσχέτισης. Πιστεύουν πὼς ἂν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τῆς δουλιᾶς, ἢ φύγουν ἀπὸ τὴν πόλη τους καὶ ἔκεινήσουν πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὰ πάντα θὰ πᾶνε μιὰ χαρά. Συχγὰ τοὺς δρίσκουμε νὰ περιφέρονται ἀπὸ δουλιὰ σὲ δουλιὰ κι ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. ”Η ἄμυνα αὐτὴ λειτουργεῖ προσωριγὰ καὶ διαρκεῖ δσο παραμένουν ἀγώνυμοι. Εἰναι, δημος, πολὺ δύσκολο νὰ μὴν “ἀνακαλυφτοῦν”: γίνονται τόσο καχύποπτοι καὶ προσεχτικοί, δσο καὶ οἱ κατάσκοποι σὲ μιὰ ἔχθρικὴ περιοχή, δπου οἱ ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ τοὺς “πιάσουν νὰ προδίγονται”.”**

“Ο Πῆτερ, γιὰ παράδειγμα, ἀκόμα καὶ σὲ ἔνη πόλη δίσταζε νὰ μπει στὸ κουρεῖο. Τὸ ἄγχος του γιὰ τὸ κουρεῖο δὲν ήταν πρωταρχικὰ ἔκφραση τοῦ «ἄγχους τοῦ εύγουχισμοῦ», τουλάχιστο μὲ τὴ συνηθισμένη σημασία του δρου. Βασικὰ ἀνησυχοῦσε μήπως ὑποχρεωθεῖ γ’ ἀπαντήσει στὶς πιθανὲς ἐρωτήσεις ποὺ θὰ τοῦ ἔκανε δ κουρέας γιὰ τὸν ἑαυτό του, δσο “ἀθῶες” κι ἂν ήταν, π.χ. «σᾶς ἀρέσει τὸ ποδόσφαιρο;» ἢ «τί λέτε γιὰ τὸν τύπο ποὺ κέρδισε 75 χιλιάδες λίρες;» κ.λ.π. Στὴν καρέκλα τοῦ κουρέα ήταν παγιδευμένος: γιὰ τὸν ἴδιο, ἀντιπροσώπευε μιὰ ἐφιαλτικὴ κατάσταση, δπου μαζὶ μὲ τὰ μαλλιά του θὰ τοῦ φαλίδιζαν καὶ τὴν ἀνωνυμία του, ἀφοῦ θὰ ήταν ὑποχρεωμένος νὰ δεσμευτεῖ, νὰ ἀποκρυπταλλωθεῖ γιὰ λίγο σὲ κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο. »Ἐνῶ δρίσκουμε συνήθως τοὺς ἀνθρώπους νὰ λένε δτι κατάγονται ἀπ’ ἔκεινη ἢ τὴν ἄλλη πόλη, δτι ἐργάζονται σ’ ἔκεινη ἢ τὴν ἄλλη δου-

* “Ιδέες συσχέτισης”: κατάσταση στὴν δποία δ ἀρρωστος νομίζει πὼς οἱ πάντες μιλοῦν γιὰ τὸ πρόσωπο του ἢ δτι τὰ πάντα ἀναφέρονται σ’ αὐτόν. (Σ.τ.μ.).

** Δὲν ἔνοω πὼς δλες οἱ ιδέες συσχέτισης πρέπει νὰ κατανοηθοῦν μ’ αὐτὸν τρόπο.

λιά, η δτι γνωρίζουν τὸ τάδε η τάδε πρόσωπο, ἐγὼ προσπαθῶ δοσο
μπορῶ νὰ μὴ γίνει γνωστὸ ἀπὸ ποῦ κατάγομαι, τί κάνω η ποιός
εἴμαι...».

Μὲ τὸν ἕδιο τρόπο, τοῦ ηταν ἀδύνατο νὰ γίνει μόνιμος ἀναγνώ-
στης μιᾶς καὶ μόνο δημόσιας βιβλιοθήκης καὶ νὰ κρατᾶ ἔνα καὶ
μοναδικὸ δελτίο μὲ τὸ ὄνομά του. Ἀντὶ γι' αὐτό, δανειζόταν βι-
βλία ἀπὸ διαφορετικὲς βιβλιοθήκες τῆς πόλης καὶ σὲ καθεμιὰ εἰ-
χε δελτίο μὲ πλαστὸ ὄνομα καὶ φεύτικη διεύθυνση. "Αν γέμιζε
πώς δ βιβλιοθηκάριος ἀρχιζε νὰ τὸν "ἀναγνωρίζει" δὲν ἐπέστρεψε
ξανὰ στὴν ἔδια βιβλιοθήκη.

"Αν καὶ αὐτὴ η ἀμυνα ηταν δύσκολο νὰ διατηρηθεῖ — ἀφοῦ
ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀπαίτοῦσε τόση προσπάθεια, ἐπιδεξιότητα καὶ ἐ-
παγρύπνηση, ὅση κι ἀπὸ ἔνα κατάσκοπο σ' ἔχθρική περιοχή —
ὅσο δὲν τὸν "ἀνακάλυπταν" η δὲν τὸν "ἀναγνώριζαν", η μέθοδος
αὐτὴ τὸν θογθοῦσε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ δρίσκεται
συνέχεια "ἀποζευγμένος" κι "ἀποσυγδεμένος". Αλλὰ ἀπαίτοῦσε μιὰ
συνεχὴ κι ἀγωνιώδη ἐπαγρύπνηση, γιατὶ δὲ δρισκόταν ποτὲ ἐκ-
τὸς κινδύνου. Στὴ φάση αὐτή, η κατάστασή του, ἂν καὶ δύσκολη,
δὲν ηταν ἀπελπιστική. "Εγινε κρίσιμη ἀπὸ τὴ στιγμή, φυσικά, που
τὸ σχιζοειδὲς ἀμυντικὸ του σύστημα — που ηταν δλόκληρος τρό-
πος ζωῆς, δλόκληρη προσπάθεια νὰ δρεῖ ἔνα ἐφικτὸ τρόπο διαβί-
ωσης στὸν κόσμο — ἐξελίχτηκε σὲ ἐ σ κ ε μ μ ἐ ν ο σ χ ἐ -
δ i o α ὑ τ o - ἐ κ μ η δ ἐ ν i σ η c. "Οταν συνέβηκε αὐτό, η
ἀσταθής ψυχοδιαγονητική του ὑγεία ἀρχισε νὰ περνᾷ τὸ κρίσιμο
σημεῖο καὶ νὰ ἐξελίσσεται σὲ ψύχωση.

Αληθινὴ καὶ φεύτικη ἐνοχή

Θὰ πρέπει τώρα νὰ ἐξετάσουμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ τὸ αἰσθημα ἐνο-
χῆς που κατέκλυζε τὸν Πήτερ καὶ τὶς συγέπειές του. Θυμόμαστε
πώς δχι μόνο ἔγιωθε ἀδέξιος καὶ προφανής, ἀλλὰ καὶ ἔνοχος ἐ-
πειδὴ «καταρχὴν δρισκόταν στὸν κόσμο». Στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ η ἐ-
νοχή του δὲ συγδέεται μὲ μιὰ σκέψη η πράξη του· ἔγιωθε πώς
δὲ γ ε ἵ χ ε τ δ δ i κ α i w μ α ν ἡ κ α τ α λ α μ δ ἀ -

γει χώρο. "Οχι μόνο αύτό· είχε τη βαθιά ριζωμένη πεποίθηση πώς τὸ οὐλικὸ ἀπὸ τὸ δόποιο ἦταν φτιαγμένος, ἦταν σάπιο. Οἱ φαγτασιώσεις του γύρω ἀπὸ τὴν πρωκτικὴν συνουσίαν καὶ τὴν παραγωγὴν παιδιῶν ἀπὸ κόπρανα, ἀποτελοῦσαν ἐκφράσεις αὐτῆς τῆς πεποίθησης. Οἱ λεπτομέρειες αὐτῶν τῶν φαγτασιώσεων δὲ μᾶς ἀφοροῦν ἐδῶ, παρὰ μόνο στὸ σημεῖο ποὺ συγέβαλαν στὸ γ' ἀντιλαμβάνεται τὸν ἑαυτό του σὰν δύ φτιαγμένο ἀπὸ περιττώματα. "Αγ δ πατέρας τοῦ ἔλεγε πώς εἶγαι "λαπάς", δ ἕδιος πῆγε ἀκόμα πιὸ μακριά. Κάτω ἀπὸ τὸ θάρος τῆς πεποίθησης πώς ἦταν ἔνας ἄχρηστος σωρὸς ἀπὸ περιττώματα, ἔγινε θε, ἔγινοχος καθε φορὰ ποὺ οἱ ἄλλοι τὸ γένος παγιάσαν σὰν πρόσωπο μὲν ἀξία.

"Εγιώθε ἀσχημα ἐπειδὴ αὐγαγιζόταν. "Ωστόσο πιστεύω, πώς ἡ οὐσία τῆς ἐνοχῆς του θρίσκεται στὸ παράδοξο γεγονός δτι, δταγ σταματοῦσε τὸν αὐγαγισμό, ἐγισχυόταν τὸ αἴσθημα τῆς ἀναξιότητάς του κι δταν ἀποφάσιζε γὰ μὴν κάνει τὸ παραμικρὸ καὶ γὰ μὴν εἶναι καγένας, ἥ δομη πάνω του γινόταν ἀγυπόφορη. "Οπως εἶπε ἀργότερα γιὰ τὴν δομή: «Λίγο πολὺ ἀντιπροσώπευε τὴν ἐκτίμηση ποὺ εἶχα γιὰ τὸν ἑαυτό μου. "Ηταν πραγματικὰ μιὰ μορφὴ αὐταπέχθειας». Δηλαδή, ἔγιώθε γὰ μυρίζει τόσο ἀποκρουστικά, ὥστε τοῦ ἦταν ἀγυπόφορο.

Στὴν πραγματικότητα είχε δύο ἐγτελῶς ἀντιθετικές καὶ ἔγαγτιες πηγὲς ἐνοχῆς· ἥ μιὰ τὸν ὀθοῦσε πρὸς τὴν ζωή, ἥ ἄλλη πρὸς τὸ θάνατο. "Η μιὰ ἦταν ἐποικοδομητική, ἥ ἄλλη καταστρεπτική. Τὰ αἰσθήματα ποὺ προκαλοῦσαν ἦταν διαφορετικά, ἄλλα ἔξισου δδυνηρά. "Αν ἔκανε κάτι ποὺ ἔξέφραζε θετικότητα, πόσο ἀξιο καὶ χρήσιμο πρόσωπο ἦταν, πόσο ζωντανὸς καὶ πραγματικός, ἔλεγε στὸν ἑαυτό του: «αὐτὸς ἦταν ἀπάτη, προσποίηση. Είσαι ἀνάξιος». "Αν, ὠστόσο, ἐπέμενε κι ἀρνιόταν γὰ μιθετήσει τὴν ἀπατηλὴ συμβουλὴ τῆς συγείδησης, ἔγιώθε λιγότερο μάταιος, μὴ - πραγματικὸς ἥ γεκρὸς καὶ δὲ μύριζε τόσο ἔντονα. "Απὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἀν προσπαθοῦσε ἀποφασιστικὰ γὰ μὴν εἰ γα καγένας, πάλι ἔγιώθε πώς ἦταν προσποίηση ἥ ἀπάτη· πάλι ἔγιώθε ἄγχος· καὶ εἶχε ἔξισου ψυχαναγκαστικὰ τὴν αἰσθηση τοῦ σώματός του σὰν ἀντικείμενο τῆς ἀντίληψης τῶν ἄλλων.

“Η χειρότερη συνέπεια τῆς προσπάθειάς του νὰ “μὴ εἶγαι τίποτα”, ήταν ἡ γέκρα ποὺ πλημμύριζε δλη του τὴν ὑπαρξή. Διαπεργοῦσε τὴν ἐμπειρία τοῦ “ἀποζευγμένου ἑαυτοῦ” του, τὴν ἐμπειρία τοῦ σώματός του καὶ τὴν ἀντίληψη τοῦ “ἀποσυγδεμένου” κόσμου. Τὸ καθετὶ ἄρχισε γὰρ σταματᾶ. “Ο κόσμος ἄρχισε γὰρ χάνει τὴν ὅποια πραγματικότητα εἶχε γι’ αὐτὸν καὶ δυσκολευόταν γὰρ πιστέψει πώς εἶχε ὅποιαδήποτε “ὕπαρξη - γιὰ - τοὺς ἄλλους”. Καὶ τὸ χειρότερο, ἄρχισε γὰρ γιώθει “γεκρός”. Ἀπὸ τὴν κατοπινὴ περιγραφὴ αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος, θλέπει κανεὶς πώς συγοδεύοταν ἀπὸ ἀπώλεια τοῦ αἰσθήματος πραγματικότητας καὶ ζωντάγιας τοῦ σώματός του. Ο πυρήνας αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος ήταν ἡ ἀ π ο υ σ ἵ α τῆς ἐμπειρίας τοῦ σώματος σὰν ἔνα πραγματικὸ ἀντικείμενο - γιὰ - τοὺς ἄλλους. Ἔτειγε γὰρ ὑπάρχει μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του (ἀνυπόφορα) καὶ γὰρ παύει γὰρ γιώθει πώς ἔχει ὑπαρξη στὰ μάτια τοῦ κόσμου.

Πιθανό, σ' δλη αὐτὴ τὴ διάρκεια γὰρ προσπαθοῦσε γὰρ ἀντιμετωπίσει τὴν πρωταρχικὴ ἔλλειψη τῆς δισδιάστατης ἐμπειρίας τοῦ ἑαυτοῦ, ἔλλειψη ποὺ δημιούργησε ἡ μεταχείριση τῶν γονιῶν του ἢ μᾶλλον ἡ ἔλλειψη μεταχείρισης. Η ψυχαναγκαστικὴ του φροντίδα (ποὺ ἔγιωθε μὲν ἔντονη δυσαρέσκεια) μὲ τὸ γὰρ εἶγαι ἀπότος, δισφρήσιμος κ.ο.κ. στοὺς ἄλλους, ήταν μιὰ ἀπελπισμένη προσπάθεια γὰρ διατηρήσει αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ διάσταση τοῦ ζωνταγοῦ σώματος: δτι δηλ. ἔχει “εἶγαι - γιὰ - τοὺς ἄλλους”. Αλλὰ ἔπειτε γὰρ “ἀντλεῖ” αὐτὴ τὴν αἰσθηση τῆς διάστασης τοῦ σώματός του, μὲ ἔνα δευτερογενή, τεχνητὸ καὶ ψυχαναγκαστικὸ τρόπο. Αὐτὴ ήταν μιὰ διάσταση τῆς ἐμπειρίας του ποὺ δὲν εἶχε διαμορφωθεῖ μὲ τὴν πρωταρχικὴ ἔννοια, δηλ. ἀπὸ τὴν ἄρχικὴ θρεφικὴ κατάσταση καὶ τὸ κενὸ συμπληρώθηκε, δχι ἀπὸ μιὰ μεταγενέστερη αἰσθηση πώς τὸν ἀγαποῦν καὶ τὸν σέδονται σὰν πρόσωπο, ἀλλὰ πώς κάθε ἀγάπη, σχεδόν, ἀποτελεῖ μεταμφιεσμένη καταδίωξη, ἀφοῦ σκοπεύει γὰρ τὸν μεταβάλλει σὲ πράγμα ἑνὸς ἄλλου — σὲ φτερὸ στὸ καπέλο τῆς δασκάλας του, δπως ἔλεγε δὲ ἵδιος.

“Αγ καὶ ὁ ἄρρωστος εἶχε δυσκολίες στὸ σχολεῖο καὶ στὴ δουλιά, ἀν καὶ στὸ σχολεῖο ἔγιωθε ν' ἀποτελεῖ ἀπάτη, προσποίηση καὶ στὸ γραφεῖο δοκίμαζε παγικό, μόνο δταν ἄρχισε δὲ ἵδιος γὰρ καλλιεργεῖ ἐσκεμμένα τὸ διχασμὸ μέσα του, πῆρε ἡ κατάστασή του γο-

σήρη τροπή. "Ελεγε πώς προσπαθοῦσε «γὰ ἀποσυνδέσει τὸν ἔσωτό του ἀπὸ δλα» καὶ ήταν ἀλήθεια: σ' αὐτὸν πρόσθεσε καὶ τὴν μέθοδο τῆς "ἀπόζευξης". Μὲ τὴν μέθοδο αὐτὴν προσπαθοῦσε γὰ ἀποκόψει τοὺς δεσμούς ποὺ συνέδεαν μεταξύ τους τίς διάφορες πλευρές τοῦ εἶναι του. Συγκεκριμένα, προσπαθοῦσε γὰ ἀπουσιάζει "ἀπὸ" τίς πράξεις καὶ τίς ἐκφράσεις του: γὰ μὴν εἶναι αὐτὸν ποὺ ἔκανε. Βλέπουμε ἐδῶ, διὰ τὴν ἐπαιξέ μὲ τὴν ἐνδιάμεση (μεταβατική) θέση ποὺ καταλαμβάνουν οἱ σωματικὲς κινήσεις κι ἐκφράσεις, ἀνάμεσα στὸν ἔσωτό καὶ τὸν κόσμο. Τώρα προσπαθοῦσε γὰ πεῖ: «Οτιδήποτε ἀπὸ μέγα γίνεται ἀντικείμενο - γιὰ - τοὺς ἄλλους, δὲν εἶναι ἔγώ».

Τὸ σῶμα κατέχει καθαρὰ μιὰ διφορούμενη, ἐνδιάμεση (μεταβατική) θέση ἀνάμεσα σὲ "ἔμένα" καὶ τὸν κόσμο. Ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρά, ἀποτελεῖ τὸν πυρήγα καὶ τὸ κέντρο τοῦ κόσμου κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔνα ἀντικείμενο στὸν κόσμο τῶν ἄλλων. Ο Πῆτερ προσπάθησε γὰ "ἀποζεύξει" τὸν ἔσωτό του ἀπὸ διδήποτε (μποροῦσαν οἱ ἄλλοι γὰ ἀντιληφθοῦν σὰν) δικό του. Πέρα ἀπὸ τὴν προσπάθειά του ν' ἀργηθεῖ δλόκληρο τὸν ἀστερισμὸν τῶν στάσεων, φιλοδοξίων, πράξεων κ.ο.κ., ποὺ δημιουργήθηκαν σὲ σχέση μὲ τὸν κόσμο καὶ ποὺ προσπαθοῦσε τώρα γὰ ἀποδεσμεύσει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικό του ἔσωτό, βάλθηκε γὰ ύποδιβάσει δλόκληρο τὸ εἶναι του σὲ μὴ - εἶναι. Βάλθηκε, δοσο πιὸ συστηματικὰ μποροῦσε, γὰ γίνει ἔνα τίποτα. "Ἐχοντας τὴν πεποίθηση πώς δὲν ήταν κανείς, δὲν ήταν τίποτα, τὸν παρακινοῦσε ἡ εἰλικρίνεια γὰ εἰ ν αἱ τίποτα." Εγινώθε πώς ἀφοῦ δὲν ήταν κανένας, δρειλε κιόλας γὰ γίνει κανένας. Ή ἀνωγυμία ήταν ἔνας μαγικὸς τρόπος μὲ τὸν δποῖο μετέτρεψε αὐτὴ τὴν πεποίθηση σὲ πραγματικὸ γεγονός. "Οταν ἐγκατέλειψε τὴν δουλιά του, ἀρχισε γὰ περιπλανιέται ἀδιάκοπα σ' ὅλη τὴν χώρα. Δὲν ἀνήκε πουθεγά. Πήγαινε ἀπὸ δπουδήποτε σὲ δπουδήποτε: δὲν εἶχε παρελθόν, οὔτε μέλλον. Δὲν εἶχε κτήματα, οὔτε φίλους. Μὲ τὸ γὰ μὴν εἶναι τίποτα, μὲ τὸ γὰ μὴ γνωρίζει κανένας καὶ γὰ μὴν τὸν γνωρίζει κανένας, δημιουργοῦσε τίς συνθῆκες ποὺ τοῦ ἐπέτρεπαν γὰ πιστέψει εύκολότερα, πώς δὲν ἦταν κανείς.

Τὸ ἀμάρτημα τοῦ Αύγαν γὰ ἐκσπερματώσει πάγω στὴ γή, ήταν πώς, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἔχανε τὴν παραγωγικότητα καὶ δημιουργικότητά του. Ή ἐνοχὴ τοῦ Πῆτερ, δπως τὸ ἐξέφρασε κι ὁ ἴδιος ἀργότερα, δὲν ήταν ἀπλῶς ἐπειδὴ αὐγανιζόταν καὶ εἶχε σαδι-

στικές φαντασιώσεις, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ κάνει μὲ τοὺς ἄλλους, ἔκεινο ποὺ ἔκανε μαζί τους στὶς φαντασιώσεις του. "Οταν προσπάθησε καὶ μέχρι ἔνα σημεῖο κατόρθωσε, νὰ χαλιγαγωγήσει, ἀν δχι νὰ ἀπωθήσει, τὶς φαντασιώσεις του, ἢ ἐνοχὴ του δὲ συγδεόταν μόνο μὲ τὶς φαντασιώσεις του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ γεγονός δτι τὶς ἀπωθοῦσε. "Οταν έβαλθηκε νὰ γίνει ἔνα τίποτα, ἢ ἐνοχὴ του δὲν ἀφοροῦσε μόνο τὸ γεγονός, δτι δὲν εἶχε δικαιώματα νὰ κάνει δτι κάθε κανονικὸς ἀνθρωπος, ἀλλὰ καὶ τὸ δτι δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ κάνει κάτι τέτοιο, παρὰ μόνο ἐνάγτια καὶ σὲ πεῖσμα τῆς συγείδησής του, ποὺ τοῦ ἔλεγε πώς διτιδήποτε ἔκανε (ἢ μποροῦσε νὰ κάνει) στὴ ζωὴ ἀγάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ήταν ἐσφαλμένο. Ἡ ἐνοχὴ του συγδεόταν μὲ τὸ γεγονός δτι μὲ δικῇ του πρωτοβουλία στήριζε τὸ αἰσθημα πώς δὲν ἔχει δικαιώματα στὴ ζωὴ κι δτι ἀργιόταν στὸν ἑαυτό του νὰ συμμετάσχει στὶς δυνατότητες αὐτῆς τῆς ζωῆς.

"Εγιωθε ἐνοχος, δχι τόσο γιὰ τὶς ἐπιθυμίες, δρμές, ἢ παρορμήσεις του καθαυτές, ἀλλὰ γιατὶ δὲν εἶχε τὸ σθένος νὰ γίνει πραγματικὸ πρόσωπο, κάνοντας πραγματικὰ πράγματα, μὲ πραγματικοὺς ἀνθρώπους, στὴν πραγματικὴ ζωὴ. Ἡ ἐνοχὴ δὲν ήταν γιὰ τὶς ἐπιθυμίες του, ἀλλὰ γιατὶ παρέμεναν ἀπλῶς ἐπιθυμίες. Τὸ αἰσθημα τῆς ματαιότητας ξεκιγοῦσε ἀπὸ τὸ γεγονός πώς οἱ ἐπιθυμίες του ἐκπληρώνονταν μόνο στὶς φαντασιώσεις του κι δχι στὴν πραγματικότητα. Ο αὐγανισμὸς ήταν μιὰ κατεξοχὴν δραστηριότητα ποὺ ὑποκαταστοῦσε τὴ δημιουργικὴ σχέση μὲ τὸν πραγματικὸ ἄλλο, μὲ μιὰ στείρα σχέση μὲ τὰ φαντάσματα τῶν φαντασιώσεών του. Αντὶ γιὰ τὴν ἐνδεχόμενη ἐνοχὴ ποὺ θὰ προέκυπτε ἀπὸ μιὰ πραγματικὴ ἐπιθυμία γιὰ ἔνα πραγματικὸ πρόσωπο, ἢ ἐνοχὴ του ἀφοροῦσε τὸ δτι οἱ ἐπιθυμίες του ήταν φαντασιωτικές.

"Ἡ ἐνοχὴ εἶγαι τὸ σιωπηλὸ κάλεσμα τοῦ Εἴγαι γιὰ τὸν ἑαυτό του, λέει δ Χάιντεγκερ. Αύτὸ ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ δνομάσει α ὅθε ν τι κ ἡ ἐ γ ο χ ἡ τοῦ Πήτερ εἶγαι τὸ δτι παραδόθηκε στὴ μ ἡ - α ὅθε ν τι κ ἡ ἐ γ ο χ ἡ τοῦ καὶ δτι ἔκανε στόχο τῆς ζωῆς του νὰ μὴν εἶγαι δ ἑαυτός του.

Σ' αὐτὸ τὸν ἀρρωστο ὑπῆρχε καὶ ἡ διαίρεση τοῦ ἐσωτερικοῦ του ἑαυτοῦ, ποὺ ἥδη ἀγαφέραμε. Απὸ τὶς πρῶτες του μέρες κιόλας τὸν καταδίωκε τὸ αἰσθημα πώς δὲν εἶγαι κανένας καὶ τώρα

ἡταν ἀποφασισμένος γὰρ δημιουργήσει τίς συνθῆκες ποὺ θὰ ἐπι-
θεῖται αὐτὸν τὸ αἰσθημα. Ταυτόχρονα δμως, ἔγιωθε πώς εἶναι
κάτι ίδιαιτερο, μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ καὶ σκοπό, ἀπεσταλμένος τοῦ
Θεοῦ στὴ γῆ. Αὐτὴ ἡ κενὴ παντοδύναμία καὶ τὸ ἀποστολικὸν αἴ-
σθημα τὸν τρόμαζαν καὶ τὰ παραμέρισε σὰν «ἔνα τρελὸν αἴσθημα».
Διαισθαγόταν πώς ἂν ἔδιγε διέξοδο σ' αὐτὸν τὸ αἰσθημα, θὰ κατέ-
ληγε, κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Empson «στὸ φρεγοκομεῖο καὶ στὰ
παρεπόμενά του». Κι δμως τοῦ ἐπιβλήθηκε δαριὰ ποινή, ἐπειδὴ
ἀφέθηκε στὴν ἐγαλλακτικὴ λύση. Ἀφοῦ προσπαθοῦσε γὰρ μὴν εἰ-
γαί κανεῖς, ἀποφεύγοντας γὰρ ζεῖ μέσα καὶ διαμέσου τοῦ σώματός
του, τὸ σῶμα του ἔγινε κατὰ κάποιο τρόπο νεκρό.

“Οταν λοιπὸν ἐγκατέλειψε τὴν προσποίηση, τὸ σῶμα ἐπιβλή-
θηκε στὴν ἀντίληψή του σὰν κάτι μουχλιασμένο, ταγγισμένο, ἀ-
φύσικο — στὴν πραγματικότητα σὰν κάτι νεκρὸν κι ἄψυχο. Εἶχε
ἀποκόψει τὸν ἔαυτό του ἀπὸ τὸ σῶμα του μὲν ἔνα εἶδος πέρισφικτι-
κοῦ ἐπίδεσμου (τουργικὲ) κι ἔτσι, τόσο ὁ ἀσώματος ἔαυτός, δοσο
καὶ τὸ “ἀποζευγμένο” του σῶμα, ἀνέπτυξαν μιὰ μορφὴ ὑπαρξια-
κῆς γάγγραινας.

Μιὰ ἀπὸ τὶς μεταγενέστερες παρατηρήσεις του ἔκφράζει λα-
κωνικὰ τὴν οὐσία τοῦ θέματος:

«”Ημουγα κατὰ κάποιο τρόπο νεκρός. Ξέκοψα τὸν ἔαυτό
μου ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ κλείστηκα ἐρμητικὰ στὸν ἔαυτό
μου. Καὶ καταλαβαίνω πώς ἔτσι γίνεσαι, κατὰ κάποιο τρό-
πο, νεκρός. Πρέπει γὰρ ζεῖς στὸν κόσμο μαζὶ μὲν ἄλλους
ἀγθρώπους. ”Αγ δὲν τὸ κάνεις, κάτι πεθαίνει μέσα σου. ”Α-
κούγεται ἀνόητο. Δὲν τὸ καταλαβαίνω πραγματικά, ἀλλὰ
φαίνεται πώς κάτι τέτοιο συμβαίνει. Εἶναι ἀστεῖο».

MEPOΣ TPITO

Ψυχωτικές έξελίξεις

Τὰ πάντα γκρεμίζονται, τὸ κέντρο δὲν ἀντέχει.
 Ἀναρχία ξεχύνεται πάνω σιδήρῳ κόσμῳ.

W. B. YEATS

Έξετάσαμε ήδη, ιδιαίτερα μὲ τὶς περιπτώσεις τοῦ Ντέιβιντ καὶ καὶ Πῆτερ, τὶς σχιζοειδεῖς ἐκδηλώσεις ποὺ προσεγγίζουν ἐπικίνδυνα τὴν καθαρὴν ψύχωσην. Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ θὰ μελετήσουμε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς δποίους διασχίζει κανεὶς τὴν μεθώριο καὶ περνᾶ στὴν ψυχωτικὴν κατάστασην. Ἐδῶ, φυσικά, δὲν εἶναι δυγατὸ νὰ κάνουμε ἀκριβὴ δρισθέτησην ἀνάμεσα στὴν ψυχοπνευματικὴν ὑγείαν καὶ ἀρρώστια, ἀνάμεσα στὸν ὑγιὴ σχιζοειδὴν καὶ τὸ σχιζοφρενικό. Μερικὲς φορὲς η εἰσβολὴ τῆς ψύχωσης εἶναι τόσο δραματικὴ καὶ ξαφνικὴ καὶ οἱ ἐκδηλώσεις τῆς τόσο μονοσήμαντες, ὥστε νὰ μήν τίθεται θέμα η ἀμφιβολία γιὰ τὴ διάγνωση. Παρόλα αὐτά, σὲ πολλὲς περιπτώσεις δὲν ὑπάρχει τόσο ξαφνικὴ καὶ φανερὴ ποιοτικὴ ἀλλαγὴ, ἀλλὰ μὰ μεταβατικὴ κατάσταση, ποὺ παρατείνεται γιὰ χρόνια, χωρὶς νὰ ἔγτοπίζεται ἀνέχει ξεπεραστεῖ ἔγα κρίσιμο σημεῖο.

Γιὰ νὰ καταγοήσουμε τὴ φύση αὐτῆς τῆς μετάβασης ἀπὸ τὴν ψυχοδιανοητικὴν ὑγείαν στὴν ἀρρώστια, μὲ ἀφετηρία τὴν ιδιαίτερη μορφὴ σχιζοειδοῦς ὑπαρξιακῆς κατάστασης ποὺ περιγράφωμε στὶς προηγούμενες σελίδες, εἶναι ἀγαγκαῖο νὰ ἔξετάσουμε τὶς ψυχωτικὲς δυνατότητες ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὸ ιδιαίτερο αὐτὸ ὑπαρξιακὸ πλαίσιο. Στὴν κατάσταση αὐτή, ὅπως ηδη ἀναφέραμε, δ “έκαυτός” γιὰ ὁ ἀναπτύξει καὶ νὰ διατηρήσει τὴν ταυτότητα κι αὐτονομία του καὶ γιὰ νὰ ἔξασφαλιστεῖ ἀπὸ τὶς ἔμμονες ἀπειλὲς καὶ τοὺς κιγδύνους τοῦ κόσμου, ἀποκόβεται ἀπὸ τὸν ἀμεσο δεσμό του μὲ τοὺς ἀλλοὺς καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ γίνει ἀγτικεύμενο τοῦ ιδίου τοῦ έκαυτοῦ:

Νὰ συγδεθεῖ, δηλαδὴ, ἀμεσα μόνο μὲ τὸν ἔαυτό του. Οἱ βασικές του λειτουργίες τότε εἶναι ἡ φαντασίωση καὶ ἡ παρατήρηση.

Τώρα, στὸ βαθὺ ποὺ πετύχει αὐτό, μιὰ ἀγαγκαῖα συγέπεια εἶναι, δτὶ δ ἔαυτὸς δυσκολεύεται γὰ διατηρήσει δποιοδήποτε «αἰσθημα τοῦ πραγματικοῦ», γιὰ τὸν ἵδιο λόγο ἀκριβῶς ποὺ δὲ δρίσκεται σὲ “ἐπαφὴ” μὲ τὴν πραγματικότητα, ποὺ δὲ “συγαντᾶ” ποτὲ τὴν πραγματικότητα. “Οπως τὸ διατύπωσε δ Μιγκόφσκι (1953), ὑπάρχει ἀπώλεια “ζωτικῆς ἐπαφῆς” μὲ τὸν κόσμο. Ἀντὶ γι’ αὐτό, ἡ σχέση μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν κόσμο παραδίνεται στὸ σύστημα φευδο - ἔαυτοῦ, τοῦ δποίου οἱ ἀντιλήψεις, τὰ αἰσθήματα, οἱ σκέψεις, οἱ πράξεις, ἔχουν ἔνα σχετικὰ χαμηλὸ “συγτελεστὴ πραγματικότητας”.

Τὸ ἀτομο σ’ αὐτὴ τὴν κατάσταση μπορεῖ γὰ ἐμφανίζεται σχετικὰ φυσιολογικός, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἔξωτερικὴ φυσιολογικὴ πρόσοφη διατηρεῖται μὲ δλοένα πιὸ ἀπελπισμένα καὶ μὴ - φυσιολογικὰ μέσα. “Ο ἔαυτὸς ἀσχολεῖται μὲ τὴ φαντασίωση στὸν ἵδιωτικὸ “κόσμο” τῶν “πγευματικῶν” πραγμάτων, δηλ. μὲ τὰ δικὰ του ἀντικείμενα, καὶ παρατηρεῖ τὸν φευδο - ἔαυτό, ποὺ μόνο αὐτὸς συμμετέχει στὸν “κόσμο ποὺ μοιραζόμαστε”. Ἀφοῦ δὲ ἀμεση ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἄλλους στὸν πραγματικό, κοινό, κόσμο μεταβιβάστηκε στὸ σύστημα φευδο - ἔαυτοῦ, δ ἔαυτὸς δὲν μπορεῖ γὰ ἐπικοινωνήσει μ’ αὐτὸ τὸν κόσμο παρὰ μόνο διαμέσου αὐτοῦ τοῦ συστήματος. ”Ετσι, αὐτὸ ποὺ ἀρχικὰ κατασκευάστηκε σὰ φρουρὰ ἡ φράγμα, γιὰ νὰ προφυλάξει τὸν ἔαυτὸ ἀπὸ τὶς διαβρωτικὲς ἐπαφές, γίνεται δ τοιχὸς μιᾶς φυλακῆς, ἀπ’ ὅπου δ ἔαυτὸς δὲν μπορεῖ γὰ δραπετεύσει.

“Ετσι οἱ ἀμυνες ἐνάντια στὸν κόσμο ἀποτυγχάνουν ἀκόμα καὶ στὶς ἀρχικές τους λειτουργίες: δηλ. νὰ ἐμποδίσουν τὶς παρεισβολὲς (καταποντισμὸς) καὶ γὰ διατηρήσει τὸν ἔαυτὸ ζωγτανό, ἐμποδίζοντας τοὺς ἄλλους νὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ χειρίζονται τὸ ἀτομο σὰν πράγμα. Τὸ ἄγχος ἐπαγέρχεται ἀθόρυβα, πιὸ ἔντονο ἀπὸ ποτέ. Ἡ μὴ - πραγματικότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἀντίληψη καὶ ἡ πλαστότητα ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς σκοποὺς τοῦ συστήματος φευδο - ἔαυτοῦ, ἔξελίσσονται σὲ αἰσθήματα ἀπονέκρωσης δλόκληρου τοῦ κοινοῦ κόσμου, τοῦ σώματος κι διειδήποτε ὑπάρχει καὶ διαβρώγουν ἀκόμη καὶ τὸν “ἀληθινὸ” ἔαυτό. Τὰ πάντα ἐκμηδενίζονται. ”Ο ἔξωτερικὸς ἔαυτὸς γίνεται ἔντελῶς ἔξωπραγματικὸς ἡ

“φαντασματικός”, διχασμένος καὶ νεκρός καὶ δὲν μπορεῖ πλέον νὰ διατηρήσει τὴν δποια ἐπισφαλή αἰσθηση ταυτότητας εἶχε ἀρχικά. Αὐτὸ δὲπιδειγώνεται μὲ τὴ χρησιμοποίηση ἔκείνων τῶν δυνατοτήτων ποὺ εἶναι καὶ οἱ πιὸ ἀρνητικὲς σὰν ἄμυνες, π.χ. ἡ ἀποφυγὴ τῆς ταύτισης γιὰ γὰ διατηρηθεῖ ἡ ταυτότητα (ἀφοῦ, δπως δεῖξαμε, ἡ ταυτότητα διαμορφώνεται καὶ διατηρεῖται δισδιάστατα, ἀπαιτεῖ τόσο τὴν ἀγαγγώριση τῶν ἀλλων, δσο καὶ τὴν ἀγαγγώριση τοῦ ἔαυτοῦ). ἡ ἡ ἐσκεμμένη καλλιέργεια μιᾶς κατάστασης “θαγάτου - ἐν - ζωῆ”, σὰν ἄμυνα ἐγάντια στὴν δδύνη τῆς ζωῆς.

Τόσο οἱ προσπάθειες ποὺ ἀποσκοποῦν στὴν παραπέρα ἀπόσυρση τοῦ ἔαυτοῦ, δσο κι ἔκείνες ποὺ ἀποσκοποῦν στὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἔαυτοῦ, συγδυάζονται καὶ κατευθύνονται πρὸς τὴν ψύχωση. Ἀπὸ μιὰ ἀποφη, δ σχιζοειδῆς μπορεῖ νὰ προσπαθεῖ ἀπελπισμένα γὰ εἶναι δ ἔαυτός του, νὰ ἐπαγκτήσει καὶ γὰ διατηρήσει τὸ εἶναι του ὥστόσο, εἶναι πολὺ δύσκολο γὰ ξεχωρίσει τὴν ἐπιθυμία γιὰ “εἶναι” ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ “μὴ - εἶναι”, ἀφοῦ τὰ περισσότερα ἀπ’ δσα κάνει δ σχιζοειδῆς εἶναι ἀπὸ φύση τους περίπλοκα καὶ διφορούμενα. Μπορεῖ κανεὶς γὰ διοστηρίξει μογοσήμαντα, ἀν δ Πῆτερ προσπαθοῦσε γὰ καταστρέψει τὸν ἔαυτό του ἡ γὰ τὸν διατηρήσει; Δὲν μπορεῖ γὰ δοθεῖ ἀπάγτηση, ἀν θεωροῦμε τους δυὸ δρους τῆς διάζευξης ἡ/ἡ γὰ ἀλληλοαποκλείονται. Οἱ ἄμυνες τοῦ Πῆτερ ἀπέναντι στὴ ζωὴ συγίστανται, κατὰ ἔνα μεγάλο μέρος, στὴ δημιουργία μιᾶς μορφῆς θαγάτου μέσα στὴ ζωή, ποὺ φαινόταν γὰ ἐπιτρέπει ἔνα κάποιο βαθμὸ ἐλευθερίας ἀπὸ τὸ ἀγχος, τουλάχιστο προσωριγά. Γιὰ γὰ ἐπιβιώσει ἔπρεπε, δπως καὶ δ δίδελφυς γὰ προσποιηθεῖ τὸ νεκρό. Ο Πῆτερ μποροῦσε ἡ γὰ εἶναι δ “ἔαυτός” του, δταν ἦταν ἀγώνυμος καὶ ἴνκογνιτο, δταν δηλ. δὲν ἦταν γγωστός στους ἀλλους, ἡ γ’ ἀφήσει τὸν ἔαυτό του γὰ τὸν γγωρίσουν οἱ ἄλλοι, δταν δὲν ἦταν δ “ἔαυτός” του. Αὐτὴ ἡ διφορούμενη κατάσταση δὲν μποροῦσε γὰ διατηρηθεῖ ἐπ’ ἀπειρον, ἀφοῦ ἡ αἴσθηση τὴς ταυτότητας ἀπαιτεῖ τὴν ὕπαρξην ἀλλού, ἀπὸ τὸ γ δ ποτίο (ἀνα) γνωρίζεται κανεὶς κανεὶς· καὶ μιὰ σύζευξη αὐτῆς τῆς ἀγαγγώρισης τοῦ ἔαυτοῦ ἀπὸ τὸν ἀλλο μὲ τὴν αὐτο - ἀγαγγώριση. Δὲν εἶναι δυνατὸ γὰ ζεῖ κανεὶς ἐπ’ ἀπειρον πνευματικὰ ὑγιῆς, ἀν προσπαθεῖ γὰ ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ τους ἀλλους καὶ γὰ ἀπο-

χωριστεῖ ἀπὸ ἔνα τμῆμα τοῦ ἵδιου του τοῦ εἶναι.

Ἐγας τέτοιος τρόπος “ὑπαρξῆς - μὲ - τοὺς ἄλλους” προϋποθέτει τὴν ἴκανότητα γὰρ διατηρεῖ κανεὶς τὴν πραγματικότητά του μὲ μιὰ βασικὰ αὐτιστική ταυτότητα. Προϋποθέτει πώς εἶναι τελικὰ δυνατὸν γὰρ εἶναι κανεὶς ἀγθρωπός, χωρὶς τὴν διαλεκτικὴ σχέση μὲ τοὺς ἄλλους. Φαίνεται δτὶ δόλος σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ ἐλιγμοῦ εἶναι ἡ διαφύλαξη τῆς “ἐσωτερικῆς” ταυτότητας ἀπὸ τις φαντασιωτικὲς καταστροφὲς ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἔξωτερικὲς πηγές, μὲ τὴν ἔξαλειψη κάθε ἀμεσης ἐκ τῶν ἔξω πρόσθιασης ποὺ δόηγεται στὸν “ἐσωτερικὸν” ἑαυτό. Ἀλλὰ χωρὶς γὰρ χαρακτηρίστει δ “ἑαυτὸς” ἀπὸ τὸν ἄλλο, χωρὶς γὰρ δεσμευτεῖ πρὸς τὸ “ἀντικεμενικὸν” στοιχεῖο καὶ χωρὶς γὰρ διαθεῖται σὲ μιὰ διαλεκτικὴ σχέση πρὸς τοὺς ἄλλους, δ “ἑαυτὸς” δὲν εἶναι ἴκανὸς γὰρ διατηρήσει τὴν δποια ἀβέβαιη ταυτότητα ἢ ζωγράφια ἥδη κατέχει.

Ἐχουμε ἥδη περιγράψει τὶς ἀλλαγές ποὺ ὑποβάλλεται δ ἑαυτός. Μποροῦμε γὰρ τὶς συνοφίσουμε ὡς ἔξης:

1. Γίνεται “φαντασματικός” ἢ “ἔξαυλώνεται”, ὅπότε χάνει κάθε σταθερὰ ριζωμένη ταυτότητα.

2. Γίνεται ἔξωπραγματικός.

3. Γίνεται ἀποστεωμένος, κενός, γεκρός καὶ διχασμένος.

4. Φορτίζεται δλοένα καὶ περισσότερο μὲ μίσος, φόβο καὶ φθόνο.

Αὕτες εἶναι οἱ τέσσερις πλευρὲς τῆς ἵδιας διαδικασίας, θεωρημένης ἀπὸ διαφορετικὲς σκοπιές.

Ο Τζέպις ὠθησε αὐτὴν τὴν διαδικασία στὰ δρια τῆς ψυχοδιαγονητικῆς ὑγείας, ἵσως μάλιστα πέρα ἀπ’ αὐτά. Αὕτος δ εἰκοσιοχτάχρονος νέος εἶχε καλλιεργήσει ἐσκεμένα — δπως συμβαίγει συνήθως σ’ αὐτές τὶς περιπτώσεις — ἔνα διχασμὸν ἀνάμεσα σ’ αὐτὸν ποὺ θεωροῦσε “ἀληθινὸν ἑαυτὸν” καὶ στὸ σύστημα φευδο - ἑαυτοῦ.

Γιὰ τὸν ἵδιο δὲν ὑπῆρχε, σχεδόν, τρόπος δρασης ἐνδεικτικός, δὲν ὑπῆρχε σκέψη ἢ πράξη, ποὺ γὰρ μὴν εἶναι φεύτικη καὶ μὴ - πραγματική. Η δραση, ἢ σκέψη, τὸ αἰσθημα, ἢ πράξη, ήταν ἀπλῶς “μηχανικά” καὶ μὴ - πραγματικά, γιατὶ ἀποτελοῦσαν τὸν τρόπο ποὺ “ἐκεῖγοι” ἔβλεπαν, σκέφτονταν, αἰσθάνονταν ἢ ἔγερ-

γοῦσαν. Πηγαίνοντας κάθε πρωΐ στὸ τραῖνο, ἀν συναυτοῦσε κανένα, ἔπειρε πά συντονιστεῖ μαζὶ του, γὰ μιλήσει καὶ γὰ γελάσει γιὰ τὰ πράγματα ποὺ δικαίας μιλοῦσε καὶ γελοῦσε. «Οταν ἀγοίγω τὴν πόρτα τοῦ τραίνου κι ἀφήγω κάποιο γὰ προπορευτεῖ, δὲν τὸ κάνω ἀπὸ ἀδρότητα, ἀλλὰ εἰγαι ἔνας τρόπος γὰ ἐνεργῷ δσο τὸ δυνατὸ πιὸ δμοια μὲ τοὺς ἄλλους». Ή προσπάθειά του δμως γὰ φανεῖ σὰν δλους τοὺς ἄλλους, γιγάνταν μὲ τόση δυσφορία γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ περιφρόνηση γιὰ τὸν ἔαυτό, ὥστε ἡ καθαυτὴ συμπεριφορά του ἦταν ἔνα ἀλλόκοτο προϊδν σύγκρουσης ἀνάμεσα στὴν ἀπόκρυψη κι ἀποκάλυψη τῶν “ἀληθινῶν” του αἰσθημάτων.

Ἐπιχείρησε γὰ ἐνισχύσει θετικὰ τὴν ταυτότητά του ἔχοντας ἐκκεντρικὲς ἰδεές: Ὅποστήριζε τὸν εἰρηνισμό, τὴν θεοσοφία, τὸν πγευματισμό, τὸν ἀποκρυφισμό, τὴν φυτοφαγία. Φαίγεται πώς τὸ γεγονός δτι μποροῦσε νὰ μοιραστεῖ μὲ τοὺς ἄλλους τουλάχιστον τὶς παράξενες ἰδέες του, ἀποτελοῦσε τὸ μοναδικὸ σημαντικὸ παράγοντα στὴ διατήρηση τῆς υγείας του. Γιατὶ σ’ αὐτὲς τὶς περιορισμένες περιοχές μποροῦσε καμιὰ φορὰ γὰ δρίσκεται μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, μοιραζόμενος μαζὶ τους τὶς ἰδέες καὶ τὶς περίεργες ἐμπειρίες του. Στὴ δική μας δυτικὴ κουλτούρα, τέτοιες ἰδέες καὶ ἐμπειρίες τείγουν γὰ ἀπομονώγουν τὸ ἀτομο ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του καὶ, ἐκτὸς ἀν τὸν βοηθοῦν γὰ προσεγγίσει μιὰ μικρὴ δμάδα “ἐκκεντρικῶν”, ἡ ἀπομόνωσή του κινδυνεύει γὰ μεταβληθεῖ σὲ φυχωτικὴ ἀποξένωση. Γιὰ παράδειγμα, τὸ “σχῆμα τοῦ σώματός” του ἐκτεινόταν πέρα ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ τὸ θάνατο καὶ κατέλυε τοὺς συγηθισμένους περιορισμοὺς τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου. Εἶχε διάφορες “μυστικὲς” ἐμπειρίες, στὶς δποῖες ἔνιωθε ἐνωμένος μὲ τὸ Ἀπόλυτο, μὲ τὴ Μιὰ Πραγματικότητα. Οἱ νόμοι, μὲ τοὺς δποίους “γγώριζε” μυστικὰ πῶς λειτουργεῖ δικόσμος, ἥταν ἐντελῶς μαγικοί. Ἐν μέρει μόγο πραγματικὸς (πραγματοποιημένος), παγιδευόταν δλοένα καὶ περισσότερο μέσα στὶς σχέσεις του μὲ ἐκείνους ποὺ μοιραζόντουσαν τὶς ἀπόψεις του καὶ διδιος γιγάνταν τμῆμα τοῦ κόσμου τῆς μαγείας. Τὰ ἀντικείμενα τῆς φαντασίωσης ἥτης φαντασίας υπακούουν σὲ μαγικοὺς νόμους· ἔχουν μαγικὲς σχέ-

σεις κι ὅχι πραγματικές. "Οταν δὲ ἔαυτός" συμμετέχει δλοένα και περισσότερο στὶς φαντασιωτικὲς σχέσεις, δλοένα και λιγότερο ἀμεσα στὶς πραγματικὲς σχέσεις, χάνει τὴ δική του πραγματικότητα. Γίνεται ὅπως τὰ ἀντικείμενα μὲ τὰ δποῖα σχετίζεται: ἔνα μαγικὸ φάντασμα. Μιὰ ἀπὸ τὶς συγέπειες εἶναι δτι, γιὰ ἔνα τέτοιο "ἔαυτό", τὰ πάντα γίνονται δυγατά, ἀνεπηρέαστα — ὅπως ἀργὰ ἡ γρήγορα και κάθε ἐπιθυμία — ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, τὴν ἀναγκαιότητα, τὸ καθορισμένο και πεπερασμένο. "Αγ συμβαίνει αὐτό, δὲ ἔαυτός" μπορεῖ γὰ εἶναι δτιδήποτε, δπουδήποτε και γὰ ζεῖ σὲ δποιναδήποτε χρονικὴ στιγμή. Αύτὸ συνέδαινε και μὲ τὸν Τζέιμς: «Στὴ φαντασία του» διαμορφωνόταν κι ἐμπεδωγόταν ἡ πεποίθηση πώς εἶχε φανταστικὲς δυνάμεις (ἀπόκρυφες, μαγικές, μυστικές), χαρακτηριστικὰ δσαφεῖς κι ἀκαθόριστες, ποὺ συνέδαλαν, ὠστόσο, στὴν ἰδέα πώς δ Τζέιμς δὲν ἦταν ἀπλῶς αὐτῆς τῆς ἐποχῆς κι αὐτοῦ τοῦ χώρου, μ' αὐτοὺς τοὺς γονεῖς, ἀλλὰ κάποιο ἰδιαίτερο πρόσωπο μὲ ἔξαιρετικὴ ἀποστολή, μιὰ μετενσάρκωση, ζωας, τοῦ Βούδα ἡ τοῦ Χριστοῦ.

Δηλαδή, δὲ ἀληθιγός" ἔαυτός δὲν εἶναι πλέον ριζωμένος στὸ θηγητὸ σῶμα και γίνεται "φαντασματικός", ἔξαυλώγεται σ' ἔνα ἀμετάβλητο φάντασμα τῆς ἴδιας τῆς φαντασίας τοῦ ἀτόμου. Ταυτόχρονα, καθὼς δὲ ἔαυτός εἶναι ἀπομονωμένος γιὰ γὰ ἀμύγεται στοὺς ἔξωτερικοὺς κινδύνους ποὺ γίγονται αἰσθητοὶ σὰν ἀπειλές κατὰ τῆς ταυτότητάς του, χάνει τὴν δποια ἐπισφαλή ταυτότητα ἥδη εἶχε. Ἐπιπλέον ἡ ἀπόσυρση ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καταλήγει στὴν ἴδια τὴν ἀποστέωση τοῦ "ἔαυτοῦ". Ἡ παντοδυναμία του βασίζεται στὴν ἀνικανότητα. Ἡ ἐλευθερία του λειτουργεῖ σ' ἔνα κενό. Ἡ δραστηριότητά του εἶναι χωρὶς ζωή. Ὁ ἔαυτός γίνεται στεγγός και νεκρός.

Στὸν κόσμο τῶν ὄνειρων του, δ Τζέιμς αὐτοβιώνεται σ' ἔνα ἐρημωμένο κόσμο πιὸ ἀπομονωμένος ἀπ' δτι ἀφυπνισμένος. Γιὰ παράδειγμα:

1. Βρέθηκα σ' ἔνα χωριό. Ἀντιλήφθηκα πώς ἦταν ἐγκαταλειμένο· εἶναι ἐρειπωμένο· δὲν ἔχει ζωή μέσα του...
2. . . . στεκόμουνα στὴ μέση ἐνὸς γυμνοῦ τοπίου. Ἡταν τελείως ἐπίπεδο. Δὲν ὑπῆρχε ζωή τριγύρω. Τὸ χορτάρι μόλις

φύτρωνε. Τὰ πόδια μου ήταν χωμένα στή λάσπη...

3. . . ημουνα σ' ἔνα ἔρημο μέρος μὲ δράχους καὶ ἄμμο. Εἰχα καταφύγει ἐκεῖ κυνηγημένος ἀπὸ κάτι τώρα προσπαθούσα γὰ επιστρέψω κάπου, ἀλλὰ δὲν ἦξερα τὸ δρόμο...

Ἡ τραγικὴ εἰρωνεία εἶναι ὅτι τελικὰ τὸ ἄγχος εἶναι ἀναπόφευκτο τὸ ἄγχος κι ὅτιδήποτε ἄλλο, γίνεται ἀκόμα πιὸ βασανιστικό, γιατὶ σ' ὅλες τις ἐμπειρίες τῆς ἐγρήγορσης καὶ τοῦ διείσδυτος ἔνα μόνιμο αἰσθημα ἐκμηδένισης κι ἀπογέκρωσης.

Οἱ ἑαυτὸς μπορεῖ γὰ εἶναι “πραγματικὸς” μόνο σὲ σχέση μὲ πραγματικοὺς ἀνθρώπους καὶ πράγματα. Ἀλλὰ φοβᾶται πώς οἱ σχέσεις θὰ τὸν καταδροχθίσουν, θὰ τὸν ἀπομεζήσουν. “Αν τὸ ‘ἔγώ’” ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μόνο μὲ ἀντικείμενα τῆς φαντασίωσης, ἐνῶ ὁ φευδο-ἑαυτὸς ἀναλαμβάνει τις συναλλαγὲς μὲ τὸν κόσμο, ἐμφανίζονται διάφορες βαθιές φαινομενολογικὲς ἀλλαγὲς σ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐμπειρίας.

Ἐτσι, τὸ σημεῖο στὸ δποτο καταλήξαμε εἶναι, ὅτι ὁ ἑαυτός, ὅγεις ὑπερβατικός, παντοδύναμος, ἐλεύθερος μὲ τὸ δικό του τρόπο, γίνεται δποιοσδήποτε στὴ φαντασία καὶ κανένας στὴν πραγματικότητα.

Οἱ ἑαυτὸς αὐτὸς συγδέεται μὲ ἀντικείμενα τῶν φαντασιώσεών του. Μὲ τὸ γὰ εἶναι ἔνας “ἑαυτὸς — ἐν φαντασίᾳ” τελικὰ ἔξαυλωνται. Μπροστὰ στὸν ἔντονο φόβο τῆς δέσμευσης πρὸς τὸ ἀντικείμενον κὸ στοιχεῖο, ἀναζητᾶ γὰ διατηρήσει τὴν ταυτότητά του ἀλλὰ μὲ τὸ γὰ μὴν εἶναι πλέον ριζωμένος στὸ γεγονός (στὴν πραγματικότητα), στὸ καθορισμένο κι δριστικό, καταλήγει γὰ κινδυνεύει γὰ χάσει αὐτὸ ποὺ ἐπιχειροῦσε πάνω ἀπ' ὅλα γὰ σώσει. Χάνοντας τὸ καθορισμένο, χάνει τὴν ταυτότητά του χάγοντας τὴν πραγματικότητα, χάνει τὴ δυνατότητα γὰ ἔξασκήσει μὰ ἀποτελεσματικὴ ἐλευθερία ἐκλογῆς στὸν κόσμο. Στὴν προσπάθεια γὰ διαφύγει τὸν κίνδυνο τοῦ θανάτου, γίνεται νεκρός. Τὸ ἀτομο δὲν μπορεῖ πλέον γὰ βιώσει τὸν κόσμο ὅπως τὸν βιώνουν οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι, ἀν καὶ πιθανὰ γὰ γγωρίζει πῶς εἶναι ὁ κόσμος γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀν ὅχι γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἀλλὰ ἡ ἀμεση αἰσθηση τῆς πραγματικότητας τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ γὰ διατηρηθεῖ ἀπὸ ἔνα σύστημα φευδο-έαυτοῦ. Ἐπιπλέον, τὸ σύστημα φευδο - ἔαυτοῦ δὲν μπορεῖ

γὰ ἐλέγξει τὴν πραγματικότητα, γιατὶ δὲ ἔλεγχος τῆς πραγματικότητας ἀπαιτεῖ μιὰ ἀνεξάρτητη σκέψη, που νὰ μπορεῖ γὰ ἐκλέγει τὶς καλύτερες ἀπὸ τὶς ἐναλλακτικὲς λύσεις κ.ο.κ., καὶ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἔλλειψη ἀνεξαρτησίας σκέψης ἔχει καταστήσει τὸν ψευδό - ἔαυτὸ φεύτικο.

“Οταν ἡ ἐμπειρία ἀπὸ τὸν ἔξωτερικὸ κόσμο διυλίζεται γιὰ νὰ περάσει στὸν ἔσωτερικὸ ἔαυτό, δὲ ἔαυτὸς αὐτὸς δὲν μπορεῖ πλέον γὰ διώσει ἢ νὰ ἐκφράσει τὶς ἐπιθυμίες του μὲ τρόπο κοινωνικὰ παραδεκτό.

“Η κοινωνικὴ παραδοχὴ, καταλήγει γιὰ γίνει ἔνα ἀπλὸ τέχνασμα, μιὰ τεχνικὴ. Οἱ προσωπικές του ἀπόψεις, τὸ γόημα που ἔχουν γι’ αὐτὸν τὰ αἰσθήματά του, οἱ ἐκφράσεις, γίνονται τουλάχιστον παράξενες καὶ ἐκκεντρικές, ὅν δχι ἀλλόκοτες καὶ τρελές. Ο ἔαυτὸς παραμένει ἐκγκλωβισμένος δλοένα καὶ περισσότερο μέσα στὸ σύστημά του, ἐνῷ ἡ προσαρμογὴ καὶ ρύθμιση στὶς μεταβαλόμενες ἐμπειρίες πρέπει γὰ διενεργηθεῖ ἀπὸ τὸν ψευδό - ἔαυτό. Τὸ σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ ἐμφανίζει, προφανῶς, εὐελιξία: λειτουργεῖ μὲ γέους ἀνθρώπους καὶ προσαρμόζεται στὸ μεταβαλόμενο περίγυρο. Ο ἔαυτὸς δμως δὲν προσαρμόζεται στὶς ἀλλαγές τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Τὰ ἀντικείμενα τῶν φαντασιωτικῶν του σχέσεων παραμένουν οἱ ἴδιες βασικὲς μορφές, ὅν καὶ τροποποιοῦνται, π.χ., πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἔξιδαγκίνευσης ἢ γίνονται περισσότερο διωκτικές. Δὲν ὑπάρχει θέμα ἐλέγχου, δοκιμασίας ἢ διόρθωσης τῶν φαντασμάτων (εἰδώλων) μὲ δρους τῆς πραγματικότητας. Δὲν ὑπάρχει καν ἡ εύκαιρία γιὰ κάτι τέτοιο. Ο ἔαυτὸς τοῦ ἀτόμου δὲν κάνει πλέον καμιὰ προσπάθεια γὰ ἐπενεργήσει πάνω στὴν πραγματικότητα, νὰ ἐπηρεάσει τὶς πραγματικὲς ἀλλαγές.

“Ἐνῷ δὲ ἔαυτὸς καὶ τὸ εἴδωλό του ὑποβάλλονται στὶς τροποποιήσεις που προαναφέραμε, τὸ σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ ὑποβάλλεται σὲ παράλληλες ἀλλαγές.

Θυμίζουμε τὴν ἀρχικὴ θέση που ἀναπαραστήσαμε σχηματικὰ ὡς ἔξης:

“Ἐαυτὸς ⇌ (Σῶμα — Κόσμος)

Τὸ σῶμα εἶναι τὸ “ἐ π ἵ π ε δ ο” τοῦ συστήματος ψευδο - ἔαυτοῦ· τὸ σύστημα δμως αὐτὸ συλλαμβάνεται ἀπὸ τὸ ἀτομο σὰν κά-

τι ποὺ ὑποστασιοποιεῖται καὶ ἐπεκτείνεται πέρα ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὰ σωματικὴ δραστηριότητα. Ἀποτελεῖται, κατὰ ἔνα μεγάλο μέρος, ἀπὸ δλες ἔκεινες τὶς πλευρὲς τοῦ “εἶγαι” ποὺ ἀπορρίπτει ὁ “ἔαυτὸς” σὰ μὴ ἀντιπροσωπευτικές του ἐκφράσεις. Ἔτσι, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Τζέιμς, ἐνῶ ὁ ἔαυτὸς ὑποχωρεῖ δλοένα καὶ περισσότερο σὲ ἀποκλειστικὰ φαντασιωτικές σχέσεις καὶ σὲ μιὰ “ἀποδεσμευμένη”, ἀμέτοχη, παρατήρηση τῶν συναλλαγῶν τοῦ ψευδο - ἔαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων, τὸ σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ σφετερίζεται δλοένα καὶ περισσότερο καὶ εἰσβάλει δλοένα πιὸ βαθιὰ στὸ “εἶγαι” τοῦ ἀτόμου, μέχρις διου τὰ πάντα σχεδὸν θεωροῦνται πώς ἀγήκουν σ’ αὐτὸ τὸ σύστημα. Ο Τζέιμς κατέληξε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ ἔνα ἀντικείμενο μὲ τὴν δραση, τὴν ἀκοὴ κι ἰδιαίτερα τὴν ἀφή*, οὕτε γὰ κάνει τὸ παραμικρό, χωρὶς γὰ νιώθει πώς “δὲν εἶγαι ὁ ἔαυτός του”. Δώσαμε ηδη μερικὰ παραδείγματα. Θὰ μπορούσαμε γὰ τὰ πολλαπλασιάσουμε χωρὶς τέλος, ἀφοῦ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο δίωγε τὶς ἐγέργειές του στὸ σπίτι, στὴ δουλιὰ καὶ μὲ τοὺς φίλους. Οἱ συγέπειες αὐτοῦ τοῦ τρόπου τοῦ “εἶγαι” πάγω στὴ φύση τοῦ συστήματος ψευδο - ἔαυτοῦ μποροῦν τώρα γὰ συνοψιστοῦν ὡς ἔξης:

1. Τὸ σύστημα ψευδο - ἔαυτοῦ ἐπεκτείνεται δλοένα καὶ περισσότερο.
2. Γίνεται περισσότερο αὐτόνομο.
3. “Παρενοχλεῖται” ἀπὸ ψυχαναγκαστικὰ “τμῆματα” συμπεριφορᾶς.
4. Ότιδήποτε τοῦ ἀγήκει γίνεται δλοένα πιὸ γεκρό, ἔξω-πραγματικό, φεύτικο, μηχανικό.

Ἡ ἀπόσχιση τοῦ ἔαυτοῦ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ὁ στεγδὸς δεσμὸς ἀνάμεσα στὸ σῶμα καὶ τοὺς ἄλλους προσφέρεται στὴν ψυχωτικὴ θέση, κατὰ τὴν δποία τὸ σῶμα συλλαμβάνεται, δχι μόνο σὰν κάτι ποὺ λειτουργεῖ γιὰ γὰ συμμορφώνεται στοὺς ἄλλους καὶ γὰ τοὺς καταπραῦνει, ἀλλὰ σὰν κάτι ποὺ κατέχεται πραγματικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλ-

* Ἡ κατανόηση τῆς σχέσης ἀνάμεσα στοὺς διχασμοὺς ἐνὸς ἀτόμου καὶ στὶς διάφορες ιδιότητες τῶν αἰσθήσεων παραμένει πολὺ ἀνεπαρκής.

λους. Τὸ διτομό ὅχι μόνο ἀρχῆς εἰ νὰ γιώθει δτὶ οἱ ἀντιλήψεις του εἶγαι ἀπατηλές, γιατὶ βλέπει συνεχῶς τὰ πράγματα μέσα ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἄλλων, ἀλλὰ κι δτὶ τὸν ἔξαπατοῦν γιατὶ βλέπουν τὸν κόσμο μέσα ἀπὸ τὰ δικά του μάτια.

Ο Τζέιμς εἶχε φτάσει σχεδὸν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. "Εγιωθε ἥδη δτὶ οἱ σκέψεις στὸν "ἔγκεφαλό" του, ὅπως ἔλεγε πάντα, δὲν ἥταν πραγματικὰ δικά του. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς διαγονητικῆς του δραστηριότητας ἥταν μιὰ προσπάθεια νὰ ἐπανακτήσει τὶς σκέψεις του· νὰ φέρει τὶς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματά του κάτω ἀπὸ τὸ δικό του ἔλεγχο. Γιὰ παράδειγμα, ἡ γυναίκα του τοῦ ἔφεργε ἕνα ποτήρι γάλα τὸ βράδυ χωρὶς νὰ σκεφτεῖ, χαμογελοῦσε κι ἔλεγε «Εὔχαριστῷ». Ἀμέσως κατακλυζόταν ἀπὸ ἀποστροφὴ γιὰ τὸν ἔαυτό του. Η γυναίκα του εἶχε ἀπλῶς ἐνεργήσει μηχανικὰ κι ὁ Ἰδιος ἀντέδρασε μὲ τὴν ἴδια "κοινωνικὴ μηχανική". Ο ἵδιος ἥθελε τὸ γάλα; ὁ ἵδιος ἥθελε νὰ πεῖ "εὔχαριστῷ"; "Οχι! Κι δμως τὸ ἔκαγε.

Η κατάσταση ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ διτομό στὴ θέση τοῦ Τζέιμς, εἶγαι κρίσιμη. Εχει γίνει, κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος, ἔξωπραγματικὸς καὶ νεκρός. Η πραγματικότητα καὶ ἡ ζωὴ πιθανὸ νὰ μὴ διώνονται ἀμεσα ἢ νὰ γίνονται ἀμεσα αἰσθητά, ἀν καὶ ἡ αἰσθηση γιὰ μιὰ τέτοια δυνατότητα δὲν ἔχει ἔξαλειφθεῖ. Οἱ ἄλλοι ἔχον πραγματικότητα καὶ ζωὴ. Η πραγματικότητα καὶ ἡ ζωὴ ὑπάρχουν, ίσως, στὴ Φύση (πιὸ συγκεκριμένα, μέσα στὸ σῶμα τῆς Μητέρας Φύσης) ἢ συλλαμβάνεται σὲ μερικὲς εἰδικὲς ἐμπειρίες μποροῦν νὰ ἐπανακτηθοῦν μὲ διαγονητικὴ πειθαρχία καὶ ἔλεγχο. Ο ἔαυτός, δμως, εἶγαι φορτισμένος μὲ μίσος ἀπὸ φθόνο γιὰ τὴν πλούσια, ζωντανή, ἀφθονη ζωὴ ποὺ φαίγεται πάντα νὰ δρίσκεται κάπου ἀλλοῦ· πάντοτε ἔκει, ποτὲ ἔδω. Ο ἔαυτός, ὅπως εἴπαμε, εἶγαι κενός καὶ στεγνός. Μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν διομάσει "στοματικὸ" ἔαυτό, στὸ διαθιμὸ ποὺ ἔνω εἶγαι κενός, ποθεῖ καὶ ταυτόχρονα φοβᾶται νὰ πληρωθεῖ. Ἀλλὰ ἡ "στοματικότητά" του εἶγαι τέτοια ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κορεστεῖ δση ποσότητα κι ἀν φάει, πιει, τραφεῖ, μασήσει ἢ καταπιεῖ. Εἶγαι ἀγίκανος νὰ ἀφομοιώσει δτιδήποτε. Παραμένει ἕνα ἀπύθμενο πηγάδι· ἕνα τρύπιο στομάχι ποὺ δὲ γεμίζει ποτέ. Σ' ἔνα υδάτινο κόσμο δὲν μπορεῖ νὰ σθήσει

τὴ δίψα του. Ἡ ἐνοχή, ποὺ θὰ δημιουργόταν ἀν ἥταν δυνατὸ νὰ ἀφομοιώσει καὶ νὰ καταστρέψει τὸν κόσμο σὰν τροφὴ (ἀπὸ μὲν ἀποψῆ) γιὰ δημιουργικοὺς σκοπούς, δὲ δημιουργεῖται. Ὁ ἑαυτὸς προσπαθεῖ νὰ καταστρέψει τὸν κόσμο κάνοντάς τον στάχτη καὶ τέφρα, χωρὶς νὰ τὸν ἀφομοιώγει. Τὸ μίσος του ἐκμηδεγίζει τὸ ἀγτικείμενο χωρὶς νὰ τὸ “χωγεύει”. Ἔτσι, ἀγ καὶ ὁ “ἑαυτὸς” εἶναι ἔρημος καὶ φθονεῖ ἀπεγγωσμένα τὴν καλοσύνη (ζωὴ, πραγματικότητα) ποὺ φαντάζεται πῶς ὑπάρχει στοὺς ἄλλους, πρέπει νὰ τὴν καταστρέψει μᾶλλον, παρὰ νὰ τὴν ἀφομοιώσει. Τὸ θέμα εἶναι νὰ “ἀντλήσει” ζωὴ καὶ πραγματικότητά μὲν ἔνα τρόπο ποὺ νὰ μὴν καταλήγει στὴν ἐκμηδένηση τοῦ ἑαυτοῦ. Ἀλλὰ ἡ καταστροφὴ τῆς πραγματικότητας καὶ ἡ λαθραία πρόσκτησή της, γίνονται πλέον μαγικὲς διαδικασίες. Αὐτοὶ οἱ μαγικοὶ τρόποι τῆς λαθραίας πρόσκτησης τῆς πραγματικότητας περιλαμβάνουν:

1. Τὴν ἀφή.
2. Τὴν ἀντιγραφὴ καὶ μίμηση.
3. Μαγικὲς μορφὲς κλοπῆς τῆς πραγματικότητας.

Τὸ ἀτομο μάλιστα ἀντλεῖ μιὰ κάποια βεβαιότητα, ἀν μπορέσει νὰ προκαλέσει στοὺς ἄλλους μιὰ ἀμεση ἐντύπωση πραγματικότητας (Οἱ τρόποι αὐτοὶ εἰκονίζονται στὴν περίπτωση τῆς Rose, παρακάτω).

Μιὰ ἄλλη προσπάθεια γιὰ νὰ βιώσει κανεὶς πραγματικά, ζωγτανὰ αἰσθήματα, εἶναι νὰ ὑποδηληθεῖ σ’ ἔντοπο πόνο ἢ φόδο. Ἔτσι, μιὰ σχιζοφρενικὴ ποὺ συγήθεις νὰ σθήνει τὰ τοιγάρα τῆς ἐπάνω στὰ χέρια της, νὰ πιέζει δυνατὰ μὲ τοὺς ἀντίχειρες τοὺς βολβούς τῶν ματιῶν της, νὰ ξεριζώνει τὰ μαλλιά της κ.ο.κ., ἐξήγγησε πῶς τὸ ἔκανε γιὰ νὰ βιώσει κάτι “πραγματικό”. Εἶναι πολὺ σημαντικὸ νὰ κατανοήσουμε πῶς ἡ γυναικα αὐτὴ δὲν ἐπιδίωκε μαζοχιστικὲς ἴκανοποιήσεις, οὕτε ἥταν ἀγαίσθητη. Οἱ αἰσθήσεις της δὲν ἥταν λιγότερο δξιμένες ἀπὸ τὸ κανονικό. Μποροῦσε νὰ αἰσθάνεται τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δτι ἥταν ζωγτανὴ καὶ πραγματική. Ὁ Μινκόφσκι ἀναφέρει πῶς ἔγας ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους του ἔβαλε φωτιὰ στὰ ροῦχα του γιὰ τοὺς ἰδιους λόγους. Τὸ φυχρὸ σχιζοειδὲς ἀτομο μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκει περιπέτειες, ἔντονες συγχιγήσεις,

γὰ τὸ οὐθεῖται στὰ ἄκρα, γιὰ γὰ «ταραχουνίσει λίγο ζωὴ μέσα του», δπως τὸ διατύπωσε ἔνας ἀρρωστός μου.^{*} Ο Hoelderlin* ἔγραφε: «Ὦ, σὺ κόρη τοῦ αἰθέρα, φανερώσου μπροστά μου ἀπὸ τοῦ πατέρα σου τοὺς κήπους, κι ἂν θυητὴ εὕτυχία δὲ μοῦ ὑποσχεθεῖς, τότε κατατρόμαξε, ὡς κατατρόμαξε τὴν καρδιά μου μὲ κάτι ἄλλο». Ωστόσο, αὐτὲς οἱ προσπάθειες δὲν δδηγοῦν πουθενά. «Οπως τὸ εἶπε καὶ δὲ Τζέιμς, μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν λόγια τοῦ ἵκετη τοῦ Κάφκα: «Ἡ πραγματικότητα ἀπομακρύνεται ἀπὸ μένα. Οτιδήποτε ἀγγίζω, διτιδήποτε σκέφτομαι, δποιογδήποτε συγαντῶ, γίνεται ἔξω-πραγματικὸς μόλις πλησιάσω...».

Στὴν προοδευτικὴ ἀπώλεια τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου, κατὰ συγέπεια στὴν ἀπώλεια τοῦ “ἔγὼ - καὶ - σὺ - μαζί”, τοῦ “ἔμεῖς”, οἱ γυναικες μπορεῖ γὰ γίνουν πιὸ ἀπομακρυσμένες κι ἀπειλητικὲς ἀπὸ τοὺς ἄντρες: Ἡ τελευταία ἐλπίδα γιὰ γὰ προσεγγιθεῖ αὐτὸς ποὺ δὲ Binswanger (1942) δονομάζει διττὸ τρόπο τοῦ “εἶγαι - στὸν - κόσμο”, εἴναι δὲ φιλομοφυλικὸς δεσμὸς η δὲ δεσμὸς ἀγάπης μὲ τὸν ἄλλο (τὸν ἔτερο) σὰν παιδὶ η ζῶο. Ο Boss (1949) περιγράφει τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε η φιλομοφυλικὴ ἀγάπη στὴ ζωὴ ἐνδεικτικότητα, ποὺ η ἀπομόνωση εἶχε συρρικνώσει καὶ περιορίσει τὸν έαυτό του καὶ τὴν ζωὴ του.

«Αὐτὸς τὸ ἀνθρώπινο δν, ποὺ ἔσφριζε ἀπὸ ζωὴ, γίνεται δλο-ένα λιγότερο ἵκανο γὰ “προσεγγίσει” τὴν ἐμβάθυνση καὶ δι-εύρυνση ποὺ φέργει η ὑπαρξιακὴ πληρότητα τῆς ἐρωτικῆς δλοκλήρωσης, ἔνωσης τοῦ ἀρσενικοῦ - θηλυκοῦ. Δὲν μπορεῖ πλέον γὰ φτάσει τὴν “օὐράνια εὐδαιμονία”, τὸ “πάθος καὶ τὴν ἔμπνευση” ποὺ τοῦ προκαλοῦσε κάποτε η ἀγάπη του γιὰ τὴν ξαδέρφη του. Τὸ πρῶτο θῆμα στὴ διαδικασία τῆς προοδευτικῆς ἀποστέωσης τῆς ὑπαρξῆς του, ήταν δτι η γυ-ναικα ἔχασε τὴν ἐρωτικὴ της διαφάνεια, κι ἔγινε ἔνας ἐντελῶς διαφορετικός, ἀπόμακρος, “ξένος”, πόλος ὑπαρξῆς ἀρ-χισε γὰ ὠχριστικός καὶ γὰ γίνεται “ἀντικατοπτρισμός”, μετὰ ἀν-τιπροσώπευε μιὰ “δύσπεπτη τροφή” καὶ τέλος χάθηκε ἐντε-

* Παράκληση (στὴν ἐλπίδα), ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Binswanger (1959) σελ. 311.

λῶς ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς ζωῆς του. "Οταν ἡ προϊούσα σχίζο-
φρέγια "ἐξάντλησε τὸν ἀγδρισμό του", δταν τὰ περισσότερα
ἀγδρικὰ αἰσθήματα στέρεψαν, ξαφνικὰ καὶ γιὰ πρώτη φορά
στὴ ζωὴ του αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ "ἀγοιχτεῖ", σὲ μιὰ
κάποια μορφὴ φιλομοφυλικοῦ ἔρωτα. Περιέγραψε μὲ πολὺ¹
ζωντάνια πῶς μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸν ἔρωτα κατόρθωσε νὰ δο-
κιμάσει τουλάχιστον τὴ μισὴ πληρότητα τῆς ὑπαρξῆς του.
Δὲν ὑποχρεώθηκε γὰ δύλει τεράστιες προσπάθειες γιὰ γὰ
φτάσει αὐτὴ τὴν ἥμι - πληρότητα, δὲν ὑπῆρχε μεγάλος κίν-
δυνος σ' αὐτὸ τὸ περιορισμένο βάθος καὶ εὔρος γὰ "χάσει
τὸν ἔαυτό του" καὶ γὰ "βιθιστεῖ" στὴν ἀπεραντοσύνη. "Αγ-
τίθετα ὁ φιλομοφυλικὸς ἔρωτας μποροῦσε γὰ "ἀποκαταστή-
σει" τὴν ὑπαρξή του "σὲ δλοκληρωμένο ἀγθρωπό".

‘Ο Boss ἀναφέρει, πολὺ σωστά, πῶς

«ἡ παρατήρηση αὐτὴ ρίχνει γέο φῶς στὸ σημαντικὸ ἴσχυρι-
σμὸ τοῦ Φρόνυτ ὅτι φιλομοφυλικὲς τάσεις συγαγτιοῦται συ-
χνὰ σ' ὅλους τοὺς παρανοϊκούς. 'Ο Φρόνυτ πίστευε ὅτι ἡ φι-
λομοφυλία εἶγαι ἡ αἰτία δημιουργίας τῶν διωκτικῶν σκέ-
ψεων. 'Ωστόσο, δὲ διλέπουμε στὰ δυὸ αὐτὰ φαινόμενα, στὸ
εἶδος αὐτὸ τῆς φιλομοφυλίας καὶ στὶς διωκτικὲς ἰδέες, τίπο-
τε περισσότερο ἀπὸ δυὸ παράλληλες μόρφες ἔκφρασης τῆς
ἴδιας σχίζοφρεγικῆς συρρίκνωσης καὶ καταστροφῆς τῆς ἀγ-
θρώπιγνης ὑπαρξῆς, δηλαδὴ δυὸ διαφορετικὲς προσπάθειες
γὰ ἐπαγκτήσει κανεὶς τὰ χαμένα τμῆματα τῆς προσωπικό-
τητᾶς του». (σελ. 122 - 4).

Τὸ διτομο δρίσκεται σ' ἔναν κόσμο ὃπου — σὰν ἐφιαλτικὸς Μήδας
— διτιδήποτε πλησιάσει, ἀπογεκρώγεται. Στὴ φάση αὐτή, ὑπάρ-
χουν, ἵσως, δυὸ ἐπιπλέον δυνατότητες ἀγοιχτὲς σ' αὐτόν:

1. Μπορεῖ γὰ ἀποφασίσει γὰ «εἶγαι ὁ ἔαυτός του» σὲ πε-
σμα τῶν πάντων, ἢ
2. μπορεῖ γὰ σκοτώσει τὸν ἔαυτό του.

Καὶ οἱ δύο προσπικὲς ἄν ἐκπληρωθοῦν, κατὰ πάσα πιθανότητα θὰ καταλήξουν σὲ ἔκδηλη ψύχωση. Θὰ τίς ἔξετάσουμε χωριστά.

Τὸ ἀτομο τοῦ δποίου τὸ σύστημα φευδο - ἔαυτοῦ ἔμειγε ἀγέπαφο καὶ δὲν ἔχει καταστραφεῖ ἀπὸ τίς ἐπιθέσεις τοῦ ἔαυτοῦ ἢ ἀπὸ τὴ συσσώρευση προσωριῶν (μεταβατικῶν) τμημάτων μιᾶς ξένης συμπεριφορᾶς, μπορεῖ γὰ ἔχει τὴν ἐμφάγιση ἐνδὸς φυσιολογικοῦ ἀνθρώπου. Ωστόσο, πίσω ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὑγιὴ πρόσοψη μπορεῖ γὰ ἔξελίσσεται, ἀθόρυβο καὶ κρυφά, μιὰ ἐσωτερικὴ ψυχωτικὴ διαδικασία.

“Ἡ φαιγομενικὰ φυσιολογικὴ κι πετυχημένη προσαρμογὴ τοῦ ἀτόμου στὴν κανονικὴ ζωὴ, συλλαμβάνεται ἀπὸ τὸν “ἀληθιγὸ” τοῦ ἔαυτὸ σὰ μιὰ δλοέγα πιὸ αἰσχρὴ καὶ γελοία προσποίηση. Παράλληλα, ὁ “ἔαυτός” του, μὲ τὶς δικές του φαγτασιωτικὲς σχέσεις, ἔξαιρλώγεται δλοέγα καὶ περισσότερο, ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς συγκυρίες καὶ ἀναγκαιότητες ποὺ τὸν ἐπιδιαρύγονυν διο ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἀνάμεσα στὰ ἀντικείμενα τοῦ κόσμου, δπου γνωρίζει ὅτι δεσμεύεται ἀπὸ τὸν παρόντα χρόνο καὶ χῶρο, ὑποδάλλεται στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάγατο καὶ ἐγκλωβίζεται σ’ αὐτὴ τὴ σάρκα κι αὐτὰ τὰ δστᾶ. ”Αγ τώρα, ὁ ἔαυτός, ἔξαιρλωμένος μέσα στὶς φαγτασιώσεις, γιώθει τὴν ἐπιθυμία νὰ δραπετεύσει ἀπὸ τὴν ἐρμητικότητά του, νὰ ἐγκαταλείψει τὴν προσποίηση, νὰ γίνει ἔντιμος, γὰ ἀποκαλυφθεῖ, γὰ ἐκδηλωθεῖ καὶ γὰ ἀναγνωριστεῖ χωρὶς διφορούμενα, τότε μπορεῖ νὰ γίνει κανεὶς μάρτυρας μιᾶς δξείας εἰσβολῆς τῆς ψύχωσης.

“Ἐνα τέτοι πρόσωπο, ἄν καὶ ὑγιὴς ἐσωτερικά, ἐσωτερικὰ ἔχει ἀρχίσει νὰ γοσεῖ. Τέτοιου εἶδους περιπτώσεις σὲ μιὰ ἐπιφανειακὴ ἔξεταση ἐμφανίζονται σὰν ἔξαιρετικὰ συγκεχυμένο πρόβλημα, ἀφοῦ θεωρώντας κανεὶς τὸ «ἀντικειμενικὸ» ίστορικὸ δὲ δρίσκει καμιὰ εύνόητη ἐκλυτικὴ ἀγχογόνα ἔνταση (στρές) ἢ, ἀναδρομικά, καμιὰ φανερὴ ἔγδειξη ὅτι ἐπίκειται τέτοια ἕαφνικὴ κι ἀπότομη μορφὴ ἔξελίξεων. Μόγο ἄν είγαι κανεὶς ἵκανδος γὰ συλλέξει ἀπὸ ἀπὸ τὸ ՚διο τὸ ἀτομο τὸ ίστορικὸ τοῦ ἔ αυ τοῦ το — κι ὅ χι αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ συνήθως τὸ ψυχιατρικὸ ίστορικὸ σὲ τέτοιες συγθῆκες, δηλ. τὸ ίστορικὸ τοῦ συστήμα-

τος ψευδο-έαυτοῦ — μπορεῖ νὰ ἔξηγήσει τὴν φύχωσή του.

Παραθέτω δύο καθημεριγές, «ἐκ τῶν ἔξω», περιγραφὲς τῆς ἀναπάντεχης εἰσβολῆς τῆς φύχωσης, ποὺ γνωρίζει κάθε ψυχίατρος. Θεωρημένες ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιὰ παραμένουν προβληματικές:

“Εγας γεαρός, 21 χρόνων, θεωρεῖται ἀπὸ γονεῖς καὶ φίλους ἐγτελῶς “φυσιολογικός”. Ἐνῷ δρίσκεται ἔξοχὴ στὴ θάλασσα, ἔξαγοιγέται στὸ πέλαγος μὲ μιὰ βάρκα. Ἐχοντας ἀπομακρυνθεῖ ἀρκετὰ ἀπὸ τὴ στεριά, τὸν συλλέγουν μερικὲς ὥρες ἀργότερα. Ἐκεῖνος ἀγνοεῖται στὴ διάσωσή του, λέγοντας πώς ἔχασε τὸ Θεό κι ὅτι ἔστη ἔξοχη στὸ πέλαγος γὰ τὸν δρεῖ. Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ σημείωνε τὴν εἰσβολὴ μιᾶς ἔκδηλης φύχωσης, ποὺ χρειάστηκε πολύμηνη γοσοκομειακὴ περίθαλψη.

“Εγας ἀντρας γύρω στὰ πενήντα, ὁ ὄποιος, ἀπ' ὃσο γνώριζε τουλάχιστον ἡ γυναίκα του, οὐδέποτε ἐμφάνισε «γευρικὲς διαταραχὲς» καὶ μέχρι τὴν ἀπροσδόκητη ἐμφάνιση τῆς φύχωσης φαινόταγ δ “συγηθισμένος του ἔαυτός”, πηγαίνει ἔνα ζεστὸ θεριγὸ ἀπόγευμα ἐκδρομὴ σ' ἔνα ποτάμι μὲ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του. Μετὰ τὸ φαῖ, γδύγεται τελείως παρόλο ποὺ ὑπῆρχαν κι ἄλλοι ἐκδρομεῖς τριγύρω καὶ μπαίνει στὸ γερό. Αὐτὸ ἵσως νὰ μὴν ἦταν παρὰ ἀπλῶς ἀσυγήθιστο. Μόλις δρέχεται μέχρι τὴ μέση, ἀρχίζει γὰ ραντίζει τὸν ἔαυτό του μὲ γερό. Ἀργιόταν νὰ δρεῖ ἔξω, λέγοντας πώς διαποτίζεται γιὰ τὶς ἀμαρτίες του, γιατὶ οὐδέποτε ἀγάπησε τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του καὶ πώς δὲ θὰ ἔθγαινε προτοῦ ἔξαγγιστεῖ. Τελικά, ἔπρεπε νὰ τὸν δράλει μὲ τὴ δία ἡ ἀστυνομία καὶ νὰ τὸν κλείσουν σὲ ψυχιατρεῖο.

Στὶς δύο περιπτώσεις, καὶ σὲ ἄλλες ποὺ περιγράφονται ἀλλοῦ, ἡ φυχοδιαγνωστικὴ ὑγεία, δηλ. ἔξωτερικὴ “φυσιολογικὴ” ἐμφάνιση, ὁ ρουχισμός, ἡ κινητικὴ καὶ φραστικὴ συμπεριφορὰ (ὅτιδήποτε δηλ. παρατηρεῖται) διατηρεῖται ἀπὸ ἔνα σύστημα ψευδο-ἔαυτοῦ, ἐνῷ δὲ ἕιδος δ “ἔαυτός” ἀσχολεῖται δλοένα καὶ περισσότερο, δχι μὲ τὸ δικό του κόσμο, ἀλλὰ μὲ τὸν κόσμο δπως τὸν διέπει δ ἔαυτός.

Είμαι τελείως δέσμαιος δτι πολλὲς “θεραπεῖες” φυχωτικῶν συγιστανται στὸ γεγονός δτι δ ἀρρωστος ἔχει ἀποφασίσει, γιὰ τὸν ἔ-

να ή αλλο λόγο, νά πα i ξ ε i αλλη μιὰ φορά τὸ γ ψ υ-
χ ο δ i α γ ο η τ i κ ἀ ν γ i ή.

Πολὺ συχνὰ οἱ ἀποπροσωποιημένοι ἄρρωστοι, εἴτε εἶγαι σχιζοφρενικοὶ εἴτε ὅχι, λέγε πῶς ἔχουν σκοτώσει τοὺς ἑαυτούς τους ή ἀκόμα, πῶς ἔχουν χάσει ή τοὺς ἔχουν κλέψει τὸν ἑαυτό τους.

Τέτοιες δηλώσεις, συγήθως, διηγομένοις παραληρήματαί ἀν διμως εἶγαι παραληρήματα, εἶγαι παραληρήματα ποὺ ἐμπεριέχουν ὑπαρξιακὴ ἀλήθεια. Πρέπει γά νοηθοῦν σὰν προτάσεις κυριολεκτικὰ ἀληθιγές στὰ πλαισια ἀναφορᾶς τοῦ ἀτόμου ποὺ τὶς δηλώγει.

Ο σχιζοφρενικὸς ποὺ ἰσχυρίζεται δτι αὐτοκτόνησε γγωρίζει πολὺ καλὰ πῶς οὔτε τὸ λαιμό του ἔκοψε οὔτε ἐπεσε στὸ ποτάμι καὶ περιμένει πῶς αὐτὸ εἶγαι ἔξισου σαφὲς στὸ πρόσωπο ποὺ ἀπευθύνεται, διαφορετικὰ τὸ πρόσωπο αὐτὸ θεωρεῖται ἥλιθιο. Στὴν πραγματικότητα, κάνει πολλὲς τέτοιου εἴδους δηλώσεις ποὺ πιθανὸ γά ἔχουν γιὰ στόχο γά στήσουν παγίδα σ' αὐτοὺς ποὺ θεωρεῖ ἥλιθιους καὶ σὲ δλους ἐκείγους ποὺ δὲν καταλαβαίγουν. Γιὰ τὸν ἄρρωστο, τὸ γά προσπαθήσει γά σκοτώσει τὸν ἐ α υ τ ὁ του κόδοντας τὸ λαιμό του, εἶγαι τελείως “ἀσχετό”, ἀφοῦ δ ἐ α υ τ ὁς καὶ δ λ α i μ ὁς του βιώγονται σὰ γά μήν ᔹχουν παρὰ μιὰ χαλαρὴ κι ἀπομακρυσμένη σχέση μεταξύ τους, ἀρκετὰ ἀπομακρυσμένη ὥστε δτι συμβαίγει στὸ ἔνα γά ἔχει ἀσήμαντο ἀγτίκτυπο στὸ ἄλλο. Δηλαδὴ δ ἑαυτός του εἶγαι σχεδὸν ἀσώματος. Ο ἑαυτὸς συλλαμβάνεται πιθανὸ σὰ γά εἶγαι ἀθάνατος ή φτιαγμένος ἀπὸ μιὰ ἀφθαρτη μή - σωματικὴ οὐσία. Μπορεῖ γά τὴν διηγομάζει “οὐσία τῆς ζωῆς” ή “ψυχὴ” ή γά ἔχει δική του διομασία γι' αὐτὴ καὶ γά φοδᾶται μήπως τοῦ τὴν κλέψουν. Αὐτὴ ήταν ή πιὸ κεντρικὴ ἀπὸ τὶς ιδέες τῆς περίφημης ψύχωσης τοῦ Schreber (1955).

Μποροῦμε γά προσεγγίσουμε αὐτὸ τὸ μᾶλλον δύσκολο ψυχωτικὸ ὄλικό, συγκρίγοντας τὸ φόδο ἀπώλειας τοῦ “ἑαυτοῦ” μ' ἔνα πιὸ γγωστὸ γευρωτικὸ ἄγχος, τὸ ἄγχος ποὺ συγοδεύει τὴν ἀνικανότητα. Στὴν ἀνικανότητα δρίσκουμε τὴν ἔξῆς λαγθάνουσα φαντασίωση: Τὸ ἀτομικό φοδᾶται μήπως χάσει τὴ γεγνητικὴ του λειτουργία, διότε ἀναστέλλει τὴ χρήση της (ἀποφεύγει τὸν εύγουχισμὸ) ἐμφανιζόμενος σὰν εύγουχισμένος. Άποκρούει τὴν ἀπειλὴ τοῦ εύγουχισμοῦ προσποιούμενος στὸν ἑαυτό του πῶς εἶγαι εύγουχισμένος καὶ ἐνεργώντας σὰν γά ήταν εύγουχισμένος. Ο ψυχωτικὸς χρησι-

μοποιεῖ μιὰ ἄμυνα ποὺ διέπεται ἀπὸ τῆς ἔδιες ἀρχές, καὶ ἐφαρμόζεται δχι γιὰ χάρη τῶν λειτουργιῶν τοῦ πέους, ἀλλὰ γιὰ χάρη τοῦ "έαυτοῦ". Εἶναι ή ὑστατή καὶ παραδόξως η πλέον παράλογη ἄμυνα, πέρα ἀπὸ τὴν δποία καμιὰ μαγικὴ ἄμυνα δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσει. Ἀπ' δσο γνωρίζω, ἀποτελεῖ, μὲ τὴ μιὰ η τὴν ἀλλη τῆς παραλλαγῆ, τὴ βασικὴ ἄμυνα κάθε μορφῆς φύχωσης. Μπορεῖ νὰ διατυπωθεῖ μὲ τὴν πλέον γεγικευμένη τῆς μορφῆς σὰν: η ἀργηση τοῦ εἶναι σὰ μέσο διατήρησης τοῦ εἶναι. Ο σχιζοφρενικὸς, γιώθει πώς σκότωσε τὸν "έαυτό" του φαίνεται πώς αὐτὸς γίνεται γιὰ ν' ἀποτραπεῖ δθάνατος τοῦ έαυτοῦ. Εἶναι πεθαμένος γιὰ νὰ παραμένει ζωντανός.

"Εγας ἀριθμὸς ἀπὸ παράγοντες συγκλίνουν γιὰ νὰ παρακινήσουν ἔνα ἀτομο, μὲ τὸν ἔνα η ἀλλο τρόπο, νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸν "έαυτό" του. Οἱ προσπάθειες τοῦ έαυτοῦ νὰ ἀποδεσμευτεῖ, νὰ μὴν ταυτιστεῖ μὲ τὸ σῶμα καὶ σχεδὸν κάθε σκέψη, αἰσθημα, πράξη, η ἀντίληψη, ἀποτυγχάνουν νὰ τὸν ἐλευθερώσουν μακροπρόθεσμα ἀπὸ τὸ ἄγχος στὸ δποτοῦ ὑποβάλλεται· κανένα ἀπὸ τὰ δυνατὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀποδέσμευσης δὲν παραμένει τελικὰ καὶ ὑποβάλλεται σ' δλο τὸ ἄγχος ποὺ ἀρχικὰ ἐπιχείρησε ν' ἀποφύγει..

Οἱ παρακάτω δύο περιπτώσεις δείχνουν τὴ μεγάλη ἀγωνία τοῦ ἀτόμου ποὺ ἀντιμετωπίζει τέτοιου εἶδους προβλήματα.

Εἶδα τὴ Rose θταν ήταν εἰκοσιτριῶν χρόνων. "Οταν τὴ συγάντησα μοῦ εἶπε πώς φοβόταν πώς παραφρονοῦσε, πράγμα ποὺ συγέδαινε πραγματικά. "Ελεγε πώς ἐρχόντουσαν στὸ μυαλό της φοβερὲς ἀναμνήσεις, ποὺ ήταν ἀδύγατο νὰ λησμονήσει δσο κι ἀν προσπαθοῦσε. Ἀλλὰ τώρα εἶχε ἀνακαλύψει τὴ λύση: Προσπαθοῦσε, δπως ἐλεγε, γὰ λησμονήσει αὐτὲς τὶς ἀναμνήσεις, λησμογώντας τὸν ἔαυτό της. Τὸ ἐπιχείρησε παρακολουθώντας συνεχῶς τοὺς ἀλλους ἀγθρώπους, δπότε δὲν πρόσεχε καθόλου τὸν έαυτό της. Ἀρχικὰ τῆς ήταν ἀνακουφιστικὸ νὰ γιώθει πώς δυθίζεται συνεχῶς καὶ δὲν ηθελε νὰ ἀντισταθεῖ. Κάτι δμως μέσα της ἀντιστάθηκε. "Επεσε σὲ κατάθλιψη καὶ συνέχισε νὰ προσπαθεῖ νὰ κάνει διάφορα πράγματα· ἀλλὰ αὐτὸς ἀπαιτοῦσε δλοένα μεγαλύτερη προσπάθεια, μέχρις δτου ἀρχισε νὰ γιώθει δτι πρέπει νὰ ἐπιβάλει τὴν κάθε σκέψη η πράξη της μὲ μιὰ ηθελημένη πράξη τῆς δυόλησης. Τότε δμως ἀρχισε νὰ γιώθει πώς

δὲν ἔχει πλέον θέληση — τὴν εἶχε ἔξαντλήσει. Φοβόταν νὰ κάγει τὸ παραμικρὸ μὲ δική της πρωτοδουλία ἢ ν' ἀγαλάβει προσωπική εὐθύγη γιὰ διτιδήποτε ἔκανε. Συγχρόνως παραπονιόταν πώς δυσφοροῦσε ἀπὸ ἕνα αἰσθημα ὅτι ἡ ζωή της δὲν τῆς ἀγῆκε πλέον. «Ἡ ὑπαρξή μου δρίσκεται σὲ δλογῶν τὰ χέρια, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δικά μου». Δὲν εἶχε δική της ζωή, ἀπλῶς ὑπῆρχε. Δὲν εἶχε κανένα σκοπό, κανένα ἔνθουσιασμό, κανένα ἐνδιαφέρον. "Ἐγιωθε, ὅπως ἔλεγε ἡ Ἰδια, πώς πρόσφατα εἶχε "δυθιστεῖ" κι ἥθελε νὰ δηγεῖ μέσα ἀπὸ "αὐτὸς" προτοῦ εἶναι πολὺ ἀργά" κι ὅμως εἶχε τὴν αἰσθηση ὅτι τὰ πράγματα εἶχαν προχωρήσει ἀρκετὰ καὶ δὲ θὰ "μποροῦσε νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ τὸν ἑυατό της" γιὰ πολὺ ἀκόμη κι ὅτι "αὐτὸς" τῆς "ξέφυγε". "Αν μποροῦσε νὰ ἀγαπήσει τοὺς ἀγθρώπους, ίσως νὰ ἥταν καλύτερα.

Λίγες μέρες ἀργότερα ἐκφραζόταν ώς ἔξης:

«Οἱ σκέψεις αὐτὲς συνεχίζονται ἀδιάκοπα· περγάω τὰ δρια. Ο πραγματικός μου ἔαυτὸς δυθίζεται — ἥταν στὸ λαιμό μου, ἀλλὰ τώρα κατέβηκε πιὸ χαμηλά. Χάνω τὸν ἔαυτό μου. Πηγαίνει δλοένα βαθύτερα. Θέλω νὰ σοῦ πῶ πράγματα, ἀλλὰ φοβᾶμαι. Τὸ κεφάλι μου εἶναι γεμάτο σκέψεις, φόδους, μίση, ζήλιες. Τὸ κεφάλι μου δὲν μπορεῖ νὰ τὰ συγκρατήσει· δὲν μπορῶ νὰ κρατηθῶ ἀπ' αὐτά. Βρίσκομαι πίσω ἀπὸ τὴν ράχη τῆς μύτης — ἐννοῶ ἡ συνείδησή μου εἶναι ἔκει. Μοῦ σχίζουν τὸ κεφάλι στὰ δύο· ω... αὐτὸς εἶναι σχίζοφρεγια, δὲν εἶναι; Δὲν ξέρω ἂν ἔχω ἢ δχι αὐτὲς τὶς σκέψεις. Νομίζω ὅτι τὶς ἔπλασα τὴν περασμένη φορά γιὰ νὰ ὑποβληθῶ σὲ θεραπεία. "Ω... ἂν μποροῦσα νὰ συμπαθήσω καὶ νὰ ἀγαπήσω ξανά, ἀγτὶ γι' αὐτὸς τὸ μίσος. Θὰ ἥθελα γὰρ ἀγαπῶ τοὺς ἀγθρώπους κι ὅμως τοὺς μισῶ. Ἀπὸ πάγω σκοτώγω καὶ τὸν ἔαυτό μου».

Τὶς ἐπόμενες βδομάδες συνέχισε νὰ μιλᾶ μ' αὐτὸς τὸν τρόπο. "Ἡ ἐντύπωση πώς σκότωγε τὸν ἔαυτό της μετατράπηκε σὲ πεποίθηση πώς εἰχε σκοτώσει τὸν "έαυτός της". Ισχυριζόταν, σχεδὸν συγέχεια, πώς εἶχε πραγματικὰ σκοτώσει τὸν ἔαυτό της, ἢ, καμιὰ φορά, πώς εἶχε χάσει τὸν ἔαυτό της. Τὶς στιγμὲς ποὺ δὲν

ζνιωθε νὰ εἶναι ἐντελῶς “χαμένη” ή “γεκρή”, ζνιωθε “παράξενα” καὶ τόσο ἢ ἵδια δσο καὶ τὰ ἄλλα πράγματα δὲν εἶχαν τὴ συνηθισμένη τους πραγματικότητα. Εἶχε τὴν δύσυνηρή αἰσθηση πώς εἶχε χάσει μιὰ κάποια ίκανότητα νὰ διώνει τὰ πράγματα μ’ ἔνα πραγματικὸ τρόπο καὶ τὴν ίκανότητα γὰ σκέφτεται σκέψεις ποὺ εἶχαν πραγματικότητα. Εἶχε τὴν ἔξισου ἐντονη αἰσθηση πώς οἱ ἄλλοι εἶχαν αὐτὲς τὶς ίκανότητες καὶ περιέγραψε διάφορες τεχνικὲς ποὺ ἐφάρμοζε τώρα, ἔκούσια ἢ ἀκούσια, γιὰ νὰ “ἐπανακτήσει τὴν πραγματικότητα”. Γιὰ παράδειγμα, δὲν κανεὶς τῆς ἔλεγε κάτι ποὺ ἢ ἵδια ταξινομοῦσε σὰν “πραγματικό”, ἔλεγε στὸν ἑαυτό της: «Θὰ τὸ σκέφτομαι» καὶ ἐπαναλάμβανε ξανὰ καὶ ξανὰ τὴ λέξη ἢ φράση ἐλπίζοντας πώς ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τῆς φράσης θὰ “ἔμενε” πάνω της. “Εγιωθε πώς οἱ γιατροὶ εἶναι πραγματικοὶ κι ἔτσι προσπαθοῦσε νὰ συγκρατεῖ συνεχῶς στὸ μυαλὸ της τὸ δνομα ἔνδος γιατροῦ. Προσπαθοῦσε γὰ ἀποσπάσει ἀγτιδράσεις ἀπὸ ἄλλους ἀνθρώπους, λέγοντάς τους κάτι ποὺ ἐλπιζε πώς θὰ τοὺς φέρει σὲ δύσκολη θέση. Αὐτὸ τὸ ἔβρισκε πολὺ εὔκολο, ἀφοῦ αἰσθανόταν ἐντελῶς ἀποδεσμευμένη ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ποὺ ἔνδεχομένως εἶχαν. ”Αν λοιπὸν κοιτάζοντας τὸ ἄλλο πρόσωπο, ἔβλεπε σημεῖα ἀμηχανίας, ἔλεγε πώς πρέπει νὰ εἶναι πραγματική, ἀφοῦ μποροῦσε γὰ ἔχει πραγματικὴ ἐπίδραση σ’ ἔνα πραγματικὸ πρόσωπο. Μόλις κάποιος “ἐρχόταν στὸ μυαλὸ της”, ἔλεγε στὸν ἑαυτό της πώς ήταν αὐτὸ τὸ πρόσωπο. ”Εγιωθε τώρα πώς στὸ βαθὺ μὲν ποὺ τῆς ἀρεσε κάποιο πρόσωπο, γιγόταν σὲ ν αὐτὸ τὸ πρόσωπο. ”Επαιργε ἀπὸ πίσω ἀνθρώπους, μιμόταν τὸ βάδισμά τους, ἀντέγραψε τὶς φράσεις τους, προσποιόταν τὶς χειρογυμνίες τους. Συμφωνοῦσε τελείως μὲ διτιδήποτε λεγόταν σὲ σημεῖο ἐκνευριστικὸ γιὰ τοὺς ἄλλους. Σὲ δόλο τὸ διάστημα, ώστόσο, ἐπέμενε γὰ ισχυρίζεται πώς ἀπομακρυγόταν δλοένα περισσότερο ἀπὸ τὸν πραγματικὸ της ἑαυτό. ”Ηθελε γὰ μπορεῖ γὰ “προσεγγίζει” ἄλλους ἀνθρώπους καὶ γὰ τοὺς ἀφήγει γὰ τὴν προσεγγίζουν, ἀλλὰ αὐτὸ γιγόταν δλοένα καὶ πιὸ ἀκατόρθωτο. Καθὼς ζνιωθε περισσότερο ἀπελπισμένη, μειωνόταν δ παγικός της ὅν καὶ τὴν καταδυναστεύει ζνας ἔμμονος τρόμος. ”Ἐφτασε γὰ μὴν ξέρει γιατὶ ήταν τὸ καθετέλ. ”Ἔβλεπε τοὺς ἀνθρώπους γὰ κάγουν διάφορα πράγματα, ἀλλὰ «δὲν μποροῦσα γὰ τὸ ἀγτιληφθῶ. Εἶγαι ζνα κεγδ αἰσθημα».

* Ήταν πεπεισμένη πώς οι άλλοι είγαι πιὸ ἔξυπνοι ἀπὸ τὴν ἤδια. Οἱ πάντες ἔκαγαν ἔξυπνα πράγματα, ἀλλὰ ἡ ἤδια δὲν μποροῦσε γὰρ καταλάβει ποῦ ἀποσκοποῦσαν ἀκόμη καὶ οἱ ἀπλούστερες πράξεις. Δὲν εἶχε μέλλον. Ὁ χρόνος σταμάτησε τὸ κύλισμά του. Δὲν μποροῦσε γὰρ ἔχει προσδοκίες γιὰ τὸ μέλλον καὶ δλες οἱ ἀγαμήσεις τῆς ἥταν συμπυκνωμένες καὶ στέρεες καταστάσεις ποὺ συγωστίζονται μέσα στὸ μυαλό της. * Ήταν φανερὸ πώς ἔχανε τὴν ἕκαγότητα νὰ διαφοροποιεῖ τὰ γεγονότα στὸ χρόνο, σὰν παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον, τὸ “ὅιωμένο χρόνο” στὴν ἔκφραση τοῦ Μιγκόφσκι.

Σημαντικὸ ἥταν τὸ γεγονός ὅτι δσο περισσότερο ἔγιαθε γὰρ μὴν μπορεῖ γὰρ προσεγγίσει τοὺς ἀγθρώπους καὶ οἱ ἀνθρωποι γὰρ μὴν μποροῦγ γὰρ τὴν προσεγγίσουν κι δσο περισσότερο ἔγιαθε γὰρ δρίσκεται σ' ἔγα δικό της κόσμο — «Οἱ άλλοι δὲν μποροῦγ γὰρ μποῦν μέσα, οὕτε ἔγὼ γὰρ δικό αὐτόν» — τόσο περισσότερο αὐτὸς δὲν διατικός καὶ κλειστὸς κόσμος τῆς δεχόταν ἀπ' ἔξω τὴν εἰσβολὴν ψυχωτικῶν κιγδύνων, δηλ. τόσο περισσότερο “δημόσιος” γιγόταν, κατὰ μιὰ ἔνγοια. * Εγινε πιὸ καχύποπτη ἀπέναντι στοὺς άλλους κι ἀρχισε γὰρ κρύβει πράγματα στὸ ντουλάπι της εἶχε τὴν ἐντύπωσην πώς κάποιος τῆς ἔκλεθε πράγματα. * Ελεγχε συχνὰ τὴν τσάντα της καὶ τὰ προσωπικά της ὑπάρχοντα γιὰ γὰρ δεσμιαθεῖ ἀν τὴν ἔκλεψαν. Τὸ παράδοξο αὐτό, γὰρ γίνεται δλοένα πιὸ ἀποσυρμένη καὶ ταυτόχρονα πιὸ τρωτή, δρῆκε τὴν πλήρη του ἔκφραση στὴ δήλωσή της πώς ἀπὸ τὴ μιὰ σκότωνε τὸν ἔαυτό της κι ἀπὸ τὴν ἄλλη φοβόταν μήπως χαθεῖ ἢ κλαπεῖ δ “ἔαυτός” της. Εἶχε μόνο σκέψεις ποὺ ἀνήκαν σὲ άλλους καὶ σκεφτόταν μόνο δ, τι ἔλεγαν οἱ άλλοι.

Τώρα μιλοῦσε γιὰ δυὸ ἔαυτούς. «Ὑπάρχουν δυὸ ἔγω». «Ἐκείνη είναι ἔγω καὶ ἔγω είμαι ἔκείνη τὴν κάθε στιγμή». * Ακουγε μιὰ φωνὴ γὰρ τῆς λέει γὰρ δολοφονήσει τὴ μητέρα της κι ἤξερε πώς ἡ φωνὴ αὐτὴ ἀγῆκε «σ' ἔγα ἀπὸ τὰ ἔγω μου». «Ἀπὸ δῶ καὶ πάνω [δείχγοντας τοὺς κροτάφους της] δὲν ὑπάρχει παρὰ δαμβάκι. Δὲν ἔχω δικές μου σκέψεις. Βρίσκομαι σὲ τρομακτική σύγχιση, ἔγω, ἔγω, ἔγω κάθε στιγμή, ἔγω καὶ ἔγω, ἔγω καὶ δ ἔαυτός μου, δταν λέω δ ἔαυτός μου, ξέρω πώς κάτι δὲν πάει καλά, κάτι μοὺ συμβαίγει, δὲν ξέρω τί...».

"Ετσι, παρόλο τὸ φόδο πώς θὰ χάσει τὸν ἑαυτό της, δλες οἱ προσπάθειες γιὰ νὰ "ἐπανακτήσει τὴν πραγματικότητα" συνεπάγονται νὰ μὴν είναι ὁ ἑαυτός της καὶ οἱ προσπάθειες γὰρ δραπετεύσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό της ηγετεῖ τὸν σκοτώσει, χρησιμοποιοῦνται σὰ βασικὲς ἀμυνες καὶ μάλιστα ἔγτείνονται.

Τὸ ἀτομο ὀδηγεῖται στὰ γὸ "σκοτώσει τὸν ἑαυτό του", ὅχι μόνο κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ ἄγχους, ἀλλὰ κι ἀπὸ ἕνα αἰσθημα ἐνοχῆς, ποὺ σὲ τέτοια πρόσωπα είναι ἰδιαίτερα βαθὺ καὶ συντριπτικὸ καὶ φαίνεται νὰ μὴν ἀφήγει στὸ ὑποκείμενο πολὺ χῶρο γιὰ ἐλεγμούς.

Εἴπαμε ηδη πώς, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς ἐνοχῆς, ὁ Πῆτερ ὀδηγήθηκε στὸ γὰρ μὴν εἶναι τὸ ποτα, νὰ μὴν είναι κανεὶς. Ἐδῶ δίγουμε ἕνα ἄλλο παράδειγμα μιᾶς ἀρρωστης ποὺ ἀκολούθησε τὴν ἵδια περίπου πορεία, ποὺ εὐτυχῶς σταμάτησε, η πιὸ σωστά, ηγετεῖ σταμάτησε προτοῦ ὀδηγηθεῖ στὴν ψυχωτικὴ κατάσταση ἀπ' ὅπου κάθε ἐπιστροφὴ θὰ ήταν δύσκολη.

"Η Μαρί είκοσι χρόνων, ηταν φοιτήτρια πανεπιστημίου ἐπὶ ἕνα χρόνο, χωρὶς νὰ περάσει τὶς ἔξετάσεις της. Παρουσιάζοταν ἀρκετὲς μέρες πρὶν ἡ μετὰ τὴν ἡμερομηγία τῶν ἔξετάσεων. "Αγ ποτὲ ἐμφανιζόταν τὴν κατάλληλη στιγμὴ ἡ στὴ διάρκεια τῶν ἔξετάσεων, ηταν λίγο - πολὺ κατὰ λάθος καὶ δὲν ἐγδιαφερόταν νὰ ἀπαντήσει στὰ θέματα. Στὸ δεύτερο ἔτος, σταμάτησε ἔγτελῶς νὰ παρουσιάζεται στὰ μαθήματά της καὶ φαίνοταν νὰ μὴν κάνει τίποτα ἀπολύτως. "Ηταν ἔξαιρετικὰ δύσκολο νὰ βρεῖ κανεὶς ἕνα συγκεκριμένο γεγονός στὴ ζωὴ της. "Απευθύνθηκε σὲ μένα μετὰ ἀπὸ πρόταση κάποιου ἄλλου. Κανόνισα νὰ τὴ διέπω δυδ φορὲς τὴ διδομάδα σὲ τακτὲς ὥρες. Δὲν ηταν δυνατὸ ποτὲ νὰ προβλέψω πότε θὰ ἐμφανιζόταν. Τὸ γὰρ πὼ πώς δὲν ηταν ἀκριβῆς στὰ ραντεβού της είναι λίγο. "Η τακτὴ ὥρα τῆς συγάντησής μας ἀποτελοῦσε μιὰ στιγμὴ στὸ χρόνο ποὺ χρησίμευε ἀμυδρὰ γιὰ νὰ τὴν προσανατολίσει. Ἐμφανιζόταν τὸ Σάββατο τὸ πρωί, ἀντὶ γιὰ τὴν Τετάρτη τὸ ἀπόγευμα ἡ τηλεφωνοῦσε στὶς 5 μ.μ. γιὰ νὰ πεῖ πὼς μόλις ξύπνησε καὶ δὲ πρόφταινε τὴ συγάντησή μας στὶς τέσσερεις κι ἀν δόλευε νὰ ἔρθει σὲ καμιὰ ὥρα ἡ τόσο. "Έχασε τέσσερις διαδοχικὲς συγαντήσεις χωρὶς προειδοποίηση καὶ ἔφτασε ἀκριβῶς στὴν ὥρα τῆς τὴν ἔκτη συγάντηση, χωρὶς κανένα σχόλιο καὶ γιὰ

γὰ συγεχίσει ἐκεῖ ποὺ σταμάτησε πρὶν ἀπὸ τὴν παύση.

* Ήταν ώχρή, ἀδύνατη, ἔνα χλωμὸν πλάσμα μὲ ἀτημέλητα μαλ-
λιά. Ντυγόταν μ' ἔνα ἀκαθάριστο καὶ παράξενο τρόπο. * Ήταν ἐ-
ξαιρετικὰ ἀόριστη καὶ ἐπιφυλακτικὴ δταν ἀναφερόταν στὸν ἑαυ-
τὸν της. * Απ' ὅτι ἴρηκα, οὕτε ἔνας ἀπὸ τοὺς τόσους ἀγθρώπους μὲ
τοὺς δποίους ἦρθε σὲ φαυγαλέα ἐπαφή, δὲν ἤξερε πῶς περγοῦσε
τὴ ζωὴ της. Τὸ σπίτι της ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ Λογδίνο, ἀλλὰ ἀπὸ
τὴν ἐποχὴ ποὺ μπῆκε στὸ παγεπιστήμιο κατοικοῦσε στὴν πόλη κι
ἄλλαζε συχνὰ κατοικία. Οἱ γονεῖς της δὲν ἤξεραν ποτὲ ποῦ μέ-
γει· τοὺς ἐπισκεπτόταν σὲ ἀκατάλληλες ὕρες καὶ περγοῦσε τὴν ὕ-
ρα της σὰν νὰ ἦταν μιὰ τυχαία οἰκογενειακὴ γνωριμία. * Ήταν
μοναχοκόρη. Βάδιζε σβέλτια κι ἀθόρυβα, σχεδὸν στὴ μύτη τῶν
ποδιῶν της. * Η δμιλία της ἦταν ἀπαλή, διακριτική, ἀλλὰ ἀδιάφορη
κι ἀπόμακρη, ἀλύγιστη κι ἀχρωμάτιστη, χωρὶς καμιὰ ζωντάνια.
Προτιμοῦσε γὰ μὴ μιλᾶ γιὰ τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ γιὰ θέματα σὰν
τὴν πολιτικὴ καὶ τὰ οἰκονομικά. Μοῦ συμπεριφερόταν μὲ φανερὴ
ἀδιαφορία. Συνήθως μοῦ ἔκαθάριζε πῶς δὲ μὲ θεωροῦσε τίποτε
περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἀπὸ τὶς τυχαίες γνωριμίες της, ποὺ ἐπισκε-
πτόταν γιὰ κουβέντα. Μιὰ φορά, ὡστόσο, μοῦ εἶπε πῶς εἴμουγα
γοητευτικὸς ἀγθρώπος, ἀλλὰ ἡ φύση μου ἦταν ἀχρεία καὶ ἴρω-
μικη. Δὲν πρόδιγε καμιὰ ἐπιθυμία ἢ προσδοκία πῶς περιμένει κά-
τι ἀπὸ μένα καὶ ποτὲ δὲ φανερώθηκε τί ἀκριβῶς ἀντλοῦσε ἀπὸ
μένα. * Οταν ἔνιωθε τόσο ἀδιάφορη ἀπέναντί μου, δὲν μποροῦσε
γὰ καταλάβει γιατὶ κάλυπτε τέτοιες ἀποστάσεις γιὰ γὰ μὲ δεῖ.

Θὰ νόμιζε κανεὶς πῶς ἡ γενικὴ εἰκόνα τῆς περίπτωσης αὐτῆς
ἦταν ἐντελῶς ἀπελπιστική, ἀφοῦ ἐμφάνιζε κατηγορηματικὰ τὴν
κλινικὴ ψυχιατρικὴ εἰκόνα τῆς “πρώιμης ἀγοιας” ἢ σχιζοφρέ-
νιας.

Παρόλα αὐτά, μιὰ μέρα ἔφτασε ἀκριβῶς στὴν ὕρα της καὶ ἐκ-
πληκτικὰ μεταμορφωμένη. Γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τότε ποὺ τὴ γνώ-
ρισα, ἐμφανίστηκε κανονικὰ περιποιημένη, χωρὶς αὐτὴ τὴν ἐ-
νοχλητικὰ παράξενη ἐμφάνιση στὸ γνώμονα καὶ τοὺς τρόπους, ποὺ
τόσο χαρακτηρίζει αὐτοὺς τοῦ εἶδους τοὺς ἀγθρώπους καὶ εἶγαι τό-
σο δύσκολο γὰ δρίσει κανεὶς. Οἱ κινήσεις καὶ ἡ ἐμφάνισή της εί-
χαν, ἀλάνθαστα, ζωὴ μέσα τους. * Αρχισε τὴ συγέντευξη λέ-
γοντας πῶς ἀγτιλήφθηκε πῶς ἀπέκοπτε τὸν ἑαυτὸν της ἀπὸ κάθε

πραγματική σχέση μὲ τοὺς ἄλλους, πώς φοβόταν τὸν τρόπο μὲ τὸν δόποιο ζούσε, ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ἢξερε μέσα τῆς πώς αὐτὸς δὲν ἦταν ὁ σωστὸς τρόπος νὰ ζει κανείς. Προφανῶς εἶχε συμβεῖ κάτι πολὺ ἀποφασιστικό. Σύμφωνα μὲ τὴν ἔδια, καὶ δὲν ἔχω κανένα λόγο νὰ ἀμφιβάλω, ἡ κατάσταση ἔκπινησε ἀπὸ μιὰ ταινία. Γιὰ ἑφτὰ μέρες τῆς βδομάδας πήγαινε κι ἔβλεπε τὴν ταινία La Strada*. Πρόκειται γιὰ μιὰ ιταλικὴ ταινία γύρω ἀπὸ ἔναν ἄντρα καὶ μιὰ γεαρή κοπέλα. Ἐκεῖνος εἶναι ἕνας περιπλαγώμενος γεροδεμένος ἄντρας ποὺ ταξιδεύει ἀπὸ χωρὶς σὲ χωρὶς παρουσιάζοντας τὸ νούμερό του: ἔσπαγε μὲ ἐκταση τοῦ στήθους του μιὰ ἀλυσίδα δεμένη γύρω του. Ἀγοράζει μιὰ γεαρή κοπέλα ἀπὸ τοὺς γονεῖς της γιὰ δοηθό του. Εἶναι δυνατός, σκληρός, βρωμερὸς κι αἰσχρός. Μεταχειρίζεται τὴν κοπέλα σὰ λάσπη. Ὁποτε θέλει τὴν βιάζει, τὴν δέρνει, τὴν ἐγκαταλείπει. Φαίνεται γὰ εἶναι χωρὶς συνείδηση ἢ τύφεις· δὲν τὴν ἀναγνωρίζει σὰν πρόσωπο καὶ δὲν τῆς δείχνει τὴν παραμικρὴ εὐγνωμοσύνη, δταν προσπαθεῖ γὰ τὸν εὐχαριστήσει ἢ τοῦ παραμένει πιστή. Τῆς λέει κατάμουτρα πώς δὲν ὑπάρχει τίποτα ποὺ γὰ μπορεῖ γὰ τὸ κάνει καλύτερα ἀπὸ διποιοδήποτε ἄλλο. Ἐκείνη δὲ διέπει πιὰ τί χρησιμότητα μπορεῖ γὰ ἔχει ἢ ζωὴ της, ἀφοῦ δόθηκε σ' αὐτὸ τὸν ἀνθρωπὸ καὶ γιαυτὸ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀχρηστη, μιὰ ἀγάξια. Ἀν καὶ στὴ λύπη καὶ τὴν ἐρημιά της δὲν ὑπάρχει ἔμμονη πικρία, γιώθει ἀπελπισμένη γιατὶ εἶναι ἀσήμιαντη. Δημιουργεῖ φιλία μ' ἔνα σκοινοβάτη τοῦ τσίρκου. Τοῦ θρηγεῖ τὴν ἀσημαντότητά της. Ὡστόσο, δταν δ σκοινοβάτης τῆς προτείνει γὰ φύγει μαζὶ του, ἐκείνη ἀργεῖται λέγοντας πώς ἂν τὸ κάνει, δ ἄλλος δὲ θὰ ἔχει κανένα γὰ τὸν ἀνέχεται. Ὁ σκοινοβάτης σηκώνει ἔνα βότσαλο καὶ τῆς λέει πώς δὲν πιστεύει δτι εἶναι ἀ π δ λ υ τ α ἀχρηστη, ἀφοῦ ἀξίζει τουλάχιστον δσο ἔνα βότσαλο καὶ τὸ βότσαλο τουλάχιστον ὑπάρχει. Προσθέτει ἀκόμα πώς πρέπει γὰ χρησιμεύει σὲ κάτι, ἀν καὶ ἡ ἔδια δὲν τὸ ξέρει, ἀφοῦ εἶναι τὸ μόνο πρόσωπο ποὺ ἔκεινος δ ἀντρας δὲν ἀπομακρύνει ἀπὸ κοντά του. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς γοητείας τῆς ταινίας προέρχεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν κοπέλα. Εἶναι ὀλοκληρωτικὰ χωρὶς δόλο κι ἀπάτη. Κάθε συγαισθηματικὴ ἀπόχρωση

* Ἡ γνωστὴ ταινία τοῦ Φρ. Φελλίνι (1954). (Σ.τ.μ.)

φαγερώνεται ἀπλὰ καὶ ἄμεσα μέσα ἀπὸ τὴν κάθε πράξη της. "Ο-
ταν δὲ γεροδεμένος ἄντρας σκοτώνει μπροστά στὰ μάτια της τὸν
σκοινοβάτη καὶ ξεφεύγει ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην ἀντὶ γὰρ διολογήσει
τὸ ἔγκλημά του, ἐκείνη σωπαίνει ἐγτελῶς, μόνο γιὰ γὰρ κλαυθμη-
ρίσει: «Ο ἀνόητος εἶναι ἄρρωστος, δὲ ἀνόητος εἶναι ἄρρωστος». Δὲν
κάνει τίποτα, δὲν τρώει τίποτα. "Οταν χειροτερεύει δὲ ἄντρας
τὴν ἐγκαταλείπει στὴν τύχη της, κοιμισμένη κοντά σ' ἔνα ψυχρὸ
δρόμο.

"Η ἄρρωστη ταυτίστηκε μὲ τὴν ἡρωΐδα καὶ συγχρόνως εἶδε τὸν
έαυτό της σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὴ τὴν κοπέλα. "Ο γεροδεμένος ἄν-
τρας μὲ τὴν κακία, ἀδιαφορία καὶ σκληρότητά του ἐνσάρκωνε
τὴ φαγτασίωση ποὺ εἶχε γιὰ τὸν πατέρα της καὶ μέχρι ἔνα ση-
μεῖο τὴ φαγτασίωσή της γιὰ μένα. Αὐτὸ δικαίως ποὺ τὴ συγκλόνι-
σε ἥταν πώς, ἐνῷ δὲ κοπέλα ἥταν τόσο ἀπελπισμένη καὶ δυστυχι-
σμένη, δὲν ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴ ζωή, δοῦ τρομερή κι ἀν ἥταν. Πο-
τὲ δὲν ἔγινε παράγοντας τῆς αὐτοκαταστροφῆς της. Οὕτε προσ-
πάθησε γὰρ διαστρεβλώσει τὴν ἀπλότητά της. "Η κοπέλα δὲν ἥταν
ἰδιαιτερα θρήσκα" δὲ φαινόταν γὰρ ἔχει περισσότερη πίστη ἀπὸ τὴ
Μαρί σ' ἔνα "Ογ, ποὺ γὰρ μποροῦσε γὰρ ὀνομάσει Θεό. "Ωστόσο, ἀν
καὶ δὲ πίστη της ἥταν ἀγώνυμη, δὲ τρόπος ζωῆς της ἥταν, κατὰ
κάποιο τρόπο, ἀπόφανση ζωῆς μᾶλλον, παρὰ ἀρνηση. "Η Μαρί¹
εἶδε δλα αὐτὰ σὲ τρομερή ἀντίθεση μὲ τὸ δικό της τρόπο ζωῆς.
"Εγιωθε πώς ἀργιόταν στὸν έαυτό της τὴ δροσιὰ καὶ ἐπιείκεια τῆς
δημιουργίας. "Ακόμα καὶ δὲ κοπέλα τῆς ταινίας μποροῦσε γὲ
λᾶ μὲ τοὺς κλόουν τοῦ τσίρκου, γὰρ συγκινεῖται ἀπὸ ἔνα σκοινοβά-
τη, γὰρ δρίσκει παρηγοριὰ στὸ τραγούδι καὶ γὰρ μὴν ἀξίζει περισ-
σότερο ἀπὸ ἔνα βότσαλο.

"Ἀπὸ τὴν "ἀγτικειμενική" κλινικὴ ψυχιατρικὴ σκοπιά, θὰ ἔ-
λεγε κανεὶς πώς ἐπῆλθε μιὰ "ἀκινητοποίηση" στὴ διαδικασία τῆς
προοδευτικῆς σχιζοφρενικῆς ἀποδιοργάνωσης, κατὰ πάσα πιθα-
νότητα ἀπὸ δργανικὴ αἰτία. "Ἀπὸ τὴν ὑπαρξιακὴ σκοπιά θὰ μπο-
ροῦσε γὰρ πεῖ κανεὶς πώς δὲ ἔδια σταμάτησε γὰρ σκοτώνει τὸν έαυ-
τό της. Εἰδε πώς δὲ ζωή της εἶχε γίνει μιὰ συστηματικὴ προσπά-
θεια γὰρ καταστρέψει τὴν ταυτότητά της καὶ γὰρ γίνει "κανένας".
"Ἀπέφευγε διτιδήποτε μποροῦσε γὰρ τὴν δρίσει σὰν πραγματικὸ πρό-
σωπο ποὺ ἀσχολεῖται μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους μὲ εἰδικὰ καθήκοντα.

Προσπάθησε γὰ τὸ ἐνεργεῖ μὲν τέτοιο τρόπῳ ὥστε οἱ πράξεις τῆς νὰ μὴν ἔχουν καμιὰ πραγματικὴ συγέπεια, δόπτε μὲν θάση αὐτὸ δὲν μποροῦσαν νὰ εἶναι καθόλου πραγματικὲς πράξεις. Ἀντὶ γὰ τὸ χρησιμοποιεῖ τὴν πράξη, ὅπως κάνουμε συνήθως, γιὰ τὸ πετύχουμε πραγματικοὺς σκοποὺς κι ἔτσι νὰ δριστοῦμε μέσα ἀπὸ τὶς πράξεις μας δλοένα καὶ περισσότερο σὰν ἴδιαίτερα πρόσωπα, ἔκείνη προσπαθοῦσε γὰ τὸ ὑποδιβαστεῖ σὲ σημεῖο ἀφανισμοῦ, μὲ τὸ γὰ μὴν κάνει τίποτε τὸ εἰδικό, μὲ τὸ γὰ μὴ φαίνεται ποτὲ πώς δρίσκεται σ' ἔνα συγκεκριμένο χῶρο, σ' ἔνα συγκεκριμένο χρόνο, μ' ἔνα συγκεκριμένο πρόσωπο, κάγοντας ἔνα συγκεκριμένο πράγμα. Ἡταν πάντοτε, ὅπως ὅλοι μας, σ' ἔνα συγκεκριμένο χῶρο καὶ χρόνο, ἀλλὰ προσπαθοῦσε γὰ τὸ ἀποφύγει τὶς συγέπειες αὐτοῦ τοῦ πράγματος, μὲ τὸ γὰ εἶναι συγέχεια ἀφηρημένη, «σὰ γὰ λέμε κάπου ἀλλοῦ». Ἐνεργοῦσε σὰ γὰ ἡταν δυνατὸ γὰ μὴ “θάξει τὸν ἔαυτὸ τῆς” στὶς πράξεις τῆς. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια γὰ τὸ ἀποδεσμεύσει τὸν ἔαυτὸ τῆς ἀπὸ τὶς πράξεις τῆς, ἀφοροῦσε διτιδήποτε ἔκανε, τὴ δουλιὰ ποὺ φαιγόταν γὰ κάνει, τοὺς φίλους ποὺ φαιγόταν γὰ δημιουργεῖ κι ὅλες τὶς ἔκφράσεις καὶ χειρογομίες τῆς. Μὲ τοὺς τρόπους αὐτοὺς ἐπιχειροῦσε γὰ μὴ γίνει κανένας. Ἡ θέση τῆς, λοιπόν, ἔμοιαζε μ' ἔκείνη τοῦ Πήτερ. Καὶ οἱ δυὸ ἄρρωστοι ἔφτασαν γὰ νιώθουν δλοένα περισσότερο πεπεισμένοι δτι τὸ γὰ εἶναι κανεὶς κάποιος ἀποτελοῦσε ἀπλὴ προσποίηση κι δτι ἡ μόνη ἔντιμη κατεύθυνση ποὺ μποροῦσαν γὰ ἀκολουθήσουν ἡταν γὰ γίνουν “κανένας”, ἀφοῦ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔνιωθαν πώς εἶναι “πραγματικά”. Αὐτὴ ἡ διαδικασία τοῦ αὐτο-ἀφανισμοῦ, γιὰ τὸν κλιγκιὸ παρατηρητὴ δὲν εἶναι ἀλλη ἀπὸ τὴν παραφρογητικὴ διαδικασία τῆς ἀπλῆς σχιζοφρένιας.

“Οπως δ Πήτερ καὶ ἡ Μαρί, οἱ ἄρρωστοι στὴ φάση αὐτὴ δὲ νιώθουν ἐνοχὲς σὲ σχέση μὲ εἰδικὲς σκέψεις ἡ πράξεις ποὺ ἔχουν ἡ δὲν ἔχουν σκεφτεῖ ἡ κάνει. “Αγ ἔχουν τέτοιου εἰδους ἐνοχές, αὐτὲς ὑπερκεράζονται ἀπὸ μιὰ περισσότερο περιεκτικὴ αἰσθηση κακοῦ ἡ ἀγαξιότητας, ποὺ ὑπογομεύει τὸ ἔδιο τὸ δικαίωμα τοῦ γὰ “εἶναι” κανεὶς μὲ δποιοδήποτε τρόπο. Τὸ ἀτομο νιώθει ἐνοχο γιατὶ τολμᾶ γὰ “εἶναι” καὶ διπλὰ ἐνοχος γιατὶ δὲν “εἶναι”, γιατὶ φοβᾶται γὰ “εἶναι” καὶ γιατὶ ἐπιχειρεῖ γὰ σκοτώσει τὸν ἔαυτὸ του, ἀν ὅχι διολογικά, τότε ὑπαρξιακά. Ἡ ἐνοχὴ του ἀποτελεῖ τὸ ἀ-

μεσο παράγοντα ποὺ παρεμποδίζει τὴν ἐνεργητική συμμετοχή του στὴ ζωὴ καὶ διατηρεῖ τὸν “έαυτὸν” σὲ ἀπομόνωση, τὸν σπρώχνει σὲ μιὰ παραπέρα ἀπόσυρση. Τότε ἀκριβῶς ἡ ἐνοχὴ συνδέεται μὲ τὸν ἑλιγμὸν ποὺ ἀρχικὰ ὑποκινήθηκε ἀπὸ τὴν ἐνοχήν.

“Ο Τζέιμς, γιὰ παράδειγμα, εἶχε τὸ ἔξῆς ὅγειρο:

«Δυὸς ἀτομά* προχωροῦσαν σὲ παράλληλη τροχιά, ὅταν ἔσφιγκὰ ἀρχισαν νὰ στρέφονται πρὸς τὰ πίσω, μέχρι ποὺ σταμάτησαν σχεδὸν κολλητὰ τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο». Ἔδειξε τὴν πορεία τους μὲ τὰ χέρια. Ξύπνησε ἀπότομα ἀπὸ τὸ ὅγειρο, παγικοβλημένος, μ’ ἕνα φοβερὸ προαισθημα.

“Ἡ δικὴ του “ἀγάγνωση” τοῦ ὁγείρου ἦταν πώς τὰ δυὸς ἀτομά ἦταν ὁ ἔαυτός του· ἀντὶ νὰ συγεχίσουν τὴν “φυσικὴ τους τροχιὰν” στράφηκαν “πρὸς τὸν ἔαυτό τους”. Ἐτοι, “παραβίασαν τὴν φυσικὴ τάξη πραγμάτων”. Πρόσθετοι συγειρμοὶ σχετικὰ μὲ τὸ ὅγειρο ἀποκάλυψαν πώς ὁ Τζέιμς ἔγινεθε βαθιὰ ἐνοχὴ γιὰ τὴ δικὴ του «στραμμένη πρὸς τὰ πίσω» σχέση μὲ τὸν ἔαυτό του, ἀφοῦ σήμαινε:

1. Μιὰ μορφὴ αύγανισμοῦ, δηλ. σπαταλοῦσε τὶς δυγάμεις τῆς δημιουργικότητας καὶ παραγωγικότητας.
2. Ἀπόσυρση ἀπὸ τὶς ἑτεροφυλικὲς σχέσεις καὶ ἐγκατάσταση σχέσης ἀγάμεσα σὲ δυὸς τμήματα τοῦ εἶναι του, ἀπὸ τὰ δόποια τὸ ἔνα εἶναι ἀρσενικὸ καὶ τὸ ἄλλο θηλυκό.
3. Ἀπόσυρση ἀπὸ τὶς σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἐγκατάσταση μέσα στὸν ἵδιο του τὸν ἔαυτὸν μιᾶς ἀποκλειστικὰ φιλομοφυλικῆς σχέσης μὲ τὸν ἔαυτό του.

Αὐτὸς ρίχνει φῶς καὶ στὸ ἐπόμενο δύσκολο πρόβλημα, δτι δηλ. στὶς συγθῆκες αὐτὲς ἡ σχέση μὲ τὸν ἔαυτὸν εἶναι σχέση ἐνοχῆς, ἀφοῦ, δπως ἥδη δεῖξαμε, συγκεντρώγει γύρω του ἥ προσπαθεῖ νὰ συγκεντρώσει, ἔνα τρόπο σχέσης ποὺ στὴ “φυσικὴ τάξη πραγμάτων” μπορεῖ καὶ ὑπάρχει ἀγάμεσα σὲ δυὸς πρόσωπα καὶ στὴν

* Ἐννοεῖ σωματίδια τῆς φυσικῆς. (Σ.τ.μ.).

πραγματικότητα θά μπορεί νά θιωθεί ἀποκλειστικά ἀπό τὸν ἑαυτό.

Ο διχασμός τοῦ ἑαυτοῦ (τὰ δύο “ἐγώ” τῆς Ρόουζ, τὰ δύο “ἄτομα” τοῦ Τζέιμς) ἀποτελεῖ τὴν βάσην ἑνὸς τύπου παραίσθησης. Ενα ἀπὸ τὰ τμήματα τοῦ ἑαυτοῦ φαίνεται πώς διατηρεῖ γενικά τὴν αἰσθησην τοῦ “ἐγώ”. Ο ἄλλος “ἑαυτός” μπορεῖ τότε γὰ δυομάζεται “ἐκείνη”. Άλλα “ἐκείνη” παραμένει ἕνα “ἐγώ”. Η Ρόουζ ἔλεγε: «Ἐκείνη είναι ἐγώ καὶ ἐγώ εἴμαι ἐκείνη τὴν κάθε στιγμή». Ενας σχιζοφρενικός μοῦ εἶπε: «Αὐτὴ είναι ἕνα ἐγώ που ξητᾶ ἕνα ἐγώ [ἐμένα]» (δ ἑαυτός στὶς χρόνιες σχιζοφρενικές καταστάσεις φαίνεται γὰ διασπάται σὲ πολλές ἑστίες, ή καθεμιὰ μὲ τὴ δική της αἰσθησην τοῦ “ἐγώ”, ποὺ συλλαμβάνει τὰ ἄλλα τμήματα (ἕστιες) σὰν ἐν μέρει μή - ἐγώ). Μιὰ “σκέψη” ποὺ ἀγήκει στὸν “ἄλλο” ἑαυτὸν τείγει γὰ ἔχει κάτι ἀπὸ τὴν ἰδιότητα τῆς ἀγτίληψης, ἀφοῦ δὲ γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν ποὺ τὴ βιώγει, οὕτε σὰν προϊὸν τῆς φαντασίας του, οὕτε σὰ γὰ ἀγήκει σ’ αὐτόν. Δηλαδὴ δ ἀ λ λ ο ς ἐ α υ τ ὁ ς γίνεται ή βάση μιᾶς φευδαίσθησης. Ψευδαίσθηση είναι μιὰ ἀντίληψη τοῦ τύπου “σὰν νά...” ἑνὸς τμήματος τοῦ ἀποδιοργανωμένου “ἄλλου” ἑαυτοῦ ἀπὸ ἕνα λείψανο (ἕστια - ἑαυτοῦ) ποὺ διατηρεῖ μιὰ ὑπολειμματική αἰσθηση τοῦ “ἐγώ”. Αὐτὸν γίνεται πιὸ φανερὸ στοὺς ἐκδηλωμένους ψυχωτικούς. Εξάλλου η σχέση ἑαυτός - ἑαυτός παρέχει τὸ ἐσωτερικὸ ἔρεισμα γιὰ τὶς βίαιες ἐπιθέσεις ἀνάμεσα στὰ ἀντιμαχόμενα ἐσωτερικὰ φαντάσματα, ποὺ βιώγονται σὰ γὰ ἔχουν μιὰ φανταστικὴ συγκεκριμενικότητα (βλ. ἐπόμενο κεφάλαιο). Στὴν πραγματικότητα αὐτὲς οἱ ἐπιθέσεις τῶν ἐσωτερικῶν φαντασμάτων διηγοῦν τὸ ἀτομο γὰ λέει πώς δολοφονήθηκε η πώς δ ἴδιος δολοφόνησε τὸν “ἑαυτό” του. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, δημος, ἔστω καὶ στὴ “σχιζοφρενική γλώσσα”, είναι ἀδύνατο γὰ δολοφόνησει κανεὶς τὸν ἐσωτερικὸ “ἑαυτό - φάντασμα”, ἀν καὶ είγαι δυνατὸ γὰ κόψει κανεὶς τὸ λακμὸ του. Τὸ φάντασμα δὲ σκοτώγεται. Αὐτὸν μπορεῖ γὰ συμβεῖ είναι η θέση καὶ λειτουργία τοῦ ἐσωτερικοῦ “ἑαυτοῦ - φάντασμα” γὰ “καταληφθεῖ” τελείως ἀπὸ ἀρχετυπικοὺς παράγοντες, ποὺ ἐμφανίζονται γὰ ἐλέγχουν καὶ γὰ κυριαρχοῦν δλεις τὶς πλευρὲς τοῦ είγαι ἑνὸς ἀτόμου. Ο στόχος τῆς θεραπείας στὴν περίπτωση αὐτή, είγαι γὰ δημιουργηθεῖ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἀρχικὸ “ἑαυτό” τοῦ ἀτόμου, δ ὅποιος πρέπει γὰ πιστέψουμε πώς

ἀποτελεῖ ἀκόμη δυνατό την αὐτόν την αὐτήν πραγματικότητα καὶ μπορεῖ γὰρ ἐπαναφερθεῖ σὲ μιὰ ἐφικτὴ ζωή. Ἐλλὰ αὐτὴ εἶναι μιὰ ἴστορία πού μποροῦμε γὰρ ἀναλάβουμε καὶ γὰρ ἐξηγήσουμε, μόνο ἀφοῦ μελετήσουμε τις ψυχωτικές διαδικασίες καὶ τὰ φαινόμενα λεπτομερέστερα. Αὐτὸς ἀκριβῶς τὸ στόχο θὰ ἀναλάβουμε τώρα.

‘Ο έαυτὸς καὶ ὁ ψευδό - έαυτὸς στὸ σχιζοφρενικὸ ἄτομο

Θὰ προσπαθήσουμε τώρα νὰ ἑνοποιήσουμε τὴ θεώρησή μας ἀναφέροντας ἀποσπάσματα τῆς περιγραφῆς μιᾶς σχιζοφρένιας, που ἔδωσε μιὰ Ἀμερικανίδα ἀρρωστη στὴ φάση τῆς ἀνάρρωσής της. Ἡ περίπτωση αὐτὴ ἀναφέρεται ἀπὸ δύο Ἀμερικανοὺς συγγραφεῖς, τοὺς Hayward καὶ Taylor (1956), μὲν ἕνα ἀπὸ τοὺς διποίους· ἡ ἀρρωστη ἔκανε ψυχοθεραπεία. Ἀναφέρουν:

«Ἡ Τζοάν εἶγαι μιὰ λευκὴ γυναίκα 26 χρόνων. Ἡ ἀρρωστια τῆς πρωτοεμφανίστηκε γωρὶς τὸ 1947, στὰ δεκαεπτά της. Τὰ ἐπόμενα δυὸ χρόνια γοσηλεύτηκε σὲ τέσσερα ἰδιωτικὰ νοσοκομεῖα μὲ θεραπευτικὰ μέσα τὴν ψυχοθεραπεία καὶ συγκολικὰ εἰκοσιτέσσερα ἥλεκτροσὸν καὶ ἑξήγτα ἴγσουλιγοθεραπεῖες. Ἔπειτα πενήγτα φορὲς σὲ κῶμα. Ἐδειξε “ἀμυδρὴ καλυτέρευση” καὶ τελικὰ τὴν παρέπεμψαν σ’ ἕνα ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς (M.L.H.), ἐπειδὴ φαινόταν ἀγεπαγόρθωτα ἀρρωστη. Στὴν ἀρχὴ τῆς θεραπείας ἡ Τζόαν ἦταν ψυχρή, ἀποσυρμένη, ἀπομονωμένη καὶ καχύποπτη. Εἶχε διπτικὲς κι ὀσφρητικὲς παραισθήσεις. Δὲ συμμετεῖχε σὲ καμὶα ἀπὸ τὶς δραστηριότητες τοῦ νοσοκομείου καὶ συχνὰ δρισκόταγ σὲ ἐμβροντησία, ὥστε ἦταν δύσκολο νὰ τῆς ἀποσπαστεῖ διποιαδήποτε ἀντίδραση. Ἀν πιεζόταν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς θεραπείας, ἐνατιωνόταν σκυθρωπὰ ἢ ζητοῦσε θυμωμένα νὰ ἀφεθεῖ ἥσυχη. Ἐκανε τρεῖς ἀπόπειρες αὐτοκτονίας κόδοντας τοὺς καρποὺς μὲ σπασμένο γυαλὶ ἢ παίργοντας μεγάλη δόση καταπραΰτικοῦ. Μερικὲς φορὲς γινόταν τόσο μαχητικὴ, ὥστε ἔπρεπε νὰ κλειστεῖ στὴν ἀπομόνωση».

Διάλεξα σάγ παράδειγμα αύτὸ τὸ ὑλικὸ γιὰ πολλοὺς λόγους. Ἡ περιγραφὴ τῆς κοπέλας σχετικὰ μὲ τὴν φύχωσή της φαίνεται νὰ ἐπικυρώνει χτυπητὰ τὶς ἀπόφεις ποὺ παρουσιάζονται ἐδῶ. Ἡ ἐπικύρωση ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ βιβλίο αὐτὸ γράφτηκε ἀρχικὰ προτοῦ ἐκδοθεῖ τὸ ἀμερικανικὸ ὑλικό. Οἱ ἀμερικανοὶ συγγραφεῖς γράφουν στὴν κλασικὴ φυχο-ἀγαλυτικὴ ὁρολογία τοῦ ἐγώ, ὑπερεγώ καὶ προεγώ, ἡ δποία, γοριζώ, θέτει περιττοὺς περιορισμοὺς στὴν κατανόηση τοῦ ὑλικοῦ. Ἡ περιγραφὴ τῆς ἄρρωστης φαίνεται γὰ εἶγαι ὁ τρόπος μὲ τὸν δποῖο ἡ ἵδια θλέπει τὸν ἑαυτό της, χωρὶς γὰ ἔχει ἐπιβληθεῖ ἢ προταθεῖ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς. Στὴν περίπτωση αὐτή, λοιπόν, ἀποφεύγεται ἡ παραπλάνηση ποὺ πιθαγὸ παρεισδύει ὅταν παρουσιάζω ὑλικὸ ἀπὸ τοὺς δικούς μου ἄρρωστους, ὅτι δηλ. ὁ ἄρρωστος παπαγαλίζει ἀπλῶς τὶς δικές μου θεωρίες.

Τέλος, ἡ ἄρρωστη ἔχει δώσει μιὰ καθαρὴ καὶ διεισδυτικὴ περιγραφὴ τοῦ ἑαυτοῦ της στὴν “ἀπλούστερη” γλώσσα ποὺ γνωρίζω. Ἐλπίζω πώς ἡ περιγραφὴ θὰ δείξει ὅτι, ἀν δοῦμε τὴν ἀλλόκοτη συμπεριφορὰ τοῦ φυχωτικοῦ ἀπὸ τὴ δική του σκοπιά, τὸ μεγαλύτερο μέρος της θὰ γίνει καταγοητό.

Πρῶτα ὅμως θὰ ηθελα νὰ συνοψίσω τὶς ἀπόφεις ποὺ παρουσιάσα μέχρι στιγμῆς:

‘Ο διχασμὸς τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸ σῶμα ἀποτελεῖ μιὰ δύσυνηρὴ κατάσταση στὴν δποία τὸ ὑποκείμενο ἀναζητεῖ ἀπεγγωσμένα κάποιον γὰ τὸν δονθήσει γὰ τὴν ἔπειράσει, ταυτόχρονα ὅμως χρησιμοποιεῖ τὴν κατάσταση αὐτὴ σὰ βασικὸ τρόπο ἀμυνας. Αὕτο στὴν πραγματικότητα καθορίζει καὶ τὸ οὖσιαστικὸ δίλημμα. ‘Ο ἑαυτὸς ἐπιθυμεῖ τὴ σύζευξη καὶ τὸν ἐγκλεισμὸ του στὸ σῶμα, ἀλλὰ φοβᾶται γὰ ἐγκλειστεῖ στὸ σῶμα του μήπως ὑποδηληθεῖ σὲ ἐπιθέσεις καὶ κινδύνους ἀπὸ τοὺς δποίους δὲ θὰ μπορέσει γὰ διαφύγει. ‘Ο ἑαυτὸς ὠστόσο δρίσκει πώς, ἀν καὶ δρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα, δὲν μπορεῖ γὰ διατηρήσει τὰ πλεονεκτήματα ποὺ ἐλπίζει νὰ ἔχει ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση. ‘Αναφέραμε ηδη τὶ συμβαίνει:

1. ‘Ο προσαγατολισμὸς του εἶναι ἀρχαικὸς στοματικὸς καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὸ δίλημμα γὰ διατηρήσει τὴ ζωντάνια του, ἔνω ταυτόχρονα φοβᾶται γὰ “ἀφομοιώσει” διειδήποτε. Στεγγώνει ἀπὸ τὴ δίψα καὶ ἐρημώνει.

2. Φορτίζεται μὲν μίσος γιὰ δλὰ ὅσα ὑπάρχουν ἐ κ ε ἵ. Ὁ μόνος τρόπος γὰ καταστρέψει καὶ ταυτόχρονα γὰ μὴν καταστρέψει δ, τι ὑπάρχει ἐκεῖ, πιθανὸν γὰ εἶναι ἡ αὐτοκαταστροφή.
3. Μπορεῖ γὰ ἀγαλάθει ἐσκεμμένα γὰ σκοτώσει τὸν ἑαυτό. Εἴγαι ἐν μέρει ἀμυντικὸς ἔλιγμὸς («Ἄν εἴμαι νεκρὸς δὲν μπορῶ γὰ σκοτωθῶ»)· εἶναι ἐν μέρει προσπάθεια γὰ ὑποστηρίξει τὸ συντριπτικὸν αἰσθημα ἐνοχῆς ποὺ καταπιέζει τὸ ἄτομο (ἡ αἰσθηση πώς δὲν ἔχει δικαίωμα γὰ εἶναι ζωντανός).
4. Ὁ “ἐσωτερικὸς” ἑαυτὸς διχάζεται καὶ χάνει τὴν ταυτότητα καὶ ἀκεραιότητά του.
5. Χάνει τὴν ἴδια του τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀμεση συμμετοχὴ στὴν πραγματικότητα ποὺ δρίσκεται ἔξω ἀπ’ αὐτόν.
6. (α) Τὸ καταφύγιο ἀσφάλειας τοῦ ἑαυτοῦ μεταβάλεται σὲ φυλακή. Ὁ μελλοντικὸς παράδεισος γίνεται κόλαση.
- (β) Παύει ἀκόμα γὰ ἔχει καὶ τὴν ἀσφάλεια ἐνὸς ἀπομονωμένου κελιοῦ. Ὁ περιφραγμένος του χῶρος γίνεται αἴθουσα βασινιστηρίων. Ὁ ἐσωτερικὸς ἑαυτὸς καταδιώκεται μέσα σ’ αὐτὴ τὴν αἴθουσα ἀπὸ τὰ διχασμένα, συγκεκριμενοποιημένα, τμῆματα τοῦ ἑαυτοῦ του ἢ ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ φαντάσματα ποὺ δὲν ἐλέγχονται πλέον.

Ἐνα μέρος ἀπὸ τὴν ἀκατάληπτη δμιλία καὶ πράξη τοῦ σχιζοφρενικοῦ γίνεται κατανοητὴ μόλις θυμηθοῦμε πώς ὑπάρχει ἔνας βασικὸς διχασμὸς στὸ εἶναι του, ποὺ ἔχει μεταφερθεῖ ἀπὸ τὴ σχιζοειδὴ κιόλας κατάσταση. Τὸ εἶναι τοῦ ἀτόμου διχάζεται στὰ δύο, παράγοντας ἔνα ἀσώματο ἑαυτὸν καὶ ἔνα σῶμα τὸ δποτο παρατηρεῖ δ ἑαυτὸς, θεωρώντας το καμιὰ φορὰ σὰ γὰ ἥταν ἔνα ἀκόμη πράγμα στὸν κόσμο. Τὸ δλο σῶμα καὶ μερικὲς ἀκόμια “διαγονητικὲς” διεργασίες ἀποκόπτονται ἀπὸ τὸν ἑαυτό, ποὺ συγεχίζει γὰ λειτουργεῖ σ’ ἔνα πολὺ περιορισμένο ἔρμητικὸ χῶρο (φαντασίων καὶ παρατηρεῖ) ἢ φαίνεται γὰ ἔχει πάψει τελείως γὰ λειτουργεῖ (δηλ. εἶναι νεκρός, δολοφονημένος, κλεμμένος). Αὕτη ἡ θεώρηση, φυσικά, εἶναι πολὺ σχηματικὴ καὶ ἔχει τὰ μειονεκτήματα κάθε προκαταρκτικῆς ὑπεραπλούστευσης.

Αναφέραμε ἡδη μερικοὺς ἀπὸ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς δποίους δ

διχασμὸς αὐτὸς ἀποτυγχάνει γὰρ ὑποστηρίξει τὴν ὑγιὴν ἐμπειρίαν καὶ μπορεῖ γὰρ γίνει διπυρήγας τῆς ψύχωσης.

Σὲ πολλοὺς σχιζοφρεγικοὺς διχασμὸς ἔαυτὸς - σῶμα παραμένει βασικός. Ωστόσο, δταν τὸ "κέντρο" ἀποτύχει γὰρ κρατήσει, οὔτε ἡ αὐτοεμπειρία, οὔτε ἡ σωματικὴ ἐμπειρία μπορεῖ γὰρ διατηρήσει τὴν ταυτότητα, ἀκεραιότητα, συνοχὴ ἡ ζωντάνια του καὶ τὸ ἀτομο παρασύρεται σὲ μιὰ κατάσταση ποὺ καταλήγει σ' αὐτὸ πού, δπως προτείναμε, μποροῦμε γὰρ διομάσουμε κατάσταση "χαοτικῆς μη - διτότητας".* Στὴν τελικὴν της μορφὴν αὐτὴ ἡ πλήρης ἀποδιοργάνωση ἀποτελεῖ ὑποθετικὴν κατάστασην ποὺ δὲν ἔχει λεκτικὸν ίσοδύναμο. Δικαιολογούμαστε δημας γὰρ θέτουμε αἰτηματικὰ μιὰ τέτοια ὑποθετικὴ κατάσταση. Στὴν πλέον ἀκραίαν της μορφὴν δὲ συμβιβάζεται μὲ τὴν ζωὴν. Ο τόσο ἔξουθενωμένος κατατογικὸς - γῆρηφρενικὸς ἀποτελεῖ, κατὰ πάσα πιθανότητα, τὸ πρόσωπο στὸ δηποτὸν ἡ διαδικασία αὐτὴ προχώρησε στὸ πλέον ἀκραίο σημεῖο, ἐγὼ ταυτόχρονα τὸ ἀτομο παραμένει βιολογικὰ βιώσιμο.

"Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια στὴν καταγόνηση τοῦ σχιζοφρενικοῦ εἶναι ἡ πλήρης ἀκαταληψία του· τὸ ἀλλόκοτο, τὸ παράδοξο καὶ σκοτειγό ποὺ διέπει τὸ καθετὲ ποὺ ἀντιλαμβανόμαστε πάγω του. Υπάρχουν πολλοὶ λόγοι γι' αὐτό. Ἀκόμα κι δταν διρρωστος παλεύει γὰρ μᾶς πεῖ, μὲ τὸν πιὸ εὐθὺν καὶ καθαρὸ τρόπο, γιὰ τὴ φύση τοῦ ἄγχους καὶ τῶν ἐμπειριῶν του, ποὺ εἶναι διαρθρωμένες μὲ τρόπο ριζικὰ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ δικό μας, εἶναι δύσκολο γὰρ παρακολουθήσουμε τὸ περιεχόμενο τῆς δημιλίας του. Τὰ τυπικὰ στοιχεῖα τῆς δημιλίας καθαυτὰ βρίσκονται διατεταγμένα μὲ δισυγήθιστους τρόπους κι αὐτές οἱ τυπικές ἰδιομορφίες φαίνεται, μέχρι ἔνα σημεῖο, γὰρ ἀντικατοπτρίζουν τὴν ἐναλλακτικὴν

* Ἡ καλύτερη περιγραφὴ δηποιασθήποτε τέτοιας κατάστασης ποὺ συνάντησα στὴ λογοτεχνίᾳ εἶναι τὰ Προφητικὰ Βιβλία τοῦ W. Blake. Στις Ἑλληνικὲς περιγραφὲς τῆς Κόλασης καὶ στὸ Δάντη οἱ Ισκιοι ἡ τὰ φαντάσματα, ἀν καὶ ἀποξενωμένα ἀπὸ τὴν ζωὴν, διατηροῦν ἀκόμα τὴν ἐσωτερικὴν τους συνοχὴν. Στὸν Blake δὲ συμβαίνει αὐτό. Οἱ μορφὲς τῶν βιβλίων του ὑποβάλλονται σὲ ἐσωτερικοὺς διχασμούς. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἀπαιτοῦν παρατεταμένη μελέτη, δχι γιὰ νὰ φωτιστεῖ ἡ φυχοπαθολογία τοῦ Blake, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθουμε ἀπὸ αὐτὸν ἔκεινα πού, κατὰ κάποιο τρόπο, γνώριζε τόσο βαθιά, παραμένοντας ὥστόσο φυχοδιανοητικὰ ὑγιῆς.

διάταξη τῆς ἐμπειρίας του, μὲν διχασμούς ἔκει ποὺ περιμένουμε συνοχὴ καὶ συγένωση (σύγχιση) τῶν στοιχείων ἔκει ποὺ τὰ διατηροῦμε χωριστά.

Εἶναι σχεδὸν δέδοι πώς αὐτὲς οἱ ἀμείωτες δυσκολίες αὖξανονται, τουλάχιστο στὴν πρώτη συγάντησή μας μὲ τὸν ἄρρωστο, διποῖος χρησιμοποιεῖ ἐσκεμμένα τῇ συσκότιση καὶ τὴν περιπλοκὴν σὰν προπέτασμα καπνοῦ πίσω ἀπὸ τὸ διποῖο κρύβεται. Αὕτη δημιουργεῖ τὴν εἰρωνικὴν κατάστασην κατὰ τὴν δποία δ σχιζοφρενικὸς συχνὰ παῖςει η προσποιεῖται τὸν ψυχωτικό. Πράγματι, δπως προαναφέραμε, η προσποίηση καὶ τὸ διφορούμενο χρησιμοποιοῦνται σὲ μεγάλη ἔκταση ἀπὸ τοὺς σχιζοφρενικούς. Οἱ λόγοι γιὰ τοὺς δποίους τὸ κάνουν σὲ κάθε περίπτωση, ἔξυπηρετοῦν πολλοὺς σκοπούς ταυτόχρονα. "Ο πιὸ φανερὸς σκοπὸς εἶναι δτι τὸ ἀτομο διατηρεῖ τὴν μυστικότητα, τὴν ἰδιωτικὴν ἀπομόνωση τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ κάθε διεισδύση" (ἔγκυκλωση, καταποντισμός). "Ο ἑαυτός, δπως τὸ διατύπωσε ἔνας ἄρρωστος, γιώθει συγτετριψμένος καὶ πολτοποιημένος ἀκόμα κι ἀπὸ τὶς ἀνταλλαγὲς μᾶς συγηθισμένης συνομιλίας. Παρὰ τὴν σφοδρή του ἐπιθυμία νὰ ἀγαπηθεῖ γιὰ τὸν "πραγματικὸν του ἑαυτό", δ σχιζοφρενικὸς παραμένει τρομοκρατημένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη. "Η δποιαδήποτε μορφὴ κατανόησης ἀ π ε ι λ ε ι δλόκληρο τὸ ἀμυντικὸν του σύστημα. "Η ἔξωτερικὴ του συμπεριφορὰ ἀποτελεῖ ἔνα ἀμυντικὸν σύστημα ἀνάλογο μὲ τὶς ἀγαρίθμητες διπόγειες στοές ποὺ φαντάζεται κανεὶς πώς δδηγοῦν στὸ διστηρικὸν ἀκρόπολης, ἔνω στὴν πραγματικότητα αὐτές δὲν δδηγοῦν πουθενὰ η δδηγοῦν κάπου ἀλλοῦ. "Ο σχιζοφρενικὸς δὲν εἶγαι διατεθειμένος νὰ ἀποκαλυφθεῖ στὴν τυχαία ἔξέταση καὶ τὸν ἔλεγχο τοῦ δποιουδήποτε ἀδιάκριτου περαστικοῦ. "Αγ δ ἑαυτὸς παραμένει ἀγνωστος, παραμένει καὶ ἀσφαλής. Παραμένει ἀσφαλής ἀπὸ τὶς διεισδυτικές παρατηρήσεις ἀπὸ τὸν πνιγμὸν καὶ τὴν καταδρόχθιση τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ μίσους. "Οσο δ σχιζοφρενικὸς εἶναι ἵνκδγνιτο, μποροῦν νὰ χειρίστομεν, νὰ μεταχειρίστομεν, νὰ χαιδέψουμεν, νὰ χτυπήσουμεν τὸ σῶμα του, νὰ τοῦ κάνουμεν ἐνέσεις η διειδήποτε ἀλλο, ἀλλὰ δ "ἴδιος" σὰ θεατής εἶγαι ἀπαράδιαστος.

"Ο ἑαυτὸς δμως λαχταρᾶς ταυτόχρονα λίγη κατανόησην λαχταρᾶς ἔνα δλοκληρωμένο πρόσωπο ποὺ θὰ δεχθεῖ τὸ δλόκληρο τὸ εἰ-

ναι του καὶ θὰ τὸν ἀφηγε ἀπλῶς «νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶγαι». Ἀλλὰ εἶναι ἀπαραίτητο γὰρ προχωρήσει μὲν μεγάλη προσοχὴ καὶ περισκεψη. "Οπως λέει δια Binswanger, «μὴν προσπαθήσεις νὰ φτάσεις πολὺ κοντά, πολὺ γρήγορα».

"Η Τζόαν ἔλεγε: «Ἐμεῖς οἱ σχιζοφρενικοὶ λέμε καὶ κάνουμε πολλὰ ἀσήμαντα πράγματα καὶ στὴ συγέχεια ἀνακατεύουμε σ' ὅλα αὐτὰ μερικὰ σημαντικὰ σημεῖα, γιὰ νὰ δοῦμε ὅν διατρὸς ἐνδιαφέρεται ἀρκετὰ ὥστε νὰ τὰ δεῖ καὶ νὰ τὰ νιώσει».

"Ενας σχιζοφρενικὸς μοῦ ἔξήγησε μιὰ παραλλαγὴ αὐτῆς τῆς τεχνικῆς, ὅπου ἀναμιγνύονται σημαντικὰ σημεῖα «μὲ πολλὰ ἀσήμαντα πράγματα». Μοῦ ἔδωσε ἔνα συγκεκριμένο παράδειγμα: Στὴν πρώτη συγάντησή του μ' ἔνα ψυχίατρο ἔνιωσε μιὰ βαθιὰ περιφρόνηση γι' αὐτόν. Φοβόταν νὰ ἀνακαλύψει τὴν περιφρόνησή του μήπως τὸν ὑποδάλλουν σὲ λευκοτομία, ὥστεσσο ἐπιθυμοῦσε ἀπεγνωσμένα νὰ τὴν ἐκδηλώσει. Καθὼς συγεχίζόταν ἡ συγέντευξη ἔνιωθε δλοένα περισσότερο πώς ἦταν φτιαχτὴ καὶ μάταιη, ἀφοῦ διδίος προσποιόταν καὶ δ ψυχίατρος ἔπαιρνε στὰ σοθαρὰ αὐτὴ τὴν φεύτικη παρουσίαση. Σκεφτόταν πώς δ γιατρὸς γινόταν δλοένα πιὸ ἀγόητος. "Ο γιατρὸς τὸν ρώτησε ὅν ἀκουγε μιὰ φωνή. "Ο ἀρρωστος σκέφτηκε πώς ἡ ἐρώτηση ἦταν ἀνόητη, ἀφοῦ ἀκουγε τὴ φωνὴ τοῦ ψυχίατρου. "Απάντησε λοιπὸν πώς ἀκουγε πράγματι μιὰ φωνὴ καὶ στὴν ἐπόμενη ἐρώτηση, πώς ἡ φωνὴ ἦταν ἀγδρική. "Η ἐπόμενη ἐρώτηση τοῦ γιατροῦ ἦταν «Τί σοῦ λέει αὐτὴ ἡ φωνή;» στὴν δποία ἀπάντησε «Εἶσαι ἀνόητος». Παιζόντας δηλαδὴ τὸν τρελό, ἐπινόησε ἔνα τρόπο νὰ πεῖ ἀτιμωρητὶ αὐτὸ ποὺ σκεφτόταν γιὰ τὸν ψυχίατρο.

"Ενα μεγάλο τμῆμα τῆς σχιζοφρένιας εἶναι ἀπλῶς ἀνοησίες, συζήτηση γιὰ ἀγύπαρκτα πράγματα, μιὰ παρατεταμένη κωλυσιεργία γιὰ γὰ παραπλανηθοῦν ἐπικίνδυνοι ἀνθρωποι, γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ στοὺς ἄλλους ἀνία καὶ ματαιότητα. "Ο σχιζοφρενικὸς γελοιοποιεῖ συχνὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ γιατρό. Παιζει τὸν τρελό, γιὰ γ' ἀποφύγει μὲ κάθε θυσία τὴν περίπτωση νὰ θεωρηθεῖ ύπερθυγεία στο συγεπή ιδέα ἡ πρόθεση.

"Η Τζόαν δίνει ἄλλα παραδείγματα:

«Οι άρρωστοι γελοῦν καὶ “ποζάρουν” διαγ τις παρεγοῦν μὲ τὸ
βλέμμα τους τὸ γιατρὸ ποὺ λέει δτι: Θὰ τοὺς βοηθήσει, ἐνῶ
στὴν πραγματικότητα δὲν θέλει ἢ δὲν μπορεῖ. Τὸ “ποζάρι-
σμα” γιὰ μιὰ κοπέλα εἶναι σαγηγευτικό, ἀλλὰ συγχρόνως
εἶγαι μιὰ προσπάθεια νὰ ἀποσπάσει τὸ γιατρὸ ἀπ’ δλες τὶς
λειτουργίες τῆς λεκάνης της. Οἱ άρρωστοι προσπαθοῦν γὰ
τὸν παραπλανήσουν καὶ νὰ τὸν ἔκτρέψουν. Προσπαθοῦν γ’
ἀρέσουν στὸ γιατρὸ ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν παραπλανήσουν, ὥστε γὰ
μὴν ἀγγίξει τίποτα σημαντικό. “Οταν βρίσκεις ἀνθρώπους
ποὺ θὰ σὲ βοηθήσουν πραγματικά, δὲν ἔχεις ἀνάγκη νὰ τοὺς
παραπλανήσεις. Μπορεῖς νὰ φερθεῖς φυσιολογικά. Μπορῶ
γὰ διαισθανθῶ, δχι μόνο ἀγ θέλει δ γιατρὸς νὰ βοηθήσει, ἀλ-
λὰ κι ἀν μπορεῖ κι ἀν θὰ τὸ κάνει».

Αὐτὸ παρέχει μιὰ χτυπητὴ ἐπιβεβαίωση τῆς παρατήρησης τοῦ Jung, δτι δ σχιζοφρενικὸς παύει νὰ εἶναι σχιζοφρενικὸς μόλις συ-
ναντήσει κάποιον ποὺ νιώθει πώς τὸν κατανοεῖ. “Οταν συμβεῖ αὐ-
τό, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀλλόκοτα πράγματα ποὺ ἔκλαμβάνον-
ται σὰ “σημεῖο” τῆς “γόσου”, ἀπλῶς ἔξανεμιζονται.

«Ἡ γνωριμία σου μ’ ἔκανε γὰ νιώσω σὰν ταξιδιώτης ποὺ χά-
θηκε σὲ χώρα ποὺ κανεὶς δὲ μιλᾶ τὴ γλῶσσα του. Καὶ τὸ
χειρότερο, δ ταξιδιώτης δὲν ξέρει κὰν ποῦ πρέπει γὰ πάει.
Νιώθει τελείως χαμένος κι ἀβοήθητος καὶ μόνος. Τότε ξαφ-
νικά, συναντᾶ ἔνα ξένο ποὺ μιλᾶ ἀγγλικά. ’Ακδμα κι ἀν
δὲν ξέρει δ ξένος τὸ δρόμο, νιώθει κανεὶς τόσο δμορφα γὰ
μοιράζεται τὸ πρόβλημα μὲ κάποιον ἄλλο, νὰ τὸν ἔχεις γὰ
καταλαβαίνει πόσσο ἀσχημα νιώθεις. Δὲν εἶσαι μόνος καὶ δὲ
νιώθεις πλέον ἀβοήθητος. Κατὰ κάποιο τρόπο σου δίνεις ζωὴ
καὶ τὴ θέληση γὰ παλαιύψεις.

Τὸ νὰ εἶσαι τρελὸς εἶγαι σὰν ἔκείνους τοὺς/ἔφιάλτες, δπου
προσπαθεῖς νὰ καλέσεις βοήθεια καὶ δὲ δγαίνει οὔτε ἀχνα.
Κι ἀν καλέσεις, κανεὶς δὲν ἀκούει ἢ καταλαβαίνει.. Δὲν μπο-
ρεῖς γὰ ξυπνήσεις ἀπὸ τὸν ἔφιάλτη, παρὰ μόνο ἀν σ’ ἀκού-
σει κάποιος καὶ σὲ βοηθήσει γὰ ξυπνήσεις».

“Ο βασικός παράγοντας γιὰ νὰ ένοποιηθεῖ ὁ ἄρρωστος, γιὰ νὰ έπιτραπεῖ στὰ τεμαχισμένα κομμάτια του νὰ (ἀνα) συγκολληθοῦν καὶ νὰ συγδεθοῦν, εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ γιατροῦ, μιὰ ἀγάπη ποὺ ἀναγνωρίζει δλόκληρο τὸ εἶναι τοῦ ἄρρώστου καὶ τὸ δέχεται χωρὶς ὑστερούσουλία.

Αὐτό, δημως, ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὴν εἰσαγωγὴν κι ὅχι τὴν κατάληξη τῆς σχέσης μὲ τὸ γιατρό. Ὁ ἄρρωστος παραμένει ψυχωτικός, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι παραμένουν οἱ διχασμοὶ τοῦ εἶναι του, ἀν καὶ τὰ περισσότερα δλόκληρα ἐξωτερικὰ “σημεῖα” δὲν εἶναι τόσο ἔκδηλα.

Παρατηρήσαμε πώς ὁ ἔαυτὸς ἔχει χάσει τὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γιώσει ὁ Ἰδιος πραγματικός καὶ ζωτανός.

Ἡ Τζόαν δίνει παραδείγματα μερικῶν ἀπὸ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς δποίους ὁ σχιζοφρενικός προσπαθεῖ νὰ ἀντλήσει τὴν θεβαιότητα πώς εἶναι πραγματικός, ἀπὸ τὴν αἰσθηση ὅτι τὸν βλέπουν καὶ ὅτι ἔτσι τουλάχιστον δρίσκεται ἐ κ ε ᾧ. Ὁ σχιζοφρενικός δὲν μπορεῖ γ' ἀντλήσει τὴν πεποίθηση αὐτὴ ἀπὸ ἐσωτερικές πηγές.

«Οἱ ἄρρωστοι κλωτσοῦν καὶ φωνάζουν καὶ παλεύουν δταν δὲν εἶναι θέβαιοι ὅτι ὁ γιατρὸς μπορεῖ νὰ τοὺς βλέπει. Εἶναι τρομακτικὸ τὸ αἰσθημα νὰ ἀντιληφθεῖς πώς ὁ γιατρὸς δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν πραγματικὸ σου ἔαυτό, πώς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει τὸ τί αἰσθάνεσαι καὶ πώς ἀπλῶς προχωρεῖ μὲ τὶς δικές του ἰδέες. Ἀρχισα νὰ γιώθω πώς εἴμαι ἀόρατη ἢ πώς ἵσως δὲ δρίσκομαι ἐκεῖ καθόλου. Ἐπρεπε νὰ δημιουργήσω ἐπεισόδιο γιὰ νὰ δῶ ἀν ὁ γιατρὸς ἀνταποκρινόταν σὲ μένα καὶ ὅχι ἀπλῶς στὶς ἰδέες του».

Σὲ δλη τὴ διάρκεια τῆς περιγραφῆς ἡ ἄρρωστη ἀντιπαραθέτει ἐπανειλλημένα τὸν πραγματικὸ της ἔαυτὸ στὸν ὑποταγμένο ψεύτικο ἔαυτό της: ‘Ο διχασμὸς ἀνάμεσα στὸν “πραγματικὸ ἔαυτὸ” καὶ τὸ σῶμα της ἐκφράζεται ζωντανὰ στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα:

«”Ἄγ εἶχες συγουσιαστεῖ μαζί μου θὰ κατέστρεφες τὰ πάντα. Θὰ μὲ ἐπειθεῖς ὅτι σ' ἔγδιέφερε μόνο ἡ ίκανοποίηση μὲ τὸ ζωικό μου σῶμα κι ὅτι δὲν ἔγδιαφερόσουνα πραγματικὰ

γιὰ κείνη τὴν πλευρά μου πὸν ἦταν πρόσωπο. Θὰ σήμαινε πώς μὲ χρησιμοποιοῦσες σὰ γυναίκα τὴ στιγμὴ πὸν δὲν ἔμουνα πραγματικὰ καὶ πὸν εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ μεγάλη βοήθεια γιὰ νὰ γίνω γυναίκα. Θὰ σήμαινε πώς μποροῦσες νὰ δεῖς μόνο τὸ σῶμα μου καὶ δχὶ τὸν πραγματικὸ μου ἔαυτὸ πὸν ἦταν ἀκόμη ἕνα κοριτσάκι. ‘Ο πραγματικὸς μου ἔαυτὸς θὰ ἦταν πάγω στὸ ταβάνι ἀπ’ ὅπου θὰ σὲ παρατηροῦσε νὰ κάνεις διάφορα πράγματα στὸ σῶμα μου. Θὰ φαινόσουν εὔχαριστημένος πὸν ἀφήνεις τὸν πραγματικὸ μου ἔαυτὸ νὰ πεθάνει. ‘Οταν ταῖξεις ἕνα κοριτσάκι, τὴν κάνεις νὰ γιώθει πώς καὶ τὸ σῶμα τῆς καὶ δ ἔαυτὸς τῆς εἴγαι ποθητά. Αὐτὸ τὴν βοηθᾶ νὰ ἐγοποιηθεῖ. ‘Οταν συνουσιάζεσαι μαζί τῆς, γιώθει τὸ σῶμα τῆς ἀποχωρισμένο καὶ γεκρό. Οἱ ἄγθρωποι μποροῦν νὰ συνουσιάζονται μὲ γεκρὰ σώματα, ποτὲ δμως νὰ τὰ ταῖσουν».

‘Ο “πραγματικὸς ἔαυτὸς” τῆς ἔπρεπε νὰ γίνει ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀγάπητην μᾶς γνήσιας κι ἀκέραιης κατάστασης. ‘Ο “πραγματικὸς ἔαυτὸς”, δμως, δὲν ἦταν εύκολα προσιτός, τόσο γιατὶ τὸν ἀπειλοῦσαν διάφοροι κίγδυνοι:

«Οἱ συγεντεύξεις μου ἦταν δ μόνος χῶρος ὅπου ἔγιναθα ἀσφάλεια νὰ εἴμαι δ ἔαυτὸς μου, γ’ ἀφήσω δλα μου τὰ συγασθήματα καὶ νὰ δῶ πώς ἦταν πραγματικά, χωρὶς τὸ φόδο πώς θὰ θύμωνες καὶ θὰ μ’ ἐγκατέλειπες. Χρειαζόμουνα νὰ εἰσαι ἔνας τεράστιος θράχος που νὰ μπορῶ νὰ σπρώχνω καὶ νὰ σπρώχνω χωρὶς, ώστε, νὰ κυλᾶς καὶ νὰ μ’ ἐγκαταλείπεις. Μποροῦσα μὲ ἀσφάλεια νὰ εἴμαι σκύλα μαζί σου. Μὲ δποιογδήποτε ἄλλο ἄλλαζα τὸν ἔαυτό μου γιὰ νὰ τοῦ ἀρέσω».

ὅσο καὶ γιατὶ τὸν ἔγιναθε φορτισμένο μὲ τόσο μίσος καὶ καταστροφικὸ δυναμικό, ώστε τίποτε πὸν εἰσχωροῦσε μέσα του δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιβιώσει:

«Πρῶτα ἔρχεται τὸ μίσος. ‘Ο ἄρρωστος μισεῖ τὸ γιατρὸ ἐ-

πειδὴ ἔανανοίγει τὴν πληγή του καὶ μισεῖ τὸν ἑαυτό του ἐπειδὴ ἐπιτρέπει νὰ τὸν ἔαναγγίξουν. Ὁ ἄρρωστος εἶναι βέβαιος πώς τὸ δόλο πράγμα θὰ δῦνησει σὲ περισσότερο πόνο. Θέλει πραγματικὰ νὰ εἶναι γεκρός, νὰ εἶναι σ' ἕνα μέρος, δπου τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἔαναγγίξει καὶ νὰ τὸν ἔαγαθγάλει.

Ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ φροντίσει νὰ τὸν κυνηγήσει μέχρις δτου μισήσει. Ἀν μισεῖς δὲν πληγώνεσαι τόσο, δσο δταν ἀγαπᾶς, ἀλλὰ μπορεῖς νὰ ἔαναγγίνεις ζωντανὸς κι ὅχι νὰ εἶσαι ἀπλῶς φυχρὸς καὶ γεκρός. Οἱ ἄνθρωποι ἀρχίζουν νὰ ἀποκτοῦν καὶ πάλι κάποια σημασία.

Ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ κυνηγήσει τὸν ἄρρωστο μέχρις δτου μισήσει: αὐτὸς εἶναι δι μόνος τρόπος γιὰ ν' ἀρχίσει.. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κάνει τὸν ἄρρωστο νὰ γιώσει ἔνοχος γιὰ τὸ μίσος του. Ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ γιώσει βέβαιος δτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἰσβάλει στὴν ἀρρώστια, ἀκριβῶς δπως δ γονιδὸς ἔρει δτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μπεῖ στὸ δωμάτιο του δρέφους, ἀσχετα μὲ τὸ πῶς γιώθει τὸ δρέφος γι' αὐτὴ τὴν πράξη. Ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ ἔρει δτι κάνει τὸ σωστὸ πράγμα.

Ὁ ἄρρωστος εἶναι τρομερὰ φοβισμένος ἀπὸ τὰ προβλήματά του, ἀφοῦ τὸν ἔχουν καταστρέψει καὶ γιώθει φοβερὰ ἔνοχος ποὺ ἐπιτρέπει στὸ γιατρὸ νὰ ἀναμιχθεῖ στὰ προβλήματα. Ὁ ἄρρωστος εἶναι πεπεισμένος καὶ πώς δ γιατρὸς θὰ κατατροπωθεῖ. Δὲν εἶναι δίκαιο νὰ ζητᾶ τὴν ἀδειὰ δ γιατρὸς γιὰ νὰ εἰσχωρήσει. Ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ ἀγωγιστεῖ γιὰ νὰ δρεῖ τὸ δρόμο του· τότε δ ἄρρωστος δὲ γιώθει πλέον ἔνοχος. Ὁ ἄρρωστος μπορεῖ νὰ γιώσει πώς ἔκανε τὸ πᾶν νὰ προστατέψει τὸ γιατρό. Ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ πεῖ μὲ τὸν τρόπο, «θὰ μπῶ δτι κι ἀν γιώθεις γι' αὐτό».

Καὶ πάλι:

«Τὸ πρόβλημα μὲ τοὺς σχιζοφρενικοὺς εἶναι δτι δὲν μποροῦν νὰ ἐμπιστευτοῦν κανένα. Δὲν τὰ παιζουν δλα γιὰ δλα. Ὁ γιατρὸς θὰ πρέπει συγήθως νὰ ἀγωγιστεῖ γιὰ νὰ εἰσχωρήσει, δσο κι ἀν ἔγαγτιώνεται δ ἄρρωστος. Εἶγαι θαυμάσιο

νὰ σὲ χτυποῦν ἢ νὰ σὲ σκοτώνουν, γιατὶ κανεὶς δὲ θὰ στὸ κάγει, ἐγ δὲν ἔνδιαφέρεται πραγματικὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀγασταθεῖ ἀρκετά. "Ενα ἀτομο σκοτώνει, γιατὶ θέλει πραγματικὰ νὰ ἀγαστήσει τὸν ἄλλο, δχι ἀπλῶς νὰ θρίσκεται νεκρός.

"Η ἀγάπη εἶναι ἀδύνατη ἀρχικά, γιατὶ σὲ μεταβάλει σ' ἕνα ἀδιοίθητο θρέφος. Ο ἀρρωστος δὲν μπορεῖ νὰ γιώσει ἀσφαλής νὰ ἀγαπήσει, μέχρις δτου θεβαίωθει ἀπόλυτα πώς δ γιατρὸς καταλαβαίνει τὶ χρειάζεται καὶ τοῦ τὸ παράσχει».

"Ετσι δ ἔντονος φόρος νὰ δεχτεῖ κάτι ἢ κάποιον μέσα του καλύπτει τόσο τὸ καλό, δσο καὶ τὸ κακό. Τὸ κακὸ θὰ καταστρέψει τὸν ἔαυτό, δ ἔαυτός θὰ καταστρέψει τὸ καλό.

"Ο ἔαυτός, συγεπῶς, εἶναι ταυτόχρονα κενὸς καὶ πεινασμένος. Ο δρος προσανατολισμὸς τοῦ ἔαυτοῦ καθορίζεται ἀπὸ τὴν Ισχυρὴ ἐπιθυμία του νὰ φάει, ἐνῶ καταστρέφει τὴν τροφὴ ἢ καταστρέφεται δ ἵδιος ἀπ' αὐτὴ.

«Μερικοὶ ἀνθρωποι περγοῦν ὅλη τους τὴ ζωὴ μὲ ἐμμετὸ στὰ χεῖλη. Μπορεῖ νὰ γιώσεις τὴ φοβερὴ τους πείνα, ἀλλὰ ἀντιστέκονται νὰ τοὺς ταΐσεις.

Εἶναι σωστὴ κόλαση νὰ βλέπεις τὸ στῆθος νὰ σοῦ προσφέρεται μὲ εὐχαρίστηση κι ἀγάπη, ἀλλὰ νὰ ξέρεις πώς, ἐγ τὸ πλησιάζεις, θὰ τὸ μισήσεις, δπως μισοῦσες τὸ στῆθος τῆς μητέρας σου. Σὲ κάνει νὰ γιώθεις συντριπτικὴ ἐνοχὴ, γιατὶ προτοῦ μπορέσεις ν' ἀγαπήσεις, πρέπει νὰ εἶσαι ἴκανὸς νὰ γιώσεις καὶ τὸ μίσος. Ο γιατρὸς πρέπει νὰ δείξει δτι ἀντιλαμβάνεται τὸ μίσος, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβει καὶ νὰ μὴν πληγωθεῖ ἀπ' αὐτό. Εἶναι φοβερὸ νὰ πληγωθεῖ δ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἀρρώστια.

Εἶναι κόλαση νὰ θέλεις τόσο πολὺ νὰ θηλάσεις, καὶ νὰ κατασπαράσσεσαι ἀπ' τὴν ἐνοχὴ, γιατὶ συγχρόνως μισεῖς τὸ στῆθος. Κατὰ συγέπεια, δ σχιζοφρενικὸς προσπαθεῖ νὰ κάνει τρία πράγματα. Προσπαθεῖ νὰ φτάσει τὸ στῆθος, ἀλλὰ προσπαθεῖ καὶ νὰ πεθάνει. "Ενα τρίτο μέρος τοῦ ἔαυτοῦ του προσπαθεῖ νὰ μὴν πεθάνει».

Θὰ ἐπιστρέψουμε ἀργότερα στὰ προβλήματα ποὺ ἔμπειριέχονται στὴν τελευταία φράση. Πρὸς τὸ παρόν, θὰ πρέπει νὰ συγεχίσουμε μὲ τὴν προσπάθεια αὐτῆς τοῦ ἑαυτοῦ, γ' ἀποφύγει διδότης εἰσχωρεῖ μέσα του, μήπως (δ ἑαυτὸς καὶ/ἢ τὸ ἀντικείμενο) καταστραφεῖ.

"Ο ἑαυτός, δπως εἴπαμε, προσπαθεῖ νὰ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ πάντα. "Ο, τι "εἶγαι" (ὑπάρχει) βρίσκεται ἐ κ ε ἵ, τίποτα δὲ βρίσκεται ἐ δ ὥ.

Αὐτό, τελικά, καταλήγει στὴ θέση πώς δ, τι ε ἵ ν α : δ ἀρρωστος, βιώνεται σὰ "μὴ - ἔγω". Ἀπορρίπτει διδότης εἶγαι, σὰν καθρέφτη κάποιας ξένης πραγματικότητας. Αὐτή ἡ καθολική ἀπόρριψη τοῦ εἶγαι του "τὸν" κάνει — τὸν "πραγματικὸν ἑαυτὸν" — ἔνα ἀπλὸ σημεῖο ἀφανισμοῦ. "Αὐτὸς" δὲν μπορεῖ νὰ εἶγαι πραγματικός, νὰ ἔχει υπόσταση δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει πραγματική ταυτότητα ἢ πραγματική προσωπικότητα. Ότιδήποτε εἶγαι λοιπόν, ἔρχεται ἔξ δρισμοῦ κάτω ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ συστήματος ψευδο-έαυτοῦ. Αὐτὸς μπορεῖ νὰ πάει πέρα ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ τὰ λόγια καὶ νὰ ἐπεκταθεῖ στὶς σκέψεις, τὶς ἴδεες, ἀκόμα καὶ τὶς ἀγαμνήσεις καὶ φαντασιώσεις. Τὸ σύστημα ψευδο-έαυτοῦ εἶγαι δ χῶρος ἀναπαραγγῆς τῶν παρανοϊκῶν φόβων, ἀφοῦ εὔκολα γοεῖται πώς τὸ σύστημα ψευδο-έαυτοῦ, ποὺ ἐπεκτάθηκε γιὰ νὰ περιλάβει τὰ πάντα καὶ ἀποκηρύσσεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σὰν ἀπλὸς καθρέφτης μιᾶς ξένης πραγματικότητας (ἀντικείμενο, πράγμα, μηχανικό, ρομπότ, νεκρό), μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὰ μιὰ ξένη παρουσία ἢ πρόσωπο ποὺ κατέχει τὸ ἄτομο. "Ο "έαυτὸς" ἔχει ἀποκηρύξει τὴ συμμετοχὴ σ' αὐτὸν καὶ τὸ σύστημα ψευδο-έαυτοῦ γίνεται μιὰ ἔχθροκρατούμενη περιοχὴ, ποὺ βιώνεται σὰ γὰ ἐλέγχεται καὶ γὰ κατευθύνεται ἀπὸ ἔνα ξένο, ἔχθρικὸ καὶ καταστρεπτικὸ παράγοντα. "Ο-σο γιὰ τὸν ἑαυτό, αὐτὸς υπάρχει στὸ κενό. "Αλλὰ αὐτὸς τὸ κενό ἔγκλωβιζεται (ἔγκυστώνεται), ἀν καὶ, ἀρχικὰ καὶ γιὰ μερικές στιγμές, μ' ἔνα σχετικὰ εὐεργετικὸ καὶ προστατευτικὸ τρόπο.

«Ἐγιωθα σὰ γὰ βρισκόμουνα σ' ἔνα μπουκάλι. Ἐγιωθα πώς τὰ πάντα ἦταν ἀπ' ἔξω καὶ δὲν μποροῦσαν γὰ μ' ἀγγίξουν».

Αὐτὸς δημιως μετατρέπεται σὲ ἐφιάλτη. Τὰ τοιχώματα τοῦ μπουκα-

λιοῦ γίγονται φυλακή ποὺ ἀποκλεῖει τὸν ἔαυτὸν ἀπὸ καθετί, ἐνῷ,
ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, δὲ ἔαυτὸς καταδιώκεται δόσο ποτὲ πρὶν μέ-
σα στὴν ἔδια του τῇ φυλακῇ. Ἔτσι, τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι
τουλάχιστο τόσο φοβερό, δόσο καὶ ἡ κατάσταση ἐνάγτια στὴν δούλια
χρησίμευσε ἀρχικὰ σὰν δύμυγα. Ἔτσι:

Δὲν ὑπάρχει καλοσύνη, τρυφερότητα, ζεστασιά
οὐ αὖτὴ τῇ βαθιὰ σπηλιά.

Τὰ χέρια μου ψηλαφοῦν τῆς σπηλιᾶς τὶς πέτρινες πλευρές,
καὶ σὲ κάθε ρωγμὴ ὑπάρχει μόνο μαῦρο σκοτάδι.

Ὦρες ὥρες δὲν ἔχει σχεδὸν οὕτε ἀέρα
τίτιε βαριανασάνω γιὰ καθαρὸ ἀέρα
ἄν καὶ κάθε στιγμὴ ἀναπνέω
τῆς σπηλιᾶς τὸν ἕδιο ἀέρα.

Δὲν ὑπάρχει ἄνοιγμα, διέξοδος
είμαι φυλακισμένη.

Ἄλλ' ὅχι μόνη.

Τόσοι πολλοὶ ἄνθρωποι στριμώχνονται πάνω μου.

Μιὰ σιενὴ ἀχτίδα φωτὸς ξεχύνεται μέσον τὴν σπηλιὰ
ἀπὸ μιὰ μικρὴ σχισμὴ ἀνάμεσα σὲ δυὸ βράχους.

Ἐλαι σκοτεινὰ δῶ μέσα.

Ἐλαι ὑγρὰ κι δὲν ἀέρας μουντός.

Οἱ ἄνθρωποι δῶ μέσα είναι μεγαλόσωμοι, τεράστιοι.

Ἄντηχεῖ ἡ φωνὴ τους διαν μιλοῦν
καὶ οἱ ἴσκιοι τους, καθὼς κινοῦνται,
τοὺς ἀκολουθοῦν στῆς σπηλιᾶς τὸν τοίχον.

Δὲν ἔρχω σὰν τί μοιάζω
οὕτε σὰν τί μοιάζουν οἱ ἄνθρωποι αὖτοι.

Οἱ ἄνθρωποι αὖτοὶ πατοῦν πάνω μου
καμιὰ φορά, ἀπὸ ἀπροσεξία
θαρρῶ. Ἐλπίζω.

Ἐλαι βαριοὶ ἄνθρωποι.

Σιενεύει δλοέντα δῶ μέσα.

Φοβᾶμαι.

Ἄν δγῶ ἀπὸ δῶ μέσα, μπορεῖ νά ναι φοβερό.

Περισσότεροι ἀπὸ δαύτους θά ναι κεῖ πέρα.

Θὰ μὲ συνθλίψουν μιὰ γιὰ πάντα,
γιατὶ εἶναι βαρύτεροι κι ἀπὸ δαύτους
δῶ μέσα, θαρρῶ.

Σύντομα οἱ ἄνθρωποι δῶ μέσα θὰ μὲ παιοῦν
(ἀπὸ ἀπροσεξία, θαρρῶ) τόσο συχνά, ποὺ
θ' ἀπομείνει τίποτα ἀπὸ μένα,
μόνο θὰ γίνω κομμάτι ἀπὸ τοὺς τοίχους τῆς σπηλιᾶς.

Μετά, θά μαι μιὰ ἡχώ, μιὰ σκιὰ
μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἄνθρωπους δῶ μέσα
πού χονν γίνει ἡχὼ καὶ σκιές.

Ἐλμαι πιὰ ἀδύναμη.

Φοβᾶμαι.

Δὲν ὑπάρχει γιὰ μένα τίποτα ἔξω ἀπὸ δῶ μέσα.

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι πιὸ μεγαλόσωμοι καὶ θὰ μὲ σπρώξουν μὲσ' τὴν
σπηλιά.

Οἱ ἄνθρωποι ἔκει ἔξω δὲ μὲ θέλουν.

Οἱ ἄνθρωποι δῶ μέσα δὲ μὲ θέλουν.

Δὲ μὲ ἐνδιαφέρει.

Οἱ τοῖχοι τῆς σπηλιᾶς εἶναι τόσο σκληροὶ κι ἀνώμαλοι.

Σύντομα θά μαι ἔνα τους τμῆμα, σκληρὸδ
κι ἀκλόνητο. Τόσο πολὺ σκληρό.

Πορῶ ποὺ μὲ παιοῦν οἱ ἄνθρωποι δῶ μέσα, ἄλλὰ δὲν τό χονν
πρόθεση,

εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἀπροσεξία ποὺ κάνουν,
θαρρῶ. Ἐλπίζω.

Θά θελα νὰ δῶ σὰν τί μοιάζω.

Ἄλλὰ δὲν μπορῶ νὰ φτάσω ἐτούτη τὴν ἀκτίδα φωτὸς
ποὺ ηρυφομπαίνει στὴ σπηλιά, γιατὶ

οἱ ἄνθρωποι μοῦ φράζουν τὸ δρόμο, ἀπὸ λάθος θαρρῶ. Ἐλπίζω.

Ἄλλ' ίσως νὰ θαν φοβερὸ νὰ δῶ σὰν τί μοιάζω.

Ίσως τότε νὰ θλεπα πώς εἶμαι
σὰ δαύτους δῶ μέσα.

Δὲν εἶμαι.
Τὸ ἐλπίζω.

Γύμνωσε τούτη τὴ σπηλιά!
Γύμνωσέ την ἀπὸ τὶς βάναυσες αἰχμὲς
ποὺ ματώνουν καὶ σχίζουν τὰ μέλη μου.
Πλημμύρα την φῶς.
'Εξάγνισέ την!
Διῶξε τὴν ἡχὴν καὶ τὶς σκιές!
Πνίξε τὰ μουρμουρητὰ τῶν ἀνθρώπων!
'Αναιίναξέ την μὲ δυναμίτη!

"Οχι, δὲν τὸ κάνω, δχι ἀκόμα.
Περίμενε μέχρι νὰ σταθῶ σὲ τούτη τὴ γωνιά.
Τώρα βαδίζω.
Νά, σὲ πάτησα,
καὶ σένα καὶ σένα καὶ σένα!!
Νιώθεις τὸ τακούνι μου;
'Υποφέρεις ἀπὸ τὴν κλωτσιά μου;
Χά! τώρα σὲ πατῶ!
Κλαῖς;
'Ωραῖα.

Τὸ μπουκάλι ἔγινε σπηλιὰ μὲ βάναυσες αἰχμὲς ποὺ ματώνουν καὶ σχίζουν τὰ μέλη της, κατοικημένη ἀπὸ μιὰ διωκτικὴ ἡχὴ καὶ σκιές ποὺ μὲ τὴ σειρά της καταδιώκει.

"Ωστόσο, φοβᾶται ἀκόμα γὰ ἐγκαταλείψει τὴ σπηλιὰ μὲ τὴν τόση φρίκη της, γιατὶ μόνο μέσα στὴ σπηλιὰ γιώθει πώς μπορεῖ νὰ διατηρήσει μιὰ ιάποια ταυτότητα.

Ná! Δὲν ὑπάρχει σπηλιά.
'Εξαφανίστηκε.

Πότε δμως ἔφυγα;

Δὲ μὲ δρίσκω.

Ποῦ εἰμαι;

Χαμένη.

*Αὐτὸν ξέρω εἶναι πώς κρυώνω
κι εἶναι πιὸ κρύα ἀπὸ τὴ σπηλιά.*

Τόσο πολύ, πολὺ κρύο.

*Καὶ οἱ ἄνθρωποι — περπάτησαν πάνω μον
οὰ νὰ μὴν ἥμουν ἀνάμεοά τους,
ἀπὸ λάθος θαρρῶ. Ἐλπίζω.*

Ναί, θέλω τὴ σπηλιά.

Ἐκεῖ ξέρω ποῦ εἰμαι.

*Μπορῶ νὰ ψηλαφίσω τὸ σκοτάδι
καὶ νὰ νιώσω τῆς σπηλιᾶς τὰ τοιχώματα.*

*Καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ μέσα, ξέρουν πώς δρόσκομαι ἐκεῖ,
καὶ μὲ πατοῦν ἀπὸ λάθος —
θαρρῶ. Ἐλπίζω.*

Ἄλλὰ ἐκεῖ ἔξω —

Ποῦ εἰμαι;

Σὲ τελευταία ἀγάλυση, ἵσως νὰ μὴν εἴγαι σωστὸ γὰ λέμε πώς δ “ἐαυτὸς” ἔχει τελείως χαθεῖ ἢ καταστραφεῖ ἀκόμα καὶ στὴν περίπτωση τοῦ πιὸ «καταρρακωμένου ἡβηφρεγικοῦ», γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸν κατάλληλο, φρικτὸ δρό τοῦ Χ. Σ. Σάλιδαν. “Υπάρχει ἀκόμη ἔνα “ἔγω” ποὺ δὲν μπορεῖ γὰ βρεῖ ἔνα “ἔμένα”. Κάποιο “ἔγω” δὲν ἔπαψε γὰ ὑπάρχει, ἀλλὰ εἴναι χωρὶς ὑπόσταση, ἀσώματο, στερεῖται τὴν ἰδιότητα τῆς πραγματικότητας καὶ δὲν ἔχει ταυτότητα, δὲν τὸ συγοδεύει ἔνα “ἔμένα”. Φαίγεται σὰν ἀγτίφαση γὰ λέμε πώς τὸ “ἔγω” στερεῖται ταυτότητα, ἀλλὰ φαίγεται πώς ἔτσι συμβαίνει. Ο σχιζοφρενικὸς ἢ δὲν ξέρει ποιός ἢ τί εἴγαι, ἢ ἔχει γίνει κάτι ἄλλο ἢ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τὸν ἐαυτὸν. Πάντως, χωρὶς ἔνα τέτοιο τελευταῖο ὑπόλειμμα ἢ ϕῆγμα ἐαυτοῦ, δποιαδήποτε “ἔγω” - θεραπεία θὰ ήταν ἀδύνατη. Δὲν ὑπάρχουν ἐπαρκεῖς λόγοι γιὰ γὰ πιστέψει κανεὶς δτὶ δὲν ὑπάρχει κάποιο τελευταῖο ὑπόλειμμα ἐαυτοῦ σ’ ἔναν ἀρρωστο ποὺ μπορεῖ

γὰ μιλᾶ ἢ τουλάχιστο γὰ ἐκτελεῖ δρισμένες συντονισμένες κινήσεις.

Μποροῦμε νὰ δοῦμε ἀκόμα στὴν περίπτωση τῆς Τζοάν, πώς αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμοῦσε ἀπεγγωσμένα γὰ διατηρήσει ἥταν ἡ ταυτότητά της. "Εγιωθε, ώστόσο, πώς δὲν μποροῦσε ἢ δὲν ἔπρεπε ἢ δὲν τολμοῦσε γὰ εἶγαι ὁ ἑαυτός της σὰν ἐγσωματωμένο πρόσωπο. Τὰ προβλήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴ χαρακτηριστικὴ της ἐγθάρρυνση τοῦ αἰσθήματος ἐγοχῆς, ἢ ἐνοποίησὴ της, ἢ φύση τοῦ συστήματος φευδο-έαυτοῦ καὶ ἡ ἀδέσπαια διαμορφωμένη ἵκανότητα γὰ διαφοροποιεῖ τὸν ἑαυτό της ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἥταν στεγὰ ἀλληλέγδετα.

«Ο καθένας πρέπει γὰ εἶγαι ἵκανὸς γὰ ἐπικαλεστεῖ τὴ μνήμη του καὶ γὰ δεῖναιωθεῖ πώς εἶχε μιὰ μητέρα ποὺ τὸν ἀγαποῦσε δλόκληρο» ἀκόμα καὶ τὰ οὖρα του καὶ τὰ κόπρανά του. Πρέπει γὰ εἶγαι δέδαιος πώς ἡ μητέρα του τὸν ἀγαποῦσε γιὰ τὸ δτὶ ἀπλῶς ἥταν ὁ ἑαυτός του· ὅχι γι' αὐτὸ ποὺ θὰ μποροῦσε γὰ κάνει. Διαφορετικά, γιώθει πώς δὲν ἔχει δικαιώμα γὰ ὑπάρχει. Νιώθει πώς δὲν ἔπρεπε ποτὲ γὰ εἶχε γεννηθεῖ.

«Οτιδήποτε κι ἀν πάθει στὴ ζωὴ του αὐτὸ τὸ πρόσωπο, δσο κι ἀν πληγωθεῖ, μπορεῖ πάντοτε γὰ στραφεῖ πίσω σ' αὐτὸ καὶ γὰ γιώσει ἀξιαγάπητος. Μπορεῖ ν' ἀγαπήσει τὸν ἑαυτό του καὶ γὰ μὴ σπάσει. »Αγ δὲν μπορεῖ γὰ στραφεῖ πίσω σ' αὐτό, τότε θὰ σπάσει.

Μόγο ἀν εἴσαι ἥδη κομματιασμένος μπορεῖς γὰ σπάσεις. «Οσο δ δρεφικός μου ἑαυτός δὲν ἔχει ἀγαπηθεῖ, είμαι κομματιασμένη. Μὲ τὸ γὰ μὲ ἀγαπήσεις σὰ γὰ ἥμουνα δρέφος, μὲ δλοκλήρωσες».

Καὶ πάλι:

«Ἐπέμενα γὰ σοῦ ζητῶ γὰ μὲ δείρεις, γιατὶ ἥμουνα δέδαιη πώς δὲ θὰ σοῦ ἅρεσαν ποτὲ τὰ δπίσθιά μου· ἀν δμως τὰ ἔδεργες, θὰ ἥταν τουλάχιστο σὰ γὰ τὰ ἀποδεχόσουν κατὰ κάποιο τρόπο. Τότε θὰ μποροῦσα γὰ τὰ δεχτῶ καὶ γὰ τὰ κά-

γω τμῆμα τοῦ ἔαυτοῦ μου. Δὲ θὰ ἔπρεπε γὰ πάλευα γιὰ γὰ τὰ ἀποσπάσω ἀπὸ πάνω μου».

Τὸ δτι ἥταν τρελὴ τῆς ἀπένειμε μιὰ κάποια διάκριση ποὺ δὲν ἥταν τελείως ἀπαράδεκτη:

«Μοῦ ἥταν τρομερὰ δύσκολο γὰ πάψω γὰ εἶμαι σχιζοφρενική. » Ήξερα πώς δὲν ἤθελα νὰ εἶμαι μιὰ Σμίθ (τὸ πατρικό της ὄνομα), γιατὶ τότε δὲν ἦμουνα παρὰ ἡ ἐγγονὴ τοῦ γερο-καθηγητῆ Σμίθ. Δὲν μποροῦσα γὰ εἶμαι δέδαιη πώς θὰ ἔγιωθα σὰν παιδί σου καὶ δὲν ἦμουνα δέδαιη γιὰ τὸν ἔαυτό μου. Γιὰ τὸ μόγο ποὺ ἦμουνα δέδαιη ἥταν, πώς ἦμουνα μιὰ «κατατογική, παρανοϊκή καὶ σχιζοφρενική». Τὸ εἶδα γραμμένο στὸ δελτίο μου. Αὐτὸ τουλάχιστον εἶχε ύπόσταση, μοῦ ἔδιγε μιὰ ταυτότητα, μιὰ προσωπικότητα. [Τί σ' ἔκανε γὰ ἀλλάξεις;] «Οταν ἦμουνα δέδαιη πλέον πώς θὰ μὲ ἀφηνες γὰ γιώσω σὰν παιδί σου καὶ θὰ μὲ φρόντιζες μὲ ἀγάπη. » Αν μποροῦσε γὰ σοῦ ἀρέσει ὁ πραγματικός μου ἔαυτός, τότε μποροῦσε γὰ ἀρέσει καὶ σ' ἐμένα. Μποροῦσα γὰ ἐπιτρέψω στὸν ἔαυτό μου γὰ εἶμαι ἀπλῶς ἐγὼ καὶ δὲν εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ τίτλο.

Ἐπέστρεψα γὰ ξαναδῶ τὸ γοσοκομεῖο πρόσφατα καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔχασα τὸν ἔαυτό μου στὸ αἰσθημα ποὺ εἶχα στὸ παρελθόν. Ἐκεῖ μέσα μποροῦσαν γὰ μὲ ἀφήσουν ἥσυχη. Ὁ κόσμος συγεχιζόταν ἔξω, ἀλλὰ ἐγὼ εἶχα ἔγαν δλόκληρο κόσμο μέσα μου. Κανεὶς δὲν μποροῦσε γὰ μπεῖ μέσα καὶ νὰ τὸν ταράξει. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔγιωσα μιὰ πανίσχυρη ἐπιθυμία γὰ ἐπιστρέψω. Εἶχα ἀσφάλεια, ἥσυχία. Τότε ὅμως ἀντιλήφθη καὶ πώς μποροῦσα γ' ἀγαπήσω καὶ γὰ χαρῶ στὸν πραγματικὸ κόσμο κι ἀρχισα νὰ μισῶ τὸ γοσοκομεῖο. Μισοῦσα τοὺς τέσσερις τοίχους καὶ τὴν ἵδεα γὰ κλειστῶ ἐδῶ μέσα. Μισοῦσα τὴν ἀγάμηνη πώς ποτὲ δὲν ἀντλοῦσα ἴκανοποίηση ἀπὸ τὶς φαντασιώσεις μου».

«Ήταν ἀνίκανη γὰ ἀντλήσει ἀπὸ τὶς ἵδεις τῆς τὶς πηγὲς ἔνα αὐτάρκες δικαίωμα γὰ εἶγαι ὁ ἔαυτός της, γὰ εἶγαι αὐτόγομη.

⁷ Ήταν ἀνίκανη νὰ ἀντλήσει πραγματικὴ αὐτογομία, γιατὶ τὸ μόνο ποὺ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀπέναντι στοὺς γονεῖς της ἦταν ἔνα ὑποταγμένο πράγμα.

«Οἱ γιατροὶ μου προσπάθησαν νὰ μὲ κάνουν “καλὸ κορίτσι” καὶ νὰ συμβιβάσουν τὰ πράγματα ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ τοὺς γονεῖς μου. Προσπάθησαν νὰ μὲ ταιριάξουν μὲ τοὺς γονεῖς μου. Αὐτὸς ἦταν μάταιο. Δὲν μποροῦσαν νὰ δοῦν δτὶ λαχταροῦσα νέους γονεῖς καὶ μιὰ νέα ζωὴ. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς γιατροὺς δὲ φαινόταν νὰ μὲ παίργει στὰ σοδαρά, νὰ βλέπει πόσο ἄρρωστη ἥμουγα καὶ τί τεράστια ἀλλαγὴ χρειαζόμουνα στὴν ζωὴ. Κανεὶς δὲ φαινόταν νὰ ἀντιλαμβάνεται πώς, ἀν ἐπέστρεφα στὴν οἰκογένειά μου, θὰ ἀδειαζα καὶ θὰ ἔχανα τὸν ἑαυτό μου. Θὰ ἥμουγα σὰν τὴν φωτογραφία μιᾶς μεγάλης οἰκογένειας παρμένης ἀπὸ μακριά. Μπορεῖς νὰ διακρίνεις πώς ὑπάρχουν ἀνθρώποι ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖς νὰ είσαι βέβαιος ποιός εἶγαι ποιός. Θὰ χανόμουνα μέσα στὴν διάδα».

“Ωστόσο, ὁ μόνος τρόπος μὲ τὸν ὅποιο μποροῦσε νὰ ἀπαλλαγεῖ, ἦταν μέσα ἀπὸ μιὰ κενὴ ὑπερβατικότητα, σ’ ἕναν “κόσμο” φαντασμάτων. Κι ὅταν ἀκόμη ἀρχισε νὰ εἶγαι “ὁ ἑαυτός της”, τὸ τολμοῦσε ἀντικατοπτρίζοντας τελείως τὴν πραγματικότητα τοῦ γιατροῦ. ⁷ Ήταν δύμως σὲ θέση νὰ τὸ κάνει, γιατί, ἀν καὶ ἡ πραγματικότητά του (οἱ ἐπιθυμίες του γιὰ λογαριασμὸ της) ἀγῆκε σὲ κάποιον ἄλλο, δὲν τῆς ἦταν ξένη· ἦταν σύμφωνη μὲ τὴ δικὴ της αὐθεντικὴ ἐπιθυμία νὰ εἶγαι ὁ ἑαυτός της.

«Ἔπῆρχα μόνο γιατί τὸ ἥθελες καὶ δὲν μποροῦσα παρὰ νὰ εἴμαι αὐτὸ ποὺ ἥθελες νὰ δεῖς. ”Εγιωθα πραγματικὴ ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις ποὺ μποροῦσα νὰ σου προκαλέσω. ”Αγ σὲ ἔξυγα καὶ δὲν τὸ αἰσθανόσουνα, θὰ ἥμουγα πραγματικὰ γεκρή.

Μποροῦσα νὰ εἴμαι καλὴ μόνο ἀν τὸ ἔβλεπες μέσα μου. Μόνο δτὰν ἔβλεπα τὸν ἑαυτό μου μέσα ἀπὸ τὰ δικά σου μάτια, μποροῦσα νὰ δῶ κάτι καλό. Διαφορετικά, ἔβλεπα τὸν ἑα-

τό μου σὰν ἔνα πειγασμένο, ἐνοχλητικὸ κουτσούθελο, ποὺ
δλοὶ μισοῦσαν καὶ μισοῦσα τὸν ἔαυτό μου ποὺ ἥμουνα ἔτσι.
"Ηθελα γὰρ ξεσκίσω τὸ στομάχι μου, ποὺ ἥμουνα τόσο πει-
γασμένη".

Σ' αὐτὴ τὴ φάση δὲν εἶχε αὐθεντικὴ αὐτονομία. Μπορεῖ γὰρ δεῖ
κανεὶς καθαρὰ ἐδῶ, πῶς ἡ ἐνοχὴ τοῦ σχιζοφρεγικοῦ τὸν ἐμποδίζει
γὰρ εἶγαι δὲ ἔαυτός του. Ἡ ἀπλὴ πράξη γὰρ πετύχει τὴν αὐτονομία
κι ἀγεξαρτησία του, ἀποτελεῖ πράξη σφετερισμοῦ ἐνδεικτική
ποὺ δὲν τοῦ ἀγήκει· μιὰ προμηθεϊκὴ ὅ δρις. Θὰ θυμόσα-
στε ὅτι ἡ τιμωρία τοῦ Προμηθέα ἦταν γὰρ κατασπαραχτοῦν τὰ
σπλάγχνα του ἀπὸ ἔνα ἀετὸν («"Ηθελα γὰρ ξεσκίσω τὸ στομάχι
μου, ποὺ ἥμουνα τόσο πειγασμένη"»), ἐνῶ ἦταν ἀλυσοδεμένος σ' ἔ-
να δράχο. Πράγματι, σὲ μιὰ ἐκδοχὴ τοῦ μύθου, δὲ Προμηθέας χά-
γει ἐν μέρει τὴν ξεχωριστή του ταυτότητα καθὼς συγχωνεύεται μὲ
τὸ δράχο πάνω στὸν δποῖο δρίσκεται ἀλυσοδεμένος. Χωρὶς γὰρ ἐπι-
χειρῶ μιὰ Ισορροπημένη ἑρμηνεία δλόκληρου τοῦ μύθου, μποροῦ-
με γὰρ δοῦμε τὸ δράχο καὶ τὸν ἀετὸν σὰν τὶς δυὸ πλευρὲς τῆς μη-
τέρας, στὴν δποῖα δρίσκεται κανεὶς ἀλυσοδεμένος (δὲ δράχος: "τὸ
γρανιτένιο στῆθος τῆς ἀπελπισίας") κι ἀπὸ τὴν δποῖα κανεὶς κα-
τασπαράσσεται (δὲ ἀετός). Ὁ ἀπληστος ἀετός καὶ τὰ σπλάγχνα
ποὺ ἀγαγεώνονται γιὰ γὰρ καταφαγωθοῦν καὶ πάλι, ἀποτελοῦν μα-
ζὶ μιὰ ἐφιαλτικὴ ἀγτιστροφὴ τοῦ φυσιολογικοῦ κύκλου τῆς δια-
τροφῆς.

Γιὰ τὸν σχιζοφρεγικό, ἡ συμπάθεια πρὸς κάποιον Ισοδυναμεῖ
μὲ τὸ γὰρ εἰ γαῖα σὲ γαῖα αὐτὸν τὸ πρόσωπο· τὸ γὰρ εἶγαι σὰν
αὐτὸν τὸ πρόσωπο Ισοδυναμεῖ μὲ τὸ γὰρ εἶγαι δμοιος μὲ αὐτόν, δη-
λαδὴ μὲ τὴν ἀπώλεια τῆς ταυτότητας. Τὸ γὰρ μισεῖ καὶ γὰρ μι-
σεῖται γίνεται ίσως αἰσθητὸ σὰ μικρότερη ἀπειλὴ γιὰ τὴν ταυτό-
τητα, ἀπὸ δὲ τὸ γὰρ ἀγαπᾶ καὶ γὰρ ἀγαπιέται.

Θέσαμε σὰν αἴτημα ὅτι δὲ βασικὸς διχασμὸς στὴ σχιζοειδὴ προ-
σωπικότητα εἶγαι δὲ ἀποχωρισμὸς τοῦ ἔαυτοῦ ἀπὸ τὸ σῶμα:

ἔαυτὸς / (σῶμα - κόσμος)

Αὐτὴ ἡ ἀπόσχιση διχάζει τὸ ίδιο τὸ εἶγαι τοῦ ἀτόμου σὲ δυό, μὲ
τέτοιο τρόπο, ὥστε ἡ αἰσθηση τοῦ "ἔγώ" ἀποσωματώγεται καὶ τὸ

σῶμα γίνεται τὸ κέντρο τοῦ συστήματος ψευδό - ἔαυτοῦ.

“Η διλότητα τῆς ἐμπειρίας διαφοροποιεῖται ἀπὸ μιὰ διαχωριστικὴ γραμμή, στὸ ἔσωτερικὸ τοῦ ἀτόμου, σὲ ἔαυτὸς / σῶμα.

“Οταν αὐτὸς εἶναι δ πρωταρχικὸς διχασμός, η δταν ὑπάρχει παράλληλα μὲ τὸν πρόσθετο κάθετο διχασμὸ σὲ ἔαυτὸς / σῶμα κόσμος, τὸ σῶμα ἀποκτᾶ μιὰ ἰδιαίτερη διφορούμενη θέση.

Μποροῦμε νὰ ἔκλαδουμε τὰ δύο τμήματα τῆς ἐμπειρίας σὰν

ἔδω ἔκει

τὰ δποῖα διαφοροποιοῦνται παραπέρα μὲ φυσιολογικὸ τρόπο σὲ

μέσα ἔξω
(ἔγω) (μὴ - ἔγω)

“Ο σχιζοειδής διχασμὸς ἀποδιοργανώνει τὴ φυσιολογικὴ αἰσθηση τοῦ ἔαυτοῦ, ἀποσωματώγοντας τὴν αἰσθηση τοῦ “ἔγω”. “Ἐτοι σπείρεται δ σπόρος γιὰ μιὰ μόνιμη διάχυση η σύγχιση στὸ χῶρο ἀγάμεσα στὸ “ἔδω” κι “ἔκει”, μέσα κι ἔξω, γιατὶ τὸ σῶμα δὲ γίνεται ἀπόλυτα αἰσθητὸ σὰν ἔνα “ἔγω” ποὺ ἀντιπαρατίθεται σὲ ἔνα “μὴ - ἔγω”.

Μόνο δταν τὸ σῶμα διαφοροποιηθεῖ μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀρχίζουν νὰ τακτοποιοῦνται μὲ τὸ συνηθισμένο τρόπο δλα τὰ προβλήματα ποὺ συνεπάγεται δ δεσμὸς / χωρισμὸς ἀγάμεσα στὰ ξεχωριστὰ διοικητρωμένα πρόσωπα. “Ο ἔαυτὸς δὲ χρειάζεται τὸσο ἀπεγνωσμένα νὰ παραμένει ἐγκλωβισμένος μέσα στὴν ἀμυντικὴ του ὑπερβατικότητα. Τὸ ἀτομικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι σὰν τὸν ἄλλο, χωρὶς νὰ γίνεται αὐτὸ τὸ ἄλλο πρόσωπο μπορεῖ νὰ μοιραίζεται τὸ αἰσθητὸ τα τα αἰσθηματά του, χωρὶς νὰ διαχέονται η νὰ συγχέονται μὲ ἔκεινα τοῦ ἄλλου. Αὐτὴ η συμμετοχὴ (τὸ μοίρασμα) μπορεῖ ν’ ἀρχίσει μόγο μετὰ τὴν ἀποκατάσταση μιᾶς καθαρῆς διάχρισης ἀγάμεσα στὸ ἔδω - ἔγω καὶ τὸ ἔκει - μὴ ἔγω. Στὴ φάση αὐτὴ εἶναι κρίσιμο γιὰ τὸν σχιζοφρενικὸ νὰ ἐλέγχει τὶς λεπτὲς διακρίσεις κι ἀποχρώσεις ποὺ ὑπάρχουν στὸ χῶρο ἀγάμεσα στὸ “μέσα” καὶ τὸ “ἔξω” καὶ νὰ ἐλέγχει ἀκόμα διιδήποτε ἀφορᾶ τὴν ἔκφραση η ἀποκάλυψη τοῦ τί ἀνήκει ἀληθινὰ στὸν πραγματικὸ ἔαυτό. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, δ ἔαυτὸς γίνεται ἔνας αὐθεντικὰ ἐγ-σωματικός.

«Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ ἔκλαψα, ἔκανες ἕνα φοῖβερὸ λάθος: μοῦ σκούπισες τὰ δάκρυα μ' ἕνα μαντήλι. Δὲν εἶχες ἰδέα πόσο ηθελα γὰρ γιώσω αὐτὰ τὰ δάκρυα γὰρ κυλοῦν στὸ πρόσωπό μου. Τουλάχιστον εἶχα μερικά συγαισθήματα ποὺ ἔνγαιναν στὴν ἐπιφάνεια. »Αν μόνο μποροῦσες γὰρ γλείψεις τὰ δάκρυά μου μὲ τὴ γλώσσα σου, θὰ ημουνγα τελείως εύτυχισμένη. »Ετσι θὰ μοιραζόσουνα τὰ αἰσθήματά μου».

«Η Τζοάνγκ ἀναφέρεται ἀρκετὲς φορὲς στὸ θανάτο, στὴν ἐπιθυμία τοῦ θανάτου. Οἱ ἀρρωστος, λέει ἡ ίδια, «θέλει πραγματικὰ γὰρ εἶναι νεκρός, γὰρ εἶναι σ' ἕνα μέρος, δπου τίποτε δὲν μπορεῖ γὰρ τὸν ξαναγίξει καὶ γὰρ τὸν ξαναβγάλει».

Ἀναφέραμε τὴν ἐπιθυμία τοῦ θανάτου, τὴν ἐπιθυμία τοῦ μὴ - εἶναι, σὰν τὴν πιὸ ἐπικίνδυνη ἐπιθυμία ποὺ μπορεῖ γ' ἀκολουθήσει κανείς. Στὸν σχιζοφρενικὸ δυὸ θασικὰ κίνητρα συγδυάζονται πρὸς τὴν κατεύθυνση προαγωγῆς αὐτοῦ τοῦ «θανάτου - ἐν ζωῇ»: «Πάρχει ἡ πρωταρχικὴ ἐνοχὴ γιὰ τὸ δτι καταρχὴν δὲν ἔχει δικαίωμα ζωῆς, δπότε τὸ πολὺ ποὺ ἀξίζει εἶναι μιὰ νεκρὴ ζωή. Δεύτερο, εἶναι, κατὰ πάσα πιθανότητα, ἡ πλέον ἀκραία ἀμυντικὴ στάση ποὺ μπορεῖ γὰρ υἱοθετήσει κανείς. Ἀφοῦ εἶναι ἡδη νεκρός, δὲ φοβᾶται μήπως τὸν συντρίψει, τὸν καταβροχθίσει, τὸν κατακλύσει ἡ πραγματικότητα καὶ ἡ ζωντάνια (εἴτε δημιουργοῦνται σὲ ἄλλα πρόσωπα, σὲ «ἐσωτερικὰ» αἰσθήματα ἢ συγαισθήματα, κ.ο.κ.). »Ουτας νεκρός, δὲν μπορεῖ οὔτε γὰρ πεθάνει, οὔτε γὰρ σκοτώσει. Οἱ διάφορες μορφὲς ἄγγους ποὺ συγοδεύουν τὴ φαντασιωτικὴ παντοδυναμία τοῦ σχιζοφρενικοῦ, ὑπονομεύονται ἀπὸ τὸ γεγονός δτι ζεῖ σὲ μιὰ κατάσταση φαντασιωτικῆς ἀδυναμίας.

«Η Τζοάνγκ, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε γὰρ εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἡθελαν οἱ γονεῖς της κι ἐπειδὴ ἡθελαν γὰρ εἶναι ἀγόρι, δὲν μποροῦσε παρὰ γὰρ εἶναι — τίποτα.

«Εἶχα ἀνάγκη γὰρ ἐλέγχομαι καὶ γὰρ γγωρίζω τὶ ἡθελες γὰρ εἴμαι. Τότε θὰ ημουνγα βέβαιη πώς μὲ θέλεις. Μὲ τοὺς γονεῖς μου δὲν μποροῦσα γὰρ εἴμαι ἀγόρι καὶ οὐδέποτε ξεκαθάρισαν τὶ ἄλλο ἡθελαν γὰρ εἴμαι ἐκτὸς ἀπ' αὐτό. »Ετσι προσπάθησα γὰρ πεθάνω μὲ τὸ γάριγκα κατατογική».

Διατυπώγει τὸ δλο θέμα μὲ ἔξαιρετική περιεκτικότητα στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα:

«"Οταν ἥμουνα κατατονική, προσπάθησα γὰ εἶμαι νεκρή, μουντή κι ἀκίνητη. Σκεφτόμουνα πώς αὐτὸ θὰ δρεσε τῆς μητέρας. Θὰ μποροῦσε γὰ μὲ μεταφέρει παγτοῦ σᾶν κούκλα. "Εγιώθα σὰ γὰ δρισκόμουνα μέσα σ' ἔνα μπουκάλι.. "Εγιώθα πώς τὰ πάντα ἥταν ἔξω καὶ δὲν μποροῦσαν γὰ μ' ἀγγίξουν. "Επρεπε γὰ πεθάνω γιὰ ν' ἀποφύγω τὸ θάνατο. Ξέρω πόσο τρελὰ ἀκούγεται· ἀλλὰ κάποτε ἔνα ἀγόρι μ' ἔθιξε πολὺ ἔγτονα καὶ ἥθελα γὰ πηδήξω μπροστὰ στὸν ἡλεκτρικό. Ἀντὶ γι' αὐτό, ἔγινα κάπως κατατονική, ὥστε γὰ μὴν αἰσθάνομαι τίποτα. [Φαντάζομαι πώς ἔπρεπε γὰ πεθάνεις συγαισθηματικά, διαφορετικὰ θὰ σὲ σκότωγαν τὰ συγαισθήματά σου.] "Ακριβῶς. Νομίζω πώς προτιμῶ γὰ σκοτώσω τὸν ἑαυτό μου παρὰ γὰ πληγώσω κάποιον ἄλλο».

Ύπάρχουν φυσικὰ κι ἄλλοι τρόποι θεώρησης αὐτοῦ τοῦ ὄλικοῦ καὶ πολλὲς ἄλλες πλευρές. Ἐσκεμμένα συγκέντρωσα τὴν προσοχήν, βασικά, στὴ φύση τῆς ἐμπειρίας τῆς Τζοάν γύρω ἀπὸ τὸν "ἀληθιγό" της ἔχυτὸ καὶ τὸν "ψεύτικο" ἔαυτό της, ἐλπίζοντας γὰ δεῖξω ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος θεώρησης τοῦ ὄλικοῦ δὲ φαίνεται γὰ ἐπιβάλλει καμιὰ διαστρέβλωση πάνω στὴ μαρτυρία τῆς ἀρρωστης, οὕτε ἀπαιτεῖ ν' ἀργηθοῦμε δρισμένες πλευρές ποὺ δὲν "ταιριάζουν". Στὴν περίπτωση τῆς Τζοάν, ἀπαιτεῖται ἐκ μέρους μας τὸ ἐλάχιστο τῆς "ἀνασυγκρότησης", ἀφοῦ μόνη της μᾶς παρέχει μιὰ καθαρὴ περιγραφὴ τῆς φαινομενολογίας τῆς ψύχωσής της, σὲ μιὰ ἀμεση κι ἀπλὴ γλώσσα. "Οταν δμως ἀσχολεῖται κανεὶς μ' ἔνα ἀρρωστο ποὺ εἶγαι ἐνεργὰ ψυχωτικός, θὰ πρέπει ν' ἀγαλάθει τὸ ριφοκίγδυνο ἐγχείρημα γὰ μεταφράσει τὴ γλώσσα τοῦ ἀρρώστου στὴ δική του γλώσσα, ἀν φυσικὰ δὲν ἔχει τὴν πρόθεση γὰ δώσει μιὰ περιγραφὴ στὴ "σχίζοφρενική" (γλώσσα). Αὐτὸ εἶγαι καὶ τὸ πρόσθλημά μας στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο.

**Τὸ φάντασμα τοῦ χορταριασμένου κήπου:
μελέτη μιᾶς χρόνιας σχιζοφρένιας**

... γιατὶ ἡ Ἀλήθεια εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε οἰκιο.

MAXIM GORGY

Η Τζούλη, τὴν ἐποχὴν ποὺ τὴ γνώρισα, ήταν τρόφιμη ἑνὸς φυχιατρικοῦ τιμήματος ἀπὸ ήλικία δεκαεφτὰ χρόνων, δηλ. ἐπὶ ἐννέα χρόνια. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα εἶχε γίγει μιὰ τυπικὴ «ἀπρόσιτη κι ἀποσυρμένη» χρόνια σχιζοφρεγική. Εἶχε παραισθήσεις, ἔπαιργε ἐπιτηδευμένες στάσεις κι ἔκανε στερεότυπες, ἀλλόκοτες κι ἀσυγάρτητες πράξεις. Τὸν περισσότερο χρόνο ήταν θουβή, ἀλλὰ δταν μιλοῦσε ἐκφραζόταν μὲ τὴν πλέον “ἀποδιοργανωμένη σχιζοφρεγική” γλώσσα. Μὲ τὴν εἰσαγωγή της στὸ φυχιατρεῖο διαγνώσανε ἥβηφρένια καὶ τὴν ὑποβάλανε σὲ ἴνσουλιγοθεραπεία χωρὶς καλυτέρευση· καμιὰ ἀλλη προσπάθεια δὲν ἔγινε γιὰ ν' ἀποκατασταθεῖ ἡ φυχοδιανοητική της ὑγεία. Ἐγκαταλείφθηκε στὸν ἑαυτό της καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία πώς, ἀπὸ φυσιολογική πλευρά, θὰ γινόταν σύντομα “ἔρείπιο”; ἡ ἔξωτερη της δμιως ἐμφάνιση διατηρήθηκε χάρη στὶς καθημερινὲς σχεδὸν φροντίδες τῆς μητέρας της καὶ τὴ δραστηριότητα τοῦ γοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ.

Μὲ ἀφορμὴ δρισμένα περίεργα καὶ κάπως ἀγησυχητικὰ πράγματα ποὺ ἔλεγε κι ἔκανε κείνη τὴν ἐποχή, οἱ γονεῖς της τὴν πῆγαν νὰ ἔξεταστε ἀπὸ ἔναν φυχιατρὸ σὲ ήλικία δεκαεφτὰ χρόνων. Μετὰ τὴ συνέντευξη, δ φυχιατρὸς ἀποφάνθηκε πώς δὲν ὑπῆρχε τίποτα τὸ ἴδιατερα ἀσυνήθιστο στὴ μὴ - λεκτικὴ συμπεριφορά της, ἀλλὰ πώς αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ήταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ στηρίξουν τὴ διάγνωση τῆς σχιζοφρένιας. Στὴν δρολογία τῆς κλινικῆς φυχιατρικῆς, ἔπασχε ἀπὸ ἔτεροπροσωπία, αἴσθημα παραδοξότητας, αὐτισμό, μηδενιστικὰ παραληρήματα, παραληρήματα καταδίωξης καὶ παγτοδυ-

ναυμίας· είχε παραληρητικές ίδεες συσχέτισης και φαντασιώσεις για τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ἀκόυστικές φεύδαισθήσεις, μαρασμὸς τῶν συγναϊσθημάτων κ.ο.κ.

Ίσχυριζόταν πώς τὸ πρόβλημά της ήταν, δτὶ δὲν ἀποτελοῦσε πραγματικὸ πρόσωπο· προσπαθοῦσε γὰρ γίνει πρόσωπο. Δὲν ὑπῆρχε εὔτυχία στὴ ζωὴ της και προσπαθοῦσε γὰρ τὴ δρεῖ. Ἐγιωθε μὴ - πραγματικὴ κι ὑπῆρχε ἔνα ἀδρατὸ ἐμπόδιο ἀγάμεσα σ' αὐτὴ και στοὺς ἄλλους. Ἡταν κενὴ και χωρὶς ἀξία. Ἀνησυχοῦσε μήπως γίνει καταστροφικὴ κι ἀρχισε γὰρ σκέφτεται ἀν θὰ ήταν καλύτερα γὰρ μὴν ἀγγίζει τίποτα, μήπως τοῦ προκαλέσει θλάβη. Είχε γὰρ πεῖ πολλὰ γιὰ τὴ μητέρα της: Ἡταν πιεστική, δὲν τὴν ἀφηγε γὰρ ζήσει και ποτὲ δὲν τὴ θέλησε. Ἐπειδὴ ή μητέρα της τὴν παρακινοῦσε γὰρ ἔχει περισσότερους φίλους, γὰρ πηγαίνει σὲ χορούς, γὰρ φορᾶ κομψὰ φορέματα κ.ο.κ., οἱ κατηγορίες αὐτὲς φαινόγυτουσαν αλσητὰ παράλογες.

Ωστόσο, ή θασικὴ ψυχωτικὴ φράση ποὺ διατύπωσε ήταν: «δολοφονήθηκε ἔνα παιδί». Ἡταν μᾶλλον ἀσαφῆς στὶς λεπτομέρειες, ἀλλὰ εἶπε πώς τὸ ἀκούσεις ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ (ἀνύπαρκτου) ἀδελφοῦ της. Ἀναρωτιόταν, διμως, μήπως ή φωνὴ αὐτὴ δὲν ήταν παρὰ ή δικὴ της. Τὸ παιδί φοροῦσε τὰ ροῦχα της, δταν σκοτώθηκε. Μποροῦσε γὰρ εἶγαι και ή ἴδια. Δολοφονήθηκε ή ἀπὸ τὸν ἑαυτό της ή ἀπὸ τὴ μητέρα της, δὲν ήταν δέδαιη. Πρότεινε γὰρ τὸ ἀναφέρει στὴν ἀστυνομία.

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ή Τζούλη στὰ δεκαεφτά της, μᾶς εἶγαι γγώριμα ἀπὸ τὶς προηγούμενες σελίδες. Μποροῦμε γὰρ διακρίνουμε τὴν ὑπαρξιακὴ ἀλήθεια ποὺ διέπει τὶς ἀποφάνσεις της σχετικὰ μὲ τὸ δτὶ δὲν ήταν πρόσωπο, ηταν μὴ - πραγματικὴ και καταλαβαίνουμε ποῦ ηθελε γὰρ καταλήξει, δταν ίσχυριζόταν δτὶ προσπαθοῦσε γὰρ γίνει πρόσωπο κι δτὶ ἔνιωθε ταυτόχρονα τόσο κενὴ και τόσο πανίσχυρα καταστροφικὴ. Πέρα διμως ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ή ἐπικοινωνία της γινόταν «παραβολική». Ὑποπτευόμαστε πώς οἱ κατηγορίες ἔγάντια στὴ μητέρα της πρέπει γὰρ συνδέονται μὲ τὴν ἀποτυχία της γὰρ γίνει πρόσωπο, ἀλλὰ ἐπιφανειακὰ φαίνονται μᾶλλον ὑπερβολικὲς και τραβηγμένες (βλ. παρακάτω). Μόλις, διμως, ίσχυρίζεται πώς «δολοφονήθηκε ἔνα παιδί», ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὸν κοινὸ γοῦ γὰρ ξεπεράσει τὰ δριά του κι ἔτσι ή ἅρρωστη ἐγκαταλεί-

πεται σ' ἔναν κόσμο ποὺ κανεὶς δὲ μοιράζεται.

Θὰ ἐπιθυμοῦσα τώρα γὰ ἔξετάσω τὴν φύση τῆς ψύχωσης, ποὺ φαίνεται ν' ἀρχισε γύρω στὰ δεκαεπτά της νομίζω πώς θὰ προσεγγίσουμε καλύτερα τὸ θέμα, ἂν ἔξετάσουμε πρώτα τὴν ζωή της μέχρι ἔκεινη τὴν στιγμή.

ΚΛΙΝΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΙΑΣ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΙΚΗΣ

Δὲν εἶναι ποτὲ εὔκολο γὰ ἔξασφαλίσει κανεὶς μιὰ ἐπαρκὴ περιγραφὴ τῆς πρώιμης ζωῆς ἐνὸς σχιζοφρενικοῦ. Κάθε διερεύηση τῆς ζωῆς ἐνὸς σχιζοφρενικοῦ ἀρρώστου ἀποτελεῖ καὶ μιὰ ἐπίπονη πρωτότυπη ἔρευνα. Δὲν εἶναι ἀγάγκη γὰ τονίσουμε, πώς τὸ ιστορικὸ “ρουτίνας” ή τὸ ιστορικὸ “ψυχοδυναμικοῦ προσανατολισμοῦ” ποὺ συγκεντρώνεται στὴ διάρκεια τῶν ἐπανειλημμένων συγενεύξεων, δὲν παρέχει παρὰ ἐλάχιστες ἀπὸ τίς κρίσιμες πληροφορίες ποὺ χρειάζονται γιὰ μιὰ διαρξιακὴ ἀνάλυση. Σ' αὐτὴ τὴν συγκεκριμένη περίπτωση, συγκατούσα τὴν μητέρα μιὰ φορὰ τὴν θδομάδα, γιὰ μιὰ περίοδο ἀρκετῶν λιγανῶν καὶ εἰχα συγενεύξεις (ἀρκετὲς φορὲς ἀπὸ τὸν καθένα) μὲ τὸν πατέρα της, τὴν μοναδικὴ της ἀδελφὴ (τρία χρόνια μεγαλύτερη) καὶ τὴν θεία της (ἀδελφὴ τοῦ πατέρα). Ωστόσο καμιὰ ποσότητα συγκεκριμένων γεγονότων δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη, διτε λείπουν οἱ προκαταλήψεις. Νομίζω πώς δ Searles (1958) π.χ. ἔχει ἀπόλυτα δίκιο δταν διογραμμίζει τὴν διπαρξη θετικῶν συναισθημάτων ἀνάμεσα στὸ σχιζοφρενικὸ καὶ τὴν μητέρα του, ἔνα στοιχεῖο ποὺ παραβλέπεται μονίμως ἀπὸ τοὺς περισσότερους παρατηρητές. Δὲν ἔχω καμιὰ ἀμφισβολία πώς η μελέτη αὐτὴ ἐμπεριέχει προκαταλήψεις, τίς δποτες δ ἴδιος δὲν μπορῶ νὰ ἀγτιληφθῶ.

Ο πατέρας, η μητέρα, η ἀδελφὴ καὶ η θεία γίταν διοσιαστικὸς προσωπικὸς κόσμος στὸν δποτο μεγάλωσε ή ἀρρωστη. Άλλα δι πυρήνας δποιασδήποτε φυχιατρικῆς κλινικῆς διογραφίας εἶγαι η ζωὴ τοῦ ἀρρώστου στὸ δικό του διαπροσωπικὸ μικρόκοσμο. Μιὰ τέτοια κλινικὴ διογραφία, λοιπόν, ἔχει ἀπὸ λιόνη της περιορισμένο δρίζοντα. Οι κοινωνικο - οίκονομικοὶ παράγοντες τῆς εύρυτερης κοινότητας, στὴν δποία ἀγήκει ἀγαπόσπαστα η οίκογένεια τοῦ ἀρρώ-

στου, δὲ σχετίζονται ἀ με σ α μὲ τὸ ἀντικείμενο ποὺ μᾶς ἀφορᾶ. Αὐτὸ δὲ σημαίνει πώς τέτοιοι παράγοντες δὲν ἐπηρεάζουν βαθύτατα τὴ φύση τῆς οἰκογένειας, δπότε καὶ τοῦ ἀρρώστου. Ἀλλὰ διπως ὁ κυτολόγος, σὰ ν κυτολόγος, δάζει τὴ γνώση του γύρω ἀπὸ τὴ μακροανατομία σὲ παρένθεση, δταν περιγράφει τὰ κυτταρικὰ φαινόμενα, ἐνῶ ταυτόχρονα κατέχει αὐτὴ τὴ γνώση, ἔτσι κι ἐμεῖς δάζουμε τὰ εὑρύτερα κοινωνιολογικὰ προβλήματα σὲ παρενθέσεις, στὸ βαθμὸ ποὺ δὲ σχετίζονται ἀμεσα μὲ τὴν καταγόηση τῆς ψυχωτικῆς πορείας τῆς γεαρῆς ἀρρωστης. Ἔτσι, γοιλίζω πώς ἡ κλινικὴ διογραφία ποὺ θὰ παρουσιάσω, θὰ μποροῦσε γὰ ἀφορᾶ μιὰ ἐργάτρια ἀπὸ τὴ Ζυρίχη, μιὰ μικροαστὴ ἀπὸ τὸ Λίγκολν ἢ τὴν κόρη ἐνδὲ ἐκατομμυριούχου ἀπὸ τὸ Τέξας. Προκύπτουν παρεμφερεῖς δυνατότητες στὶς δια - προσωπικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη κι δταν ἀγήκουν σὲ τόσο διαφορετικὸ κοινωνικὸ περίγυρο. Ωστόσο, περιγράφω κάτι ποὺ συμβαίνει στὸ δυτικὸ κόσμο τοῦ 20οῦ αιώνα κι ὅχι κάπου ἄλλοῦ. Δὲν ξέρω ποιά εἶγαι τὰ οὐσιαστικὰ γνωρίσματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ποὺ ἐπιτρέπουν σ' αὐτὲς τὶς δυνατότητες γὰ προκύψουν. Ἐμεῖς, δημως, σὰν κλινικοὶ δὲ θὰ πρέπει γὰ ξεχούμε, δτι διδήποτε συμβαίνει ἔξω ἀπὸ τοὺς αὐτοεπιβεβλημένους δρίζοντές μας, μπορεῖ γὰ ἔχει τεράστια σημασία γιὰ τὰ πρότυπα ποὺ κατασκευάζουμε στὰ πλαίσια τοῦ κλινικοῦ διαπροσωπικοῦ μας μικροκόσμου.

Θεώρησα ἀπαραίτητο γὰ διατυπώσω μὲ συντομία τὰ παραπάνω, γιατὶ ἔχω τὴν ἐντύπωση πώς οἱ κλινικοὶ ψυχίατροι στὴ Δύση τείνουν σ' αὐτὸ ποὺ ἔνας σχιζοφρεγικὸς φίλος μου ἀποκάλεσε «κοινωνικὴ ἀδεξιότητα», ἐνῶ ἡ σοδιετικὴ ψυχίατρικὴ φαίνεται γὰ εἶγαι μᾶλλον ἀδέξια στὴ διαπροσωπικὴ σφαίρα. Ἅν καὶ γοιλίζω πώς μιὰ κλινικὴ διογραφία πρέπει γὰ συγκεντρώσει τὴν προσοχὴ της στὴ διαπροσωπικὴ σφαίρα, αὐτὸ πρέπει γὰ γίνεται μὲ τέτοιο τρόπο. Ὡστε γὰ μὴν καταλήγει σὲ κλειστὸ σύστημα ποὺ γὰ ἀποκλείει, σὰν ἀρχή, τὴ συσχέτιση μὲ ὅσα προσωριγὰ καὶ γιὰ εύκολία, δάλαμε σὲ παρένθεση.

Τώρα, ἀν καὶ τὸ καθέγα ἀπὸ τὰ διάφορα πρότυπα τῶν συγεντεύξεων εἶχε τὴ δική του ἀποψη γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Τζούλη, δλοι συμφινοῦσαν γὰ θλέπουν τὴ ζωὴ της γὰ ἔξελίσσεται σὲ τρεῖς βασικὲς φάσεις ἢ καταστάσεις. Συγκεκριμένα, ὑπῆρχε μιὰ ἐποχὴ δπου

1. ή ἀρρωστη ἥταν καλός, φυσιολογικός, ύγιεις παιδί· μέχρις δτου ἄρχισε βαθμιαῖα
2. γὰρ γίνεται κακός, γὰρ κάνει ἡ γὰρ λέει πράγματα ποὺ προ-ξενοῦσαν μεγάλη στενοχώρια καὶ ποὺ «Θεωρήθηκαν» κακίες ἡ ἀταξίες, μέχρις δτου
3. τὸ πράγμα πέρασε κάθε ἀνεκτὸ δριό, σὲ σημεῖο γὰρ μὴν μπορεῖ παρὰ γὰρ θεωρηθεῖ ἐντελῶς τρελός.

Μόλις οἱ γονεῖς “έμαθαν” πώς εἶναι τρελή, κατηγόρησαν τὸν ἔαυτό τους ποὺ δὲν τὸ ἀντιλήφθηκαν γνωρίτερα. Ἡ μητέρα της εἶπε:

«Ἄρχισα γὰρ μισῶ τὰ φοβερὰ πράγματα ποὺ μοῦ ἔλεγε, ἀλλὰ μετὰ κατάλαβα πώς δὲν μποροῦσε γὰρ κάνει διαφορετικά... ἥταν τόσο καλὸς κορίτσι. Μετὰ ἄρχισε γὰρ λέει τέτοια τρομερὰ πράγματα... ἂν μόνο τὸ ξέραμε. Κάναμε λάθος γὰρ νομίζουμε πώς εἶναι ύπεύθυνη γιὰ δὲ, τι ἔλεγε; Ἡξερα πώς δὲν εἶναι δυγατὸ γὰρ ἐγγοῦσε αὐτὰ τὰ τρομερὰ πράγματα ποὺ μοῦ ἔλεγε. Κατὰ κάποιο τρόπο κατηγορῶ τὸν ἔαυτό μου, ἀλλά, κατὰ κάποιο τρόπο, εἴμαι εὐχαριστημένη ποὺ τελικὰ ἥταν ἀρρώστια· ἂν μόνο δὲν περίμενα τόσο πολὺ γιὰ γὰρ τὴν πάω σ' ἔνα γιατρό».

Τί σημαίνει ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ καλή, κακή, τρελή, δὲν ξέρουμε ἀκόμα. Ἀλλὰ ξέρουμε ἡδη ἀρκετά: Καταρχάς, δπως θυμήθηκαν κι οἱ γονεῖς της, ἡ Τζούλη συμπεριφερόταν μὲ τέτοιο τρόπο, ώστε γὰρ φαίνεται στοὺς γονεῖς της δόσο πιὸ ἀφογη μποροῦσε. Ἡταν καλή, ύγιης, φυσιολογική. Μετὰ ἡ συμπεριφορά της ἀλλαξε καὶ φερόταν μ' ἔνα τρόπο, τὸν δποῖο δλοι· οἱ ἀγθρωποι ποὺ εἶχαν σημασία στὸν κόσμο της δόγματαν ὅμοφωνα «κακὸ τρόπο», μέχρις δτου, μετὰ ἀπὸ ἔνα μικρὸ διάστημα, ἥταν “τρελή”.

Αὐτὸ δὲ μᾶς λέει τίποτα γιὰ τὸ τι ἔκανε τὸ παιδί, γιὰ γὰρ εἶναι καλό, κακὸ ἡ τρελὸ στὰ μάτια τῶν γονιῶν του, ἀλλὰ μᾶς παρέχει τὴν πολύτιμη πληροφορία, δτι τὸ ἀρχικὸ πρότυπο συμπεριφορᾶς της ἥταν τελείως συμμορφωμένο σὲ δὲ, τι οἱ γονεῖς θεωροῦσαν καλὸ κι ἀξιέπαιγο. Ἀργότερα, γιὰ ἔνα διάστημα ἥταν “κακιά”, δηλ.

ήταν αύτά άκριθως τὰ πράγματα ποὺ οἱ γονεῖς δὲν ήθελαν μὲ κανένα τρόπο γὰ τὴ διέπουν νὰ κάνει ἢ νὰ τὴν ἀκοῦν γὰ λέει ἢ νὰ πιστέψουν δτι ὑπῆρχαν μέσα της, δτι “ἔδγαιναν ἀπὸ μέσα της”. Δὲν μποροῦμε γὰ ποῦμε πρὸς τὸ παρὸν τὶ ήταν αὐτό. Ἀλλὰ τὸ δτι ήταν ίκανή γὰ κάνει καὶ γὰ λέει τέτοια πράγματα ήταν σχεδὸν ἀπίστευτο γιὰ τοὺς γονεῖς της. “Ολα δσα προέκυπταν ήταν ἐντελῶς ἀγύποπτα. Προσπάθησαν ἀρχικὰ γὰ τὴν περιορίσουν, ἀλλὰ δταν ἡ ἔφοδος ἐγισχύθηκε προσπάθησαν ἔντονα γὰ τὴν ἀποκρούσουν. Ὁπότε ήταν μεγάλη ἀνακούφιση δταν, ἀγτὶ γὰ λέει πώς ἡ μητέρα της δὲν τὴν ἀφηγε γὰ ζήσει, ἔλεγε πώς ἡ μητέρα της σκότωσε ἔνα παιδί. Τότε τὰ πάντα μποροῦσαν γὰ συγχωρεθοῦν. «Ἡ καημένη ἡ Τζούλη ήταν ἀρρωστη. Δὲν ήταν ὑπεύθυνη. Πῶς μποροῦσα ποτὲ γὰ πιστέψω, ἔστω γιὰ μιὰ στιγμή, πώς ἐγγοῦσε αύτὰ ποὺ μοῦ ἔλεγε; Ἐκαγα τὰ πάντα γιὰ γὰ τῆς εἶμαι καλὴ μητέρα». Θὰ ἔχουμε τὴν εύκαιρια γὰ θυμηθοῦμε αὐτὴ τὴν τελευταία φράση.

Αύτὲς οἱ τρεῖς φάσεις στὴ διαμόρφωση τῆς ἰδέας τῆς ψύχωσης στὰ μέλη μιὰς οἰκογένειας ἐμφαγίζονται πολὺ συχγά. Καλὸς - κακὸς - τρελός. Εἶγαι ἔξισου σημαντικὸν γ' ἀποκαλύπτει κανεῖς, τὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο διέπουν οἱ ἀνθρωποι ποὺ ἀνήκουν στὸν κόσμο τῆς ἀρρωστης, τὴ συμπεριφορά της, δσο καὶ τὸ γὰ ἔχει τὸ ιστορικὸ αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς. Θὰ προσπαθήσω γὰ τὸ ἀποδεῖξω πειστικὰ παρακάτω, στὴ φάση αὐτὴ δμως θὰ ήθελα γὰ παρατηρήσω ἔνα σημαντικὸ σημεῖο στὸ ιστορικὸ τῆς κοπέλας, δπως μοῦ τὸ διηγήθηκαν οἱ γονεῖς της.

Δὲν καταπίεσαν γεγοότα, οὔτε προσπάθησαν γὰ εἶγαι παραπλανητικοί. Καὶ οἱ δύο γονεῖς πάσχισαν γὰ δοηθήσουν καὶ γεγικὰ δὲν ἔκρυβαν ἐσκεμμένα πληροφορίες γιὰ συγκεκριμένα γεγοότα. Τὸ σημαντικὸ σημεῖο ήταν δ τρόπος μὲ τὸν δποῖο ὑποτιμοῦσαν τὰ γεγοότα, ἢ μᾶλλον δ τρόπος μὲ τὸν δποῖο ὑποτιμοῦσαν ἢ ἀργιόντουσαν τὶς φαγερὲς δυνατὲς συγέπειες τῶν γεγοότων. Θὰ ήταν ἴσως καλύτερα γὰ παρουσιάσουμε μιὰ σύντομη περιγραφὴ τῆς ζωῆς τῆς κοπέλας, συγκεντρώνοντας ἀρχικὰ δλα τὰ γεγοότα στὰ πλαίσια ποὺ δρισαν οἱ γονεῖς. Ἡ περιγραφὴ μου στηρίζεται κυρίως στὰ λόγια τῆς μητέρας.

Φάση Ι: "Ένα φυσιολογικό και καλὸς παιδί.

Η Τζούλη δὲν ήταν ποτὲ ἀπαιτητικὸς μωρός. Οἱ ἀποθηλασμός τῆς ἔγινε χωρὶς καμιὰ δυσκολία. Ἀπὸ τὴν μέρα ποὺ ἐγκατέλειψε τὶς πάνες, σὲ ἥλικια δεκαπέντε μηνῶν, δὲ δημιουργησε πρόβλημα στὴ μητέρα της. Δὲν ήταν ποτὲ "πρόβλημα". Πάγτα ἔκανε ὅτι τῆς ἔλεγχαν.

Αὐτές εἶναι οἱ βασικὲς γεγονέσεις τῆς μητέρας γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἀποφη πώς η Τζούλη ήταν "καλὸς" παιδί.

Αὐτὴ δημως η περιγραφὴ εἶναι ἐνδεικτικὸς ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο, δὲ ζωγράφει ποτέ: γιατὶ ἔνα πραγματικὸς ζωγραφὸς μωρὸς εἶναι ἀπαιτητικός, προβληματικός καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν κάγει ὅτι τοῦ λέγε. Πιθανὸς τὸ μωρὸς νὰ μὴν ήταν τόσο "τέλειο", δοσο μὲ ἀφησε γιὰ πιστέψω η λιητέρα της, ἀλλὰ τὸ σημαντικὸς εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ η "καλοσύνη" ποὺ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν κυρία Χ τὸ ἰδεῶδες τῆς τελειότητας γιὰ ἔνα δρέφος. "Ισως τὸ μωρὸς αὐτὸς νὰ μὴν ήταν τόσο "τέλειο", δοσο παρουσιάζεται· ίσως λέγοντας αὐτὸς η μητέρα ὠθεῖται ἀπὸ τὴν ιδέα μήπως, κατὰ κάποιο τρόπο, τὴν ψέξω. Μοῦ φαίνεται, δημως, πώς τὸ κρίσιμο σημεῖο εἶναι ὅτι η κυρία Χ ἐκλαμβάνει αὐτά, ποὺ θεωρῶ ἐγὼ σὰν ἐκδηλώσεις ἐσωτερικῆς ἀπογένερσης στὸ παιδί, σὰν ἐκδηλώσεις ὑπέρτατης καλοσύνης, ὑγείας καὶ φυσιολογικότητας. Τὸ σημαντικὸς σημεῖο, λοιπόν, δην δὲ διέπουμε τὴν ἀρρωστη ἀπλῶς ἀποσπασμένη ἀπὸ τὴν οἰκογένειά της, ἀλλὰ σὰν τμῆμα τοῦ δλου οἰκογενειακοῦ συστήματος σχέσεων, δὲν εἶναι ὅτι η μητέρα της, ὁ πατέρας της, η θεία της, περιγράφουν ὅλοι τους ἔνα ὑπαρξιακὰ γεκρὸ παιδί, ἀλλὰ ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς ἔγγηλικους ποὺ ἀνήκουν στὸν κόσμο της δὲν ξέρουν τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν ὑπαρξιακὴ ζωὴ καὶ τὸν ὑπαρξιακὸ θάνατο. Ἀντίθετα, ὁ ὑπαρξιακὸς θάνατος δέχεται τὶς ὑψηλότερες συστάσεις ἀπὸ τοὺς ἔδιους.

"Ἄς ἔξετάσουμε μία μία μὲ τὴ σειρὰ τὶς ἀποφάγσεις τῆς μητέρας:

1. Η Τζούλη δὲν ήταν ποτὲ ἀπαιτητικὸς μωρός. Ποτὲ δὲν ἐκλαίγε πραγματικὰ γιὰ τὴν τροφή του. Ποτὲ δὲ θήλαζε μὲ δουλιμία. Ποτὲ δὲν τελείωνε τὸ μπουκάλι. "Ήταν πάντοτε δλο «γκρίνια καὶ μορφασμούς». Δὲν κέρδιζε δάρος πολὺ γρήγο-

ρα. «Ποτέ δὲ ζητοῦσε τίποτα, ἀλλὰ ἔγινθα πώς ποτὲ δὲν ἴκανοποιόταν».

Ἐδῶ ἔχουμε τὴν περιγραφὴν ἑνὸς παιδιοῦ ποὺ ἡ στοματικὴ του πείγα κι ἀπληστία ποτὲ δὲ βρῆκε ἔκφραση. Ἀντὶ γιὰ τὴν ὑγιή, ζωηρὴ ἐκδήλωση τοῦ ἐνστίκτου μὲ τὸ ζωηρὸ κλάμα, τὸν ἐνεργητικὸ θηλασμό, τὸ ἄδειασμα τοῦ μπουκαλιοῦ, ποὺ ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἕνα ἴκανοποιημένο καὶ κορεσμένο ὑπνο, δυσφοροῦσε συγέχεια, φαινόταν γὰ πειγᾶ κι ὅμως δταν τοῦ ἔδιγαν τὸ μπουκάλι, θήλαζε διακεκομμένα καὶ ποτὲ δὲν ἴκανοποιόταν. Μπαίνει κανεὶς στὸν πειρασμὸ γ' ἀγαπαραστήσει αὐτές τὶς πρώιμες ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τοῦ βρέφους, ἀλλὰ ἔδω θὰ ἥθελα γὰ περιοριστῷ μόνο στὰ παρατηρήσιμα γεγονότα, δπως τὰ θυμάται ἡ μητέρα μετὰ εἴκοσι χρόνια καὶ γὰ διγάλουμε τὰ συμπεράσματά μας ἀπ' αὐτὰ καὶ μόνο.

“Οπως ἀγαφέραμε παραπάνω καὶ νομίζω πώς εἶγαι πολὺ σημαντικὸ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς αἰτιολογίας, μία ἀπὸ τὶς πλέον σημαντικές πλευρὲς αὐτῆς τῆς περιγραφῆς, δὲν εἶγαι ἀπλῶς ὅτι ἔχουμε τὴν εἰκόνα ἑνὸς παιδιοῦ πού, ἂν καὶ φυσιολογικὰ ζωντανό, δὲ ζωνταγεύει ὑπαρξιακά, ἀλλὰ ὅτι ἡ μητέρα μέχρι στιγμῆς παρεξῆγε τὴν κατάσταση καὶ συγεχίζει γὰ ἀγαπολεῖ μὲ εύχαριστηση ἐκείνες ἀκριβῶς τὶς πλευρὲς τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ παιδιοῦ πού εἶγαι καὶ οἱ πιὸ ἀπογεκρωμένες. Ή μητέρα δὲν ἀγησυχεῖ γιὰ τὸ ὅτι τὸ παιδί δὲν κλαίει “ἀπαιτητικά” ἢ δὲν ἀδειάζει τὸ μπουκάλι. Τὸ ὅτι δὲν τὸ ἔκανε ἡ Τζούλη, δὲν τὸ θεωρεῖ σὰν δύσυγηρὴ ἀποτυχία τῶν θασικῶν στομαχικῶν ἐγστικτικῶν δρμῶν γὰ βροῦν ἔκφραση κι ἐκπλήρωση, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ σὰν ἔνδειξη “καλοσύνης”.

Ἡ κυρία Χ ἐπανειλημμένα τόγισε ὅτι ἡ Τζούλη δὲν ὑπῆρξε “ἀπαιτητικὸ” μωρό. Αὐτὸ δὲ σημαίνει πώς ἡ ἵδια δὲν ἦταν γεγγαιόψυχο πρόσωπο. Στὴν πραγματικότητα, δπως τὸ διατύπωσε καὶ ἡ ἵδια, «εἶχε δώσει δλόκληρη τὴ ζωή της» γιὰ τὴν Τζούλη. “Οπως θὰ δοῦμε, ἡ ἀδελφὴ τῆς Τζούλη ἦταν ἀπαιτητικὸ κι ἀπληστο μωρό. Ή μητέρα της δὲν μποροῦσε γὰ ἀνταπεξέλθει μαζί της. «Ἀπλῶς ἀφησα γὰ περγᾶ τὸ δικό της». Ωστόσο, τὸ γεγονός ἀκριβῶς ὅτι ἡ Τζούλη δὲν ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπαιτητική. φαίνεται γὰ ἐνθάρρυνε τὴ ιιητέρα της γὰ τῆς δώσει δσα τῆς ἔδωσε. Ἡταν λοιπὸν φοβερὸ γιὰ τὴ μητέρα, δταν ἡ Τζούλη στὴν ἐφηβεία της, ἀντὶ γὰ

δείξει κάποια εύγγωμοσύγη γιὰ δ.τι εἶχε κάγει κι θτι τῆς ἔδωσε, δρχισε γὰ κατηγορεῖ τὴ μητέρα της δτι ο ὃ δ ἐ π ο τ ε τὴ ν ἀ φ η σ ε γ ἀ ζ ἡ σ ε i. Ἐτσι, ἀν καὶ, κατὰ πάσα πιθανότητα, μὲ ἀφορμὴ ἔνα γενετικὸ παράγοντα, τὸ βρέφος αὐτὸ γεγνήθηκε μὲ τὸν δργανισμὸ του διαιμορφωμένο μὲ τρόπο ὥστε γὰ μὴν ἐκδηλώνονται εῦκολα οἱ ἐνστικτικὲς ἀνάγκες καὶ ἡ ἴκανοποίηση τῶν ἀγαγκῶν του — γιὰ γὰ τὸ ποῦμε ἔτσι γενικὰ — προστέθηκε τὸ γεγογδὲς δτι οἱ ἄλλοι ἀνθρωποι στὸν κόσμο του ἔξελαβαν αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ σὰν ἔνδειξη “ἀρετῆς” καὶ σφράγισαν μὲ τὴν ἐπιδοκιμασία τους τὴν ἔλλειψη αὐτεγέργειας. Ὁ συγδυασμὸς τῆς καθολικῆς, σχεδόν, ἀποτυχίας τοῦ βρέφους γὰ πετύχει ἐνστικτικὴ ἴκανοποίηση γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, μαζὶ μὲ τὴν καθολικὴ ἀποτυχία τῆς μητέρας γὰ συγειδητοποιήσει αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἀποτελεῖ ἔνα ἀπὸ τὰ ἐπαναλαμβανόμενα θέματα ποὺ διέπουν τὶς πρώιμες σχέσεις τῆς μητέρας μὲ τὸ σχιζοφρενικὸ παιδί. Χρειάζεται περισσότερη ἔρευνα γιὰ γὰ ἐντοπιστεῖ πόσο καθοριστικὸς εἶγαι δ συγδυασμὸς αὐτός.

2. Ὁ ἀ π ο θ η λ α σ μὸς ἔ γιγε χωρὶς καμιὰ δυσκολία. Τὸ βρέφος γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ ἐνεργητικὰ ζωταγὸ μὲ κάποιον ἄλλο, κατὰ τὴ διατροφὴ του. Μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀποθηλασμοῦ, τὸ φυσιολογικὸ βρέφος ἀναμένεται γὰ ἔχει ἀγαπτύξει μιὰ κάποια αἰσθηση τοῦ ἑαυτοῦ του, σὰν ἔνα αὐτόνομο δν μὲ “δικούς του τρόπους” καὶ κάποια αἰσθηση τῆς μονιμότητας τῆς μητέρας σὰν πρότυπο τοῦ “ἄλλου” (τοῦ ἑτέρου). Μὲ βάση αὐτὲς τὶς κατακτήσεις, δ ἀποθηλασμὸς γίνεται χωρὶς μεγάλη δυσκολία. Τὸ βρέφος σ’ αὐτὴ τὴ φάση παιζει “παιχνίδια ἀποκοπῆς”, δπου ρίχνει π.χ. μιὰ κουδουνίστρα γιὰ γὰ τοῦ τὴν ἐπιστρέφουν, τὴν ξαναρίχνει γιὰ γὰ τοῦ τὴν ἐπαγαφέρουν κ.ο.κ., χωρὶς τέλος. Τὸ βρέφος φαίνεται γὰ παιζει μ’ ἔνα ἀγτικείμενο ποὺ φεύγει κι ἐπανέρχεται, φεύγει κι ἐπανέρχεται, δηλ. τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ ἀποθηλασμοῦ (τῆς ἀποκοπῆς). Ἐπιπλέον, τὸ παιχνίδι πρέπει γὰ παιζεται συγήθως μὲ τὸν τρόπο τοῦ πατέρο, ἔτσι ποὺ γὰ συγεργοῦμε “φυσιολογικὰ” μαζὶ του καὶ γὰ διατηρεῖται ἡ ἐντύπωση πώς ἐλέγχει τὸ παιχνίδι. Στὴν περίπτωση τοῦ Φρόντη, δταν τὸ μικρὸ ἀγόρι ἐκσφεγδόνιζε τὸ καρούλι, βρισκόταν συγδεμένο μαζὶ του μ’ ἔνα σπά-

γκο, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ γεγονός δτι δὲν μποροῦσε γὰρ κρατήσει κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχό του τὴν μητέρα του συγδεόμεγος μὲ τὶς “κορδέλες τῆς ποδιᾶς της”. Τώρα, ἀν, δπως ὑποθέσαμε, τὸ κοριτσάκι αὐτὸ δὲν κατόρθωσε τοὺς πρώτους μῆνες γὰρ κατακτήσει τὴν αὐτογομία — ποὺ προϋποθέτει ἡ ἵκανότητα γὰρ ἀκολουθεῖ κανεὶς τὸ δικό του δρόμο, γὰρ ἔχει τὴ δική του γγώμη — τότε δὲ μᾶς ἐκπλήσσει τὸ δτι “ἀποκόπηκε” χωρὶς δυσκολία, ἀν καὶ μὲ δία μπορεῖ γὰρ δύομαστεῖ ἀποκοπή, ἀφοῦ τὸ δρέφος ἐγκαταλείπει κάτι ποὺ δὲν εἶχε ποτέ. Στὴν πραγματικότητα, μόλις μποροῦμε γὰρ μιλήσουμε γιὰ ἀποκοπὴ στὴν περίπτωση τῆς Τζούλη. Τὰ πράγματα πήγαιναν τόσο δμαλὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὥστε ἡ μητέρα της μποροῦσε γὰρ θυμηθεῖ πολὺ λίγα ἐπεισόδια. Θυμήθηκε, ὥστόσο, πὼς ἔπαιζε μὲ τὴν ἄρρωστη ἔνα ἀπὸ τὰ παιχνίδια “ρίχγω μακριά”. Ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ τῆς Τζούλη ἔπαιζε τὴ συγνθισμένη παραλλαγὴ τοῦ παιχνιδιοῦ, πράγμα ποὺ ἐκνεύριζε τὴν κυρία Χ. «Φρόντισα ἐκείνη [ἡ Τζούλη] γὰρ μὴν παίζει μαζί μου αὐτὸ τὸ παιχνίδι. Πέταγα διάφορα πράγματα καὶ τὰ ἔφεργε πίσω σ’ ἐ μέ ν α», μόλις ἀρχισε γὰρ μπουσουλάει.

Εἶγαι περιττὸ γὰρ σχολιάσουμε τὶς συγέπειες αὐτῆς τῆς ἀντιστροφῆς τῶν ρόλων στὴν ἀποτυχία τῆς Τζούλη γ’ ἀγαπτύξει πραγματικὰ “δικούς της τρόπους”.

Ἡ Τζούλη περπάτησε πρώιμα (μόλις πέρασε τοὺς δώδεκα μῆνες) καὶ κραύγαζε δταν δὲν μποροῦσε γὰρ φτάσει τὴ μητέρα της διασχίζοντας τὸ δωμάτιο ἀρκετὰ γρήγορα. Τὰ ἔπιπλα ἔπρεπε γὰρ ἀλλάζουν θέση «γιατὶ ἡ Τζούλη φοβόταν τὶς καρέκλες ποὺ παρεμβάλλονταν ἀνάμεσά μας». Ἡ μητέρα ἐρμήνεψε αὐτὸ τὸ γεγονός σὰ δεῖγμα ἀγάπης τῆς κόρης της. Μέχρι τεσσάρων - πέντε χρόνων, “τρελαιγόταν” ἀν ἡ μητέρα της χανόταν ἔστω καὶ μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὸ δπτικό της πεδίο.

Αὐτὸ φαίνεται γὰρ ἔνισχύει τὴν ἀποψή δτι ποτέ της δὲν ἀποκόπηκε πραγματικά, γιατὶ δὲν ἔφτασε ποτὲ σ’ ἔνα στάδιο δπου μποροῦσε γὰρ ἐπέλθει ἀποκοπὴ μὲ τὴν δποιαδήποτε μὴ - φυσικὴ σημασία. Ἀφοῦ ποτὲ δὲ διαμόρφωσε ἔνα αὐτόγομο ἔαυτὸ - εἶγαι, δὲν μποροῦσε γ’ ἀρχίσει γ’ ἀγαπεξέρχεται στὰ προβλήματα τῆς παρουσίας κι ἀπουσίας, ὥστε γὰρ ἀγαπτύξει τὴν ἵκανότητα γὰρ δρίσκεται μόνη της μὲ τὸν ἔαυτὸ της, γ’ ἀγακαλύψει δτι ἡ φυσικὴ παρου-

σία ένδεις ἄλλου προσώπου δὲν ήταν ἀπαραίτητη γιὰ τὴ δικιά της ὅ-
παρξη, διὸ κι ἂν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ματαιωγόντουσαν οἱ ἐπιθυμίες
τῆς καὶ οἱ ἀνάγκες τῆς. "Ἄν ἔγα ἀτομο ἔχει ἀγάγκη ἀπὸ ἔνα ἄλλο
πρόσωπο γιὰ γὰ εἶγαι δὲντός του, αὐτὸ προύποθέτει τὴν πλήρη¹
ἀποτυχία του γ' ἀναπτύξει αὐτογομία, δηλ. συμμετέχει στὴ ζωὴ ἀ-
πὸ μιὰ βασικὰ ἀνασφαλὴ δυτολογικὴ θέση. Ἡ Τζούλη δὲν μποροῦ-
σε γὰ εἶγαι δὲντός τῆς οὔτε μὲ τὴν παρουσία, οὔτε μὲ τὴν ἀπου-
σία, τῆς μητέρας τῆς. Στὸ βαθὺ ποὺ θυμάται ἡ μητέρα τῆς, δὲ
θρισκόταν ποτὲ σὲ ἀπόσταση μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ ἀκουστικὸ πεδίο
τῆς Τζούλη, μέχρι ποὺ ἔφτασε τριῶν χρόνων.

3. Ἐπὸ τὴ γὴ μέρα ποὺ ἐγκατέλειψε τὶς
πάνες σὲ γλικὶα δεκαπέντε μηνῶν ἔμει-
νε καθαρὴ. Μπορεῖ γὰ παρατηρήσουμε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο,
πῶς δὲν εἶγαι ἀσυγήθιστο γὰ συγαντᾶ κανείς στοὺς σχιζοφρενικοὺς
μιὰ πρώιμη ἀνάπτυξη τοῦ σωματικοῦ ἐλέγχου, ἀν καὶ δὲν εἶγαι
γνωστὸ τί συμβαίνει συγκριτικὰ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους. Οἱ γονεῖς
τῶν σχιζοφρενικῶν ἀκούγονται συχνὰ γὰ λέγε πόσο περήφανοι ἦ-
ταν γιὰ τὰ παιδιά τους, γιὰ τὸ πρώιμο βάθισμα, τὴν πρώιμη λει-
τουργία τῶν ἐντέρων καὶ τῆς κύστης, τὴν πρώιμη δμιλία, τὴν ἐγ-
κατάλειψη τοῦ κλάματος κ.λ.π. Θὰ πρέπει δμως γὰ ἀγαρωτηθεῖ κα-
νείς, λαμβάνοντας ὑπόψη τὴ σύζευξη ἀνάμεσα σ' αὐτὸ γιὰ τὸ δποῖο
περηφανεύεται δ γονιὸς καὶ σ' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πετύχει τὸ παιδί,
πόση ἀπὸ αὐτὴ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ θρέφους εἶγαι ἔκφραση τῆς
θέλησής του. Τὸ ἐρώτημα δὲν εἶγαι πόσο καλὸ ἡ πόσο κακὸ εἶγαι
τὸ παιδί, ἀλλὰ ἀν τὸ παιδὶ ἀναπτύσσει τὴν αἰσθηση δτὶ ἀποτελεῖ
τὴν ἀφετηρία τῶν ἐνεργειῶν του, δτὶ εἶγαι ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν δποῖα
προέρχονται οἱ πράξεις του² ἡ ἀν τὸ παιδὶ αἰσθάνεται πῶς οἱ πρά-
ξεις του προέρχονται, δχι ἀπὸ μέσα του, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴ μητέρα
του, παρόλο δτὶ ἐπιφανειακὰ δίνει τὴν ἐντύπωση πῶς τὸ ἔδιο εί-
γαι φορέας τῶν ἐνεργειῶν του (ὅπως τὸ ὑπνωτισμένο πρόσωπο ποὺ
θρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐντολὴ γὰ προσποιηθεῖ δτὶ εί-
γαι αὐτόγομο). Μπόρει θαυμάσια τὸ σῶμα γὰ ἔχει τελειοποιήσει τὶς
δυνατότητές του καὶ γὰ κάνει ὅ,τι ἀναμένεται ἀπὸ αὐτό. Ἡ γνήσια
δμως αὐτενέργεια δὲ φαίνεται γὰ ἔχει ἀναπτυχθεῖ σὲ πλάτος, ἀλλὰ
ἀντίθετα κάθε ἐνέργεια εἶγαι σχεδόν τέλεια συμμορφωμένη καὶ ὑ-

ποταγμένη στὶς ἔξωγενεῖς κατευθύγσεις. Στὴν περίπτωση τῆς Τζούλη οἱ ἐνέργειές της φαίνονται γὰρ ἔχουν διαπλαστεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα της, ἐνῷ ἡ “ἴδια” δὲ δρισκόταν “στὶς” ἐνέργειες αὐτές. Αὐτὸς θάλλησε λέγοντας ὅτι οὐδέποτε ἔγινε πρόσωπο καὶ μὲ τὴν συγεχή ἐπανάληψη, σὰ σχιζοφρενικὴ πλέον, ὅτι ἦταν “μιὰ καμπάνα ποὺ ἥχει” (ἢ “κατευθυγόμενη καλλογή”).^{*} Μὲν ἂλλα λόγια, ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τῆς ἔλεγαν γὰρ κάνει.

4. Ἐκανε πάντοτε δ, τι τῆς ἔλεγαν. Ὁπως παρατηρήσαμε προηγουμένως γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ φέμα, ὑπάρχουν θαυμάσιοι λόγοι γιὰ τοὺς δόποιους εἶναι κανεὶς ὑπάκουος, ἀλλὰ τὸ γὰρ εἶναι ἀνίκανος γιὰ ἀγυπακοὴ δὲν εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους λόγους. Μέχρι στιγμῆς, στὴν περιγραφὴ τῆς κυρίας Χ δὲ δρίσκει κανεὶς τὴν μητέρα γὰρ ἀναγγωρίζει καμιὰ ἄλλη δυγατότητα στὴν Τζούλη, ἐκτὸς ἀπ’ αὐτὸν ποὺ ἡ Τζούλη δημότακες “κατευθυγόμενη καλλογή”. «Ἐδωσε τὴν ζωή της» στὴν «καμπάνα ποὺ ἥχει», ἀλλὰ ἀρνιόταν κατηγορηματικά, ἀκόμα καὶ μετὰ 25 χρόνια, τὸ γεγονός ὅτι αὐτὸν τὸ καλό, ὑπάκουο, καθαρὸ κοριτσάκι, ποὺ τόσο τὴν ἀγαποῦσε ὥστε γὰρ “τρελαίγεται”, ὅταν τὴν χώριζε ἔστω μιὰ καρέκλα ἀπ’ αὐτήν, εἶχε ἀπολιθωθεῖ σὲ “πράγμα” ἀπὸ τὸν τρόμο της γὰρ γίνει πρόσωπο.

5. Δὲν ἦταν ποτὲ “πρόβλημα”. Τώρα εἶναι φανερὸ πώς ἀφοῦ πέρασαν οἱ πρῶτοι μῆνες τῆς ζωῆς της, ἡ ἀρρωστη ἀναδύθηκε χωρὶς αὐτονομία. Στὸ δαθὺδ ποὺ μποροῦμε γὰρ κρίνουμε ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις τῆς μητέρας, ποτέ της δὲν ἀγέπτυξε δικούς της τρόπους. Οἱ ἐνστικτικὲς ἀνάγκες καὶ ἴκανοποιήσεις ποτὲ δὲ δρῆκαν ἔκφραση μέσα ἀπὸ τὶς σωματικές της δραστηριότητες.

Ἡ πραγματικὴ ἴκανοποίηση, ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ἐπιθυμία γιὰ τὸ πραγματικὸ στῆθος, δὲν ἔχει ἔκπληρωθεῖ πρωταρχικά. Ἡ μητέρα της ἔβλεπε τὶς συγέπειες αὐτῆς τῆς κατάστα-

* Εδῶ ἡ ἀρρωστη κάνει ἔνα συνειρμικὸ λογοπαίγνιο χρησιμοποιώντας δυὸ διμόηχες ἔκφράσεις (Νεολογισμοὶ): Tolled bell = καμπάνα ποὺ ἥχει. Told belle = καλλονὴ ποὺ τῆς λέγεται (τι νὰ κάνει). (Σ.τ.μ.).

σης μὲ τὴν ἔδια ἐπιδοκιμασία ποὺ ἔδειχνε γιὰ τὶς πρῶτες της ἐκδηλώσεις.

«Ποτὲ δὲν ἔπαιργε πολὺ κέικ. Ἀρκοῦσε γὰ τῆς πεῖς “ἀρκετὰ Τζούλη”, κι ἐκείνη δὲν ἔφεργε ἀντίρρηση».

Ἄναφέραμε προηγουμένως πῶς ἐκφράζεται τὸ μίσος μὲ τὴν ὑποταγὴ καὶ διαμέσου τῆς ὑποταγῆς τοῦ συστήματος φευδο-έαυτοῦ. Ή μητέρα ἐπαινοῦσε τὴν ὑπακοή της, ἀλλὰ ἡ Τζούλη ἀρχισε γὰ τὴν ὑπερβάλλει τόσο πολὺ τὴν ὑπακοή της, ώστε γιγάταν “ἀγυπόφορη”. “Ἐτσι, εἶχε τὴ μαγία, γύρω στὰ δέκα, γὰ τῆς λέγε δλα δσα θὰ συγέναιαν στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας καὶ τί ἔπρεπε γὰ κάνει. Ή κάθε μέρα ἔπρεπε ν' ἀρχίζει μὲ ἕνα τέτοιο κατάλογο. “Αν ἡ μητέρα της ἀργιόταν γὰ τηρήσει αὐτὸ τὸ τελετουργικό, ἀρχίζε γὰ κλαυθμηρίζει. Σύμφωνα μὲ τὴ μητέρα της, τίποτα δὲ σταματοῦσε τοὺς κλαυθμηρισμούς, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα γερὸ ξύλο. “Οταν μεγάλωσε, δὲν ἔδεινε μόνη της τὰ λεφτὰ ποὺ τῆς ἔδιναν. Ἀκόμα κι ὅταν τὴν ἐνθάρρυναν γὰ πεῖ τί ἥθελε, ἡ γὰ ἀγοράσει ἕνα φουστάνι μόνη της ἡ γὰ κάνει φίλους δπως τὰ ὑπόλοιπα κορίτσια, δὲν ἔξεφραζε τὶς ἐπιθυμίες της. Ἐπρεπε ἡ μητέρα της γὰ τῆς ἀγοράζει τὰ ροῦχα καὶ δὲν ἔδειχνε καμιὰ πρωτοδουλία γὰ κάνει φίλους. Ποτὲ δὲν ἔπαιργε τὴν ὁποιαδήποτε ἀπόφασην.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κλαυθμηρισμοὺς ποὺ ἀγαφέραμε, ὑπῆρχαν κι ὄρισμένες ἄλλες στιγμές, στὴν παιδική της ἡλικία, δπου στενοχωροῦσε τὴ μητέρα της. Εἶχε τὴ μαγία ἀπὸ ἡλικία πέντε μὲ ἑφτὰ γὰ δαγκώγει καὶ γὰ τρώει τὰ νύχια της ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀρχισε γὰ μιλᾶ εἶχε τὴν τάση γὰ ἀγιστρέψει τὶς λέξεις. Ξαφνικὰ σὲ ἡλικία δικτὼ χρόγων, ἀρχισε γὰ ὑπερσιτίζεται καὶ συγέχισε γὰ τὸ κάνει γιὰ μερικοὺς μῆνες, προτοῦ ἐπιστρέψει καὶ πάλι στὸ συνηθισμένο της μίζερο τρόπο φαγητοῦ.

Ἡ μητέρα της, ώστόσο, ἀγγόησε αὐτὰ τὰ πράγματα σὰ μεταβατικὴ φάση. Διακρίνει, δμως, κανεὶς φευγαλέα στὴ συμπεριφορά της ἕνα ἐσωτερικὸ κόσμο δίαιης καταστροφικότητας μὲ σύντομους κι ἀπεγγωμένους παροξυσμοὺς ἔκδηλης ἀπληστίας πού, ώστόσο, σύντομα κατεσίγαζαν καὶ ὑποχωροῦσαν.

II: Η “κακή” φάση

Γύρω στὰ δεκαπέντε ή συμπεριφορά της ἀλλαξε κι ἀπὸ “καλὸν” κορίται ἔγινε “κακόν”. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνη νὰ στάση τῆς μητέρας της ἀρχισε γὰρ ἀλλαξει ἀπέναντι της. Ἐνῶ πρὶν θεωροῦσε σωστὸν καὶ “καθὼς πρέπει” γιὰ τὴν Τζούλη γὰρ βρίσκεται μαζί της διο τὸ δυνατὸ περισσότερο, ἀρχισε τώρα γὰρ τὴν παρακινεῖ γὰρ δγαλγει περισσότερο, γὰρ ἔχει φίλους, γὰρ πηγαλνει στὸν κινηματογράφο, ἀκόμα καὶ σὲ χοροὺς καὶ γὰρ ἔχει ἀγόρια γιὰ φίλους. “Ολα αὐτὰ ἡ ἀρρωστη τὰ ἀρνιόταν “πεισματικά”. Ἀντὶ γ’ αὐτό, καθέταν καὶ δὲν ἔκανε ἀπολύτως τίποτα ἢ περιπλανιόταν στοὺς δρόμους, χωρὶς γὰρ λέει στὴ μητέρα της πότε θὰ γύριζε. Διατηροῦσε τὸ δωμάτιο της ἔξαιρετικὰ ἀκατάστατο. Συνέχιζε γὰρ ἀγαπᾶ μιὰ κούκλα, πράγμα ποὺ ἡ μητέρα της θεωροῦσε «ἀγάριοστο γιὰ τὴν ἥλικα της». Θὰ ἔχουμε τὴν εὐχαρία γὰρ ἐπιστρέψουμε σ’ αὐτὴ τὴν κούκλα ἀργότερα. Οἱ λίθελοι τῆς Τζούλη ἐνάντια στὴ μητέρα της ἦταν ἀτέλειωτοι καὶ πάντοτε στὸ ἵδιο θέμα: κατηγοροῦσε τὴ μητέρα της διτὲ δὲν τὴν ἥθελε, διτὲ δὲν τὴν εἶχε ἀφήσει γὰρ γίνει πρόσωπο, διτὲ δὲν τὴν εἶχε ἀφήσει ποτὲ γὰρ ἀναπνεύσει. διτὲ τῆς ἦταν ἀποπνικτική. Ἔβριζε σὰν καραβανάς. Κι διμως δταν ἥθελε γινόταν ἀξιολάτρευτη μὲ τοὺς ἄλλους.

Μέχρι στιγμῆς ἔξετάσαμε μόνο τὴ σχέση τῆς Τζούλη μὲ τὴ μητέρα της. Προτοῦ διμως προχωρήσουμε παρακάτω, θὰ πρέπει γὰρ ποῦμε διο λόγια γιὰ τὸ δλο οἰκογενειακὸ σύμπλεγμα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια, ἔχει εἰσαχθεῖ ἡ ἔννοια τῆς “σχιζοφρενογενοῦς” μητέρας. Εύτυχῶς ἡ ἀρχικὴ φάση τοῦ “κυνηγιοῦ τῆς μάγισσας” ποὺ χαρακτήριζε αὐτὴ τὴν ἔννοια, ἔχει ἀρχίσει γὰρ ὑποχωρεῖ. Ή ἐπεξεργασία αὐτῆς τῆς ἔννοιας ἔγινε μὲ διάφορους καὶ ποικίλους τρόπους, ἀλλὰ μπορεῖ γὰρ διατυπωθεῖ μὲ τοὺς ἔξης γενικοὺς δρους: Υπάρχουν δρισμέγοι τρόποι γὰρ εἶναι κανεὶς μητέρα, ποὺ παρεμποδίζουν μᾶλλον παρὰ διευκολύνουν ἢ “ἔνισχύουν” τὴν δποιαδήποτε γενετικὰ καθορισμένη ἔμφυτη τάση τοῦ παιδιοῦ γὰρ πετύχει τὰ πρωταρχικὰ στάδια ἀνάπτυξης τῆς διντολογικῆς ἀσφαλειας. Ὁχι μόνο ἡ μητέρα ἀλλὰ καὶ δλόκληρη ἡ οἰκογενειακὴ κα-

τάσταση μπορεῖ νὰ παρεμποδίσει μᾶλλον παρὰ νὰ διευκολύνει τὴν ἵκανότητα συμμετοχῆς τοῦ παιδιοῦ σ' ἔναν πραγματικὸν καὶ κοινὸν κόσμο, σὰν “έαυτὸς - μαζὶ - μὲ τὸν ἄλλο”.

Ἡ θέση αὐτῆς τῆς μελέτης εἶγαι ἀκριβῶς, δηι τὴν σχιζοφρένια εἶγαι εἶναι πιθανὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀρκετὰ διαδομένης δυσκολίας τοῦ ἀτόμου νὰ εἶναι δλοκληρωμένο πρόσωπο μὲ τὸν ἄλλο καὶ τῆς ἀδυναμίας νὰ μοιραστεῖ ὅπως δὲ κοινὸς γοῦς (δηλ. δὲ κοινοτικὸς γοῦς) τὴν ἐμπειρία τοῦ ἑαυτοῦ του μέσα στὸν κόσμο. Ὁ κόσμος τοῦ παιδιοῦ, ὅπως καὶ τοῦ ἐνήλικου, εἶγαι “μὲ ἀλλαγὴ τα τοῦ δεδομένου καὶ τοῦ κατασκευασμένου” (“Ἐγελος”), ἕνοτητα αὐτοῦ ποὺ μεταβιβάζεται στὸ παιδί μέσα ἀπὸ τοὺς γονεῖς — κατὰ πρῶτο λόγο ἀπὸ τὴν μητέρα — καὶ τοῦ πᾶς τὸ διαιμορφώνει τὸ ἔδιο τὸ παιδί. Ἡ μητέρα καὶ δὲ πατέρας ἀπλοποιοῦν σὲ μεγάλο βαθμὸν τὸν κόσμο τοῦ γενεροῦ παιδιοῦ καὶ καθὼς ἀγαπτύσσεται ἡ ἵκανότητά του νὰ ἔννοει, νὰ μορφοποιεῖ τὸ χάρος μὲ διανοητικὰ πρότυπα, γὰρ συλλαμβάνει διαχρίσεις καὶ σχέσεις δλοένα καὶ περισσότερο περίπλοκες, δδηγεῖται, ὅπως τὸ διατύπωσε δὲ Buber, σ' ἔναν “ἐφικτὸν κόσμο”.

Ἄλλα τί γίνεται δταν τὸ “σχῆμα πραγμάτων” τῆς μητέρας ἢ τῆς οἰκογένειας δὲν ἀγτιστοιχεῖ στὴν κατάσταση ποὺ μπορεῖ τὸ παιδί νὰ ζήσει καὶ νὰ ἀγαπηεύσει; Τὸ παιδί τότε πρέπει νὰ ἀγαπτύξει τὴν δική του διαπεραστικὴ δραση — ὅπως πέτυχε νὰ κάνει δὲ William Blake, ὅπως πέτυχε νὰ διατυπώσει ἀλλὰ δχι καὶ νὰ διώσει δὲ Rimbaud — ἢ διαφορετικὰ νὰ τρελαθεῖ. Τὸ δρέφος ἀγαπτύσσει τὴν ἀφετηρία τοῦ “εἶγαι - γιὰ - τὸν ἑαυτό του” μέσα ἀπὸ τοὺς πρώιμους δεσμοὺς ἀγάπης μὲ τὴν μητέρα. Μὲ αὐτοὺς τοὺς δεσμοὺς καὶ μέσα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δεσμούς, “μεταβιβάζει” καταρχὴν ἡ μητέρα τὸν κόσμο στὸ δρέφος. Ὁ κόσμος ποὺ τοῦ δίνεται ἵσως νὰ ἀποτελεῖ τὸν κόσμο μέσα στὸν δποῖο μπορεῖ νὰ ὑπάρξει (νὰ “εἶγαι”). Μπορεῖ δμιώς, ἀγτίθετα, δὲ κόσμος ποὺ τοῦ δίνεται νὰ μὴν εἶγαι πρὸς τὸ παρὸν ἐφικτὸς γιὰ τὸ δρέφος. Κι δμιώς, παρόλη τὴν σημασία τοῦ πρώτου χρόνου τῆς ζωῆς, ἡ φύση τοῦ περιβάλλοντος στὸ δποῖο ἀναγκαστικὰ ὑπάρχει τὸ ἀτόμο σ' δλη τὴ διάρκεια τῆς δρεφικῆς, παιδικῆς καὶ ἐφηδικῆς ἥλικίας, μπορεῖ νὰ ἔχει τεράστια ἐπίδραση πάνω του, ἀργητικὴ ἢ θετική. Σ' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ διαδοχικὰ στάδια, δὲ πατέρας καὶ ἄλλοι βασικοὶ ἐνήλικοι, μποροῦν νὰ παίξουν ἀ-

ποφασιστικό ρόλο στη ζωή του παιδιού, είτε άμεσα στὸ παιδὶ εἴτε
έμμεσα, ἐπιδρώντας πάνω στὴ μητέρα.

Οἱ σκέψεις αὐτὲς ὑποδηλώνουν πώς εἶναι καλύτερα γὰ μιλᾶ κα-
γεῖς γιὰ σχιζοφρενογενεῖς οἰκογένειες, παρὰ ἀποκλειστικὰ γιὰ σχιζο-
φρενογεγεῖς μητέρες. Ἔτσι τουλάχιστον, ἐνθαρρύνονται περισσότερο
οἱ ἔρευνες πάνω στὴ δυναμικὴ τοῦ οἰκογενειακοῦ συμπλέγματος στὸ
σύνολό του, ἀντὶ γιὰ τὶς μελέτες πάγω στὴ μητέρα, τὸν πατέρα ἢ
τὰ ἀδέλφια, χωρὶς ἀναφορὰ στὴ δυναμικὴ τῆς οἰκογένειας.*

Ἡ ἀδελφὴ τῆς Τζούλη, μεγαλύτερη κατὰ τρία χρόνια, ἦταν μιὰ
εἰλικρινής, κατηγορηματική, παντερειμένη γυναικα, δχι διμως χω-
ρὶς θηλυκότητα καὶ γοητεία. Κατὰ τὴ μητέρα της ἦταν “δύσκολη”
ἀπὸ γεννησιμοῦ της: ἀπαιτητική, πάντα “πρόβλημα”. Μὲ ἄλλα
λόγια φαίγεται γὰ ἦταν ἔνα σχετικὰ “φυσιολογικὸν” παιδὶ ποὺ ἡ
μητέρα της ποτὲ δὲν ἀποδέχτηκε ἀρκετά. Φαιγόταν διμως γὰ τὰ πη-
γαίνουν ἀρκετὰ καλὰ μεταξύ τους. Ἡ ἀδελφὴ θεωροῦσε πώς ἡ μη-
τέρα της γιγόταν καταπιεστικὸς ἀνθρωπος, δην δὲν δρθωνόταν κα-
γεῖς ἀπέγαντι της. Ἀλλὰ «ἔκανε τὸ πᾶν γιὰ τὴν Τζούλη καὶ ἡ
Τζούλη ἦταν ἡ εύνοούμενή της». Ἡταν σαφέστατο πώς ἡ ἀδελ-
φὴ εἶχε κατακτήσει ἀπὸ γωρὶς μιὰ ἀκέραιη, αὐτόνοιη θέση. Ἄν
ἐνδιαφερόταν καγεῖς γὰ ἔξετάσει τὴν προσωπικότητά της, θὰ ἔδρι-
σκε ἀρκετὰ γευρωτικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία πώς
εἶχε πετύχει τὴν πρωταρχικὴ ἐντολογικὴ κατάσταση, ποὺ ἡ Τζού-
λη οὐδέποτε πραγματοποίησε. Ὁταν ἦταν παιδί, εἶχε συνομήλικες
φίλες, ἀρκετὰ μεγάλες γιὰ τὴν ἀδελφὴ της καὶ ἡ Τζούλη δὲ φαί-
νεται γὰ τὴν εἶχε προσεγγίσει καθόλου. Ὡστόσο, ἡ Τζούλη εἶχε ἐν-
σωματώσει στὸ σχῆμα τῶν φαντασμάτων της καὶ μιὰ μεγαλύτερη
ἀδελφὴ, ποὺ ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς λίγες βασικὰ καλές μορφὲς τοῦ “κό-
σμου” της, μιὰ «Ἀδελφὴ τοῦ Ἐλέους».

Οἱ πατέρας εἶχε ἔνα πιὸ ἔκδηλα σημαντικὸ ρόλο γὰ παιζει. Στὰ
μάτια τῆς μητέρας ἦταν ἔνα “σεξουαλικὸ κτῆγος”. Στὰ δικά του
μάτια, ἡ μητέρα ἦταν ψυχρὴ κι ἀδιάφορη. Δὲ μιλοῦσαν μεταξύ τους
παρὰ μόνο δσο ἦταν ἀπόλυτα ἀνάγκη. Ἔβρισκε σεξουαλικὴ ἴκανο-
ποίηση ἀλλοῦ. Ὡστόσο, δην καὶ εἶχαν πολλὰ δ ἔνας γιὰ τὸν ἄλλο,
κανεῖς δὲν ἔκανε ὑπαινιγμούς στὶς κατηγορίες του γιὰ κακὴ μετα-

* Βλ. Ιδιαίτερα Δαινγκ καὶ Ἐστερσον (1964).

χείριση τῆς κόρης τους. Ὁ πατέρας, πράγματι, δὲν εἶχε πολλὰ γὰ μοῦ πεῖ, γιατὶ δπως εἶπε δὲν ιδιος εἶχε «ἀποσυρθεῖ συγαισθηματικὰ» ἀπὸ τὴν οἰκογένεια προτοῦ γεννηθεῖ ἡ Τζούλη.

Ἡ ἀδελφὴ τῆς ἄρρωστης μοῦ διηγήθηκε δυὸς ἐπεισόδια ποὺ πρέπει γὰ εἶχαν μεγάλη σημασία γιὰ τὴν Τζούλη. Τὸ πρῶτο, ἡ μητέρα της μᾶλλον τὸ ἀγνοοῦσε καὶ τὸ δεύτερο δὲν τῆς ἐρχόταν γὰ μοῦ τὸ διηγηθεῖ. Θὰ ἐπιστρέψουμε στὸ δεύτερο ἐπεισόδιο ἀργότερα. Τὸ πρῶτο συνέβηκε δταν ἡ Τζούλη ἥταν 14 - 15 χρόνων. Παρὰ τὴν ἀπόσταση τοῦ πατέρα ἀπὸ τὴν ίδια καὶ τὴ σχετικὰ ἀπρόσιτη στάση του, ἡ Τζούλη φαινόταν γὰ τὸν ἀγαπᾶ. Κατὰ καιροὺς τὴν ἔνγαζε γιὰ βόλτα. Μιὰ φορὰ ἡ Τζούλη ἐπέστρεψε ἀπὸ μιὰ τέτοια βόλτα πλημμυρισμένη στὰ δάκρυα. Ποτὲ δὲν εἶπε στὴ μητέρα της τί εἶχε συμβεῖ. Ἡ μητέρα της μοῦ τὸ ἀγέφερε λέγοντας πώς κάπι τρομερὸ θὰ εἶχε συμβεῖ ἀνάμεσα στὴν Τζούλη καὶ τὸν πατέρα της, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἀγακάλυψε τί ἥταν. Μετὰ ἀπὸ αὐτό, ἡ Τζούλη ἐπαψε γὰ ἔχει τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ τὸν πατέρα της. Εἶχε δμως ἐκμυστηρευτεῖ στὴν ἀδελφὴ της, πώς δ πατέρας της τὴν πῆρε σ' ἔνα τηλεφωνικὸ θάλαμο, δπου ἀκούσε μιὰ «φρικτὴ» συζήτηση ἀνάμεσα στὸν πατέρα της καὶ τὴν ἔρωμένη του.

Ἡ κυρία X δὲ δίσταζε γὰ προσβάλει τὸν ἄντρα της μπροστὰ στὶς κόρες της καὶ ἀπαριθμώντας ἀμέτρητα λάθη του γὰ προσπαθεῖ γὰ τὶς ἀποσπάσει μὲ τὸ μέρος της. Παρόλα αὐτὰ ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ ἀκολούθησε μιὰ μέση λύση· ἡ Τζούλη προφαγῶς δὲ θὰ συγκρουόταν μαζὶ μὲ τὴ μητέρα της ἐνάγτια στὸν πατέρα της. Μετὰ τὸ ἐπεισόδιο στὸν τηλεφωνικὸ θάλαμο, ἀπῆλως ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸν πατέρα της, ἀλλὰ δὲ μετέφερε τὴν πληροφορία στὴ μητέρα της γιὰ γὰ δγάλει ἀπὸ τὴ μύγα ἔγυκι. Ὁ πατέρας δμως, δπως εἶπε δὲν ιδιος, εἶχε ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια. Δὲν κατηγοροῦσε τὴ γυναίκα του στὶς κόρες του, ἀφοῦ δὲ χρειαζόταν τὴν ὑποστήριξή τους ἐναντίον της. «Ἄγ καὶ τὴ θεωροῦσε ἄχρηστη σύζυγο, «γιὰ γὰ εἴμαι δίκαιος ἀπέγαγτι της, ἥταν καλὴ μητέρα. Αὐτὸ πρέπει γὰ τὸ παραδεχτῷ». Ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ ἔβλεπε λάθη καὶ στὶς δυὸ πλευρές, ἀλλὰ προσπαθοῦσε, δσο γιγόταν, γὰ εἶγαι λογικὴ κι ἀμερόληπτη καὶ γὰ μὴν παίργει κανεγδὸς τὴν πλευρά. «Ἄγ δμως ὑποχρεωνόταν, ἔπαιρνε τὴν πλευρὰ τῆς μητέρας ἐνάγτια στὸν πατέρα της καὶ ἐνάγτια στὴν Τζούλη. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο δὲν ἥταν παράλογο. Οἱ

κατηγορίες τῆς Τζούλη ἐνάγτια στὴ μητέρα της σὰ γεγονός κι ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ κοινοῦ γοῦ, ἥταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὑπερβολικὲς καὶ φαγ-
ταστικές. Θὰ ἀκουγόντουσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας μᾶλλον “τρε-
λέσ”. Τὸ γὰ φωνάζεις καὶ γὰ δύρεσαι πώς σὲ καταπνίγουν, δὲ σὲ
ἀφήγουν γὰ ζήσεις καὶ γὰ γίνεις πρόσωπο, δὲν ἔχει κανένα γόημα
γι’ αὐτὴ τὴν οἰκογένεια τοῦ κοινοῦ γοῦ. ”Ἐλεγε πώς ἡ μητέρα της
ποτὲ δὲν τὴ θέλησε κι διμως ἥταν ἡ εύγοούμενή της” ἡ μητέρα της
εἶχε κάνει καὶ τῆς εἶχε δώσει τὰ πάντα. ”Ἐλεγε πώς ἡ μητέρα της
τὴν καταπίεζε κι διμως ἡ μητέρα της τὴν προέτρεπε γὰ μεγαλώσει.
”Ἐλεγε πώς ἡ μητέρα της δὲν τὴν ἥθελε γὰ γίνει πρόσωπο κι διμως
ἡ μητέρα της τὴν παρακινοῦσε γὰ ἔχει φίλους, γὰ πηγαίνει σὲ χο-
ροὺς κ.ο.κ.

Εἶγαι ἀξιοσημείωτο πώς, παρὰ τὴν ριζικὴ διάρρηξη τῶν σχέσεων
ἀνάμεσα στὸν πατέρα καὶ τὴ γυναίκα του, καὶ οἱ δύο διατηροῦσαν
κοινὴ γραμμὴ σ’ ἔνα τουλάχιστο θέμα. Καὶ οἱ δύο δεχόντουσαν τὸν
ψευδο - ἔαυτὸ τῆς ἀρρωστης σὰν τὴν καλή της πλευρὰ καὶ ἀπέρ-
ριπταν κάθε ἀλλη της πλευρὰ σὰν κακή. ”Αλλὰ στὴν “κακή” φά-
ση, ἡ συνέπεια αὐτῆς τῆς στάσης ἥταν ἀκόμα πιὸ σημαντική. ”Οχι
μόνο ἀπέρριψαν σὰν κακιὰ δλόκληρη τὴν Τζούλη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν
ὑποταγμένο ἄψυχο ἵσκιο ποὺ περγοῦσε στὰ μάτια τους γιὰ πραγμα-
τικὸ πρόσωπο, ἀλλὰ ἀρνήθηκαν τελείως γὰ “πάρουν στὰ σοθαρά”
δποιαδήποτε ἀπὸ τὶς μοιμφές ποὺ τοὺς ἀπέδιδε.

Ἡ Τζούλη καὶ ἡ μητέρα της ἥταν τότε καὶ οἱ δύο ἀπελπισμέ-
νες. Ἡ Τζούλη μέσα στὴν ψύχωσή της αὐτό - ὅγοι μαζόταν κυρία
Ράφτη. Τί σημαίνει αὐτό; Σημαίνει «εἴμαι φτιαγμένη σὲ ράφτρα»,
«εἴμαι ραμμένη κόρη»*, «μὲ φτιάξανε, μὲ ταῖσανε, μὲ γνύσανε, μὲ
ράψανε». Αὐτὲς οἱ ἔκφρασεις εἶγαι ψυχωτικές, ὅχι ἐπειδὴ μπορεῖ
γὰ μὴν εἶγαι “ἀληθινές”, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶγαι ἀπόκρυφες. Συγήθως
εἶγαι ἀδύνατο γὰ ἔξακριβώσουμε τὸ γόημα τους, χωρὶς γὰ τὶς ἀπο-
κρυπτογραφήσει δ ἀρρωστος γιὰ λογαριασμὸ μας. ”Αλλὰ ἀκόμα καὶ
σὰν ψυχωτικὴ ἔκφραση, φαίγεται σὰν ἀκαταμάχητη ἀποφη καὶ
δίγει μὲ “δυὸ λόγια” τὴν οὐσία τῆς μοιμφῆς ποὺ ἀπέδιδε στὴ μη-

* Ἐδῶ πάλι ἡ ἀρρωστη παῖςει μὲ δμόγχες ἔκφρασεις (νεολογισμούς): Taylor = (ὄνομα) Ράφτης. Tailor-made = φτιαγμένος σὲ ράφτη. Tailored maid = ραμμένη κόρη. (Σ.τ.μ.).

τέρα της γύρω στά 15 - 16 χρόνια της. Αύτες οι "φωγές κι άδυρμοι" αποτελοῦσαν και την "κακία" της. Κατά τη γνώμη μου, ο πλέον σχιζοφρενογενής παράγοντας έκείνης της έποχης, δὲν ήταν άπλως ή έπιθεση της Τζούλη έναντια στή μητέρα της ή άκριμη ή άντεπίθεση της μητέρας της, άλλα τὸ γεγονός δι τι απουσίαζε άπο τὸν κόσμο της ἔνας αγθρωπος ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ διακρίνει κάποιο γόημα στήν αποφή της, εἴτε ήταν δίκαιη εἴτε άδικη. Γιὰ διάφορους λόγους, οὕτε δι πατέρας της, οὕτε η άδελφή της μποροῦσαν νὰ δοῦν δι τι ὑπῆρχε μιὰ κάποια ἐγκυρότητα άπο τὴ δική της πλευρά. "Οπως καὶ δι αρρωστος της ψυχοθεραπευτικῆς διάδας (βλ. Κεφ. 3), δὲν ἀγωνιζόταν γιὰ νὰ κερδίσει μιὰ λογομαχία, άλλα νὰ διατηρήσει τὴν ὑπαρξή της. Κατά κάποιο τρόπο, η Τζούλη δὲν προσπαθοῦσε άπλως νὰ διατηρήσει τὴν ὑπαρξή της, άλλα νὰ πετύχει μιὰ ὑπαρξη. Νομίζω, πώς γύρω στά 15 μὲ 16 η Τζούλη δὲν εἶχε ἀγαπτύξει αὐτὸ ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ διγομάσουμε "ἴκανότητα τοῦ κοινοῦ νοῦ". Ο κοινὸς οἰκογενειακὸς νοῦς δὲν "τῆς" εἶχε παράσχει ὑπαρξη. Η μητέρα της ἔπρεπε νὰ ἔχει δίκιο, άπόλυτο δίκιο. "Οταν η μητέρα τῆς ἔλεγε πώς εἶναι "κακία", η Τζούλη τὸ ἔπαιργε σὰν ἔγκλημα. Αποτελοῦσε ἄρνηση κάθε δική της αὐτόγομης αποφῆς. Η μητέρα της ήταν πρόθυμη νὰ δεχτεῖ ἔνα συμμορφωμένο ψευδο - ἑαυτό, νὰ ἀγαπήσει αὐτὸ τὸν ἵσκιο καὶ νὰ τοῦ δώσει τὸ πᾶν. Προσπάθησε άκόμα νὰ διατάξει αὐτὸ τὸν ἵσκιο νὰ συμπεριφερθεῖ σὰ νὰ ήταν πρόσωπο. Άλλα ποτὲ δὲν ἀγαγγώρισε τὴν πραγματικὴ ἀνησυχητικὴ παρουσία στὸν κόσμο μιᾶς κόρης μὲ δικές της δυνατότητες. Η ὑπαρξιακὴ ἀλήθεια τῶν παραληρημάτων τῆς Τζούλη ήταν δι τι οἱ πραγματικές της δυνατότητες εἶχαν καταπιεστεῖ, στραγγαλιστεῖ, δολοφονηθεῖ. Ήθελε νὰ υπάρχει, νὰ μπορεῖ νὰ ἀγαπνεύσει. Η Τζούλη θεωροῦσε πώς η μητέρα της ἔπρεπε νὰ παραδεχτεῖ πώς πιθανὸ νὰ ἔσφαλε σχετικὰ μὲ δρισμένα πράγματα, πώς πιθανὸ νὰ ἔκανε σφάλματα καὶ πώς αὐτὰ ποὺ ἔλεγε η κόρη της πιθανὸ νὰ ήταν σωστὰ καὶ νὰ εἶχαν ἀντίκρισμα. Μὲ άλλα λόγια, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πώς η Τζούλη εἶχε ἀγάγκη νὰ τῆς ἐπιτραπεῖ νὰ προβάλλει κάτι άπο τὸν κακὸ - ἑαυτό της στή μητέρα της καὶ ν' ἀντλήσει λίγο καλὸ άπο τὴ μητέρα της, ἀντὶ νὰ τῆς δινεται συγεχῶς. Άλλα γιὰ δλόκληρη τὴν οἰκογένεια η Τζούλη προσπαθοῦσε νὰ κάνει τὸ ἀσπρό μαῦρο. Η πραγματικότητα δὲν ἀπέδι-

δε. "Αρχισε νὰ μετατρέπει τὴν ὑπαρξιακὴ ἀλήθεια σὲ φυσικὰ γεγονότα. Εγινε παραληρητική." Αν ἄρχισε κατηγορώντας τὴν μητέρα της διτὶ οὐδέποτε τὴν ἀφῆσε νὰ ζήσει, μὲ τὴν ὑπαρξιακὴ ἔννοια, κατέληξε νὰ συμπεριφέρεται σὰ νὰ εἶχε δολοφονήσει ἡ μητέρα της, μὲ τὴν νομικὴ ἔννοια, ἔνα πραγματικὸ παιδί· καὶ ήταν πραγματικὴ ἀγακούφιση γιὰ τὴν οἰκογένεια δταν μποροῦσαν πλέον νὰ τὴν λυποῦνται καὶ γὰ μὴ χρειάζεται νὰ ὑπερασπίζουν τὸν ἔαυτό τους καταδικάζοντάς την. Μόνο δ πατέρας, κατὰ ἔνα περίεργο τρόπο, τῆς φερόταν σὰ σὲ ὑπεύθυνο πρόσωπο. Ποτὲ δὲν παραδέχτηκε πώς ήταν τρελή. Γι' αὐτὸν ἡ Τζούλη ήταν κακιά.

Δὲν "μπῆκε" στὸ παιχνίδι της. Τὸ δὲν πράγμα ήταν μιὰ ἔκφραση πείσματος κι ἀχαριστίας. Θεωροῦσε τὸν κατατονικὸ της ἀργητισμὸ σὰ μιὰ ἀπὸ τὶς "ἀναποδιές" της καὶ τὰ ἥδη φρεγικὰ συμπτώματα σὰν ἀνόητη ἐκδίκηση. Ήταν δ μόνος στὴν οἰκογένεια ποὺ δὲν ἔγιναθε οἶκτο γι' αὐτή. Μερικὲς φορές, δταν τὴν ἐπισκεπτόταν στὸ φυχιατρεῖο, τὴν ταραχουγοῦσε, τὴν τσιμποῦσε καὶ τῆς ἔστριβε τὸ χέρι γιὰ νὰ τὴν κάγει «γὰ σταματήσει».

Φάση III: Τρελή

Ἡ βασικὴ κατηγορία τῆς Τζούλη ήταν πώς ἡ μητέρα της προσπαθοῦσε γὰ τὴ σκοτώσει. Στὰ δεκαεφτά της συγέδηκε ἔνα ἐπεισόδιο ποὺ κατὰ πάσα πιθανότητα ἀποτέλεσε ἐπαρκὴ αἰτία γιὰ νὰ περάσει ἀπὸ τὴν φάση τῆς "κακιᾶς" στὴ φάση τῆς τρελῆς.

Αὐτὸς εἶναι τὸ δεύτερο ἐπεισόδιο ποὺ μοῦ διηγήθηκε ἡ ἀδελφή της. Μέχρι τὰ δεκαεφτά ἡ Τζούλη εἶχε μιὰ κούκλα. Τὴν εἶχε ἀπὸ τὴ θρεψικὴ της ἡλικία: τὴν ἔντυγε, τὴ σκέπαζε, ἔπαιζε μαζί της μέσα στὸ δωμάτιό της, χωρὶς νὰ ξέρει κανεὶς μὲ ποιό τρόπο ἀκριθῶς. Ήταν τὸ κρυφὸ ἀπομονωτήριο τῆς ζωῆς της. Τὴν δυόμαζε Τζούλη - γιδλ (=κούκλα). Ἡ μητέρα της ἐπέμενε δλοένα καὶ περισσότερο γὰ παρατήσει τὴν κούκλα ἐπειδὴ ήταν πλέον μεγάλη. Μιὰ μέρα ἡ κούκλα ἔξαφανίστηκε. Ποτὲ δὲ μαθεύτηκε ἀν τὴν πέταξε ἡ Τζούλη ἢ τὴν ἔκρυψε ἡ μητέρα της. Ἡ Τζούλη κατηγόρησε τὴ μητέρα της. Ἡ μητέρα της ἀρνήθηκε πώς εἶχε δποιαδή-ποτε σχέση μὲ τὴν κούκλα καὶ εἶπε πώς θὰ τὴν εἶχε χάσει ἡ ἴδια

ή Τζούλη. Λίγο μετά τό επεισόδιο ή Τζούλη άκουσε μιά φωνή γά της λέει ότι ή μητέρα της σκότωσε άπό τό ξύλο ένα παιδί που φορούσε τά ρούχα της και σκόπευε γά πάει στήν αστυνομία γά άγαφέρει τό έγκλημα.

Επια πώς η ή Τζούλη ή μητέρα της έξαφάνισε τήν κούκλα, έπειδή σ' αυτή τή φάση φαίνεται πολύ πιθανό, "μητέρα" γιά τήν Τζούλη γά μήν ήταν τόσο ή πραγματική της μητέρα, άλλα ένας άρχετυπικός καταστροφέας. "Οταν ή Τζούλη έλεγε πώς ή "μητέρα" της σκότωσε τήν κούκλα, είγαι πολύ πιθανό γά τό είχε κάνει "ή ίδια", δηλ. ή "έσωτερική" της μητέρα. "Οπως και γά συνέβηκε, παραμένει γεγονός πώς ή πράξη ήταν καταστρεπτική, γιατί ή Τζούλη ήταν στενά ταυτισμένη με τήν κούκλα. Στό παιχνίδι της με τήν κούκλα, ή κούκλα ήταν ή ίδια ένω ή ίδια ήταν ή μητέρα της. Είγαι λοιπόν πιθανό, στή διάρκεια τοῦ παιχνιδιοῦ γά γινόταν δλο και περισσότερο ή κακιά μητέρα, πού τελικά σκοτώγει τήν κούκλα. Θά δοῦμε άργότερα ότι στήν φύχωσή της ή "κακιά" μητέρα έγεργονται και μιλοῦσε συχνά μέσα άπό τήν ίδια. "Αγ ή κούκλα είχε καταστραφεῖ άπό τήν πραγματική μητέρα της και τό παραδεχόταν, τό επεισόδιο μπορεῖ γά ήταν λιγότερο καταστρεπτικό. Σ' αυτή τή φάση οι στιγμές φυχοδιαγοητικῆς υγείας τής Τζούλη έξαρτιόντουσαν άπό τήν ίκανότητά της γ' άποδώσει κάποιο κακό στή μητέρα της. Ή άδυναμία της γά κάνει κάτι τέτοιο μ' έναν υγιή τρόπο άποτέλεσε ένα άπό τούς παράγοντες που συνέβαλαν στή σχιζοφρενική της φύχωση.

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΟΥ ΧΟΡΤΑΡΙΑΣΜΕΝΟΥ ΚΗΠΟΥ

«... σε κάποια φάση μιά μηχανή που προηγουμένως ήταν συναρμολογημένη μ' ένα καθολικό τρόπο, μπορεῖ νά βρει τίς συνδέσεις της διαιρεμένες σε έπιμερους συμπλέγματα, μ' ένα ύψηλδιερο ή χαμηλότερο βαθμό άνεξαρτησίας».

NORBERT WIENER: «Η άνθρωπη χρησιμοποίηση τῶν άνθρωπων δητων».

Οι παρατηρήσεις που άκολουθοι γάγαφέρονται στήν Τζούλη και

σὲ ἄλλους χρόνιους σχιζοφρεγικούς ἡβηφρεγικοῦ - κατατογικοῦ τύπου. Δὲ σκοπεύουν νὰ συμπεριλάβουν δλες τὶς χρόνιες ψυχωτικές καταστάσεις, δπου δ διχασμὸς μὲ τὴ μιὰ η τὴν ἄλλη μορφὴ είναι δλοφάνερος. Συγκεκριμένα, δὲν ἀναφέρονται στὶς παραγοῖκες ψυχώσεις δπου η ἔνδητη - ἀκεραιότητα τῆς προσωπικότητας είναι μεγαλύτερη ἀπ' δσο στὴν Τζούλη καὶ τοὺς δμοίους της.

Ο “έαυτὸς - εἶναι” τῆς Τζούλη ἔχει διασπαστὲ σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε μποροῦμε νὰ τὴ χαρακτηρίσουμε σὰν ἀτομο ποὺ ζεῖ μιὰ ὑπαρξη “θαγάτου - ἐν ζωῇ” σὲ κατάσταση ποὺ προσεγγίζει τὴ χαστικὴ ἀγυπαρξη.

Στὴν περίπτωση τῆς Τζούλη, τὸ χάος καὶ η ἔλλειψη ταυτότητας δὲν εἶναι πλήρης. Κοντά της δμως εἶχε κανεὶς, γιὰ παρατεταμένα διαστήματα, αὐτὴ τὴν ἀφύσικη «αἰσθηση τοῦ πρώιμου»* (praecox) ποὺ περιγράφουν οἱ Γερμανοὶ κλινικοὶ, δηλ. τὸ γὰρ δρίσκεσαι δίπλα σ' ἔνα ἄλλο πρόσωπο κι ὥστόσο νὰ ἔχεις τὴν αἰσθηση πῶς δὲν ὑπάρχει κανεὶς μπροστά σου. Ἀκόμα κι ὅταν ἔγινε κανεὶς πῶς δσα λέγονται εἶναι ἐκφράσεις κάποιου ἀτόμου, τὸ τμῆμα τοῦ έαυτοῦ ποὺ ὑπῆρχε πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις η τὶς πράξεις δὲν ἀνῆκε στὴν Τζούλη. Ὑπάρχει ἵσως κάποιος ποὺ σᾶς ἀπευθύνει τὸ λόγο, ἀλλὰ ἀκούγοντας ἔνα σχιζοφρεγικὸ εἶναι πολὺ δύσκολο γὰρ ξέρετε “ποιός” μιλᾶ καὶ ἔξισου δύσκολο γὰρ ξέρετε σὲ “ποιόγ” ἀπευθύνεται.

Ἀκούγοντας τὴν Τζούλη ήταν συχνὰ σὰ γὰρ ἔκανα δμαδικὴ ψυχοθεραπεία μ' ἔνα μόνο ἀρρωστο. Ἐτσι, ἐρχόμουν ἀγτιμέτωπος μὲ ἔνα συγοθύλευμα ἀπὸ διάσπαρτες στάσεις, αἰσθήματα κι ἐκφράσεις

* Ἀπὸ τὸν δρό «πρώιμη ἀνοια» (dementia praecox) ποὺ κάποτε δήλωνε αὐτὸ ποὺ σήμερα δνομάζουμε μιὰ μορφὴ σχιζοφρένιας ποὺ ἐμφανίζεται στὰ νεαρὰ ἀτομα καὶ ποὺ θεωροῦσαν δτι κατέληγε σὲ χρόνια φύχωση. Νομίζω πῶς αὐτὴ η «αἰσθηση τοῦ πρώιμου» πρέπει νὰ χαρακτηρίζει τὴν ἀντίδραση τῶν θεατῶν στὴν Ὁφηλία, δταν γίνεται ψυχωτικὴ. Κλινικὰ είναι ἀναμφισβήτητα σχιζοφρενική. Μέσα στὴν τρέλα της, δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἔκει. Δὲν είναι πρόσωπο. Δὲν ὑπάρχει ἔνας ἀκέραιος έαυτὸς ποὺ νὰ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ τὶς ἐκφράσεις της. Ἀκατάληπτες φράσεις λέγονται ἀπὸ ἔνα τίποτα. Ἐχει ηδη πεθάνει. Τώρα ὑπάρχει μόνο ἔνα κενό, ἔκει ποὺ κάποτε ὑπῆρχε ἔνα πρόσωπο.

παροριμήσεων. Ο τόγος τῆς φωνῆς, οἱ χειρογομίες καὶ κινησιοτροπίες τῆς ἄρρωστης ἀλλαζαν χαρακτήρα ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή. Μπορεῖ ν' ἀρχίσει κανεὶς ν' ἀγαγγωρίζει στοιχεῖα διμιλίας η̄ τιμήματα συμπεριφορᾶς ποὺ ἐμφαγίζονται σὲ διαφορετικὰ διαστήματα, ποὺ φαίνονται γὰ ταιριάζουν μεταξύ τους ἀπὸ τὶς διμοιότητες στὸν τόγο, τὸ λεξιλόγιο, τὴ σύνταξη η̄ τὸ περιεχόμενο τῶν ἐκφράσεων, η̄ γὰ ταιριάζουν σὰ συμπεριφορὰ ἀπὸ μερικὲς στερεότυπες χειρογομίες η̄ κινησιοτροπίες. Εἶχε λοιπὸν τὴν ἐντύπωση κανεὶς πώς δρίσκεται μπροστὰ σὲ διάφορα τιμήματα η̄ ἀγολοκλήρωτα στοιχεῖα, ἀπὸ διαφορετικές “προσωπικότητες” ποὺ λειτουργοῦσαν συγχρόνως. Ή “σαλάτα τῶν λέξεων” τῆς Τζούλη φαίνοταν σὰν ἀποτέλεσμα ἔγδος ἀριθμοῦ ἀπὸ ήμι - αὐτόγομα ἐπιμέρους συστήματα ποὺ πάσχιζαν γὰ ἐκφραστοῦν ταυτόχρονα μέσα ἀπὸ τὸ ἴδιο στόμα.

Η ἐντύπωση ἐνισχύεται, χωρὶς γὰ μειώνει τὴ σύγχιση, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι η̄ Τζούλη μιλοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτό της στὸ πρώτο, δεύτερο καὶ τρίτο πρόσωπο. Χρειάζεται κανεὶς μιὰ ἔξαιρετικὰ βαθὺς γνώση τοῦ ἀρρώστου, προτοῦ δρεθεῖ σὲ θέση γὰ πεῖ κάτι γιὰ τὸ γόνημα δλῶν αὐτῶν (αὐτὸς ἴσχυει γιὰ δλες τὶς πλευρὲς τῆς σχιζοφρενικῆς δραστηριότητας).

Ο Ζαγέτ διαφοροποίησε τὸ διχασμὸν η̄ τὴν ἀπόσχιση σὲ “διχασμὸ μάζας” καὶ “μοριακὸ διχασμό”. Η διστερικὴ διχασμένη προσωπικότητα ἀγήκει στὸ διχασμὸ “μάζας”. Η σχιζοφρένια στὸ “μοριακὸ” διχασμό. Στὴν περίπτωση τῆς Τζούλη φαίνεται γὰ διπάρχουν καὶ τὰ δυό. Η δλη ἐνότητα τοῦ εἶγαι τῆς διασπάστηκε σὲ ἀρκετές “ἐπιμέρους συγαρμογὲς” η̄ “ἐπιμέρους συστήματα” (ήμι - αὐτόγομα “συμπλέγματα”, “ἐσωτερικὰ ἀντικείμενα”), τὸ καθένα απὸ τὰ δποῖα ἔχει τὴ δική της μικρὴ στερεότυπη “προσωπικότητα” (διχασμὸς μάζας). Η κάθε, πάλι, ἐνότητα συμπεριφορᾶς διασπάστηκε σὲ ἀκόμα πιὸ λεπτὰ τιμήματα (μοριακὸς διγασμός). Ακόμα καὶ η̄ ἀκεραιότητα τῶν λέξεων, π.χ., ἀποδιοργανώθηκε.

Δὲν εἶγαι λοιπὸν ἐκπληκτικὸ γὰ μιλᾶμε γιὰ “ἀπρόσιτο” καὶ “αἰσθηση τοῦ πρώιμου” σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση. Μὲ τὴν Τζούλη δὲν ήταν δύσκολο γὰ ἔχω ἔγα εἶδος προφορικῆς ἀνταλλαγῆς ἀλλὰ χωρὶς γὰ ἔχει καθολικὴ ἐνότητα παρὰ μόνο ἔγα συγδυασμὸ ἀπὸ ήμι - αὐτόγομα ἐπιμέρους συστήματα, η̄ταν πολὺ δύσκολο γὰ μιλήσω “στὴν ἴδια”. Ωστόσο, δὲ θὰ πρέπει γὰ σκεφτόμαστε πρωταρχικὰ

μὲ δάση μιὰ μηχανικὴ ἀναλογία, ἀφοῦ ἀκόμα κι αὐτὴ ἡ κατάσταση τῆς σχεδὸν χαοτικῆς ἀνυπαρξίας μὲ κανένα τρόπο δὲν ηταν μὴ - ἀντιστρέψιμη καὶ στάσιμη στὴν ἀποδιοργάνωσή της. Μερικές φορὲς συνερχόταν καὶ πάλι κι ἔδειχνε μιὰ πραγματικὰ συγκινητικὴ ἐπίγνωση τῆς κατάστασής της. Φοβόταν διμως αὐτές τις στιγμὲς τῆς “ἐνοποίησης”, γιὰ πολλοὺς λόγους. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κι ἐπειδὴ ἔκεινες τις στιγμὲς ἔγιαθε ἔντονο ἄγχος κι ἐπειδὴ φαινόταν γὰρ θυμᾶται αὐτὴ τὴ διαδικασία τῆς ἀποδιοργάνωσης ποὺ τῆς ηταν τόσο δύσυνηρὴ ἐμπειρία, ὥστε ἔδρισκε καταφύγιο μόνο στὴ “διάσπασή” της, στὸ ἔξωπραγματικὸ καὶ τὴν ἀπονέκρωση.

Ἐτσι, τὸ εἶναι τῆς χρόνιας σχιζοφρενικῆς Τζούλη χαρακτηριζόταν ἀπὸ ἔλλειψη ἑνότητας κι ἀπὸ μιὰ διάσπαση σὲ (αὐτὰ ποὺ μποροῦν γὰρ δύομαστοῦν) ἐπιμέρους “συγαρμογές”, “συμπλέγματα”, ἐπιμέρους συστήματα ἢ “ἐσωτερικὰ ἀντικείμενα”. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐπιμέρους συστήματα ἔχει αἰσθητὰ γνωρίσματα καὶ ξεχωριστοὺς “τρόπους”. Βασιζόμενοι σ’ αὐτές τις ὑποθέσεις, ἔξηγοῦνται πολλὰ γνωρίσματα τῆς συμπεριφορᾶς της.

Τὸ γεγονός ὅτι δὲ ἔσωτδες - εἶγαι δὲ συγαρμολογήθηκε μὲ τρόπο καθολικό, ἀλλὰ διασπάστηκε σὲ διάφορα ἐπιμέρους συμπλέγματα ἢ συστήματα μᾶς ἐπιτρέπει γὰρ κατανοήσουμε, ὅτι οἱ ποικίλες λειτουργίες ποὺ ἀποτελοῦν προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπίτευξη μᾶς προσωπικῆς ἑνότητας ἢ τουλάχιστον ἔνδες ὑψηλοῦ βαθμοῦ προσωπικῆς ἑνότητας, δὲν εἶγαι δυνατὸ γὰρ ὑπάρχουν στὴν ἀρρωστη, δπως πράγματι δὲν ὑπῆρχαν.

Ἡ προσωπικὴ ἑνότητα εἶγαι προϋπόθεση γιὰ τὴ στοχαστικὴ (ἐπιλογιστικὴ) ἐπίγνωση, δηλ. τὴν ἴκανότητα γὰρ ἔχει κανεὶς ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι δὲ ἔσωτδες λειτουργεῖ χωρὶς σχετικὴ αὐτοσυγέδηση ἢ μὲ μιὰ ἀπλὴ πρωταρχικὴ μὴ - στοχαστικὴ (μὴ - ἐπιλογιστικὴ) ἐπίγνωση. Στὴν περίπτωση τῆς Τζούλη, κάθε ἐπιμέρους σύστημα μποροῦσε γὰρ ἔχει ἐπίγνωση δρισμένων ἀντικειμένων, ἀλλὰ ἔνα συγκεκριμένο σύστημα πιθανὸ γὰρ μὴν εἶχε ἐπίγνωση τῶν διεργασιῶν ποὺ συμβαίνουν σ’ ἔνα ἄλλο σύστημα, ποὺ εἶναι ἀποκομιμένο ἀπὸ τὸ πρῶτο. Γιὰ παράδειγμα, ἐὰν ἀπευθυνόμενη σὲ μένα “μιλοῦσε” ἔνα ἀπὸ τὰ συστήματα, δὲ φαινόταν γὰρ ὑπάρχει καθολικὴ ἑνότητα μέσα της, ὥστε ἡ “ἴδια” σὰν ἐνοποιημένο πρόσωπο γὰ

μπορεῖ γὰρ ἔχει ἐπίγνωση τοῦ τί λέει η̄ κάγει αὐτὸς τὸ σύστημα.

Στὸ σημεῖο ποὺ ἀπουσίαζε η̄ στοχαστικὴ (ἐπιλογιστικὴ) ἐπίγνωση, η̄ “μνήμη” (γιὰ τὴν δποία η̄ ἐπιλογιστικὴ ἐπίγνωση ἀποτελεῖ προϋπόθεση) ήταν πολὺ ἀποσπασματικὴ. ‘Ολόκληρη η̄ ζωὴ τῆς φαιγόταν γὰρ εἶναι συγχρονικὴ. Ἡ ἀπουσία μιᾶς δλικῆς ἐμπειρίας τοῦ εἶναι τῆς σὰν δλότητα, σήμαινε πώς ἔλειπε η̄ ἐνοποιητικὴ ἐμπειρία πάνω στὴν δποία θὰ μποροῦσε νὰ στηρίξει μιὰ σαφὴ ἀντίληψη τῶν “ὅριών” τοῦ εἶναι τῆς. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ γενικὰ “ὅρια” δὲν ἔλειπαν ἐντελῶς. ‘Οπότε δὲν Federn «ὅρια τοῦ ἐγώ» δὲν εἶναι ἴκανοποιητικός. Χρειαζόμαστε ἔνα διαφορετικὸ δρόγια γιὰ γὰρ χαρακτηρίσουμε ἔκείνη τὴν δλότητα ποὺ ἐμπειριέχει τὸ ἐγώ σὰν τμῆμα τῆς. Κάθε σύστημα φαιγόταν γὰρ ἔχει τὰ δικά του ὅρια. Δηλαδὴ γιὰ κάθε ἐπίγνωση ποὺ χαρακτήριζε ἔνα σύστημα, τὸ δλλό σύστημα φαιγόταν γὰρ ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ αὐτό. Μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς δλικῆς ἐνότητας ἂν μιὰ πλευρὰ τοῦ εἶναι ἐνὸς ἀτόμου εἶναι ἀρκετὰ “δύστονη” σὲ σχέση μὲ τὸ ὑπόλοιπο, θὰ ἐπακολουθοῦσε μιὰ ὁδυγηρὴ (ψυχο) σύγκρουση. Στὴν περίπτωση τῆς Τζουλής ὅμως δὲν μποροῦσε γὰρ ἀναπτυχθεὶ μιὰ τέτοια σύγκρουση. Μόγο “ἀπὸ τὰ ἔξω” μπορεῖ γὰρ δεῖ καγεῖς τὰ διαφορετικὰ συγκρούομενα συστήματα τοῦ εἶναι τῆς γὰρ λειτουργοῦν ταυτόχρονα. Κάθε ἐπιμέρους σύστημα φαίνεται γὰρ ἔχει μέσα του τὴ δική του ἐστία η̄ κέντρο ἐπίγνωσης· ἔχει τὰ δικά του περιορισμένα σχήματα μνήμης, τοὺς δικούς του περιορισμένους τρόπους δόμησης τοῦ αἰσθητοῦ· τὶς δικές του ήμι - αὐτόνομες η̄ συγιστῶσες δρμές· τὴ δική του τάση γὰρ διατηρήσει τὴν αὐτογομία του καὶ τοὺς δικούς του κινδύνους ποὺ ἀπειλοῦν αὐτὴ τὴν αὐτογομία. ‘Αναφερόταν σ’ αὐτὲς τὶς πλευρές τῆς μὲ τὸ “αὐτὸς” η̄ “αὐτὴ” η̄ ἀπευθυγόταν σ’ αὐτὲς μὲ τὸ “ἔσυ” (ἔσεται). Δηλαδὴ ἀντὶ γιὰ τὴ στοχαστικὴ (ἐπιλογιστικὴ) ἐπίγνωση αὐτῶν τῶν πλευρῶν τῆς, η̄ “ἴδια” ἀντιλαμβάνεται πλευρές τοῦ εἶναι τῆς σὰ “μὴ - ἔκείνη”, ὑπῆρχε καὶ η̄ ἀποτυχία γὰρ διακρίνει ἀγάμεσα σ’ αὐτὸς ποὺ “ἀγτικειμεγικά” ήταν καὶ σ’ αὐτὸς ποὺ δὲν ήταν. Αὐτὸς εἶναι ἀπλῶς η̄ δλλὴ πλευρὰ τῆς ἔλλειψης τῶν γενικῶν δυτολογικῶν δι-

Μαζὶ μὲ τὴν τάση γ’ ἀντιλαμβάνεται πλευρές τοῦ εἶναι τῆς σὰ “μὴ - ἔκείνη”, ὑπῆρχε καὶ η̄ ἀποτυχία γὰρ διακρίνει ἀγάμεσα σ’ αὐτὸς ποὺ “ἀγτικειμεγικά” ήταν καὶ σ’ αὐτὸς ποὺ δὲν ήταν. Αὐτὸς εἶναι ἀπλῶς η̄ δλλὴ πλευρὰ τῆς ἔλλειψης τῶν γενικῶν δυτολογικῶν δι-

ρίων. "Εγιωθε π.χ. πώς ή δροχή πάνω στὸ πρόσωπό της ήταν τὰ δάκρυά της.

Ο William Blake στὴν περιγραφὴ τῶν διχαστικῶν καταστάσεων τοῦ εἶναι, στὰ Προφητικὰ Βιβλία του, περιγράφει τὴν τάση γὰρ γίνεται καγεὶς ἐκεῖγο ποὺ ἀγτιλαμβάνει μὲν ἀγαθὸν αὐτὸν ἀλλὰ γε ταῦτα. Στὴν Τζούλη, δλες οἱ αἰσθητηριακὲς ἀντιλήψεις τῆς τὴν ἀπειλοῦσαν μὲ συγχώνευση μὲ τὸ ἀντικείμενο. Περγοῦσε ἀρκετὸ δρόγο προσπαθώντας γὰρ ἔξασκήσει τὸν ἑαυτό της σ' αὐτῇ τῇ δυσκολίᾳ: «Αὐτὴν εἶναι δροχή. Θὰ μποροῦσα γὰρ εἶμαι δροχή». «Αὐτὴν εἶναι καρέκλα... αὐτὸς εἶναι τοῖχος. Θὰ μποροῦσα γὰρ εἶμαι αὐτὸς δ τοῖχος. Εἶναι φοβερὸ γιὰ ἔνα κορίτσι γὰρ εἶναι τοῖχος».

Ολες οἱ αἰσθητηριακὲς ἀντιλήψεις τὴν ἀπειλοῦσαν μὲ συγχώνευση κι δποιαδήποτε αἰσθηση δυτότητας ἀντιλαμβανόταν κάποιος ἄλλος τὴν ἀπειλοῦσε μὲ τὸν ἵδιο τρόπο. Αὐτὸς σήμανε πώς ζοῦσε σ' ἔναν κόσμο μόνιμης καταδίωξης κι ἔγιωθε τὸν ἑαυτό της γὰρ κάγει στοὺς ἄλλους αὐτὸς ποὺ φοβόταν πώς θὰ συμβεῖ στὴν ἵδια. Σχεδὸν κάθητε πράξη ἀντίληψης φαινόταν γὰρ συνεπάγεται καὶ μιὰ σύγχιση τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ μὴ - ἑαυτοῦ. Τὸ ἔδαφος γι' αὐτὴ τῇ σύγχιση (συγχώνευση) ήταν προετοιμασμένο ἀπὸ τὸ γεγονός δτι δλόκληρες πλευρὲς τοῦ ἀτόμου της δρισκόγτουσαν ἐν μέρει ἔξω ἀπὸ τὸν "ἑαυτό" της καὶ ήταν εὔκολο γὰρ συγχαίει αὐτὲς τὶς ἀποκομμένες πλευρὲς τοῦ εἶναι της μὲ τοὺς ἄλλους ἀγθρώπους· π.χ. γή σύγχιση τῆς "συγειδησής" της μὲ τὴν μητέρα της καὶ ἀντίστροφα.

Ἐτσι ή ἀγάπη γιγάντων πολὺ ἐπικίνδυνη. Νὰ ἀγαπᾶς = γὰρ εἰσαι σάν... = γὰρ εἰσαι δμοιος. "Αγ τῆς ἀρέσω (μ' ἀγαπᾶ), εἶναι σάν ἐμένα, εἶναι ἐγώ. "Ἐτσι ἀρχισε γὰρ λέει πώς εἶναι ή ἀδελφή μου, ή γυναίκα μου, ήταν μιὰ McBride*. "Ημουνα ή ζωή· ἐκείνη ήταν ή Νύφη τῆς Ζωῆς. Ἀγέπτυξε τὶς κινησιοτροπίες μου. Εἶχε τὸ Δέντρο τῆς Ζωῆς μέσα της. "Ηταν τὸ Δέντρο τῆς Ζωῆς. "Η πάλι:

Σκέφτεται τὶς σκέψεις α, β, γ.

Ἐγώ ἐκφράζω παραπλήσιες σκέψεις ἀ', β', γ'.

Συγεπῶς, τῆς ἐκλεψα τὶς σκέψεις της.

* McBride = δνομα ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σκωτικὸ πρόθεμα Mac καὶ Bride, ποὺ σημαίνει Νύφη.

Η πλήρης ψυχωτική έκδήλωση αύτης της κατάστασης ήταν νὰ μὲ κατηγορεῖ πώς εἶχα τὸν ἔγκεφαλό της μέσα στὸ κεφάλι μου.

Αυτίστροφα, δταν μὲ ἀντέγραψε ἥ μὲ μιμόταν, περίμενε νὰ τὴν τιμωρήσω ἐπειδὴ “ἔξέφραζε” κάτι δικό μου ποὺ ἔγινθε πώς μοῦ εἶχε κλέψει. Βέβαια, δι βαθμὸς τῆς συγχώνευσης (σύγχισης) κυμαίνοταν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή. Η κλοπή, γιὰ παράδειγμα, προϋποθέτει κάποιο δριο ἀνάμεσα στὸν ἔαυτὸ καὶ τὸν μὴ - ἔαυτό.

Τώρα θὰ ἐπεξηγήσουμε καὶ θὰ ἐπεξεργαστοῦμε τὰ παραπάνω σημεῖα μὲ παραδείγματα.

Μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπλούστερες στιγμὲς λειτουργίας τοῦ διχασμοῦ τοῦ εἶγαι της σὲ ἐπιμέρους “συμπλέγματα” ήταν, δταν ἔδιγε στὸν ἔαυτό της μιὰ διαταγὴ καὶ προχωροῦσε νὰ τὴν ὑπακούσει. Τὸ ἔκανε συνεχῶς, εἴτε φιθυριστὰ εἴτε φωγαχτὰ εἴτε παραισθητικά. “Ετσι, ἔλεγε ἥ “ἰδια” «κάτσε, σήκω» καὶ “ἔκείνη” σηκωνόταν ἥ καθόταν” ἥ μιὰ παραισθητικὴ φωνὴ, ἥ φωνὴ ἐνδὸς ἐπιμέρους συστήματος, ἔδιγε κάποια διαταγὴ καὶ “ἔκείνη”, ἥ πράξη ἐνδὸς ἄλλου ἐπιμέρους συστήματος, ὑπάκουε.

Μιὰ ἄλλη ἀπλὴ καὶ κοινὴ περίπτωση ήταν δταν “αὐτὴ” ἔλεγε κάτι ποὺ “ἔκείνη” χαιρέτιζε μὲ ἔνα εἰρωνικὸ γέλιο (ἀσυμφωνία σκέψης καὶ συγαισθήματος). “Ἄσ ὑποθέσουμε πώς ἥ φράση προέρχεται ἀπὸ τὸ σύστημα A καὶ τὸ γέλιο ἀπὸ τὸ σύστημα B. Τὸ A μοῦ λέει «Ἐίγαι μιὰ Βασιλικὴ Ἐξοχότης» ἐνῶ τὸ B γελᾶ εἰρωνικά.

Συγέβαιναν κι ἀρκετὰ πράγματα ποὺ ἔμοιαζαν μὲ “ἔμπλοκή”. Τὸ A ἔλεγε κάτι ποὺ παρουσίαζε μιὰ σχετικὴ συνοχὴ καὶ ξαφνικὰ μπερδεύοταν, δπότε ἀρχιζε νὰ μιλᾶ τὸ B. Τὸ A παρειμαλόταν ξανὰ γιὰ νὰ πεῖ «Αὐτὴ (B) μοῦ ἔκλεψε τὴ γλώσσα».

Μποροῦσα γ' ἀγαγνωρίζω τὰ διάφορα ἐπιμέρους συστήματα (ἀρκετὸ χρόνο, τουλάχιστον, ἀφοῦ τὴ γγώρισα) ἀπὸ τὴ συγέπεια μὲ τὴν δποία ἔπαιζε τὸ καθένα τὸ ρόλο του σ' αὐτό, ποὺ μποροῦμε νὰ δημιάσουμε, τὴ διαπροσωπικὴ “ὅμαδα” ποὺ συγιστοῦσαν.

Γιὰ παράδειγμα, ὑπῆρχε ἔνας αὐταρχικὸς “γταῆς” ποὺ τῆς ἔδιγε συγέχεια διαταγές. Η ἴδια αὐταρχικὴ φωνὴ μοῦ ἔκανε ἀτέλειωτα παράπονα “γι' αὐτὸ τὸ παιδί”: «Ἐίγαι κακὸ παιδί. Αὐτὸ τὸ παιδί εἶγαι χαμένη προσπάθεια. Αὐτὸ τὸ παιδί εἶγαι μιὰ παλιότσούλα. Τίποτα δὲ θὰ καταφέρεις ἔσù μὲ αὐτὸ τὸ παιδί...». Τὸ “ἔσù” ἔδω μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται ἀμεσα σ' ἔμέγα ἥ σ' ἔνα ἀπὸ τὰ

συστήματα ή άκόμα έγώ δ' ἔδιος γὰ τὸ οὐλοποιοῦσα αὐτὸ τὸ σύστημα.

"Ηταν φανερὸ δτι αὐτὴ ή αὐταρχικὴ μορφὴ μέσα της ήταν τὸν περισσότερο χρόνο τὸ "ἀφεντικό". «Αὐτὴ» δὲν ἔκτιμοῦσε τὴν Τζούλη. «Αὐτὴ» δὲν πίστευε πώς ή Τζούλη θὰ γίνει καλά, οὕτε πώς ξέχιζε γὰ καλυτερεύσει. Δὲν ηταν οὕτε μὲ τὸ μέρος της, οὕτε μὲ τὸ δικό μου. Θὰ ταίριαζε γὰ δυομάσουμε αὐτὸ τὸ ήμι - αὐτόνομο ἐπιμέρους σύστημα "κακιὰ ἐσωτερικὴ μητέρα". Βασικὰ ηταν μιὰ ἐσωτερικὴ θηλυκὴ διώκτρια ποὺ συμπύκνωγε μέσα της δλα τὰ κακὰ ποὺ ἀπέδιδε ή Τζούλη στὴ μητέρα της.

"Αλλα δυὸ ἐπιμέρους συστήματα μποροῦν ν' ἀναγνωριστοῦν μὲ σχετικὴ εύκολία. Τὸ ἔγα ἔκτελοῦσε τὸ ρόλο τοῦ συνηγόρου της ἀπέναντί μου καὶ τοῦ προστάτη ή φύλακα τῶν καταδιώξεών της. «Αὐτὴ» ἀνέφερε συχὴ τὴν Τζούλη σὰ μικρή της ἀδελφή· φαινομενολογικὰ λοιπὸν μποροῦμε γὰ δυομάσουμε αὐτὸ τὸ σύστημα "καλὴ ἀδελφή".

Τὸ τρίτο ἐπιμέρους σύστημα ποὺ θὰ εἰσάγω, εἶγαι ἔνα ἐγτελθὲς καλό, συμμορφωμένο, διαλλακτικὸ μικρὸ κοριτσάκι. Φαίνεται γὰ εἶναι παράγωγο αὐτοῦ ποὺ λίγα χρόνια νωρίτερα ηταν ἔνα σύστημα παραπλήσιο στὸ σύστημα φευδο - ἑαυτοῦ, ποὺ περιγράψαμε σχετικὰ μὲ τὶς σχιζοειδεῖς περιπτώσεις. "Οταν μιλοῦσε αὐτὸ τὸ σύστημα ἔλεγε: «Είμαι καλὸ κορίτσι. Πηγαίνω τακτικὰ στὴν τουαλέτα».

"Πηρχαν καὶ παράγωγα αὐτοῦ ποὺ πιθανὸ γὰ ηταν ἔνας "ἐσωτερικὸς" ἑαυτός, ποὺ ἔξαυλώθηκε τελείως κι ἔγινε ἀπλὴ δυγατότητα. Τέλος, δπως ἥδη παρατήρησα, ὑπῆρχαν στιγμὲς προσωρινῆς ὑγείας, στὶς δποῖες μιλοῦσε σ' ἔγα τόνο θλιβερὰ φοβισμένο, ποὺ μόλις ἀκουγόταν, ἀλλὰ μιλοῦσε στὸ "πρῶτο πρόσωπο" περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη στιγμὴ.

"Ας ἔξετάσουμε αὐτὰ τὰ διαφορετικὰ συστήματα γὰ λειτουργοῦν ταυτόχρονα. Τὰ παραδείγματα ποὺ παραθέτω ἀγήκουν στὶς πιὸ καταληπτὲς ἐκφράσεις της:

«Γεννήθηκα κάτω ἀπὸ ἔνα μαῦρο ἥλιο. Δὲ γεννήθηκα, σπρώχηκα βίαια πρὸς τὰ ἔξω. Δὲν εἶγαι ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ μ' ἀρέσουν. Δὲ μὲ φροντίσαγε μητρικά, μὲ καταπυΐζαγε. Δὲν ηταν μητέρα. Είμαι ἐκλεκτικὴ στὸ θέμα τῆς μητέρας. Στα-

μάτα! Σταμάτα! Μὲ σκοτώγει. Μοῦ κόδει τὴ γλώσσα. Εἶμαι σκάρτη, πρόστυχη. Εἶμαι κακιά. Εἶμαι χαμένος καιρός...».

Τώρα, στὸ φῶς τῆς προηγούμενης συζήτησης, προτείνω τὴν ἔξῆς ἐρμηνεία γιὰ τὸ τί συμβαίνει.

Ἄρχιζει μιλώντας σὲ μένα στὸ πρῶτο πρόσωπο γιὰ γὰ ἀπευθύνει στὴ μητέρα τῆς τὶς ἔδιες κατηγορίες ποὺ τῆς ἀπέδιδε ἐπὶ χρόνια. Ἄλλὰ μ' ἔγαν τρόπο ἴδιαίτερα σαφή καὶ καθαρό. Ὁ “μαῦρος ἥλιος” (*sol niger*) ἐμφανίζεται σὰ σύμβολο τῆς καταστροφικῆς μητέρας. Ἡταν μιὰ εἰκόνα ποὺ ἐπαγαλαμβανόταν συχνά. Οἱ πρῶτες ἔξη προτάσεις λέγονται μὲ πλήρη ψυχοδιαγονητικὴ ὑγεία. Ξαφνικὰ φαίνεται γὰ δέχεται μιὰ τρομερὴ ἐπίθεση, κατὰ πάσα πιθαγότητα, ἀπὸ τὴν “κακιὰ μητέρα”. Διακόπτει μὲ μιὰ ἐνδοπροσωπικὴ κρίση «Σταμάτα! Σταμάτα!» Ἀπευθύνεται πάλι σὲ μένα κι ἀγαφωνεῖ «Μὲ σκοτώγει». Μετὰ ἀκολουθεῖ μιὰ ἀμυντικὴ δυσφήμιση τοῦ ἑαυτοῦ τῆς ποὺ ἐκφράζεται μὲ τοὺς ἔδιους δρους ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ κακιὰ μητέρα δταν τὴν ἐπικρίνει. «Εἶμαι σκάρτη, πρόστυχη. Εἶμαι κακιά. Εἶμαι χαμένος καιρός...».

Οἱ κατηγορίες ἐνάντια στὴ μητέρα τῆς τείγουν πάντοτε γὰ προμηγύσουν μιὰ παρόμοια καταστροφικὴ ἀντίδραση. Σὲ μιὰ μεταγενέστερη περίπτωση ἀπεύθυγε τὶς συγηθισμένες κατηγορίες ἐνάντια στὴ μητέρα τῆς καὶ ἡ “κακιὰ μητέρα” τὴ διέκοψε μὲ τὶς συγηθισμένες κατηγορίες ἐνάντια “σ' αὐτὸ τὸ παιδί”: «Αὐτὸ τὸ παιδί εἶναι κακό, εἶναι κακογένεστατο. Αὐτὸ τὸ παιδί εἶναι χαμένος καιρός». Διέκοψα αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις γιὰ γὰ πῶ: «Ἡ Τζούλη φοβᾶται μήπως τὴ σκοτώσει δ ἑαυτός τῆς, γιὰ τὰ πράγματα ποὺ λέει». Ὁ λίθελος δὲ συνεχίστηκε, ἀλλὰ ἡ “ἴδια” εἶπε σιγὰ «Ναι, ἡ συγείδησή μου μὲ σκοτώγει. Φοβόμουνα τὴ μητέρα μου σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ καὶ πάντοτε θὰ τὴ φοβᾶμαι. Νομίζεις πῶς μπορῶ γὰ ζήσω;» Αὐτὴ ἡ σχετικὰ συγκροτημένη πρόταση διευκρινίζει τὴ σύν - χιση ση ποὺ ἀπέμειγε ἀγάμεσα στὴ “συγείδησή” τῆς καὶ τὴν πραγματικὴ τῆς μητέρα. Ἡ ταραχμένη τῆς συγείδηση ἦταν ἡ κακιὰ διωκτικὴ μητέρα. Ὁπως ἀναφέραμε παραπάνω, ἔνα ἀπὸ τὰ σχιζοφρενογεγογη στοιχεῖα στὴ ζωὴ τῆς ίσως γὰ ἦταν καὶ τὸ γεγονός δτι δὲν μποροῦσε γὰ πείσει τὴ μητέρα τῆς γὰ δεχτεῖ πραγματικὰ τὴν ἀγάκη τῆς γὰ προβάλλει

ένα μέρος τής ταραγμένης της συγείδησης σ' αυτή. Δηλαδή νὰ παραδεχτεῖ ἡ μητέρα πώς οπάρχει κάποια ἐγκυρότητα στις κατηγορίες τής Τζούλη, διότι επιτρέποντάς της νὰ δεῖ μερικές ἀτέλειες πάνω στή μητέρα της, ν' ἀποβάλλει μερικές ἀπὸ τις ἐσωτερικές διώξεις ἀπὸ τὴν "συγείδησή" της.

«Αὐτὸς τὸ παιδί δὲ θέλει γὰρ ἔρχεται ἐδῶ, τὸ καταλαβαίνεις αὐτό; Εἶναι ἡ μικρή μου ἀδελφή. Αὐτὸς τὸ παιδί δὲν ξέρει πράγματα ποὺ δὲν πρέπει γὰρ ξέρει».

Ἐδῶ μιλᾶ ἡ "μεγάλη της ἀδελφῆ" καὶ μοῦ διευκρινίζει δτὶς ἡ Τζούλη εἶναι ἀθώα καὶ ἔχει ἀγνοια, διότε δὲ φταίει, δὲν εἶναι ὑπεύθυνη. Τὸ σύστημα "μεγάλη ἀδελφῆ" σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀθωότητα καὶ ἀγνοια τοῦ συστήματος "μικρή ἀδελφή", εἶναι καλὰ πληροφορημένο καὶ ὑπεύθυνο "πρόσωπο", ποὺ μᾶλλον "πατρογάρει" τὴ "μικρή ἀδελφή" ἀν καὶ καλοπροσάρετα καὶ προστατευτικά. Ωστόσο διμως, "αὐτή" δὲν εἶναι ὑπὲρ τοῦ νὰ μεγαλώσει ἡ Τζούλη, ἡ μικρή ἀδελφή, καὶ πάντοτε μιλᾶ "στὴ Θέση" τῆς μικρῆς ἀδελφῆς. Ἔπιθυμεῖ νὰ διατηρήσει τὸ στάτους κέδρο.

«Τὸ μυαλὸς τοῦ παιδιοῦ ἔχει σαλέψει. Τὸ μυαλὸς τοῦ παιδιοῦ εἶναι κλειστό. Προσπαθεῖς ν' ἀγοίξεις τὸ μυαλὸς τοῦ παιδιοῦ. Ποτὲ δὲ θὰ σὲ συγχωρήσω ποὺ θέλεις ν' ἀγοίξεις τὸ μυαλὸς τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὸς τὸ παιδί εἶναι γεκρό καὶ δχι γεκρό».

Ἡ συγέπεια τῆς τελευταίας πρότασης εἶναι πώς παραμένοντας ἀπὸ μιὰ ἀποφῆ γεκρή, ἀπὸ μιὰ ἀλλὴ ἀποφῆ μπορεῖ νὰ παραμείνει ζωντανή· ἀλλὰ ἀν ἀναλάβει τὴν εὑθύνη δτὶς εἶναι "πραγματικά" ζωντανή, τότε μπορεῖ νὰ σκοτωθεῖ "πραγματικά".

Ἡ "ἀδελφή" διμως μποροῦσε νὰ μιλήσει καὶ μὲ τὸν ἔξῆς τρόπο:

«Πρέπει νὰ τὸ θέλεις αὐτὸς τὸ παιδί. Πρέπει νὰ τὸ καλωσορίζεις... πρέπει νὰ φροντίζεις αὐτὸς τὸ κοριτσάκι. Είμαι καλὸς κορίτσι. Εἶναι ἡ μικρή μου ἀδελφή. Πρέπει νὰ τὴν πηγαλγεῖς στὴν τουαλέτα. Δὲν ξέρει ἀπὸ τέτοια πράγματα. Δὲν εἶναι ἀγυπόφορο παιδί».

Η “μεγάλη ἀδελφή” χαρακτηρίζεται ἀπό πείρα, γνώση, ὑπευθυνότητα, λογικότητα σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀθωότητα, ἄγγοια, ἀνεύθυνότητα καὶ δυστροπία τῆς μικρῆς ἀδελφῆς. Βλέπουμε καὶ πάλι: ἔδω, πῶς ἡ σχιζοφρένια τῆς Τζούλη συγίσταται σὲ μιὰ καθολικὴ ἔλλειψη ἐνοποίησης κι ὅχι ἀπλῶς στὴν ἀπουσία ἐνὸς «τόπου» (locus) ψυχοδιαγονητικῆς ὑγείας ἀπὸ μέσα της. Η “μεγάλη ἀδελφή” σὰ συγιστώσα τοῦ εἶναι της μποροῦσε νὰ μιλᾶ μὲ λογικό, ὑγιὴ καὶ ισορροπημένο τρόπο, ἀλλὰ δὲν ἥταν ἡ Τζούλη ποὺ μιλοῦσε· ἡ ψυχοδιαγονητική της ὑγεία, ἀν θέλετε, ἥταν ἀποκομμένη καὶ ἐγκλωβισμένη. Η πραγματική της ψυχοδιαγονητική ὑγεία δὲν ἔξαρτιόταν ἀπὸ τὴν ἴκανότητά της νὰ μιλᾶ “ἔλλογα” ἀπὸ τὸ στόμα τῆς “μεγάλης ἀδελφῆς”, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς καθολικῆς ἐνοποίησης δλόκληρου τοῦ εἶναι της. Η σχιζοφρένια της προδίγεται ἀπὸ τὴν στιγμὴ ποὺ ἀναφέρει τὸν ἔσωτρό της σὰν τρίτο πρόσωπο καὶ στὴν ξαφνικὴ παρειβολή τῆς μικρῆς ἀδελφῆς ἐνῷ μιλᾶ ἡ “μεγάλη ἀδελφή” («Είμαι καλὸς κορίτσι»).

“Οταν μοῦ παρουσίαζε λόγια καὶ πράξεις σὰ δικά της, δ ‘έαυτός’ ποὺ ἐμφανιζόταν πίσω ἀπ’ αὐτὰ ἥταν ἐγενέλης ψυχωτικός. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τις ἀπόκρυφες συμπυκνωμένες ἐκφράσεις φαινόντουσαν γ’ ἀγήκουν στὰ ὑπολείμματα τοῦ συστήματος τοῦ ἔσωτρού της. “Οταν ἀποκρυπτογραφοῦνται, ἀποκαλύπτουν πῶς αὐτὸς τὸ σύστημα ἥταν μᾶλλον ἕνα παράγωγο τοῦ φαντασιωτικοῦ ἐσωτερικοῦ ἔσωτρου ποὺ περιγράφαμε στὶς ὑγιεῖς σχιζοειδεῖς καταστάσεις.

Ἐπιχειρήσαμε ἥδη νὰ περιγράψουμε, πῶς συμβαίγει ἡ ἐμπειρία αὐτοῦ τοῦ ἔσωτρου νὰ ἐμπλέκει ταυτόχρονα τέτοια ἀκραία παράδοξα φαντασιωτικῆς παγτοδυναμίας / ἀδυναμίας κ.ο.κ. Στὴν περίπτωση τῆς Τζούλη, τὰ φαινομενολογικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐμπειρίας αὐτοῦ τοῦ ἔσωτρου φαίνονται νὰ διέπογται ἀπὸ τὶς ἵδιες ἀρχές. Θὰ πρέπει δημος νὰ εἶναι ἔτοιμος κανεῖς, γ’ ἀποδώσει περιφραστικὰ τὴν σχιζοφρένια της σὲ φυσιολογική (ὑγιὴ) γλώσσα, προτοῦ ἐπιχειρήσει μιὰ φαινομενολογικὴ ἀνάπλαση τῆς ἐμπειρίας αὐτοῦ τοῦ “έσωτρου”. Θὰ πρέπει νὰ διευκρινίσω γιὰ ἀλλη μιὰ φορά, διτι χρησιμοποιώντας τὸν δρό “έσωτρος” σ’ αὐτὰ τὰ πλαίσια, δὲν ἔνγορ πῶς αὐτὸς ἥταν δ “ἀληθιγός” της ἔσωτρος. Αὐτὸς δημος τὸ σύστημα φαίνεται νὰ περιλαμβάνει ἕνα σημεῖο ἔλξης γύρω ἀπὸ τὸ δόποιο μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐνοποίηση. “Οταν ἐπῆλθε

ή άποδιοργάνωση, αύτὸ τὸ σημεῖο ἡταν τὸ “κέντρο” που δὲν ἀντεχεί γὰρ κρατήσει. Φαίνεται ν’ ἀποτελεῖ ἔνα σημεῖο ἀναφορᾶς γιὰ τὶς κεντρόφυγες καὶ κεντρομόλες τάσεις. Ἐμφανίζεται σὰν δ πραγματικὰ “τρελδς” πυρήγας τοῦ εἶναι της, σὰν ἡ βασικὴ πλευρά της που πρέπει γὰρ παραμείνει χαοτικὴ καὶ νεκρὴ γιὰ νὰ μὴν πεθάνει ἡ ίδια.

Θὰ προσπαθήσουμε γὰρ χαρακτηρίσουμε τὴ φύση αὐτοῦ τοῦ “έαυτοῦ” χρησιμοποιώντας τόσο τὶς δηλώσεις που ἔχανε ἀμεσα δ ἵδιος δ “έαυτός”, δσο καὶ τὶς δηλώσεις που φαίνονται γὰρ προέρχονται ἀπὸ τὰ ἄλλα συστήματα. Δὲν ὑπάρχουν πολλὲς τέτοιες δηλώσεις, τουλάχιστον ἀπὸ τὸν “έαυτό” αὐτοπροσώπως, σὰν γὰρ λέμε. Στὴ διάρκεια τῆς πολύχρονης παραμονῆς της στὸ νοσοκομεῖο, πολλὲς ἀπ’ αὐτὲς τὶς δηλώσεις διατυπωγόντουσαν μαζεμένες, γιὰ γὰρ καταλήξουν σὲ ἐπαγαλαμβανόμενες μικρὲς τηλεγραφικὲς φράσεις μεστὲς ἀπὸ ὑπαινιγμούς.

“Οπως εἰδαμε παραπάνω, ἔλεγε πώς εἶχε τὸ Δέντρο τῆς Ζωῆς μέσα της. Τὰ μῆλα αὐτοῦ τοῦ δέντρου ἡταν τὰ στήθη της. Εἶχε δέκα θηλές (τὰ δάχτυλά της). Εἶχε “δλα τὰ δστᾶ τοῦ Ὁρεσίνιου Ἐλαφροῦ Πεζικοῦ”. Εἶχε διδόγποτε μποροῦσε γὰρ σκεφτεῖ. “Οτιδήποτε ἥθελε, τὸ εἶχε καὶ δὲν τὸ εἶχε, ταυτόχρονα καὶ μονομάς. Ή πραγματικότητα δὲν ἔριχνε τὸ φῶς της ἢ τὸν ἴσκιο της πάνω σὲ δποιαδήποτε ἐπιθυμία ἢ φόδο. Κάθε ἐπιθυμία δεχόταν αὐτοστιγμεὶ φαγτασιωτικὴ ἔκπλήρωση καὶ κάθε φόδος ἔξαφανιζόταν ἔξισου ἀκαριαῖα μ’ ἔνα φαγτασιωτικὸ τρόπο. “Ετσι μποροῦσε γὰρ εἶναι δποιοσδήποτε, δπουδήποτε, δποτεδήποτε. «Είμαι ἡ Ρίτα Χαίνγου-ώρθ, ἡ Τζοάν Μπλοντέλ. Είμαι μιὰ Βασίλισσα. Τὸ βασιλικὸ μου δγομα εἶναι Τζουλιάν». «Είναι αὐτάρκης» μοῦ εἶπε. «”Εχει τὴν κυριαρχία τοῦ έαυτοῦ της». Άλλὰ αὐτὴ ἡ αὐτοκυριαρχία ἡταν δίκοπο μαχαίρι. Εἶχε καὶ τὴ μελανή της πλευρά. “Ηταν ἔνα κορίτσι “κυριαρχημένο” ἀπὸ τὸ φάγτασμα τοῦ εἶναι της. Ο έαυτός της δὲν εἶχε ἐλευθερία, αὐτονομία ἢ ἴσχυ πάνω στὸν πραγματικὸ κόσμο. Αφοῦ μποροῦσε γὰρ εἶναι δποιοσδήποτε ἔλεγε, δὲν ἡταν καν - ἔ ν ας. «Είμαι χιλιάδες. Είμαι ἔνα μέρος ἀπ’ δλους σας. Είμαι ἔνα πο υπ (δηλαδὴ πυν - μιὰ μοναχή - : πουν - δγομα πο οπε - δχι ἔνα μόνο πρόσωπο). Τὸ “μοναχή” εἶχε διάφορες σημασίες. Μιὰ ἀπ’ αὐτὲς ἀντιπαρατίθεται στὸ “γύφη”. Συγή-

θως μὲ θεωροῦσε ἀδελφό της καὶ ὄγδυμαζε τὸν ἑαυτό της γύφη μου, ἢ γύφη τῆς «leally lovely lifely life» (τῆς πιστῆς δημορφῆς ζωντανῆς ζωῆς). Φυσικά, ἀφοῦ ἡ ζωὴ καὶ ἐγὼ εἴμασταν καμιὰ φορὰ ταυτόσημοι γιὰ ἔκείνη, φοβόταν τὴ Ζωὴ ἢ ἐμένα. Ἡ Ζωὴ (ἐγὼ) θὰ τὴ συγέτριβε, θὰ ἔκαιγε τὴν καρδιὰ της μὲ πυρωμένο σίδερο, θὰ ἔκοβε τὰ πόδια της, τὰ χέρια της, τὴ γλώσσα της, τὸ στῆθος της. Ἀντιλαμβανόταν τὴ ζωὴ μὲ τοὺς πιὸ βίαιους καὶ ἔντονα καταστρεπτικοὺς δρους ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανείς. Δὲν ἦταν καμιὰ ἰδιότητά μου ἢ κάτι ποὺ εἶχα πάνω μου (π.χ. φαλλὸς = πυρωμένο σίδερο). Ἡταν αὐτὸ ποὺ ἥμουνα. Ἡμουνα ἡ ζωὴ. Μήγι ἀντέχοντας νὰ ἔχει μέσα της τὸ Δέντρο τῆς Ζωῆς, ἔνιωθε γεικὰ πῶς ἦταν ὁ Καταστροφέας τῆς Ζωῆς. Καταλαβαίνει κανεὶς λοιπόν, ὅτι φοβόταν μήπως τὴν καταστρέψει ἡ ζωὴ. Ἡ ζωὴ ἀπεικονίζεται συνήθως ἀπὸ ἔνα ἀνδρικὸ ἢ φαλλικὸ σύμβολο· ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ φαίνεται πῶς ἐπιθυμοῦσε, δὲν ἦταν ἀπλῶς νὰ γίνει ἡ ἴδια ἀντρας, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἔνα θαρύπλιοστάσιο ἀπὸ τὸ σεξουαλικὸ ἐξοπλισμὸ καὶ τῶν δύο φύλων, “ὅλα τὰ ὀστᾶ τοῦ Ὁρεσίνιου Ἐλαφροῦ Πεζικοῦ καὶ δέκα θηλές” κ.ο.κ.

«Γεννήθηκε κάτω ἀπὸ ἔνα μαύρο ἥλιο.
Είγαι ὁ δυτικὸς ἥλιος».

Ἡ ἀρχαϊκὴ καὶ ἀπαίσια εἰκόνα τοῦ μαύρου ἥλιου σχηματίστηκε μέσα της ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἀγάγγων σηρήνης. Ἡ Τζούλη ἐγκατέλειψε τὸ σχολεῖο στὰ δεκατέσσερα, εἶχε διαβάσει πολὺ λίγο καὶ δὲν ἦταν ἴδιαίτερα εύφυης. Είγαι ἔξαιρετικὰ ἀπίθανο νὰ συνάντησε κάπου αὐτὴ τὴν ἀναφορά. Ἀλλὰ θὰ ἀποφύγουμε τὴ συζήτηση γιὰ τὴν προέλευση τοῦ συμβόλου καὶ θὰ περιοριστοῦμε στὴ γλώσσα της σὰν ἔκφραση τοῦ τρόπου ποὺ δίωγε τὸ “είγαι - στὸν - κόσμο της”.

Πάντα ἐπέμενε πῶς ἡ μητέρα της οὐδέποτε τὴ θέλησε καὶ πῶς μᾶλλον τὴν ἔσπρωξε πρὸς τὰ ἔξω μὲ ἔνα ἀπάνθρωπο τρόπο, παρὰ τὴ γέννησε φυσιολογικά. Ἡ μητέρα της «ἡθελε καὶ δὲν ἤθελε» ἔνα γιό. Ἡταν ἔνας δυτικὸς ἥλιος (occidental sun), δηλ. ἔνας τυχαῖος γιός (accidental son) ποὺ ἡ μητέρα της ἀπὸ μίσος μετέβαλε σὲ κορίτσι. Οἱ ἀκτίνες τοῦ μαύρου ἥλιου τὴν ἔψηγαν καὶ τὴ μάραιγαν. Ὕπηρχε κάτω ἀπὸ τὸ μαύρο ἥλιο σὰν ἔνα γεκρό πράγμα. Ἔτσι,

«Είμαι τὸ λιβάδι.

Είγαι μιὰ ἐρειπωμένη πολιτεία».

Τὰ μόνα ζωντανὰ δυτα στὸ λιβάδι ἡταν κάτι ἀγρια θηρία. Ἀρουραῖοι κατέκλυσαν τὴν ἐρειπωμένη πολιτεία. Ἡ ὑπαρξή της περιγραφόταν μὲ εἰκόνες μιᾶς ἐντελῶς στείρας κι ἀγονης ἐρήμιασης. Αὐτὸς ὁ ὑπαρξιακὸς θάγατος, αὐτὸς ὁ “θάγατος - ἐν ζωῇ”, ἡταν δὲ τρόπος τοῦ “είγαι - στὸν - κόσμο της” ποὺ ὑπερίσχυε.

«Είγαι τὸ φάντασμα τοῦ χορταριασμένου κήπου».

Στὸ θάγατο αὐτὸν δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα, μέλλον, δυνατότητα. Τὰ πάντα εἶχαν συμβεῖ. Δὲν ὑπῆρχε χαρά, δὲν ὑπῆρχε πηγὴ δυνατῆς ἵκανοποίησης ή εύχαριστησης, γιατὶ δὲ κόσμος ἡταν κενὸς καὶ νεκρὸς σὰν τὴν ἔδια.

«Ἡ στάμνα ἔσπασε, τὸ πηγάδι ἔχει στερέψει».

“Ηταν τελείως χωρὶς σκοπὸ κι ἀξία. Δὲν μποροῦσε γὰ πιστέψει στὴ δυνατότητα τῆς ἀγάπης δπουδήποτε.

«Είγαι ἀπλῶς ἔνα ἀπὸ ἔκεινα τὰ κορίτσια ποὺ ζοῦν στὸν κόσμο. Ὁ καθένας προσποιεῖται πώς τὴ θέλει ἀλλὰ δὲν τὴ θέλει. Ἀπλῶς τώρα ζῶ τὴ ζωή μιᾶς παλιοτσούλας».

“Οπως εἶδαμε ὅμιως ἀπὸ προηγούμενες ἀναφορές της, ἔκτιμοῦσε τὸν ἑαυτό της, ἔστω μ’ ἔνα φαντασιωτικὸ τρόπο. Ὕπηρχε ἡ πεποίθηση (ὅσο ψυχωτικὴ πεποίθηση κι ἀν ἡταν δὲν ἔπαινε γὰ είγαι μιὰ μορφὴ πίστης σὲ κάτι πολύτιμο μέσα της) πώς εἶχε κάτι πολύτιμο βαθίᾳ χαμένο ἡ θαυμένο μέσα της, κάτι ποὺ δὲν τὸ ἀγακάλυψε ἀκόμη ἡ ἔδια ἡ κανέγα ἀλλος. “Ἄγ μποροῦσε κανεὶς γὰ φτάσει στὰ σκοτεινὰ ἔγκατα τῆς γῆς θ’ ἀγακάλυπτε “τὸ λαιμπερὸ χρυσάφι”, ἡ ἀν μποροῦσε κανεὶς γὰ φτάσει ὀργιὲς κάτω θὰ ἀγακάλυπτε «τὸ μαργαριτάρι τοῦ θαλάσσιου βυθοῦ».

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ARIETI, S. (1955). *Interpretation of Schizophrenia*. New York: Brunner.
- BATESON, G., JACKSON, D. D., HALEY, J., and WEAKLAND, J. (1956). 'Toward a theory of schizophrenia'. *Behav. Sci.* 1, 251.
- BATESON, G. (ed.) (1961). *Percival's Narrative*. Stanford University Press.
- BECKETT, S. (1956). *Waiting for Godot*. London: Faber & Faber.
- BINSHWANGER, L. (1963). *Being-in-the-World*. New York: Basic Books, Inc.
- BOSS, M. (1949). *Meaning and Content of Sexual Perversions*. New York: Grune & Stratton.
- BOSS, M. (1957). *Analysis of Dreams*. London: Rider.
- BRIERLEY, MARJORIE (1951). *Trends in Psycho-Analysis*. London: Hogarth.
- BULTMANN, R. (1955). *Essays Philosophical and Theological*. London: SCM Press.
- BULTMANN, R. (1956). *Primitive Christianity in its Contemporary Setting*. London: Thames & Hudson.
- BULLARD, D. M. (ed.) (1959). *Psychoanalysis and Psychotherapy. Selected Papers of Frieda Fromm-Reichmann*. Chicago: University of Chicago Press.
- BYCHOWSKI, G. (1952). *Psychotherapy of Psychosis*. New York: Grune & Stratton.
- DEUTSCH, H. (1942). 'Some forms of emotional disturbances and their relationship to schizophrenia'. *Psychoanal. Quart.* II, 301,
- DOOLEY, I. (1941). 'The concept of time in defence of ego integrity'. *Psychiatry* 4, 13.

- FAIRBAIRN, W. R. D. (1952). *Psychoanalytic Studies of the Personality*. London: Tavistock.
- FAIRBAIRN, W. R. D. (1954). 'Observations on the nature of hysterical states'. *Brit. J. Med. Psychol.* 27, 105.
- FARBER, L. H. (1958). 'The therapeutic despair'. *Psychiatry* 21, 7.
- FEDERN, P. (1955). *Ego Psychology and the Psychoses*. London: Imago.
- FREUD, S. (1920). *Beyond the Pleasure Principle*. London: Hogarth, 1950, pp. 12-14.
- FROMM-REICHMANN, FRIEDA (1952). 'Some aspects of psycho-analysis and schizophrenics'. In REDLICH, F. C. and BRODY, E. R. (eds.), *Psychotherapy with Schizophrenics*. New York: International Universities Press.
- GOFFMAN, E. (1961). *Asylums*. New York: Anchor Books.
- GUNTRIP, H. (1952). 'A study of Fairbairn's theory of schizoid reactions'. *Brit. J. Med. Psychol.* 25, 86.
- HAYWARD, M. L. and TAYLOR, J. E. (1956). 'A schizophrenic patient describes the action of intensive psychotherapy'; *Psychiat. Quart.* 30, 211.
- HEGEL, G. W. F. (1949). *The Phenomenology of Mind*. Trans. Baillie, J. B. London: Allen & Unwin. 2nd ed. rev.
- HEIDEGGER, M. (1949). *Existence and Being*. London: Vision Press.
- HEIDEGGER, M. (1962). *Being and Time*. London: SCM Press.
- HESSE, H. (1964). *Steppenwolf*. London & New York: Holt, Reinhart, & Winston Edition 122 (J. Mileck & H. Frenz, (eds.) Rev. of trans. by B. Creighton).
- HILL, L. B. (1955). *Psychotherapeutic Intervention in Schizophrenia*. Chicago: University of Chicago Press.
- JACKSON, D. D. (1957). 'The question of family homeostasis'. *Psychiat. Quart.* (suppt.) 31, 79.
- JACKSON, D. D. (1957). 'A note on the importance of trauma in the genesis of schizophrenia'. *Psychiatry* 20, 181.
- KAPLAN, B. (ed.) (1964). *The Inner World of Mental Illness*. New York: Harper & Row.
- KIERKEGAARD, S. (1954). *The Sickness unto Death*. Trans. Lowrie, W. New York: Doubleday.
- KLEIN, M. (1946). 'Notes on some schizoid mechanisms'. *Int. J. Psycho-Anal.* 27, 99.
- KNIGHT, R. P. (1953). 'Borderline states'. *Bull. Menninger Clinic* 17, 1.
- KRAEPELIN, E. (1905). *Lectures on Clinical Psychiatry*. 2nd: rev. ed. London: Baillière, Tindall & Cox.

- KUHN, R. (1957). *La Phénoménologie de masque*. Trans. Verdeaux, J. Paris: Desclée de Brouwer.
- LAING, R. D. (1961). *The Self and Others*. London: Tavistock.
- LAING, R. D. and ESTERSON, A. (1964). *Sanity, Madness and the Family. Vol. I. Families of Schizophrenics*. London: Tavistock.
- LAING, R. D. and COOPER, D. G. (1964). *Reason and Violence: A Decade of Sartre's Philosophy, 1950-1960*. London: Tavistock.
- LIDZ, T. (1958). 'Schizophrenia and the family'. *Psychiatry* 21, 20.
- LIDZ, T., CORNELISON, A., TERRY, D., and FLECK, S. (1958). 'The intra-familial environment of the schizophrenic patient: VI The transmission of irrationality'. *A.M.A. Arch. Neur. & Psychiat.* 79, 305.
- MACMURRAY, J. (1957). *The Self as Agent*. London: Faber & Faber.
- MAY, R., ANGEL, E., and ELLENBERGER, H. F. (eds.) (1958). *Existence - A New Dimension in Psychiatry and Psychology*. New York: Basic Books.
- MERLEAU-PONTY, M. (1962). *The Phenomenology of Perception*. London: Routledge & Kegan Paul.
- MERLEAU-PONTY, M. (1963). *The Structure of Behaviour*. Boston: Beacon Press.
- MINKOWSKI, E. (1927). *La Schizophrénie*. Paris: Desclée de Brouwer, 1953.
- MINKOWSKI, E. (1933). *Le Temps vécu*. Paris: Artrey, Coll. de l'évolution psychiatrique.
- MINKOWSKI, E. (1948). 'Phénoménologie et analyse existentielle en psychiatrie'. *Evol. Psychiat.* 4, 137.
- PERRY, J. W. (1953). *The Self in Psychotic Process - its Symbolization in Schizophrenia*. University of California Press.
- REDLICH, F. C., and BRODY, E. R. (eds.) (1952). *Psychotherapy with Schizophrenics*. New York: International Universities Press.
- RUMKE, H. C. (1950). 'Signification de la phénoménologie dans l'étude clinique des délirants'. In Congrès Internat. de Psychiatrie, *Psychopathologie des délires*. Paris: Hermann. (French, p. 125; English, p. 174.)
- SARTRE, J.-P. (1950). *Psychology of Imagination*. London: Rider.
- SARTRE, J.-P. (1956). *Being and Nothingness*. Trans. Barnes, H. London: Methuen.
- SCHREBER, D. P. (1955). *Memoirs of my Nervous Illness*. Trans. Macalpine, I., and Hunter, R. A. London: Dawson.
- SCOTT, C. (1949). 'The "body-scheme" in psychotherapy'. *Brit. J. Med. Psychol.* 22, 139.

- SEARLES, H. F. (1958). 'Positive feelings in the relationships between the schizophrenic and his mother'. *Int. J. Psycho-Anal.* 39, 569.
- SÉCHEHAYE, M. A. (1950). *Autobiography of a Schizophrenic Girl*. Trans. Rubin-Rabson, G. New York: Grune & Stratton, 1951.
- SÉCHEHAYE, M. A. (1951). *Symbolic Realization - a New Method of Psychotherapy Applied to a Case of Schizophrenia*. New York: International Universities Press.
- SÉCHEHAYE, M. A. (1956). *A New Psychotherapy in Schizophrenia*. New York: Grune & Stratton.
- SEGAL, H. (1954). 'Schizoid mechanisms underlying phobia formation'. *Int. J. Psycho-Anal.* 35, 238.
- SONNEMAN, U. (1954). *Existence and Therapy - an Introduction to Phenomenological Psychology and Existential Analysis*. New York: Grune & Stratton.
- SULLIVAN, H. S. (1962). *Schizophrenia as a Human Process*. New York: W. W. Norton & Co.
- TILLICH, P. (1944). 'Existential philosophy'. *J. Hist. Ideas* 5, 44.
- TILLICH, P. (1952). *The Courage to Be*. London: Nisbet.
- TRILLING, L. (1955). *The Opposing Self*. London: Secker & Warburg.
- WEIGERT, E. (1949). 'Existentialism and its relations to psychotherapy'. *Psychiatry* 12, 399.
- WELLEK, A. (1956). 'The phenomenological and experimental approaches to psychology and characterology'. In David, H. P., and von Bracken, H. (eds.), *Perspectives in Personality Theory*. New York: Basic Books.
- WINNICOTT, D. W. (1958). *Collected Papers*. London: Tavistock.
- WYNNE, L. C., RYCKOFF, I. M., DAY, J., and HIRSCH, S. (1958). 'Pseudo mutuality in the family relations of schizophrenics'. *Psychiatry* 21, 204.

Ο Ρόναλντ Ντ. Λαίνγκ γεννήθηκε στη Γλασκώβη το 1927 και φοίτησε στὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιο, ἀπ' ὅπου πῆγε πτυχίο Ιατρικῆς τὸ 1951. Ἀπὸ τὸ 1951 ἕως τὸ 1953 ἐργάστηκε ὡς ψυχίατρος στὸ βρετανικὸ στρατό καὶ κατόπιν στὸ Βασιλικὸ Ψυχιατρικὸ Ἰδρυμα τῆς Γλασκώβης (1955), στὸ Τμῆμα Ψυχολογικῆς Ιατρικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς ιδιαίς πόλης (1956) καὶ στὴν Κλινικὴ Τάβιστοκ (1957-1961). Υπῆρξε διευθυντής τῆς Κλινικῆς Λάνγκαμ τοῦ Λονδίνου (1962-1965). Ἀπὸ τὸ 1961 ἕως τὸ 1967, ὡς ὑπότροφος τοῦ Ἰδρύματος Υποτροφῶν Ψυχιατρικῶν Ἐρευνῶν, διεξήγαγε ἔρευνες ποὺ ἀφοροῦσαν στὴν οἰκογένεια σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἰνστιτοῦ Ἀνθρωπίνων Σχέσεων Τάβιστοκ, ἐνῶ ἀργότερα διετέλεσε πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Φιλαδέλφια, ἐνώς μὴ κερδοσκοπικοῦ Ἰδρύματος ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνάπτυξη πρακτικῆς στρατηγικῆς σὲ περιπτώσεις κοινωνικῶν ἐπεμβάσεων βάσει τῶν θεωρητικῶν θέσεων ποὺ ἐπεξεργάστηκαν οἱ Ντάιβιντ Κοῦπερ, Γκρέγκορ Μπαίτσον, Ρός Σπέκ καὶ ἄλλοι.

Ως ψυχαναλυτής καὶ ψυχίατρος

ἔκανε ἔρευνες ποὺ ἀφοροῦν ἴδιαίτερα στὴ σχιζοφρένεια, στὰ διάφορα εἰδῆ οἰκογενειῶν καὶ στὶς ποικιλόμορφες ἀνθρώπινες ἐμπειρίες, ἀνάμεσα στὶς δόποις περιλαμβάνεται καὶ αὐτὴ ποὺ διαμορφώνεται ἀπὸ ναρκωτικὰ ποὺ διευδύνουν τὴ συνείδηση, ὅπως ἡ μεσαλίνη καὶ τὸ LSD-25.

Πέθανε στὶς 23 Αὔγουστου 1989 ἀπὸ καρδιακὴ ἀνακοπή.

ΡΟΝΑΛΤ ΛΑΙΝΓΚ

‘Ο διχασμένος έαυτός

‘Ο «ξένος», ἀποξενωμένος ἀπὸ τὸν έαυτό του καὶ τὴν κοινωνία, δὲν μπορεῖ νὰ βιώσει οὕτε τὸν έαυτό του οὕτε τοὺς ἄλλους σὰν «πραγματικότητα». Δημιουργεῖ ἔναν ψεύτικο έαυτό καὶ μ' αὐτὸν ἀντιμετωπίζει τόσο τὸν ἔξωτερικὸ κόσμο ὅσο καὶ τὴ δική του ἀπόγνωση. Ή ἀποσύνθεση τοῦ πραγματικοῦ του έαυτοῦ συμβαδίζει μὲ τὴν αὐξανόμενη ἔξωπραγματικότητα τοῦ ψεύτικου έαυτοῦ του μέχρι πού, στὰ ἔσχατα ὅσια τῆς σχιζοφρενικῆς κατάρρευσης, ἀποσυντίθεται ὀλόκληρη ἡ προσωπικότητά του.

«Ο δρ Λαίνγκ ἐκφράζει πράγματι κάτι πολὺ σημαντικό... Πρόκειται γιὰ ἀληθινὰ ἀνθρωπιστικὴ ἀποψη».

ΦΙΛΙΠ ΤΟΥΝΜΠΥ, *Observer*